ئوقۇ!

ئۇشبۇ كىتاب ئېلكىتاب تورى تەرىپىدىن تارقىتىلدى

ئەزىز ئوقۇرمەن، ئۇشبۇ كىتاب ئېلكىتاب تورى ئوقۇرمەنلىرى تەرىپىدىن سكاننېرلىنىپ تارقىتىلدى.

ئېلكىتاب تورى ئادرېسى:
www.elkitab.org

ئېلكىتاب

ئېلكىتاب تورى ئادرېسى:
www.elkitap.org

كىرىش

ئەفەس! قوشكېزەكلەر شەھىرى. ئارتەمىسكە، شۇنداقلا مەريەم ئانىغا ساھىبلىق قىلغان شەھەر. ئۆزلۈكنى ھەم روھنى پاناھىغا ئالغان، كىبىر بىلەن تەۋەززۇ، ئاسارەت بىلەن ھۆرلۈك بىر ـ بىرىگە چەمبەرچاس كىرىشىپ كەتكەن شەھەر. ئەفەس! قارىمۇ قارشىلىق بىر-بىرىگە گىرەلىشىپ كەتكەن، ئىنسان كەبى بىر شەھەر.

ئۆكتەبىرنىڭ بىر كەچلىكى، شۇ شەھەرنىڭ ـــ ئەفەسنىڭ يېنىدىكى مەللەس دەرياسى بويىدا ئىككىيلەن ئولتۇراتتى. قۇياش قىزىللىقىقا پۈركەنگەن بۇلبۇل تېغىنىڭ ئارقىسىغا ئۆتەي دەپ قالغان ئىدى. كۆكنىڭ تىلىدا سۆزلەشكۈچىلەر ئىككىيلەنگە كېلىۋاتقان يامغۇردىن خۇش بېشارەت بېرەتتى.

ـــ ساينت جون خالايىققا مەريەم ئانا ھەققىدە سۆزلەيدۇ، ـــ دېدى قىز، ـــ زارلىغان، قاقشىغان، قارغىغان ئاۋازلارنى ھەقچان سىزمۇ ئاڭلىغانسىز؟ مىڭلاپ كىشى يېڭى دىنىنىڭ ئۆز ئىلاھەسىگە ئېتىقاد قىلىشتىن چەكلىنىشىگە نارازىلىق بىلدۇرىدۇ؛ ئاياغلىرىنى يەرگە رىتىملىق ئۇرغىنىچە بىردەك "مەر-

يەم دېگىنىڭ كىم؟ بىز ئارتەمىسكە ئىبادەت قىلىمىز" دەپ سورەن سېلىشىدۇ.

— ئارتەمىس؟ — دەپ سورىدى ياش يىگىت، — ئىلاھە؟ رۇملۇقلار دەيدىغان دىئانىنا شۇمۇ؟

— نېمە دەپ ئاتىلىشتىن قەتئىينەزەر، — دېدى قىز، — ئۇ، كىشىلەرنىڭ ئاۋۋال ئۆزلىرى يارىتىپ، كەيىندىن ئېتىقاد قىلغان بىر خىيالىلا، خالاس.

— ئۇ ھەقتە خېلى جىق بىر نەرسە بىلىدىغان ئوخشىمامسىز؟

— ئۇنى ئۆزۈمنى بىلگەندەك بىلىمەن.

— ئۇنداقتا، ئاز - تولا سۆزلەپ بەرمەمسىز؟

— ئۇ ئۇزۇن ھېكايە.

— ئاڭلايمەن.

— تىڭشاڭ ئەمىسە، — دېدى قىز، — ئارتەمىس، يەنى دىئانىنا، مەرگەن ئىلاھەدۇر. ئۇنىڭ ئوقى تېز، ئەمما ھېچقانداق ئاغرىتماي شېرىن - تاتلىق جان ئالاركەن. ئۇ ئەرك روھىغا تولغان، ئەمما تۇتقۇنغا چۈشكەن، بېقىنىدى، ئەمما يەنە شۇنچە مەغرۇر ئىكەن. سانجىقتىن تولغانغان ئانا — لېتو بىر تۈپ زەيتۇن دەرىخىگە يۆلەنگىنىچە ئۇنى... — قىز بىردەم تۇرۇۋالغاندىن كېيىن، چوڭقۇر بىر تىنىدى ۋە داۋاملاشتۇردى، — ۋە قوشكېزەكنى تۇغقان ئىكەن ...

بىرىنچى بۆلۈم

غايىپ گۈل
Kayıp Gül

1

ئىككىسى بىر...

پەقەت بىر. ھەئە، دۇرۇس. بوتۇلكا پەقەت بىرلا.

ياق، توغرا ئەمەس. كۆزۈمگە ئىككى بوتۇلكا كۆرۈنىدىغۇ.

ياق، كۆزۈم تورلىشىۋاتسا كېرەك، بوتۇلكا بەلكى پەقەت بىردۇ.

كۆزۈم تورلاشقۇدەك كەيپ بولغىنىم يوققۇ. بوتۇلكا ھەقىقەتەن ئىككى بولسا كېرەك.

خوپ، ئىككىمۇ دەيلى، ئەمما نېمىشقا ئىككى؟ زادى نېمىشقا؟

ئاھ خۇدا، ئوپئوخشاش كۆرۈنىۋاتىدىغۇ. چوڭ - كىچىكلىكى، شەكلى، رەڭگى قۇيۇپ قويغاندەك ئوخشاش، ھەتتا ئىشلەنگەن ۋاقتىمۇ بىر! توغرا، ئۇلار... ئۇلار قوشماق بوتۇلكا!...

ئەمما قانداقسىگە؟ بىر بوتۇلكا قانداق قىلىپ بىردىنلا ئىككى بولۇپ قالىدۇ؟ زادى قانداقسىگە؟

ھەم نېمىشقا؟

مەنتىقىسىزلىكقۇ بۇ...

سان فرانسىسكونىڭ دېڭىز قولتۇقىغا قاراپ تۇرغان ھەـ شەمەتلىك ۋە گۈزەل ئۆيلىرىنىڭ بىرىدە بىر ئايدىن بېرى ھەر كېچىسى بۇ ھالەت داۋام قىلماقتا ئىدى. بۈگۈنمۇ ھەم. ئازادە مېھمانخانىنىڭ ئەڭ تار بۇلۇڭىدىكى قارا دىۋاننىڭ ئىـ چىنى بوتۇلكا بىلەن لىق تولدۇرۇۋەتكەن دىئاننا ھاياتىنىڭ قانداقىسىگە بىردىن ئاستىن ـ ئۈستۈن بولۇپ كەتكىنىنى ئاڭقىرىشقا كۈچەيتتى.

بۈگۈنمۇ، باشقا كېچىلەردىكىگە ئوخشاشلا، كۈندۈزدىكى تارتقۇلۇقنىڭ ھەممىسى ئىچىدىن تۈيدۇرماي تېشىپ چىققان ۋە مىڭ پاتمان ئېغىرلىقتا ئۇنىڭ يەلكىسىگە تاشلانغان ئىدى. بەدىنى ھەر ئاخشامقىدەك ئۇيۇشقان، قارامتۇل چېچى ھەر كېچىدىكىدەك چۇۋۇلغان، زەڭگەر كۆزلىرىگە ھەر تۈندىكىدەك قان تولغان. قىزارغان كۆزلەر شىرەنىڭ ئۈستىدىكى ئىككى بوتۇلكا بىلەن تام مەشنىڭ ئۈستىدىكى ئانىسىنىڭ سۈرىتى ئارىسىدا ئەلەڭگىيتتى.

باشقا كېچىلەرگە ئوخشىمايدىغىنى، بۈگۈن ئۇ ئىككى پارچە خەتنى كۆزدىن يوق قىلىش ئۈچۈن تام مەشكە ئوت يېـ قىلغان ئىدى. مايىنىڭ بۇ ئىللىق كېچىسى، دىئاننانىڭ يۈزىدە ئويناپ تۇرغان ئوت يالقۇنى ئۇنىڭ ئىچىدىكى ئوتنى تېخىمۇ ئۇلغايتىۋەتكەن ئىدى.

دىئاننا ئاخىرقى يۇتۇم شارابنى ئىچتى ـ دە، قەدەھنى يەرگە ئاتتى. ئىككىنچى بوتۇلكىغا قولىنى ئۇزاتقۇچە، كۆزىنى ھېلىلا قۇرۇقدىۋەتكەن يەنە بىر قۇرۇق بوتۇلكىغا ئاغدۇردى.

ــ بىلەمسەن؟ ــ دېدى ئۇ بوتۇلكىغا، ــ سەنمۇ ماڭا

ئۇخشايسەن. ئىچىڭ قۇپقۇرۇقۇ، ئۇيالماستىن يەنە تىك تۇرىدسەن، — ئۇ مەسخىرىلىك جىلمايدى، — شۇنداققۇ، ئىلاھەغۇ بىز! ھەرگىز يىقىلمايمىز...

ئۇ ئەمدى يەنە بىر بوتۇلكىغا قارىدى.

— سەن ئانا ئوغرىسى... ئانامنىڭ دېيىشىچە، سەن بىلەن ئىككىمىز قوشكېزەكمىشمىز! لېكىن سەن مەن ئۇچۇن ئۆتكۈنچى بىر سايىلا خالاس.

دىئاننا دىۋاندىن تۇرۇپ شىرەگە ئېگىلدى، ئەمما بوتۇلكىغا ئەمەس، ئۇنىڭ يېنىدا تۇرغان ئانىسىنىڭ خېتىگە قول ئۇزاتتى. دەقىقە ئىچىدىلا بىر بوتۇلكىنى ئىككى قىلىپ قويىغان خەت مانا مۇشۇ ئىدى.

ئانىسى بۇ خەتنى ئۇنىڭغا بىر ئاي ئاۋۋال، يەنى ۋاپاتىنىڭ ئالدىنقى كۈنى بەرگەن ۋە ئۆلۈمىدىن كېيىن ئوقۇشنى تاپىلىغان ئىدى. "بۇنىڭغا ۋەسىيىتىم پۈتۈلگەن، دىئاننا، — دېگەن ئىدى ئانىسى تولىمۇ زەئىپ ئاۋازدا، — ئۇنى بېجىرىشكە ۋەدە بەر."

دىئاننا ئانىسىنىڭ ئارزۇسىنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى سورىغان ئىدى، ئەمما ئانىسى بۇ سوئالنى جاۋابسىز قالدۇرۇپ، قىزىنىڭ كۆزلىرىگە ۋەدە تەلەپ قىلىپ قەتئىيلىك بىلەن تىكىلدى. دىئاننا ئانىسىنىڭ تىكىلىپ تۇرۇۋېرىشىگە بەرداشلىق بېرەلمەي:

— خوپ ئانا، — دېدى، — قىلىمەن، نېمىنى ئىستىسەڭ.

بۇنى ئاڭلىغان ئانىسىنىڭ كۆزلىرى قايتىدىن نۇرلاندى، سولغۇن يۈزىگە بىر دەملىك بولسىمۇ قان يۈگۈردى، قولىنى

كۈچىنىپ قىزىنىڭ قولىنىڭ ئۈستىگە قويدى ۋە تىترەڭگۈ ئاۋازدا ئۇنىڭغا شىۋىرلىدى:

— ئىشەنچىمنى يەردە قويمايدىغانلىقىڭنى بىلەتتىم، جان قىزىم. ئۇنىڭغا ۋە ئۆزۈڭگە ياخشى قارا. ئۇ يېگانىدۇر.

دىئاننا ئانىسىغا ئېگىلىپ سورىدى:

— ئۇنىڭغا؟ ئۇ... ئۇ دېگىنىڭ كىم ئانا؟

ئەمما تا ئانىسى ۋاپات بولۇپ ئەتىسىگىچە بۇنىڭغا جاۋاب ئالالمىدى. خەتنى ئېچىپ ئوقۇغاندىن كېيىن پۈتلىرى تىترەپ ئىزىغىلا ئولتۇرۇپ قالدى. ئۇ خەتنى قايتا ـ قايتا ئوقۇدى، ئوقۇغانسېرى بەدىنىدىن پۈتۈن كۈچ ـ مادارى چىقىپ كېتىۋاتقاندەك بوشىشىپ كەتتى. شۇ كۈندىن باشلاپ دىئاننا ئۇچۇن ھەممە نەرسە ئۆزگىرىپ كەتكەن ئىدى.

ئانىسىنىڭ خېتىنى ئوتقا تاشلاشتىن ئاۋۋال ئۇ خەتكە ئاخىرقى رەت كۆز يۈگۈرتتى:

دىئاننا، جان قىزىم. ئامان بول! مەندىن ئايرىلمايدىغىنىڭغا ئىشەن. بىلىمەن، بۇ ئاسان ئەمەس، ئەمما سەندىن يەنە ئۆتۈنىمەن.

مېنى ھەركۈنلۈك ئىشلىرىڭدىن خەۋەردار قىلىشنى ئۇنتۇما، بولامدۇ؟ قانداق دەمسەن؟ مەن ئۇچۇن ھەر كۈنۈڭگە بىر ئىش پىلانلا، سۈرىتىم بىلەن مۇڭداش، ماڭا ئاتاپ ھېكايە ياز...

ئوقۇش پۈتكۈزۈش مۇراسىمىنىڭ ۋاقتى بېكىتىلگەن ھامان ماڭا ئۇقتۇر. ئاخشاملىرى ئايلىنىشىڭنى توختاتما. دەرسلىرىڭنى داۋام قىل. ئىش تې-

پىشىڭ قانداق بولۇۋاتىدۇ؟ مۇھىمى، يەنە گۈزەل ھېكايە يېزىشقا تۇتۇنغىنىڭدا بۇرۇنقىدەكلا تۇنجى بولۇپ مېنى خەۋەردار قىلىشنى ئۇنتۇما.

كىم بىلىدۇ، يات يېقىندا ماڭا يازغۇچى بولۇش نىيىتىگە كەلگىنىڭدىن خۇش خەۋەر بېرەرسەن بەلكىم. شۇ ئەڭ بۈيۈك ئارزۇيۇڭ ئۇچۇن تىرىشىشىڭغا توسقۇن بولغىنى زادى نېمىكىن، بالام. ئەمما، ئېسىڭدە تۇتقىنىڭكى، كەلگۈسى ھامان سېنىڭ قولۇڭدا. ھاياتىمنىڭ ئاخىرقى دەملىرىدە بىر دىنىبىر تىلەيدىغىنىم — سېنىڭ بەختىڭ ئەزىزىم.

"بەختىڭ" دېدىم قىزىم، ئەمما بۇ خەتتە دېمەكچى بولغانلىرىم بەلكىم كۆڭلۈڭنى يېرىم قىلار. ئىشەن، بۇنى مەنمۇ خالىمايتتىم، ئەمما مەندە باشقا چارە بولسا ــ ھە! مېنى كەچۈر.

ئەسلىدە بۇلارنى ساڭا دەرقەمدە ئولتۇرۇپ دېگۈم بار ئىدى. لېكىن قىڭغىر-قىيسىق خەتلىرىمدىن، ھەدېسە مايماق ـ سايماق كېتىۋاتقان ھەرپلەردىن بايقىيالايسەنكى، بۇلارنى ساڭا يۈز تۇرانە دېگۈدەك، ھەتتا بۇ خەتنىمۇ تەپسىلىي يازغۇدەك مەندە ماغدۇر قالمىدى. شۇ تاپتا، ئاللاھتىن مۇشۇ خەتنى تاماملىغۇدەك كۈچ ۋە جاسارەت بېرىشىنىلا تىلەپ تۇرۇپتىمەن، قىزىم.

نەدىن باشلىشىمنى بىلمەيمەن، بىلسەممۇ ئېغىز ئاچالمايۋاتىمەن... باشلىدىممۇ، سېنى يىگىرمە تۆت يىل بۇرۇنغا، سەن بىر ياشقا تولغان كۈنلەرگە،

داداڭدىن ئايرىلغان كۈنلىرىمىزگە، ياق توغرىسى، داداڭدىن ئايرىلدۇق دەپ بىلگەن كۈنلىرىمىزگە قايتىشىمىزغا توغرا كېلىدۇ...

دېئاننا، سۆيۈملۈك قىزىم، ساڭا دەيدىغىنىم مانا شۇ، ئەمەلىيەتتە داداڭ ئۆلمىگەن، قېرىنداشىڭ مارىيەنى ئالغىنىچە بىزنى تاشلاپ كېتىپ قالغان ئىدى...

شۇنچە يىللاردىن بېرى، سېنى دادىسى تەرىپىدىن تاشلىۋېتىلگەن، دەيدىغان تۇيغۇدا بولۇپ قالماي چوڭ بولسۇن، مەن تارتقان ئازابلارنى قىزىم بولسىمۇ تارتمىسۇن، دەپ سېنى داداڭنىڭ ئۆلۈپ كەتكىنىگە ئىشەندۇرۇپ ياشاپ كەلدىم. نيۇ يوركتا سەن ھەر ئايدا زىيارەت قىلىپ تۇرغان قەبرە، قەبرە تېشىنى شۇنىڭ ئۈچۈن ياساتتىم. نېمىلا بولسۇن، ئۇ ئىككىمىز ئۈچۈن ئۆلگەنگە بەرىبىر. كېيىن سان فرانسىسكوغا كۆچۈپ كەلدۇق ــ تە، ئۆتمۈشنىڭ تامامى ئىزلىرىنى ئارقىمىزغا تاشلىۋەتتۇق. بۇ يەردە ھېچكىمگە داداڭنىڭ ئۆلۈمى ياكى مارىي ھەققىدە تىنمىدىم.

مارىينى بىزدىن ئايرىۋەتكەن داداڭنىڭ ئۇنى بىزنى بىلەن كۆرۈشتۈرمەيۋاتقىنىنى بىلەتتىم. داداڭ ئۇنىڭغىمۇ مەن ساڭا توقۇغاندەك ئوخشاش ھېكايىدىن بىرنى توقۇپ بەرگەن ئىدى.

بەلكىم، بۇ ئىشلارنى ئەمدى بۇ دەمگە كەلگەندە دېيىشىمدىن ئەجەبلىنەرسەن، قىزىم. ئاڭلا...

بۇندىن بىر يېرىم ئاي بۇرۇن، ئېغىر كېسەلدە ياتقىنىمنى بىر دوستىمىزدىن ئاڭلىغان داداڭ ۋىجدان

ئازابىدىن ئازراق بولسىمۇ قۇتۇلۇشنى ئويلىدىمۇ ـ قانداق، ئادرېسىمنى مارىيغا بېرىپتۇ، ئەمما پەمىمچە مېنىڭ ئېغىر كېسەللىكىم ۋە سەن توغرىسىدا بىر نەرسە دېمىگەن ئوخشايدۇ. شۇ كۈندىن باشلاپ مارىي ـ دىن ھەپتىدە بىردىن، جەمئىي تۆت پارچە خەت كەل ـ دى. خەتكە ھېچقانداق ئادرېسىنى يازماپتۇ، پەقەت پات ئارىدا قېشىمغا كېلىدىغانلىقى ۋە بۇنىڭ ھاياتىدىكى ئەڭ كاتتا بەخت ھېسابلىنىدىغانلىقىنى يېزىپتۇ. ئەمما بىر ھەپتە بۇرۇن ئۇنىڭدىن مۇنداق بىر خەت كەلدى:

"سەنسىز ياشاشقا چىدىيالمىدىم، ئانا. سەن بىلەن دىدارلىشالمىسام، ھاياتىمدا نە مەنە. ئۆزۈمنى شۇ ھا ـ مان ئۆلتۈرىمەن... مارىي"

ئۇنىڭ خەتلىرىدىن ھېس قىلىشىمچە، مارىي نا ـ ھايىتى تۇرگۇن قىز ئىدى، بۇنداق ئەخمىقانە ئىش قىلىشى زادى ئەقلىمگە سىغمايدۇ. ئادرېسىمنى بىل ـ گەندىن كېيىن، ئۇدۇللا قېشىمغا كېلىۋەرسە بولات ـ تىغۇ...

مارىينىڭ خېتىنى يەتمىگەندەك تۇنۇگۈن كېچە دادىڭ تېلېفون قىلدى. بۇ ئۇنىڭ يىگىرمە تۆت يىل ـ دىن بېرىقى تۇنجى تېلېفونى ئىدى. ئاۋازىدىنلا ئۇنىڭ مارىينى ئىزدەيدىغانلىقىنى چۈشەندىم.

— مارىيدىن خەۋىرىڭ بارمۇ؟ — دەپلا گەپ باش ـ لىدى ئۇ. ئۇنىڭ دېيىشىچە، مارىي ئىككى ھەپتە ئاۋۋال بىر پارچە خوشلىشىش خېتى (ئاستىدىكى خەت

شۇ) قالدۇرۇپ قويۇپ ئۆيدىن چىقىپ كېتىپتۇ. ئۇنى ھەممە يەردىن ئىزدەپتۇ، دوستلىرىدىن سۈرۈشتۈرۈپتۇ، ئەمما ھېچقانداق ئىز - دېرىكى بولماپتۇ...

دېئاننا، ئەزىزىم... شۇ تاپتا قورقۇش ۋە ئەندىشىدىن باشقا مېنىڭ قولۇمدىن ھېچنېمە كەلمەيدۇ. سەندىن ئۆتۈنىدىغىنىم: ئۇنى تاپ ۋە ئۇنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئال.

ساڭا بۇنداق زور مەسئۇلىيەتنى ئارتىش، سېنى ئېغىر ئەھۋالدا قالدۇرۇش، دەردىڭگە دەرد قوشۇش يۈرىكىمنى ئېزىدۇ. لېكىن مەن بىلەن دىدارلىشىش ئىستىكىدە يۈچىلىنىپ ياشاۋاتقان، ئۆلۈۋېلىشقا لەۋز قىلىپ يۈرگەن يەنە بىر قىزىمنىڭ بارلىقىنى ئويلىسام يۈرىكىم تېخىمۇ قانغا تولىدۇ، جان قىزىم.

ماڭا قانچىلىك ئامراقلىقىڭنى بىلىمەن، ھەم بۇ ئاخىرقى ئارزۇيۇمنى ئامال قىلىپ يەردە قويمايدىغانلىقىڭغا ئىشىنىمەن، دېئاننا. لېكىن مارىينى تېپىش ئۇنچىۋالا ئاسانمۇ ئەمەس. مارىينىڭ نەدىلىكى ھەققىدە قولىمىزدا ھېچقانداق ئۇچۇر يوق. بىردىنبىر ئۈمىدىمىز مارىي يازغان خەتلەردە. ئۇ خېتىدە ئۆزى ئۇچۇن قۇرغان ئۆزگىچە بىر دۇنيانىڭ ئىشىكىنى ماڭا قىيا ئاچقان ئىدى. مېنىڭچە ئۇ تولىمۇ مەخپىي، ئەپسانىدەك سىرلىق، ئەمما شۇ قەدەر رېئال بۇ دۇنيانى ئەڭ يېقىن كىشىلىرى بىلەن بىرگە ياشاش ئۇچۇن ھازىرلىغان ئىدى. شۇڭا ئۇنى باشقىلارغا قارىغاندا بىز ئاسان تاپالايمىزمىكىن دەيمەن.

سىنى مارىيىنىڭ دۇنياسىغا قەدەم قويۇپ، ئۇنىڭ قالدۇرغان ئىزلىرىنى ئىزلاپ باقسىكەن دەيمەن، قىدىرىم. بۇنداق قىلىش ئۇنىڭ قوشكىزەك سىڭلىسىدىن باشقا يەنە كىمنىڭ قولىدىن كەلسۇن؟

قولىمىزدا بار - يوقى بىر سارايىنىڭ ئىسمى ۋە "زەينەپ"، "سوقرات" دىگەن ئىسىملاردۇر. بۇ ئۇچۇر ئۇنى ئىزدەشكە بەكلا ئازلىق قىلىدۇ، ئەمما ھازىر مۇشۇنىڭغا تايىنىپ ئۇرۇنۇپ كۆرمەكتىن باشقا چارە يوق.

مارىيىنىڭ خەتلىرى قەدىمي ساندۇقنىڭ ئىچىدە، ساندۇقنىڭ ئاچقۇچى ياقۇت قۇتىدا.

دىئاننا، مارىي بىلەن ئىككىڭلارنىڭ پاتراق بىر يەرگە جەم بولۇشۇڭلارنى تىلەيمەن. خۇددى قورسىقىمدا بىرگە ياتقاندەك.

بۇنى ئىشقا ئاشۇرغىنىڭدا ماڭا خەت ياز، ئەزدىرىم.

دىئاننا، جان باغرىم، بۇ ھەرگىز ۋىدالىشىش، خوشلىشىش ئەمەس. ئۇنتۇمىغىنكى، مەن ھەر قاچان سەن بىلەن بىرگىمەن ۋە سىنى يۈرىكىمدىن سۆيىمەن.

ئاناڭدىن

1-ئاپرىل

2

دىئاننا دەم ئۆتسىلا كۆلگە ئايلانغۇسى خەتنى ــ مارىيىنىڭ دادىسىغا يازغان خوشلىشىش خېتىنى ئاچتى:

دادا، بۈگۈن ئۆيدىن ئايرىلىشقا مەجبۇرمەن. سەۋەبىدىن تەئەججۈپكە چۈشەرسەن بەلكىم. سايىنت ئېكسۇپپېرىينىڭ «كىچىك شاھزادە»سىنى ئۆزۈن يىللاردىن كېيىن، تۈنۈگۈن قايتىدىن ئوقۇپ چىقتىم. كىتاب پۈتۈنلەي ئۆزگىرىپ كېتىپتۇ! بىر-دىنبىر ئۆزگەرمىگىنى مەن ئەڭ ياقتۇرىدىغان گۈل ئىدى. ھە راست، كىچىك شاھزادىگە گۈلگە مەسئۇل بولۇشنى ئۆگەتكەن تۈلكىمۇ ئۆزگەرمەپتۇ.

مەن ئاخىرى گۈلگە مەسئۇل بولۇشنىڭ نېمىدىن دېرەك بېرىدىغانلىقىنى چۈشىنىپ يەتتىم، ھەم شۇ سە-ۋەبتىن كېتىش قارارىغا كەلدىم.

ئېكسۇپېرىي كىتابىنىڭ ئاخىرىسىدا "قوينۇڭ گۈلنى يېدىمۇ، يېمىدىمۇ؟" دەپ سورىغان ۋە بۇنىڭ

جاۋابىڭنىڭ ھەممىنى ئۆزگەرتىپ تاشلايدىغانلىقىنى ئېيتقان ئىدى. مەنمۇ ئۆزۈمدىن شۇنىڭغا ئوخشاپ كېتىدىغان بىر سوئالنى سوراۋاتىمەن:

— باشقىلار گۈلۈڭنى ئوغرىلاپ كەتتىمۇ ـ يوق؟

ئېكسۇپېرىي توغرا دەپتىكەن. بۇ سوئالنىڭ جاۋابى ھەقىقەتەنمۇ ھەممە نەرسىنى ئۆزگەرتىدۇ. ئەمما ماڭا شۇ نەرسە ئايانكى، بۇيۇكلەرمۇ بۇنى چۈشەنمەس.

كېتىمەن، چۈنكى مېنىڭ بۇ سوئالغا بېرىدىغان جاۋابىم شەك ـ شۈبھىسىزكى "ھەئە، گۈلۈم ئوغرىلاندى."

مەن گۈلۈمنى قايتۇرۇپ كېلىش ئۈچۈن كېتىمەن.

مارىي

17 ـ مارت

دىئاننا بوتۇلكىلارغا قايتىدىن كۆز تىكتى. "قېنى ئېيتىڭلار، بوتۇلكىلار، بۇلارنىڭ مەنىسىنىڭ نېمىلىكىنى بايان قىلىڭلار، سىلەرچە بۇ قالايمىقان جۆيلۈش ئەمەسمۇ؟ بىر كىتاب ئوقۇسۇنۇ، ئۆيدىن چىقىپ كەتسۇن... بىر گۈلنىڭ ئوغرىلانغىنىنى دەپلا غايىب بولسۇن... نېمە گەپ زادى بۇ؟ گۈلنى قايتۇرۇپ كەلمەك، گۈلگە مەسئۇل بولماق دېگىنىچۇ ئەمدى؟...

ياق، ياق، «كىچىك شاھزادە»دىكى گۈلنىڭ نېمە مەنىسى بارلىقى ياكى ئۇنىڭ بۇ قىز ئۈچۈن نېمىدىن دېرەك بېرىدىغانلىقى بىلەن مېنىڭ پەرۋايىم پەلەك، مەن ئۇلارغا قىزىقمايمەن. مەن ھېچ تونۇمايدىغان بىر قىز ئۆيىنى تەرك ئېتىپ

چېقىپ كەتسۇن ۋە ئۆزىنى ئۆلتۈرۈۋېلىشقا ئۈرۈنسۇنۇ، بۇنىڭ دەردىنى مەن تارتاي. مېنىڭ كۆڭۈل بۆلىدىغىنىم، ئايدىڭلاش- تۇرىدىغىنىم پەقەت مانا شۇ...“

سۆزلەپ شۇ يەرگە كەلگەندە، ئۇ بىردىن توختىدى. تېخى بايىلا چېقىپ پارە - پارە قىلغان بوتۇلكىغا ئەمدى ئىلتىجا قىلىۋاتقىنىغا ئۆزىگە كايىدى. ئەمما بۇ سوئاللارنى باشقا كىمدىن سورىسۇن؟ ئۇنىڭ قايناشلىرىغا قۇلاق سالار يەنە كىم بولسۇن؟

— ئانامنىڭ ئاخىرقى سۆزلىرى ھەقىقەتەن توغرا ئىكەن. ئۇ يېگانىدۇر، دېگەن ئىدى ئانام. دەرھەقىقەت! مارىي يېگانە ئىكەن، ئانامنى مەندىن بۇلاپ كېتىشتە يېگانىلىقىنى قىلدى.

ئۇ كىچىككىنە تۇرۇۋالغاندىن كېيىن خەتنى پۈرلىگىنىچە ئوتقا ئاتتى.

— مېنى كەچۈر، ئانا، — دەپ غۇدۇڭشىدى ئۇ كۆيۈپ كۈل بولۇۋاتقان قەغەزگە ئىپادىسىز قارىغىنىچە.

3

ئىشىك قوڭغۇرىقىنىڭ جىرىڭلىشى دىئانانى ئويقۇدىن ئويغاتتى. قوڭغۇراق يېقىملىق جىرىڭلىسىمۇ، لېكىن بېشى زىڭىلداپ ئاغرىۋاتقاچقىمۇ، ھەربىر جىرىڭلاش دىئانانىڭ مې-ڭىسىگە پىچاقتەك سانجىلاتتى.

— لوپېز خانىم!... لوپېز خانىم، ئىشىكنى ئېچىڭ!...

لوپېز خانىمدىن سادا كەلمىدى، دىئانا شۇندىلا بۈگۈن ئۇنىڭ دەم ئېلىش كۈنى ئىكەنلىكىنى يادىغا ئېلىپ، دىۋاندىن مىڭ تەسلىكتە قوپتى-دە، ئەلەڭ-سەلەڭ دەسسەپ ئى-شىككە ئۇلاشتى. مۇشۇككۆزدە گابرىل — بۈگۈنگىچە ئۇنىڭغا ئەۋەتىلگەن سان-ساناقسىز سوۋغات ۋە گۈللەرنى يەتكۈزۈپ كەلگەن پوچتىكەش كۆرۈندى. ئۇ ئىشىكنى ئاچتى.

گابرىل ئېڭىكىگە تاقاشقۇدەك ئېگىز، سېرىق يېپەك لېنتىدا ئوراپ بېزەلگەن بىر پوسۇلكىنى تۇتۇپ تۇراتتى. قو-ڭۇر رەڭ كىيىم ۋە شەپكە كىيىۋالغان گابرىلنىڭ قوڭۇر رەڭ چىرايى، قوڭۇر رەڭ پوسۇلكا بىلەن قوشۇلۇپ سۇۋارى بىر گەۋدىگە ئايلىنىپ كەتكەن ئىدى.

— مەرھابا خېنىم، — دېدى گابرىل، — سان فرانسىس-كونىڭ ئەڭ گۈزەل قىزىغا مەنسۇپ بىر پوسۇلكا بار. ئۇنىڭ بۇ يەردە تۇرىدىغان - تۇرمايدىغانلىقىنى بىلەرسىزمىكىن تاڭ؟

— پوسۇلكا ئەكېلىشكە بالدۇر ئەمەسمۇ، گابرىل؟

— ئۇھ، توغرا كەپتىمەن، — دېدى گابرىل كۈلگىنىچە.

— سائەت نەچچە بولدى؟

— ئون ئىككى.

— ھە!؟ ئون ئىككى بولدىمۇ بىردەمدە؟...

دىئاننا پوسۇلكىنى ئالدى ۋە ئىمزا دەپتىرىگە باشقىلار-نىڭكىدىن ھېچقانداق پەرقلەنمەيدىغان بىر ئىمزانى قوندۇردى. ئارقىدىن گابرىلنىڭ ھەرقاچانقىدەك "ھەيرانلىقلار بىزنى قاي-تىدىن ئۇچراشتۇرغۇچە ئامان بولۇڭ" دەپ خوشلىشىشىغا ئىمكانىمۇ قالدۇرماستىن ئىشىكنى ياپتى.

سوۋغات قوبۇل قىلىش دىئاننانى ھەرقاچان ھاياجانغا سالاتتى، ئەمما بۇ قېتىم ئوخشىمىدى. ئۇنىڭ پوسۇلكىنىڭ ئىچىدە نېمە بارلىقىغا ياكى ئۇنى كىمنىڭ ئەۋەتكەنلىكىگە كۆڭۈلشىگۈدەك ھەپسىلىسىمۇ يوق ئىدى. ئۇ پوسۇلكىنى ئۇ-دۇل كەلگەن بىر يەرگە تاشلىدى.

زالنىڭ كىرىش ئېغىزىدىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ ئۇنىڭ كۆزى توساتتىن كۆك كۆڭلىكىنىڭ ئۇستىدىكى ھاراق داغلى-رىغا چۈشۈپ قالدى ۋە شۇ ھامان يادىغا ئانىسى كەلدى. بۇ كۈنلەردە، ئانىسى ھەدېسىلا خىيالىغا كىرىۋالىدىغان بولۇپ قالغان ئىدى. نېمىشقىكىن ئەڭ ئۇششاق - چۈششەك، مۇنا-سىۋەتسىز ئىشلارمۇ ئۇنىڭغا ئانىسى بىلەن بىرگە ئۆتكەن كۈنلەرنى ئەسلىتەتتى. بىر رەڭ، بىر پۇراق، بىر كەلىمە

سۆز، مانا ئەمدى بۇلغانغان كۆڭلەكمۇ شۇ... بۇ كۆڭلەكنى سېتىۋالغان كۈن ۋە كېيىن ئانىسى بىلەن ئارىسىدا بولۇپ ئۆتكەن پاراڭلار ئۇنىڭ خىيالىدا تۇنۇگۈنكىدەكلا جانلاندى.

ئۇ كۈنى، دېئانىنا ئۇچۇن ئادەتتىكىدەكلا بىر سودىلىق كۈنى ئىدى. ئۇ دەسلەپتە زادى كۆڭلەك ئېلىش ـ ئالماسلىق ھەققىدە بىر ھازا تېڭىرقاپ ئايلىنىپ يۈردى، كېيىن ئۆزىنى يەتكۈچە سودىلىق قىلىشقا كۆندۈردىيۇ، ئاران بىر كۆك كۆڭلەك ئالالىدى.

كۆڭلەكنى ئانىسىغا ئۇستىدىكى 1100 دوللارلىق باھاسىنى يوشۇرۇپ تۇرۇپ كۆرسەتكەن ئىدى، ئەمما ئانىسى كۆڭلەكنىڭ باھاسىنى كۆرۈپ قالغان، باھاسىغا بىر قارىۋەتكەندىن كېيىن قىزىدىن سورىغان ئىدى:

ــ تۇنۇگۈنكى گېزىتتىكى پارىژدا ئۆتكۈزۈلگەن كىم ئاشتى قىلىپ سېتىش خەۋىرىنى كۆردۈڭمۇ، دېئانىنا؟

ــ ياق، ئەجەب بۇنى سوراپ قالدىڭىيا، ئانا؟

ــ دىكارتنىڭ جىلتىكىسى 125 مىڭ دوللارغا سېتىلىپتۇ.

ــ ھە... ھەرنېمە بولسا بىز بارماپتۇق، سەنغۇ ئالمايتتىڭ، ئەمما مېنىڭ ئىچىمدە قالاتتى ـ دە. قارا، مېنىڭ كۆڭلىكىم ئۇنىڭ جىلتىكىسىدىن كۆپ ئېسىلغۇ مانا.

ــ توپتوغرا 125 مىڭ دوللار، دېئانىنا.

ــ ۋاي خۇدايىم، ئەمدى چۈشەندىم. سەن ماڭا بۇنداق ئېسىل كۆڭلەك ئۇچۇن 1100 دوللار ئەرزىيدۇ دېمەكچىغۇ، ئانا؟

ئۇ ئانىسىنىڭ ئوي ـ خىيالىنى ئوبدان چۈشىنەتتى، ئەمما گەپنى باشقا ياققا بۇراپ، يېڭى كۆڭلىكىنى باشقا كىـ

يىملىرىنىڭ يېنىغا ئېسىپ قويۇشنى ئويلايتتى.

— توغرا دەيسەن، قىزىم، كۆڭلىكنىڭ دىكارتىنىڭ جىلىتى-كىسىدىن كۆپ ئېسىل. دىكارتىنىڭ جىلىتكىسى يىپەك ئە-مەس، يۇڭدىن توقۇلغانمۇ ئەمەس... يا «دوننا كاران» ماركىلىق ياكى «پرادا» ماركىلىقمۇ ئەمەس. ھەتتا ماگزىنغا ئاپارساڭ، خەق بەش دوللارمۇ قىلمايدۇ ھەقچان...

— مەيلى نېمە بولسا بولسۇن، باھا يەنىلا لىللا، ئانا. ئۇ جىلىتكىنى دىكارت كىيگەن - دە.

— توغرا، دىكارتتەك ئۇلۇغ ئادەملەر كىيگەن رەخت پار-چىسىنىڭمۇ قىممىتى ئۆرلەيدۇ. ئەمدى ئۇنى ئەكسىچە ئويلاپ باققىنە.

— يەنى؟

— رەخت پارچىلىرىمۇ ئىنساننىڭ قىممىتىنى ئاشۇ-رىدۇ.

دىئاننا بىر پەس بېشىنى ئېگىپ ئويلاندى ۋە ئاخىرى ئا-نىسىنىڭ نېمە دېمەكچى بولغانلىقىنى چۈشەندى: "ئۆزۈڭنى ئۆزگىچە تۇيماق ئۈچۈن زۆرۈر بولغىنى پەقەت ئۆزۈڭسەن."

— نېمە دېمەكچى بولغىنىڭنى چۈشەندىم، ئانا، ئەمما ھەممە ئادەم ئېسىل ياسىنىشمنى كۆرۈشنى ئىستەيدۇ. قىزلار ئۇچرىشا - ئۇچراشماي ئەڭ ئاۋۋال تاپىنىمدىن چو-قامغىچە نەزەر سېلىشىدۇ، ئاندىن ئېغىزىنى "سالام"غا ئۆمەل-لەيدۇ. ئوخشاش بىر كىيىمنى ئۇدا ئىككى كۈن كىيەيچۇ، يۈ-زۈمگە سۆرۈن بېقىشىدۇ. مېنى شەكىل - قىياپىتى بىلەن ئابرۇي - ئېتىبار قازىنىشقا، ياكى كىشىلەرنىڭ كۆزلىرىدى-كى سۈنئىي ھۆرمەت، ياسىنىشىم، كىيىنىشىم، تۇرق - قى-

ياپىتىم ۋە ئۆيەر-بۆيەرلىرىم ھەقىقەتكى كۆسۈلداشلىرىغا خۇشتاركەن دەپ ئويلاپ قالما، ئانا. ئىشەنگىنىكى، بۇلار ماڭا خۇشلۇق بىرەلمەس. ئەمما ساڭىمۇ ئايان، كۆپچىلىك ھەرقاچان مەندىن ھەرقانداق ئىشنىڭ ئەڭ ياخشىسىنى كۈتىدۇ.

— سەنمۇ ھەم بۇ تىلەكلەرگە ئۇسسۇل ئويناپسەن، شۇنداقمۇ؟

— قانداق قىلىمەن، ئانا، يا ئادەمسىز چۆل-جەزىرىدە يا-شاپ قالماپتۇق، — دېگىنىچە ئانىسىغا شوخلۇق قىلىپ سۆركەلگەن ئىدى ئۇ، — تەن ئال، دېئاننا، ستۇئارت ئاللىقا-چان بىر ماركىغا ئايلىنىپ قالدى. بۇ ماركىنىڭ تىكلىنىشى-گە كۆچ چىقارغان، كېچە - كۈندۈز دېمەستىن ماڭا مەدەت بەرگەن، ماڭا مەدھىيە - ئالقىش ياغدۇرغان زوقمەنلىرىمنى قانداقسىگە ئۇمىدسىز قالدۇراي؟

ئەمما بەش ئاي ئاۋۋال دوختۇرنىڭ ئېغىزىدىن چىققان ئىككى ئېغىز گەپ دېئانانىڭ ھاياتىدىكى جىمى نەرسىنى بىراقلا ئۆزگەرتىپ تاشلىدى.

— ئانىڭىزدىن ئايرىلىپ قېلىۋاتىسىز، — دېگەن ئىدى دوختۇر ئۇنىڭغا.

4

دىئاناغا دورا ساندۇقى قويۇلغان ئاشخانا ناھايىتى يىراق-تىدەك بىلىندى. ئۇنىڭغا ئۆي بارغانسېرى چوڭىيىپ كې-تىۋاتقاندەك، مېھمانخانىدىن ئاشخانىغا، ئاشخانىدىن ھۇجرىغا، ھۇجرىدىن مۇنچىغا بارىدىغان يول ئۇزاقلىشىپ كەتكەندەك تۇيۇلاتتى. بىر ئاينىڭ ياقى ئۇ يەر ئاستى قەۋەتتىكى چېنىق-قىش زالى، سۇ ئۈزۈش كۆلچىكىگىمۇ، ئۈستۈنكى قەۋەتتىكى رەسىم سىزىش ئۆيىگىمۇ قەدەم بېسىپ باقماپتۇ، ئۇلار قان-چىلىك يىراقلاپ كەتكەندۇ؟ ئۇ بۇنى بىلىشنىمۇ خالىمايتتى.

ئۇ ئاشخانىغا كىرىپ، بىر ئىستاكان سۇ ئالدى-دە، بىر تىنىقتىلا ئىچىۋەتتى، ئارقىدىن يەنە بىرنى... ئۈچىنچى ئىس-تاكان سۇغا ئىككى تال ئاسپىرىننى تاشلاپ ئېرىتىپ ئىچتى، ئاندىن مېھمانخانىغا كىردى. دىۋانغا ئۆزىنى تاشلاي دەپ تۇ-رۇشىغا، تېلېفون جىرىڭلاشقا باشلىدى... بىر قېتىم، ئىككى، ئۈچ... يەتتىنچى قېتىمغا كەلگەندە ئاندىن يەنىلا ئېلىش نى-يىتىگە كەلدى.

— تۇغۇلغان كۈنىڭىزگە خۇش مۇبارەك، دىئانا! — تې-

لېفوندىن ياش بىر ئەرنىڭ ئاۋازى كەلدى، ــ بەخت-ئامەت...
دېئاننا تېلېفوننى ئۈستەلنىڭ ئۈستىگە ئاتتى.
راستمۇ؟ بۈگۈن مېنىڭ تۇغۇلغان كۈنۈممۇ؟ شۇنداق بول-سۇنۇ، بۇنى باشقا بىرىدىن ئۇقسۇن...
بۈرۈن تۇغۇلغان كۈننى تەقەززالىق بىلەن كۈتەتتى، ھەپتە قالغاندىن باشلاپ تەييارلىققا چۈشەتتى، تۇغۇلغان كۈ-ننى قۇتلۇقلىغانلارنىڭ ئىسمىنى تەرتىپ بويىچە يېزىپ چى-قاتتى. ئانىسى ھەر دائىم رەتنىڭ ئەڭ بېشىدا تۇراتتى. مانا بۈگۈن تۇنجى رەت تۇغۇلغان كۈننى ئانىسىز ئۆتكۈزۈپ تۇ-رۇپتۇ، بۈگۈن بۇندىن كېيىنكى ئانىسىز ئۆتىدىغان تۇغۇلغان كۈنلىرىنىڭ باشلىنىشى...
ئۇنىڭ كۆزىگە ياش تولدى. يىغلاپ تاشلىماسلىق ئۈچۈن ئورنىدىن تۇرغىنىچە، نېرىقى بۆلۈمدىكى ئىشكاپنىڭ تارتمى-سىنى بىر ھازا ئاختۇرۇپ كۈندىلىك خاتىرىسىنى تاپتى-دە، يەرگىلا زوڭزىيىپ ئانىسىغا خەت يېزىشقا باشلىدى:

قەدىردان ئانا،

سەن بىلەن دائىم بىرگىمەن دېگەن ئىدىڭغۇ؟ راست شۇنداق بولسا، يەنە نېمىشقا سېنى شۇنچىلىك سېغىنىمەن؟

تېخى بايىلا بۈگۈن تۇغۇلغان كۈنۈم ئىكەنلىكىنى بىلدىم، ئانا. ئېيتقىنا، سەن نەدە؟...

بۈگۈنگىچە ساڭا خەت يازالمىغىنىمنى كەچۈر. سەن كەتكەندىن بېرى كۈندىلىك خاتىرەمنى تېخى مانا ئەمدى ئېچىپ تۇرۇپتىمەن.

ئەلۋەتتە، راست گەپ قىلغىنىمدىن ئاغرىنغىنىم يوق. دەسلەپتە، بىر ئاز ئاچچىقىم كەلگەن، مەيۈس-لەنگەن ئىدىم، ئەمما ھازىر ھەممىسى ئۆتۈپ كەتتى. بۇ ئىشلارنى مەندىن يوشۇرۇشۇڭ شۇنداق قىلىش زۆ-رۈر بولغىنىدىنغۇ ئاخىر.

ئەمما ئەپۇ قىل، ئانا... مارىينى ئىزدىمىدىم. مېنى قورقۇنچ ۋە ئەندىشە گىردابىغا تاشلىغىنى ئۇ-چۇن ئۇنى كەچۈرەلمەيمەن. بىلسەڭ، ئۇنىڭ ساڭا يازغان خەتلىرىنىمۇ ئوقۇپ باققىنىم يوق. بەلكى ئۇ ئاللىقاچان ئۆلگەندۇ... كەچۈر...

نېمىگە ئەڭ قايغۇرىدىغىنىمنى بىلەمسەن ئانا؟

ۋەدەمدە تۇرالمىدىم - دە، سېنى قەلبىمدە بول-سىمۇ ساقلاپ قالالمىدىم. ھەممە نەرسە سېنى ئەس-لىتىدۇ ۋە مېنى تېخىمۇ ئازابلايدۇ. سېنى ئەسلەش مېنى تېخىمۇ دەردكە مۇپتىلا قىلىدۇ. ئاشۇ قىز پەيدا بولۇپ قالمىغان بولسا، ئىشلار بۇنداق بولماستى بەلكىم...

دادام بولمىش ئادەمنىمۇ ئويلىغۇم يوق. سەن خېتىڭدە "ئۇ ئىككىمىز ئۇچۇن ئۆلگەنغۇ بەرىبىر" دەپتىكەنسەن، سېنى شۇنداق دېگۈزگۈدەك يېتەرلىك بىر سەۋەب بار، ھەقىچان.

بولدىلا، بۇ گەپلەرنى قىلىشمايلى... ئەمدى سې-نىڭ سوئاللىرىڭغا جاۋاب بېرەي، ئانا.

بۈگۈن ئەڭ ئاخىرقى ئوقۇش كۈنىمىز. مەكتەپنى ئالدىنقى ئۇچىنىڭ بىرى بولۇپ غەلىبىلىك پۈتكۈزد-

دىغان بولدۇم. ئوقۇش پۈتكۈزۈش مۇراسىمى 19 ـ مارت سائەت بەشتە ئۆتكۈزۈلىدۇ. سىنىڭ ئاشۇ كۈندە شۇ مەيداندا بولۇشۇڭنى قانچىلىك ئارزۇلايتتىم ـ ھە!...

راست گەپ قىلسام، بۇ ئارىدا ئاخشاملىرى پىيادە ئايلىنىشقا چىقالمىدىم. لېكىن كۆڭلۈم سەل ئارامىغا چۈشسىلا داۋاملاشتۇرىمەن، ئانا.

خىزمەت مەسىلىسىگە كەلسەك، ئالدىنقى ھەپتە سان فرانسىسكو بويىچە ئەڭ ياخشى ئىككى ئادۇۋوكات ـ لىق ئورنىدىن تەكلىپنامە تاپشۇرۇۋالدىم، مۇشۇ ئاي ـ نىڭ ئاخىرىغىچە جاۋاب بەرسەم بولىدۇ، قايسىسىغا بېرىش توغرۇلۇق تېخى ئويلىنىپ بولالمىدىم.

ساڭا مەسلىھەت سالسام، سىنىڭ ھەممىنى بىر ياققا چۆرۈۋېتىپ يېزىقچىلىق بىلەن شۇغۇللىنىشنى تەۋسىيە قىلىدىغىنىڭنى بىلىمەن. مېنىڭمۇ بەكلا شۇنداق قىلغۇم بار، ئانا. ئەمما ساڭىمۇ ئايان، يازمى ـ لىرىم ساڭا يارىغان بىلەن باشقىلارغا ئۇنچىۋالا يېقىپ كەتمەيدۇ. شۇڭىمۇ يازغۇچى بولۇش خىيالىنى كاللامدىن پۈتۈنلەي چىقىرىپ تاشلاشقا مەجبۇرمەن. يەنە كېلىپ، مەن سىنىڭ ئاشۇ گۈزەل ھېكايىلىرىڭ ـ نى تىڭشاپ يۈرۈپ، يېزىقچىلىق خىيالىنى سۈرۈپ قالغانمەن. ئەمما سەن ئەمدى يوق، ئانا. ھېكايىلى ـ رىڭمۇ يوق. ماڭا ئەمدى ھېچقانداق ھېكايە سۆزلەپ بېرەلمەيسەن، كىتاب يازاي دېسەممۇ، سەن ئۇنى ئو ـ قۇيالمايسەن. "شۇنداق ياخشى يېزىپسەن، دېگىنىڭنى جې ـ

نىمە" دېيەلمەيسەن...
دەيدىغانلىرىم مۇشۇنچىلىك، ئانا. خاتىرجەم بول،
مەندىن خۇش خەۋەرلەر ئىڭشايسەن.

دىئاننا كۆزىنى خاتىرىدىن ئالماي خىيلىغىچە ئولتۇرۇپ كەتتى. ئۇ ئانىسىنى ئۆزىدىن جاۋاب كۈتۈۋاتىدۇ، دەپ ئويلاپ بۇ خەتنى يازغان ئىدى. ئەمما... ئۆلگەنلەر خەت ئوقۇيالمايتتى، ئۆلگەن ئانىلار قىزلىرىنىڭ خۇش خەۋەرلىرىنى ئىڭشىيالمايتتى...

دىئاننا كۈندىلىك خاتىرىنى يېپىپ، ئانىسى تۇغۇلغان كۈن ھەدىيەسى قىلىپ قالدۇرغان كۈمۈش رامكىنىڭ قېشىغا كەلدى، ئانىسى ۋاپاتىدىن بىر ئاي ئاۋۋال ئۆز قولىدا تۆت چۆرىسىگە بىردىن قارا گۈل چۈشۈرۈپ ئىشلەپ چىققان بۇ رامكىنى ئۇنىڭغا ئۇزاتقاچ "بۇ دۇنياغا... خۇش كەلدىڭ، قىزىم..." دېگەن ئىدى. ئانىسىنىڭ ئۇزۇلۇپ قالغان گېپىدىن ئۇ دەپ بولالمىغان نۇرغۇن مەنىنى چۈشەنگەن دىئاننا:

— تۇغۇلغان كۈنۈمگە تېخى ئىككى ئاي بارغۇ، ئانا، — دېگەن ئىدى سەبىيلەرچە.

بۇ ئۇنىڭغا ئانىسىدىن قالغان ئەڭ قىممەتلىك خاتىرە ئىدى. دىئاننا رامكىنى بېزەپ تۇرغان تۆت قارا گۈلنى ئاۋايلاپ سىلاپ قويدى ۋە رامكىغا ئېلىنغان شېئىرنى قايتا-قايتا ئوقۇشقا باشلىدى:

"ياق،
سەن ئويلىغان كەبى ئەمەس ئىش

يوقاتمىدىڭ مېنى ھېچقاچان.
ئاڭلىتىمەن بارچىنى ساڭا،
خاتىرەڭنىڭ كەينىدىن ھامان.“

ئۇنىڭ كۆزىدىن بىر تامچە ياش دومىلاپ چۈشتى.

ــ ياق، ئانا، ئەسلىي ئىش سەن ئويلىغاندەك ئەمەس، ــ دېدى ئۇ ئاستا پىچىرلاپ، ــ سېنى يوقاتتىم، سۆزلىرىڭنى ـ مۇ... ئەمدى مەن ھېچقانداق گېپىڭنى ئاڭلىيالمايمەن...

5

دىئاننا پوسۇلكىنىڭ ئانىسىدىن كەلگەن بولۇشىنى ئۈمىد قىلىپ لېنتىنى يېشىشكە باشلىدى. نەپىس ئورالغان بىر پو-سۇلكا بىلەن ئۇ بۈگۈن تۇغۇلغان كۈنى ئىككەنلىكىگە ئىشىنىپ قالارمۇ؟ ئۇ ئىشەنمەيتتى.

پوسۇلكىدىن بىر بوتۇلكا شامپان، يۈرەك شەكىللىك كرىستال، تۇغۇلغان كۈن كارتىسى ۋە بىر پارچە ئىمزاسىز سۆيگۈ خېتى چىقتى. دىئاننا ھەممىسىنى كۆتۈرۈپلا ئەخلەت ساندۇقىغا ئاتاي دەپ تۇرۇۋېدى، ئىشىك قوڭغۇرىقى جىرىڭلىدى. قارىغاندا، بۈگۈن ئۇنىڭغا ئارامچىلىق يوقتەك قىلاتتى.

ئېكراندا چاقىرىلمىغان مېھمانلار — يېقىن دوستلىرى ئىسابېل بىلەن ئاندىرىيا كۆرۈندى. ھەئە، يېقىن دوستلىرى، ئۇنىڭ بېشىغا، چېچىغا، كىيىم - كېچەكلىرىنىڭ ياراشقان - ياراشمىغانلىقى ياكى داڭلىق ماركىلىق ياكى ئەمەسلىكىگىلا كۆڭۈلشىيدىغان "دوست"لىرى... ئەمما دىئانناغا ئايان، ئىسا-بېل، ئاندىرىدەك دوستلىرى بولغاچقىلا ئۇ ئۆزىنى ئەزىزلەن-نىۋاتقان، قەدىرلىنىۋاتقاندەك سېزىدۇ؛ شۇلارنىڭ سايىسىدا

ئۆزىنى ئالاھىدە ھېس قىلىدۇ، شۇلار بولغاچقىلا ئۇ "دىئاننا ستۇئارت" دەپ ئالاھىدە ھۆرمەت بىلەن تىلغا ئېلىنىدۇ...

دىئاننا ئۈنچىلىك ۋاپاسىزلاردىن ئەمەس. ئۇ دوستلىرىغا قەرزدار، يېقىن دوستلىرىغا ئىشىك ئاچماي "كېتىڭلار، كەل-مەڭلار" دېيەلمەيدۇ، "ھېچكىم بىلەن كۆرۈشكۈم يوق" دەپ ئۇلارغا ۋارقىرىيالمايدۇ...

ئۇ ئىشىكنى ئاچتى.

ئىسابېل بىلەن ئاندىرىيا بوسۇغىدىن ئاتلار - ئاتلىمايلا توۋلاپ ئۆينى بېشىغا كىيدى:

— تۇغۇلغان كۈنىڭىزگە مۇبارەك، تۇغۇلغان كۈنىڭىزگە...

خۇشال تىلەك-تەبرىك ياغدۇرۇۋاتقان ئىككىيلەن دىئاننانىڭ ھالسىز تۇرقىغا قاراپ، ۋارقىراشتىن بىردىن توختاشتى:

— نېمە بولدى ساڭا، دىئاننا؟ — دېدى ئىسابېل.

— ھاراقنى ئارىلاشتۇرۇپ ئىچمە دەپ قانچە قېتىم دې-گەندىمەن ساڭا، دىئاننا؟

ئاندىرىيا شۇنداق دېدى - دە، ئۆيدىكى قالايمىقانچىلىق-تىن بىئارام بولغاندەك، ئىسابېلنىڭ قولىدىن تارتقىنىچە تېز-تېز چامداپ بالكونغا ئۆتتۈپ سورىدى:

— بۈگۈن زىياپەت يوقمۇ، دىئاننا؟ نېمىشقا مەكتەپكە بارمايسەن؟ بۈگۈن نېمە قىلىمىز؟

ئىسابېل ساپ ياغاچتىن ياسالغان ئۆي جاھازلىرىنىڭ ئۈستىدىكى قات - قات توپا - چاڭلارنى بارمىقىنىڭ ئۇچىدا سۈرتۈپ دىئانناغا كۆرسەتتى:

— بۇ چاڭ - توزانلار كۆرسىتىپ تۇرۇپتىكى، ھۆرمەت-لىك دىئاننا خېنىم، پۈتۈن شەھەر تاپىنىڭىزنىڭ ئاستىدا -

يۇ، سىز بۇ گۈزەللىكلەرنىڭ ھۇزۇرىنى سۈرۈشنىمۇ تەرك ئېتىپسىز. ئەجەبا، سەن دە، ئاندىرىيا، — ئۇ ئاندىرىغا بۇرۇلدى، — بۇ قاملاشماپتىمۇ - قانداق؟

— راست قاملاشماپتۇ، — دېدى ئاندىرىيا.

— راست، ئاندىرىيانىڭ سوئالىغا تېخى جاۋاب بەرمىدىڭ، دىئاننا، بۈگۈنكى پىلان؟

— يوق، ھېچ ئىش.

— نېمە؟ چاقچاق قىلمايۋاتقانسەن؟!

— سىلەرنى ئالداۋاتقىنىم يوق. ئاخشام بەك كەچ ياتتىم، بېشىم يېرىلىپ كەتكۈدەك ئاغرىپ تۇرىدۇ، ئاشقازىنىممۇ بىئارام. شۇڭا...

— ئەمما بۈگۈن سېنىڭ تۇغۇلغان كۈنۈڭ، دىئاننا!

— راستىنىلا ھېچ ئىشقا رايىم...

— ساڭا زادى نېمە بولدى، دىئاننا؟ سەن بۇنداق ئەمەس ئىدىڭ. ھەممىمىزنى سەن يىغاتتىڭ، سەن جەملەيتتىڭ، ئەمدى ، كۆرەي دېسەكمۇ يوق، ئۆزۈڭنى كۆرسەتمەيسەن. بېشىڭغا ئېغىر كۈن كەلگەنلىكىنى بىلىمىز. ئەمما بۇ دەرد - مۇسىبەتلەردىن ئۆيگە سولىنىۋېلىپلا قۇتۇلۇش مۇمكىنمۇ؟ سېنىڭچە ئاناڭ سەندىن مۇشۇنى كۈتەرمىدى؟ ئۆزۈڭنى بەردەمرەك تۇت، دىئاننا. سەن غەيرەتلىك قىزسەن.

— ياق.

— نېمە ياق؟

— بەكلا ئاجىز ئىكەنمەن.

— كىم؟ دىئاننا؟ دىئاننا ستۇئارت ئاجىز؟ ئۆزۈڭگە قايت جېنىم. ئالدىڭدا تېخى سەن باسىدىغان ناھايىتى ئۇزاق يول

بار، غايە ـ ئارزۇيۇڭ بار... بۇنداق بولۇۋالساڭ ھېچبىر...
— ئارزۇ؟
— مۇۋەپپەقىيەت قازانغان بىر ئادۋوكات بولۇپ چىققۇڭ بار ئەمەسمىدى؟
دىئاننا چوڭقۇر ئۇھسىنىدى. ئاۋۋال ئاندىرىياغا، ئاندىن ئىسابېلگە قاراپ قويۇپ "سىلەر راستتىنلا چۈشەنمەيسىلەر" دېدى ئىچىدە.
— مەن ھېچقاچان ئادۋوكات بولۇشنى ئويلاپ باققىنىم يوق، ئىسابېل.
— قانداقسىگە؟
— مېنىڭ بىر يازغۇچى بولۇش ئارزۇيۇملا بار، خالاس.
— رېئاللىققا ئايلاندۇرغىلى بولىدىغان ئارزۇنى دەۋاتىمەن مەن، دىئاننا، — دېدى ئىسابېل.
— بولدى قىل، دىئاننا، — دېدى ئاندىرىيا، — ئارزۇ دەۋاتىمىز، باللىق خىياللىرىنى ئەمەس. مەنمۇ كىچىكىمدە ناخشىچى بولسامكەن دەيتتىم. ئەمما چوڭ بولغانسېرى ئاۋا-زىمنىڭ قاغىنىڭكىدەك قوپاللىقىنى سەزدىم.
ئاندىرىيانىڭ سۆزلەۋاتقان ۋاقىتتىكى كۈلۈپ تۇرغان چىرايى، ئۆزىدىن ئۆزىگە ھاياجانلىنىشلىرى، كىنايە قىلىپ، ئارقىسىدىن ئۆزىچە قاقاھلاپ كۈلۈشلىرى ئۇنىڭ نېمە دې-مەكچى ئىكەنلىكىنى يۇشۇرۇپ قالالمىغان ئىدى.
— غەم يېمە ئاندىرىيا، — دېدى دىئاننا، — مەنمۇ قاغا پۈتى بىر نەرسىلەرنى يازىدىغانلىقىمنى ئوبدان بىلىمەن...
— مەن ئۇنداق دېمەكچى ئەمەس، دېئاننا. مەن پەقەت...
— بولدى، خان قىزلار، — دېدى ئىسابېل ئارىنى يۇم-

شاتماق بولۇپ، ــ قالغىنىنى كەچتە پاراڭلىشايلى.
دىئاننامۇ، ئاندىرىمۇ جاۋاب بەرمىدى.
ــ دىئاننا، ــ دېدى ئىسابېل، ــ بىز مېڭىپ تۇرايلى، مۇراسىم كىيىممىزنى كىيىپ كۆرمىسەك بولمايدۇ. كەچتە، سائەت سەككىزلەردە سېنى ئالغىلى كېلىمىز. ياسىنىپ-تارىنىپ تەق بولۇپ تۇر. كېلىمىز - دە، سېنى قولتۇقلىغىنىمىزچە، ئاۋۋال فلۇردېلسىيەگە، ئاندىن ئولىمپىيەگە، ياكى خالىساڭ روككاپۇلكوغا ئاپىرىمىز. كېلىشتۇقمۇ ئەمىسە؟ بىر تېلېفون قىلىمىز، كونا دوستلار بىر دەمدىلا جەم بولىدۇ. قانداق، بولىدىغاندۇ؟
ــ مەن ھەرقاچان تەييارمەن، ــ دېدى ئاندىرىيا.
ــ ئىككىڭلارنىڭ كەلگىنىڭگە كۆپ رەھمەت، ــ دېدى دىئاننا، ــ ئەمما، بۈگۈننى يالغۇز ئۆتكۈزگۈم بار.

٦

ئىسابېل بىلەن ئاندرىيا كەتكەندىن كېيىن دېئاننا بالكوندا ئۇزاق ئولتۇردى ۋە ئۇلارنىڭ ئۆزىنى ئازراقمۇ چۈشەنمەيدىغانلىقىنى ھېس قىلدى. خېلى ئۇزاقتىن بېرى دوست بولۇپ ئۆتۈپتۇ، قايغۇ ـ كۈلكىسىگە تەڭ ھەمشېرىك بولۇپ كەپتۇ. لېكىن... ئۇلار ئۇنى ئازراقمۇ چۈشەنمەيدىكەن، ئۇنىڭ ئەڭ بۈيۈك ئارزۇسىدىنمۇ خەۋەرسىزكەن. مەيلىغۇ، ئۆزىمۇ ۋاز كېچەي دەپ تۇرغان ئارزۇسىنى بىلمىگىنى، چۈشەنمىگىنى ئۈچۈن ئۇلاردىن ئاغرىنىشقا دېئاننانىڭ نېمە ھەققى؟

"شۇ ئەڭ بۈيۈك ئارزۇيۇڭ ئۈچۈن تىرمىشىشىڭغا توسقۇن بولغىنى زادى نېمىكىن، بالام؟" دېئاننانىڭ ئېسىگە ئانىسىنىڭ خېتىدىكى شۇ نىدا كەلدى.

دېئاننا بۇ دۇنياغا مىڭ مەرتەم تۆرەلسە، مىڭىنچىسىدىمۇ يازغۇچى بولۇشنى ئارزۇ قىلىدىغانلىقىنى ئوبدان بىلەتتى. ئادەتتىكى يازغۇچى بولۇپ قېلىشتىن قورققىنى ئۈچۈنلا قانۇن كەسپىدە ئوقۇشنى تاللىغان ئىدى. دەسلەپىدە، ئەتراپىدىكىلەر ئۇنى ئۆز ئىقتىدارىنى زايە قىلىۋەتتى، دېيىشتى. لېكىن

دىئاننا ئۆزىنىڭ ھەقىقىي ئۆيىنى ئەدەپ بىلەن يوشۇرۇپ، تال-
لىغان كەسپىنىڭ ناھايىتى ئەھمىيەتلىك، پايدىلىق ئىكەنلى-
كىنى سۆزلەپ يۈردى. ئەمما بۇ گەپلەرنىڭ ئارقىسىدا قاندات-
تۇر مەنىستىمەسلىك بار ئىدى، ئاز ئۆتمەي ئۇنىڭ ئارقىسىدىن
بىرمۇنچە غەيۋەت ـ شىكايەت پەيدا بولدى. كىشىلەر كۇسۇر-
لىشىپ دىئاننانىڭ خەلقئارالىق بىر كاتتا مېھمانساراي گۇ-
رۇھىنىڭ، شۇنداقلا سان فرانسىسكودىكى ئەڭ ھەشەمەتلىك
مېھمانسارايلاردىن بىرىنىڭ ۋارىسى ئىكەنلىكىنى؛ بىر
چاغلاردا شەھەرنىڭ ئەڭ ئارزۇلۇق ياشلىرىدىن بىرى بولمىش
بىچارە دىئاننانىڭ ئەمدىلىكتە يازغۇچى بولىمەن دەپ، ھېچ-
كىم ئوقۇمايدىغان بىر نەرسىلەرنى يېزىشتىن باشقا ئىش
قىلماي ئۆمرىنى بىھۇدە ئۆتكۈزۈۋاتقانلىقىنى سۆزلىشەتتى.
بۇرۇن ئۇنىڭ نەزەرىگە ئېلىنىش ئۇچۇن جېنىنى ئاتاشقىمۇ
تەييار تۇرىدىغانلار ئەمدىلىكتە ئۇنى، ھاياتىنى زايە قىلىۋەتتى
دەپ ئۇنىڭغا ئىچ ئاغرىتىش بىلەن باقاتتى.
دىئاننا بۇنداق ئەھۋالغا چۈشۈپ قېلىشنى خالىمىغانلىقى
ئۈچۈنلا ئەتراپىدىكىلەرنىڭ رايىغا خوپ كېلىدىغان بىر كە-
سىپنى تاللىغانلىقىنى ھېچكىمگە دېمىگەن ئىدى. شۇڭا
دوستلىرىنىڭ ئۇنى ئانچە چۈشەنمىگەنلىكى بەلكى ئۆزىنىڭ
سەۋەنلىكىدۇ. ئۆزى ئۇلارغا ئېنىق ئېيتىشنى خالىمايتتىغۇ؟
غايە ـ ئارزۇ، چۈش ـ خىياللىرىنى ئۇلارغا دەپ باقمىغانمىت-
تى؟ ئەلۋەتتە دەپ باققان. ئەمما ئۇ ھەر قېتىم دوستلىرىغا
ئۆز ئارزۇسىنى ئېنىق ئېيتىشقا تەمشەلگىنىدە، ئۇلار قۇلاق
سېلىشتا يوق، بەلكى ئۇنىڭغا نېمىنىڭ ياخشى بولىدىغانلىقى-
نى ئۆزلىرى ئەڭ ئوبدان بىلىدىغاندەك، قانداق قىلىش،

قانداق ئويلاش، ۋە ھەتتا قانداق ھېس قىلىش كېرەكلىكى ھەققىدىمۇ بىر پاتمان ئەقىل ئۆگىتىشەتتى.

ئانىسى كېتىپ دەردىگە يېتىدىغان ھېچكىم قالمىغان بۇ دۇنيادا قانداق ياشىغۇلۇق ئەمدى؟

بۇ سوئال بىلەن گادىرماچ بولۇپ كەتكەن كاللىسىنى سەل تىندۇرۇش ئۈچۈن، ئۇ بۇرۇن ھەر كەچلىكى ئانىسى بىلەن چۆرگىلەپ كېلىدىغان باغچىغا بېرىپ بىردەم بولسىمۇ ئايلىنىپ كېلىشنى ئويلاپ قالدى.

7

باغچا جىمجىت ئىدى. دىئاننا دېڭىز بويىغا كېلىپ ساھىل بويلاپ ئايلىنىشقا باشلىدى.

ئۇ ئانىسى بىلەن بۇ ساھىلدا قانچە رەت بىرلىكتە ئايلان-غان ئىدىكىن؟ ئەمدى ئانىسى بىلەن بىر مەرتەم ئايلىنىۋالسا، قانچىلىك بەدەل تۆلىسىمۇ مەيلىتىغۇ. پەقەت بىر مەرتەم... ئانىسى بىلەن ئۆتكۈزگەن شۇ دەقىقىلەرنىڭ قىممىتىنى ئۇ كەتكەندىن كېيىن ئاندىن بىلىپ تۇرۇپتۇ، ھەي ئىسىت...

دىئاننا ئاللىقانداق خىيال ۋە ئەسلىمىگە پاتقان ھالدا ئاي-لىنىپ پىرىستانغا كېلىپ قالغاندىلا ئۆزىگە كەلدى ۋە كەينى-گە ياندى. ئۇلار ئادەتتە ئاسانراق قايتىش ئۈچۈن كۆپىنچە باغچىنىڭ ئوتتۇرىسىدىن كېسىپ ئۆتىدىغان يولدىن ماڭاتتى. بۇ يول قىسقا بولغىنى ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى بۇ يولدا ھەر-قىسما ئادەملەرنى ئۇچرىتىش مۇمكىن ئىدى. چېچىنى ھەر-رەڭ-سەررەڭ بويىۋالغان ياشلار، بەدىنىنىڭ كىشىنىڭ خىيا-لىغىمۇ كىرىپ چىقمايدىغان جايلىرىنى تەشتۈرۈۋالغان قىزلار، بەدىنىنىڭ ھېچ يېرىنى ئالا قويماي گۈل چەكتۇ-

رو‌ۋالغانلار دېگەندەك...

بۇ يـول بۇگـۇنمـۇ ھەرقاچانـقىدەك ئەرزان ئـۇنچە-مارجـان ساتىدىغان سەييارە يايمىچىلار، داغـلامچىلار، سـازەندىلەر، تـىلەمچىلەر بىلەن لىق تولغان ئىدى.

دىئـانـا تىلـەمچىلـەرنىڭ قېـشىدىن ئـۆتۈپ كېتـىۋاتقانـدا "ھەي، خانقىز" دەپ بىرىنىڭ چاقىرغىنىنى ئاڭلىدى.

ئۇ ئۆزىنى چاقىرغان ياكى چاقىرمىغانلىقىغا جەزم قىلال-ماي ئەتراپىغا قارىدى، ئەمما چۆرىسىدە "خانقىز" دېگۇدەك بى-رى يوق ئىدى، ئۇ ئاۋاز كەلگەن تەرەپكە قارىدى.

— خانقىز، — دەپ يەنە بىر رەت چاقىردى بىر قېرى پالچى ئۇنىڭغا قاراپ.

ئەسكى بىر پالاسنىڭ ئۇستىگە باداشقان قۇرۇپ ئولتۇ-رۇۋالغان، چاچلىرى كىر دەستىدىن قاسماقلىشىپ كەتكەن تىلەمچىنىڭ ئۆتۈپ كېتىۋاتقان ئالامان ئىچىدىن كىمنىدۇر ئىزدەۋاتقاندەك ئوينـاپ تۇرىدىغان بىر جۈپ كىچىك، قـارا كۆزلىرى ئۇنى باشقىلاردىن ئالاھىدە پەرقلەندۈرۈپ تۇراتتى. ئولتۇرۇۋالغان پالاسنىڭ ئۇستىگە "پال، توققۇز دوللار" دەپ يېزىۋالغان ئىدى.

دىئانا ھەيران قالدى، ھازىرغا قەدەر پالچىلىقمۇ قىلىپ قويىدىغان بۇ تىلەمچىنىڭ ئالدىدىن كېمىدە بىرەر يۈز قېتىم ئۆتكەندۇ، ئەمما بۇگۇنگىچە ئۇنى بىرەر مەرتەم چاقىرىپ باق-مىغانىدى...

— مېنى چاقىردىڭىزمۇ؟ — چۈشەنمىگەن دىئانا ئۆزىنى كۆرسىتىپ سورىدى.

— ئۇنى ئىزدىدىڭمۇ؟ — سورىدى تىلەمچى.

— كىمنى؟

— ئۇنى؟

— ئۇ دېگىنىڭىز كىم؟

— سەن بىلمىسەڭ مەن نەدىن بىلەي؟

دىئاننانىڭ بۇ غەيرىي، غارايىپ پاراڭنى ئارتۇق داۋاملاشتۇرغۇسى كەلمىدى. بەلكى بېشىغا كۈن چۈشكەندۇ، ياكى كۆڭلىنى خۇش قىلغىلى بىرىنى ئىزدەۋاتقاندۇ، ياكى پال سالدۇرىدىغانغا كىشىلەرنى قىزىقتۇرۇش ئۈچۈن ئويۇن چىقىرىۋاتقاندۇ... ئەمما مەيلى قانداق سەۋەب بولسا بولسۇن، دىئاننا ئۈچۈن ھەممىسى بەرىبىر. ئۇ كېتىمدۇ...

دىئاننا ئارىدا ھېچقانداق پاراڭ بولمىغاندەك ئۆز يولىغا ماڭماقچى بولۇۋىدى، قېرى پالچىنىڭ ئاۋازى يەنە ئاڭلاندى:

— كەل خانقىز، ساڭا ھەقسىز پال ئاچىمەن. ئولتۇر، بەلكى ئۇنىڭ نەدىلىكى ئايان بولۇر بۇ پالدىن.

— كەچۈرۈڭ، نېمىلەرنى ئويلاۋاتقىنىڭىزنى چۈشەنمىدىم، بىلگۈممۇ يوق...

بۇ چاغدا پالچى ئاللىقاچان ئالدىدىكى سۇ تولدۇرۇلغان كۇرۇشكىغا كۆلدەك بىر نەرسىنى تاشلاپ، كىرلەشكەن سۇغا قاراشقا باشلىغان ئىدى.

— پاھ - پاھ، — دەۋەتتى ئۇ ھەيرەت ئاھاڭىدا، — نېمىلەرنى كۆرۈۋاتىمەن ھە... ساڭا قۇيۇپ قويغاندەك ئوخشايدىغان بىرىنى، توغرا، بەئەينى سېنىڭ ئۆزۈڭ...

دىئاننا تۇرغان يېرىدە قاققاندەك تۇرۇپ قالدى.

— كىم ماڭا قۇيۇپ قويغاندەك ئوخشايدىكەن؟ — دېدى مىنىڭ تەستە يۇتۇنۇپ.

— ئەمدى بولدى، خانقىز، كەل، ئولتۇر.

قىرى پالچى كۇرۇشكىدىكى سۇنى بارمىقى بىلەن ئىلەشتۇرۇپ دىئانىنانىڭ يۈزىگە سۇرتتى ۋە دىئانىنانىڭ ئىېغىز ئېچىشىغىمۇ پۇرسەت بەرمەستىن گېپىنى داۋاملاشتۇردى:

— ئىزدە ياكى ئىزدىمە، ئۇ بەربىر ساڭا ئوپئوخشاشتۇر، بەئەينى سەن. يېشىمۇ سەن، بويىمۇ سەن، قېشى، كۆزىمۇ سەن...

دىئانىنانىڭ بەدىنىدىن سوغۇق تەر چىقىپ كەتتى. نېمە قىلىشىنى، نېمە دېيىشىنى، نېمە سوراشنىمۇ بىلەلمىدى. ئەمما بۇنى بىر نېمە دەپ چۈشەندۈرۈش كېرەك ئىدى. پال دەيدىغان نەرسە مەۋجۇت ئەمەس. سېھىر دېگەن نېمە يوق. بۇ دىۋانە پالچىنىڭ مارىي ھەققىدە بىر نېمە بىلىشى مۇمكىن ئەمەس.

ئۇنىڭ بىكار گەپ قىلىپ جۆيلۈۋاتقىنىنى ئىسپاتلاش ئۈچۈن دىئانىنا سورىدى:

— ئۇنداقتا ئۇ نەدىكەن؟

— نېرىدا ئەمەس.

— نەدە؟ — دېدى دىئانىنا ئاۋازىنى كۆتۈرۈپ.

قىرى پالچى ئوچۇمىنى ئېچىپ باياتىنقى پاسكىنا سۇدىن ئازراق تۆكتى ۋە ئالىقىنىدىكى سۇغا بىر ھازا تىكىلىپ تۇرغاندىن كېيىن، مۇلايىم ئاۋازدا دېدى:

— يىراقلاردىن كەلدى يېقىنغا، ئۇزاقلارغا كېتەر ۋە يەنە قايتىپ كېلەر يېقىنغا.

كېيىن ئۇ بىردىن بېشىنى كۆتۈرۈپ قارشى تەرەپكە — يولنىڭ دېڭىز تەرىپىدىكى قىسمىغا تىكىلدى. دىئانىنا ئۇنىڭ

نېمىگە قاراۋاتقانلىقىنى بىلەلمەي، ئۇمۇ بۇرۇلدى.
يىگىرمە مېتىرچە نېرىسىدا بىر كوچا رەسسامى ئۇلارغا قاراپ تۇراتتى. ئىككىيلەننىڭ ئۆزىگە قارىغانلىقىنى كۆرۈپ ئۇ دەرھال دېڭىزغا قارشى قويۇلغان رەسىمىگە قارىۋالدى.
دىئاننا قېرى پالچىغا "نېمە بولدى" دېگەندەك قارىدى.
— ساڭا ئوخشايدىغان "ئۇ" قىز، — پىچىرلىدى پالچى، — كۆنلەرنىڭ بىرىدە ئاشۇ رەسسام بىلەن ئۇچرىشىدۇ.
دىئاننا ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ كەتتى. "باشتىلا مەشەدە ئولتۇرۇپ خاتا قىلغانمەن زادى، — دېدى ئىچىدە چىچاڭ-شىپ، — ئاپئاشكارا تۇرمامدۇ، بۇ قېرى پالچى، ئەسكى دېۋانە ئۇنى چېلىپ ئويناۋاتىدۇ. باشتىلا كىشىنى ئەخمەق قىلىپ ئېرىشىدىغان خۇپىيانە خۇشاللىقنىڭ ئالامەتلىرى بار ئىدى پۇرۇشكەن چىرايىدا."
دىئاننا دەرھال ئۇ يەردىن يىراقلاپ كەتتى، لېكىن قېرى پالچىنىڭ ئارقىسىدىن توۋلىغان ئاۋازى ئۇزاققا بارمايلا يەنە ئاڭلاندى:
— ئوقۇ. يېزىلغان خەتلەرنى ئاچ ۋە ئوقۇ!
"ئاچ ۋە ئوقۇ!" بۇ گەپ، كەينىدىن خائىنلارچە ئېتىلغان ئوق كەبى دىئاننانىڭ دۈمبىسىگە سانجىلدى.
بۇمۇ تاسادىپىيلىقمۇ؟ ئەجەبا بۇ مارىيىنىڭ تېخى ئاچمىغان، ئوقۇمىغان خەتلىرىنى دەۋاتامدۇ؟ ئۇنىڭ كاللىسى گاڭ-دىرماچ بولۇپ كەتتى. ئۆيىگە قايتىپلا ئۇنى ئوقۇش نىيىتىگە كېلىپ قەدىمىنى ئىتتىكلەتتى.
رەسسامنىڭ قېشىدىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ باياتىن قوزغال-غان ئۆيىگە دەرھال قايتىش ئىستىكىنى سەل بېسىۋالدى.

رەسسامنىڭ كەينىنى قىلىپ تۇرغان پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ، نېمە ئىشلار بولۇۋاتقىنىنى ئاڭقىرىۋېلىش ئۈچۈن تۇيۇقسىزلا كۆز ئالدىدا پەيدا بولۇپ قالغان بۇ سەنگەۋاراك رەسسامغا كۆز تاشلىدى.

رەسسام ئۇنىڭدىن سەل ياشتەك كۆرۈنىدىغان، بۇغداي ئۆڭ، ئېگىز بوي، تەمبەل، قىسقا چاچلىرى قالايمىقان يىگىت ئىدى. ئۇستىگە قوڭۇر رەڭلىك كونا مايكا، ئاستىغا تىزىدىن بىر نەچچە يېرى تىلىنغان، يىرتىلغان پادىچىلار شىمى كىيىۋالغان ئىدى. سۇرتۇلمىگەنلىكتىنمۇ، يېپىشىۋالغان توپا ـ چاڭنىڭ دەستىدىن كىيىۋالغان ئايغىنىنىڭ ئەسلىي رەڭگىنىمۇ پەرق ئەتكىلى بولمايتتى.

رەسىم جازىسىنىڭ يېنىدىكى پالما يوپۇرمىقىدا جىيەكلەنگەن تۆمۈر جازىغا سېتىلىدىغان رەسىملەر ئېسىپ قويۇلغان ئىدى. رەسىملەر بىر ـ بىرىدىن ئانچە پەرقلەنمەيتتى، ھەممىسىدە پەقەت دېڭىز، كۆك ئاسمان ۋە چايكىلا سىزىلغان، ”150 دوللار“ دەپ باھا ئېسىپ قويۇلغان ئىدى. ھەربىر رەسىم ئۆزگىچە مەنىنى ئىپادىلەيتتى.

رەسسام ئۆزىگە ۋە رەسىملىرىگە كىمدۇر بىرىنىڭ نەزەرىنىڭ تىكىلىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدى بولغاي، قايرىلىپ يوغان كۆكۈش كۆزىنى دىئانناغا تىكتى:

ــ ياردىمىم كېرەكمۇ؟

ــ مۇنداقلا كۆرۈۋاتىمەن.

ــ كۆرەلەمسىز؟

ــ ھە؟

ــ ھە... دېمەكچى، رەسىملەرنى ياقتۇردىڭىزمۇ؟

— رەڭ تەڭشىشىڭىز ئاجايىپكەن، تەبرىكلەيمەن.

رەسسام ئۈندىمىدى.

كۆڭلىگە بىرەر ئىغىز بولسىمۇ "رەھمەت" دەپ قويار دەپ ئويلىغان دىئاننا رەسسامنىڭ مىتمۇ قىلىپ قويمىغىنىنى كۆرۈپ "خوش، مەن ماڭاي" دېدى. رەسسام قولىنى پولاڭلىتىپ قويدى ـ دە، دىئانانانىڭ ئۈزىشىنىمۇ كۈتمەستىن رەسىم جازىسىغا بۇرۇلدى.

بۈگۈن، بولۇپمۇ بۈگۈن دىئانانانىڭ بىر كوچا رەسسامىنىڭ ئېتىبارسىز مۇئامىلىسىنى زىغىرلاپ ئولتۇرغۇدەك ھەپسىلىسى يوق ئىدى. ئۇ رەسسامنىڭ مۇئامىلىسىنىڭ قوپاللىقىنى، ئۆزىنىڭمۇ كەيپىياتىنىڭ جايىدا ئەمەسلىكىنى ئويلاپ، باغچىدىن چوڭ-چوڭ قەدەم ئېلىپ يىراقلاشتى.

8

پەرۋانىلەر مېھمانخانىدا ئۇياقتىن - بۇياققا ئۇچۇپ يۈرۈپ ئاخىرى تام - تورۇسنى يورۇتۇپ تۇرغان چىراغنىڭ ئۈستىدە بىلىنەر - بىلىنمەس ئىس ۋە كۆيۈك ھىدى قالدۇرغان ئىدى. دىئاننا يەڭگىل لەيلەپ يۈرگەن ئىسقا قاراپ، پەرۋانىنىڭ نېمىشقا ئۆزىنى ئوتقا ئۇرىدىغانلىقىنى ئويلاۋاتاتتى.

دىئاننا پەرۋانىنى زۇلمەتتىن يورۇقلۇققا قېچىشقا بۇيرۇيدىغان نامەلۇم ئىچكى كۈچنىڭ ئەمرىگە بويسۇنسا كېرەك دەپ ئويلىدى. ئۆزىنى ئايىماستىن ئوتقا تەلۋىلەرچە قانات قېقىپ كىرىشى ئۇنىڭ ئوراپ تۇرغان قاراڭغۇ - زۇلمەتكە، ئېنىقسىزلىق، گاڭگىراشقا قىلىۋاتقان ئىسيانىدۇ بەلكى. ئۇ ئوتتا كۆيۈپ كۈل بولۇشنى، بىر ئۆمۈر نامەلۇم قاراڭغۇلۇقتا تېنەپ-تەمتىرەپ يۈرۈشتىن ئەۋزەل كۆرگەندى.

ئەجەبا مارىيىنىڭ خېتىنى ئېچىپ ئوقۇش ئۇنىڭغا نىسبەتەن پەرۋانىنىڭ ئوتقا ئۆزىنى ئېتىشىغا ئوخشارمۇ؟ ئانىسىنىڭ ۋەسىيىتىنى ئورۇنداشقا كۈچىمەسلىكىنى، ئۇنى قاپسىۋالغان مۇدھىش قاراڭغۇلۇقتىن قېچىش، دېگىلى بولسۇنمۇ؟ ئەگەر

شۇنداق بولسا، بۇ زۇلمەتتىن، گاڭگىراشتىن، ساداقەتسىز-لىكتىن قاچمەن دەپ ئۆزىنى پەرۋانىدەك ئوتقا ئېتىپ كۈل قىلىشى كېرەكمۇ؟

ئۇ ھېچنېمىنى ئاڭقىرالمىدى. قانداقسىگە باش-ئاخىرى نائېنىق قاراڭغۇلۇق قوينىغا كىرىپ قالغىنىنى، قانداقسىگە بۇ ھالغا چۈشۈپ قالغىنىنى ۋە بۇنىڭغا كىمنىڭ ئەيىبلىك ئىكەنلىكىنى بىلەلمىدى. ئانىسىغا بەرگەن ۋەدىسىنى ئورۇن-دىماسلىقتا ئۇ ئۆزى ئەيىبلىكمۇ؟ ياكى گۇناھ ئائىلىسىنى ئىككىگە پارچىلىۋەتكەن دادىسىدىمۇ؟ ياكى ئانىسىغا شۇ شەخسىيەتچىلىك بىلەن تولغان خەتنى يوللىغان مارىيىدىمۇ؟ ياكى ئۇنىڭغا بۇ ئېغىر يۈكنى يۈكلەپ قويغان ئانىسىدىمۇ؟ ۋە ياكى ئانىسىنى ئېلىپ كەتكەن خۇدادىمۇ؟ بەلكىم ھەممىسىدە-دۇ ۋە ياكى ھېچكىمدە ئەمەستۇ.

دىئاننا بۇ سوئاللارغا جاۋاب بېرەلمەيتتى، ئۇ ھايات تىز-گىنىنىڭ ئاللىقاچان قولىدىن چىقىپ كەتكىنىنى ھېس قىلدى. بەلكىم سىرتىدىن كونترول قىلىنىدىغان مەخلۇققا ئوخشاش، ئوي-خىيال، ھېس-تۇيغۇلىرى ئاللىقانداق بىر يەر-لەردە كىملەردۇر تەرىپىدىن ئۇنىڭ ئىجازىتىسىزلا بەلگىلەن-نەر...

"تەقدىر دېگەن شۇمىدۇ؟" دەپ ئويلىدى دىئاننا. ناۋادا تەق-دىر دېيىلسە، بۇرۇن ئاۋازىنىمۇ ئاڭلاپ باقمىغان بىر دىۋانە-نىڭ باياتىن ئېيتقان غارايىپ سۆزلىرىنىمۇ تەقدىر دېگۈلۈك-مۇ؟ ھازىر ئورنىدىن تۇرۇپ مارىينىڭ خەتلىرىنى ئېچىپ ئو-قۇسا، بۇنى ئۆز ئىرادىسى بىلەن قىلغان بولامدۇ؟ ياكى ئۇمۇ پەقەتلا نامەلۇم بىر يەرلەرگە باغلانغان يىپقا بىر بۇيرۇقنىڭ

ئەجرا ـ ئىتائىتىمۇ؟ ۋە ياكى ھەممىسى ئوخشاش بىر گەپمۇ؟ دىئاننا بىلمەيتتى. پەقەت پەرۋانىگە قول قويۇۋاتقىنىنىلا بىلەتتى.

ئۇ ئورنىدىن تۇردى. ئىشكاپنىڭ زىبۇ-زىننەت تارتمىسىدىن ئاچقۇچنى ئالغىنىچە قەدىمكى ساندۇق قويۇلغان ھۇجرىغا كىرىپ، ساندۇقنى ئاۋايلاپ ئاچتى. مارىيدىن كەلگەن خەتلەر كىچىككىنە رەخت سومكىغا سېلىنغان ئىدى. دىئاننا خەتلەرنى سومكا بىلەنلا كۆتۈرۈپ مېھمانخانىغا چىقىپ، دىۋانغا يۆلىنىپلا پولغا ئولتۇردى.

سومكىدىن ئوخشىمىغان رەڭدىكى تۆت چوڭ، بىر كىچىك كونۋېرت چىقتى. كىچىك كونۋېرتتا مارىينىڭ ئانىسىغا ئەڭ ئاخىرقى قېتىم يوللىغان خېتى تۇراتتى. چوڭ كونۋېرتلارغا بىردىن تۆتكىچە نومۇر قويۇلغان ئىدى. بۇ نومۇرلارنى ئانىسى خەتلەرنى تاپشۇرۇۋالغان رەت بويىچە كېيىن قويۇپ چىققاندەك قىلاتتى.

ھەربىر خەت كونۋېرتى بىلەن ئوخشاش رەڭدە: قىزىل، يېشىل، ئاق، كۈمۈش رەڭ ئىدى. دىئاننا ئالدىنقى ئۈچ كونۋېرتقا نيۇ يوركنىڭ، تۆتىنچى كىچىك كونۋېرتقا سان فرانسىسكونىڭ پوچتا تامغىسى بېسىلغانلىقىنى بايقىدى.

ــ دېمەك، مارىي سان فرانسىسكوغا ئاللىقاچان كېلىپ بولغان ئىكەن ـ دە، ــ دەپ ئويلىدى دىئاننا ئىچىدە. شۇ ھامان ئۇنىڭ ئېسىگە دىۋانىنىڭ "يىراقلاردىن كەلدى" دېگەن گېپى كەلدى. "نېرىدا ئەمەس" دېگەن ئىدى قېرى پالچى.

ئۇنىڭ كاللىسىغا بىرمۇنچە سوئال ـ خىياللار كەلگەن ئىدى، لېكىن توساتتىن كۈمۈش رەڭلىك كونۋېرتنىڭ بوش

تۇرغانلىقىنى سەزدى ـ دە، "تۆتىنچى خەت نەدە؟" دېگەن ئوي ھەممە خىياللىرىنى ئۆزدى.

ئۇ ھەممە خىياللىرىنى بىر چەتكە قايرىپ قويۇپ زېھنىـ. نى يىغدى: مارىي سان فرانسىسكوغا كەپتۇيۇ، نېمىشقا ئانا ـ نى كۆرگىلى كەلمىدى؟ ئۇ ھازىرمۇ مەشەدىمىدۇ؟ ياكى نيۇ يوركتا؟

ئۇ بىرەر جاۋابقا ئېرىشىش ئۈمىدىدە ھەممە خەتكە بىر قۇر كۆز يۈگۈرتۈپ چىقتى ۋە بىرىنچى خەتنى دىققەت بىلەن ئوقۇشقا باشلىدى:

بىرىنچى خەت باشقىلارغا ئېتىراز

قەدىرلىك ئانا:

سىرتتا چاقماق چېقىپ، ئاسمان گۈلدۈرلەۋاتـ ـ دۇ، ھۇجرامدا قورقۇنچتىن تىترەپ تۇگۈلگىنىمچە ئىللىق باغرىڭدا پاناھلىنىشنى ئىستىگەن، ئەمما سېنى تاپالمىغان مۇدھىش كېچىلەرنى ئەسلەپ ئول ـ تۇرۇپتىمەن.

بۇ قىسمەتكە تەن بېرىشكە ئۆزۈمنى مەجبۇرلاپ تۇرۇۋاتقان شۇ دەقىقىلەردە دادام يېنىمغا كىرىپ سېنىڭ تېخى ھايات ئىكەنلىكىڭنى يەتكۈزدى ۋە ئاد ـ رېسىڭنى قولۇمغا تۇتقۇزۇپ ساڭا خەت يازسام بولىـ ـ دىغانلىقىنى ئېيتتى.

سىرتتىكى ھاۋا بىردىنلا مېنىڭ كەيپىمگە جور بولدى. چاقماق فوتو ئاپپارات بولۇپ خۇشاللۇقۇمنى

سۈرەتكە تارتتى. ”ھەي، ھەي ساڭا خۇش مۇبارەك، — دەيمەن ئىچىمدە، — ئانام بىلەن ئاخىرى جەم بولىدىغان بولدۇم.“

شۇنداق ئانا، ئىشەنگۈم كەلمەيدۇ، ئەمما بۇ راست. كىچىكىمدىن باشلانغان سېنى ئىزدەش سەپىرىم خەيرلىك ئاخىرلىشىدىغان بولدى. بىر ئايدىن كېيىن قېشىڭغا بارىمەن!

ئۇزۇن يىللاردىن كېيىن سەن بىلەن دىدارلىشىش ماڭا نىسبەتەن تەسۋىرلىگۈسىز بەختتۇر. شۇنداقلا ئۆز نۆۋىتىدە سېنىڭ مېنى چۈشەنمەسلىكىڭدىن ئەنسىرەپ تۇرۇپتىمەن. شۇ سەۋەبتىن، مېنى ياخشىراق چۈشەنسىكەن، دېگەن ئۈمىدتە سېنى ئىزدەش جەريانىدا بېشىمدىن كەچۈرگەنلىرىمنى تېما قىلىپ بىر رومان يېزىۋاتىمەن، جېنىم ئانا. بۇ نەتىجىسىز ئىزدەش جەريانىدا بېشىمدىن نېمە قىسمەتلەر ئۆتكىنىنى بىر بىلسەڭ ئىدى! ”باشقىلار“ بىلەن ئارازلاشتىم، بىر ئوكيانىدىن ئاشتىم ۋە بىر گۈل بىلەن مۇڭداشتىم!

رومانىمنى شۇ تاپىناڭ ئۆزىدىلا ساڭا ئەۋەتكۈم بار ئىدى، لېكىن ئەپسۇسكى، ھازىر مۇمكىن ئەمەس. ئەمما ساڭا يەنىلا ھېكايەمنى سۆزلەپ بەرگۈم بار. شۇڭا ھەپتىدە بىر يازىدىغان خېتىمدە ئۇنى قىسقىچە بايان قىلىپ بېرىشنى توغرا تاپتىم. ھەر بىر خەتتە ساڭا ئۇزۇنغا سوزۇلغان يولۇمدىكى ئوخشىمىغان باسقۇچلارنى سۆزلەپ بېرىمەن.

بۇ باسقۇچلارنى ئۆزۈمچە "ئىتىراز"، "يول" ۋە "يوقىلىش" دەپ ئاتىۋالدىم. تۆتىنچى، يەنى ئاخىرقى باسقۇچ "يېڭىدىن تۇغۇلۇش"نى سەن بىلەن دىدارلاشقاندىن كېيىن يازىمەن.

"ئىتىراز" باسقۇچىدىكى ھېكايىلىرىمنى سۆزلەشكە باشلاي ئەمىسە...

قانچە يېشىمدىلىقى ئېسىمدە يوق، ئەمما ناھايىتى كىچىك چېغىمدىن باشلاپلا "نېمىشقا مېنىڭ ئانام يوق" دەپ سورايتتىم ئۆز ـ ئۆزۈمدىن. ئەمما بۇ سوئالغا زادى جاۋاب تاپالمايتتىم. سوئال بولغان ئىكەن، جاۋابىمۇ بولۇشى كېرەك ئىدى. سوئال مەندىن چىققان ئىكەن، جاۋابىمۇ مەندىن چىقىشى كېرەك ئىدى. بۇ چاغدا مەن تېخى مەنتىقىلىق پىكىر يۈرگۈزگۈدەك ياشتا ئەمەس ئىدىم، ئەمما قەلبىمنىڭ چوڭقۇر قېتىدىن چىقىۋاتقان سادالارنى سېزەلەيتتىم.

ــ نېمىشقا مېنىڭ ئانام يوق، دەپ سورىما، ــ دېدى قەلبىم ماڭا، ــ سوئالنى توغرا سورا، بىلىدىغان بىرىدىن "ئانام نەدە؟" دەپ سوراپ كۆر.

بىلىدىغان، ئىشلاردىن خەۋەردار بىرى... كاللامغا ئەڭ ئاۋۋال دادام كەلدى.

ــ دادا، ئانام نەدە؟ ــ دەپ سورىدىم دادامدىن.

دادام گەپ قىلماي بىر ھازا تۇرغاندىن كېيىن:

ــ ئاناڭ خۇدانىڭ دەرگاھىدا، ــ دېدى.

دۇرۇس، شۇنداق بولۇشى مۇمكىن. چۈنكى خۇدا ئەڭ گۈزەل يەردە ياشايدۇ ۋە مېنىڭ ئاناممۇ دەل ئا-

شۇنداق ئەڭ گۈزەل يەرگە لايىقتۇر.

كېيىنكى سوئالىم تەبىئىي رەۋىشتە "ئۇنداقتا خۇدا نەدە؟" بولدى.

دادام مەن خۇددى جاھاندىكى ئەڭ غارايىپ سوئالنى سوراۋاتقاندەك يۈزۈمگە ئەجەبلىنىپ قاراپ قويۇپ:

— بىلمەيمەن، قىزىم، — دېدى.

مەن بۇنىڭغا قاراپ بەلكىم "باشقىلار" سېنىڭ نەدىلىكىڭنى بىلسە كېرەك دەپ ئويلىدىم ـ دە، "باشقىلار"نىڭ قېشىغا بېرىپ سورىدىم:

— ئانامنىڭ نەدىلىكىنى بىلەمسىزكىن؟

— ئاناڭ يوق، — دېيىشتى "باشقىلار"، — ئۇ ئەمدى بۇ دۇنيادا ئەمەس.

بۇ قانداقسىگە مۇمكىن بولسۇن؟ "يوق"لۇقلۇق"بۇ جاھاندا يوق"لۇقلۇقنى بىلدۈرەمدۇ؟ مەن سېنىڭ بارلىقىڭنى، مەۋجۇتلۇقلۇقىڭنى ھەركۈنى سېزىپ، ھېس قىلىپ تۇرغان ئىدىمغۇ. شۇ چاغدا قەلبىم ماڭا پىچىرلىدى: "ئاناڭنىڭ بارلىقىنى ھېس قىلغان ئىكەنسەن، دېمەككى ئۇ بار."

شۇ ھامان "باشقىلار"نىڭ يېنىغا يۈگۈرۈپ بېرىپ ئۇلارغا ئېتىراز بىلدۈردۈم:

— مېنىڭ ئانام بار!

ئۇلار ماڭا باشقا بىر گەپ بىلەن قارشىلىق بىلدۈرۈشتى:

— ئاناڭ بىز بىلمەيدىغان بىر يەردە.

سىنىڭ يىقىنلا بىر يەردىلىكىڭنى تۇيۇپ تۇ-رۇۋاتقىنىمنى ئېيتسپ ئۇلارغا قايىل ئەمەسلىكىمنى بىلدۈردۈم. بۇنىڭغا قارىتا ئۇلار يەنە بىر جاۋاب بې-رىشتى:

— ئاناڭنى پەقەت ئۇ ئالەمگە بارغاندىلا كۆرە-لەيسەن.

ياق، ياق! چوقۇمكى باشقا جاۋاب مەۋجۇت!

— ئۇنداقتا خۇدانى تاپىمەن، — دېدىم ئۆزۈمگە ۋە دادامدىن سورىغان ھېلىقى سوئالنى "باش-قىلار" دىنمۇ سورىدىم:

— ئۇنداقتا خۇدا نەدە؟

خۇدانىڭ نەدىلىكىنى بىلمۇالسام، ئەلۋەتتە سې-نىڭ نەدىلىكىڭنىمۇ تاپالىغان بولاتتىم. ئەمما، بىل-دىمكى، ئۇلارنىڭ خۇدا ھەققىدىكى بىلىشى ناھايىتى زىددىيەتلىك ئىكەن.

"خۇدا يوق" دېدى بىرى؛ "خۇدا بىزگە نامەلۇم بىر يەردە" دېدى كىملەردۇر؛ "خۇدانى پەقەت ئۇ ئالەمدىلا كۆرەلەيسەن" دېدى يەنە بىرلىرى...

باشقا بىر ئېنىق جاۋابقا ئېرىشەلمىدىم. ئەمما ھېچبولمىغاندا ئىزنى توغرا ئىزلەۋاتقىنىمغا كۆڭلۈم تىندى. "باشقىلار" نىڭ "خۇدا نەدە" دېگەن سوئالغا بەرگەن جاۋابى بىلەن "ئانام نەدە" دېگەن سوئالغا بەرگەن جاۋابىنىڭ ئوخشاش چىققىنى سىنىڭ ھەقى-قەتەن خۇدا بىلەن بىللە ئىكەنلىكىڭنى بىلدۈرەتتى. ئەمدى بايقىدىمكى، سىنى ئىزدەپ باشتىن كەچۈر-

گەنلىرىم بىلەن خۇدانى ئىزدەش يولىدا كۆرگەن ـ ھېس قىلغانلىرىم ئارىسىدا ناھايىتى زور ئوخشاشلىق بار ئىكەن.

ئەقلىم يېتىلگەنسېرى ئەس ـ يادىمنىڭ سەندىلا قالغىنىنى كۆرگەن ”باشقىلار“، مېنى بۇنىڭدىن قاي ـ تۇرۇش ئۈچۈن ئالدىمغا دۆۋە ـ دۆۋە ئويۇنچۇقلارنى توپلاپ قويۇشتى. بىر مەزگىل شۇ ئويۇنچۇقلارغا مە ـ لىكە بولۇپ كۈن ئۆتكۈزۈپتىمەن. ئەمما كۆپ ئۆتمەي ئىچىم پۇشۇشقا باشلىدى، ئۇلار ئالدىمغا بىر ـ بى ـ رىدىن ئۆزگىچە، قىممەت باھالىق، قىزىقارلىق، يې ـ ڭى ـ يېڭى ئويۇنچۇقلارنى تۆكمە قىلىشتى.

ئارىدىن بىر مەزگىل ئۆتۈپ يەنە ئويلىنىپ قالدىم: ”بەلكى، ــ دېدىم ئۆز ـ ئۆزۈمگە، ــ ئويۇنچۇقلىرىم توختاۋسىز يېڭىلىنىپ تۇرسا، مەنمۇ يېڭىدىن ـ يې ـ ڭى ئويۇنچۇقلارغا ئۇزمەي ئېرىشىپ تۇرسام، بەلكى ھاياتىمنىڭ ئاخىرىغىچە خۇشال ـ خۇرام ئويناپ يا ـ شارمەن. لېكىن مېنىڭ ئارزۇ ـ مەقسىتىم ئويناش ئەمەس، بەلكى ئانامنى تېپىشقۇ ئاخىر!“

سەنسىز، قاي ئويۇنچۇقلار بىلەن بەختلىك بولاي، جان ئانا؟ سەنلا بولساڭ، ھېچقانداق ئويۇن ـ چۇقسىزمۇ بەختسىز بولۇپ قالماسمەن، ئەزىزىم ئانا!

ئويۇنچۇق قىلتىقىدىن مۇشۇنداقلا قۇتۇلۇپ كې ـ تىشىم مۇمكىن ئىدى، ئەمما ئۇزۇن ئۆتمەي سېنى ئىزدەشتىن ۋاز كېچىشكە مەجبۇر بولدۇم. نېمىشقا دەمسەن، ئانا؟ ئاڭلا، سۆزلەپ بېرەي...

چوڭ بولغانسېرى "باشقىلار" نىڭ ماڭا بولغان ئې-
تىبارى شۇنچە كۆچىيىپ بېرىۋاتاتتى. ھەممىسى ما-
ڭا ناھايىتى ئامراق ئىدى، ئەپسۇسكى مەندىن بۇنى
قىلچە يوشۇرمايتتى. "ئەپسۇسكى" دەيمەن، ئانا، چۈن-
كى ۋاقىت ئۆتكەنسېرى ئۇلارنىڭ ماڭا بولغان
ئامراقلىقىنىڭ ۋە مېنىڭ بۇ خىل قەدىرلىنىشنى
خالىشىمنىڭ ئەمەلىيەتتە مېنى ئەڭ بۇيۇك ئارزۇيۇم-
دىن — سېنى ئىزدەپ تېپىشتىن توسۇپ تۇرۇۋاتقان-
لىقىنى بايقاپ قالدىم.

سېنىڭ گېپىڭنى تولا قىلسام ئۇلارنىڭ مەندىن
يۈز ئۆرۈيدىغانلىقىنى ئوبدان بىلەتتىم. شۇڭا بارا -
بارا سېنى سۈرۈشتۈرۈشنى تاشلاپ، ئۇلارنىڭ ماڭا
بېغىشلاۋاتقان ئىززەت - ھۆرمىتىنىڭ كەيپ-خۇما-
رىغا مەستۇ - مۇستەغرەق بولۇپ كەتتىم.

"باشقىلار" نىڭ مەدھىيە ۋە ئالقىش بىلەن بېزەل-
گەن تەبرىك چاپچۇلىرى — بۇنىڭ كىشىنى ئۆلتۈر-
گۈدەك زىيانلىق ئىش ئىكەنلىكىنى كېيىن بايقىدىم
— ئۇستۇمگە توختاۋسىز ياغاتتى: "سەن شۇنداق
ئالاھىدە بىر قىزسەنكى، بۇ ئالەمدە تەڭدىشىڭ يوق!"
دېيىشەتتى ئۇلار. ئۇلار مەدھىيە چاپچۇلىرىنى قان-
چىكى كۆپ ياغدۇرغانسېرى، بۇنداق شېكەر يالتىلغان
زەھەر قېنىمنى شۇنچە تېز زەھەرلەپ باراتتى.

شۇنداقتىمۇ، بەزىدە تۇرۇپلا بۇ گەپلەرنىڭ
راستلىقىدىن شۈبھىلىنىپ قالاتتىم - دە، ئۆزۈمدىن:
"سەن راستتىنلا شۇنداق ئالاھىدىمۇ؟" دەپ سورايت-

تىم. ئەمما مەن ”ئالاھىدە“ ئىكەنلىكىمگە ”باشقىلار“ تەرىپىدىن ئىشەندۈرۈلگەن ئىدىم، بۇ سوئالغا ئەلۋەت- تە ئۇلارسىز جاۋاب بېرەلمەيتتىم. گويا قەلب ئەيند- كىم پارە-پارە بولۇپ كەتكەن ئىدى، ئۆزۈمنى كۆر- مەك ئۈچۈنمۇ ”باشقىلار“غا يۆلىنىشكە مەجبۇر ئىدىم.

داۋاملىق ئۇلار بىلەن بىرگە بولۇشنى شۇ قەدەر خالايتتىمكى، ئۇلاردىن قانداق چاغدا ”مەن راستتىنلا شۇنداق ئالاھىدىمۇ؟“ دەپ سورىسام، ئۇلار ھەرقاچان شۇ ئوخشاش جاۋابنى بېرەتتى:

— ئەلۋەتتە، ئالاھىدە بىر قىزسەن، بۇ ئالەمدە يېگانىسەن!

بۇ ئوخشاش بىر سوئالنى سوراشتىن ۋە ھەم شۇ ئوخشاش بىر جاۋابقا ئېرىشىشتىن زادى زېرىكمەيتد- تىم. دېڭىز سۈيى ئىچكەن كىشىنىڭ ئۇسسۇزلۇقى تېخىمۇ كۈچىيىپ كەتكەندەك، مەدھىيەگە كۆمۈلگەند- سېرى ماختىلىشنى تېخىمۇ ئارزۇلايدىغان بولۇپ كې- تىۋاتاتتىم.

ئەمما چاتاق يېرى، ”باشقىلار“نىڭ ماختىشىغا سازاۋەر بولۇش ئۈچۈن، ئۇلارنىڭ ئارزۇ-خاھىشى بو- يىچە ياشىشىم، ھەرىكەت قىلىشىم كېرەك ئىدى. مەن بارا-بارا ”مەن“ ئەمەس، ”باشقىلار“نىڭ ئارزۇسىدىكى ”مەن“گە، باشقا بىرىگە ئايلىنىپ كېتىۋاتاتتىم.

ھالا ئارىدىن بىر مەزگىل ئۆتكەندىن كېيىن، باشقىلارنىڭ ماڭا بەلگىلەپ بەرگەن كۆرسەتمىسى بو- يىچە ياشاپ بەختلىك بولالمايدىغانلىقىمنى چۈشەند-

لىنىم. بۇ ھەقىقەتنى ماڭا يەتكۈزگەن، ئۆتۈۋاتقان-كېتىۋاتقان كۈنلەردە ئۆز ئاۋازىنىڭ بارغانسېرى ئاز قېلىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلغىنىم يەنىلا قەلبىم بولدى.

— ناخۇشسەن، بەختسىزسەن، ئەي مارىي!

قەلبىمنىڭ ۋارقىرىشى ھالسىز پىچىرلاش كەبى ئاڭلاندى.

قەلبىم توغرا ئېيتقان ئىدى. ئەڭ ئۇلۇغ ئارزۇيۇمنى تەرك ئەتكىنىم — سېنى ئىزدەشتىن ۋاز كەچكىنىم ئۈچۈن ئۆزۈمدىن شۈنچىلىك رايىم قايتتىكى، "باشقىلار" نىڭ مېنى تۇشمۇ تۇشتىن ماختاپ كۆككە ئۇچۇرۇشلىرىمۇ خۇش قىلالمىدى. ئەكسىچە ناخۇشلۇقۇم، پىغانلىرىم ماڭا سېنى ئىزدەشنى داۋاملاشتۇرۇشۇم كېرەكلىكىنى ئاجايىپ چوڭقۇر ھېس قىلدۇردى.

— ئانام نەدە؟ — دەپ سورىدىم "باشقىلار" دىن قايتا جاراڭلىق ئاۋازدا.

ئۇلار يەنە شۇ كونا گېپىنى تەكرارلاشتى:

— ئاناڭ يوق.

— ئۇ بىز بىلمەيدىغان بىر يەردە.

— ئاناڭنى ئۇ ئالەمدىنلا تاپالايسەن.

...

— ياق، سىلەر ئويلىغاندەك ئەمەس!

— بىزمۇ باشقىلاردىن شۇنداق ئاڭلىغان.

— قارا، ئاناڭنى كۆرەلىدىڭمۇ؟ ياق! ئۇنىڭ بىلەن

بۇ دۇنيادا كۆرۈشەلەيدىغان بولساڭ، ھېچبولمىسا ئۇ-
نى كۆرگەن بولاتتىڭ.
— كۆرۈش ئۈچۈن پەقەت كۆزگىلا تايىنىدىغان
ئىش بولسا، ئاللىقاچان ئېزىپ قالغان بولاتتىم سى-
لەرنىڭ بۇ مۇدھىش دۇنيايىڭلاردا.
— بولدى قىل، ئاقىلراق بول، مارىي. سەن كى-
چىك بالا ئەمەس، چوپچوڭ قىزسەن.
— ياق، مەن تېخى كىچىكمەن، — دېدىم مەن،
— ھەم مۇشۇ كىچىك پېتىمچە قالاي.
سېنىڭ ۋەسلىڭگە يېتىش ئۈچۈن "باشقىلار"غا
مۇشۇنداق ئېتىراز كۆرسىتىشىم كېرەك، ئانا. ئەمما
ئۆزۈم ئۈچۈن تېخى بۇ كۇپايە قىلمايدۇ. مېنى ساڭا
يەتكۈزىدىغان بىر يول تېپىشىم كېرەك ئىدى. ئىك-
كىنچى باسقۇچقا كىردىم- دە، بىر چۈشتە ساڭا با-
رىدىغان ئۇ يول ھەققىدە بېشارەتكە ئېرىشتىم، يەنى
شۇ چۈشتە سەن "بىلمىدىغان بىرى"نى نەدىن تاپالايدى-
غانلىقىمنى دەپ بېرىپسەن. خېلى ئۇزاقتىن كېيىن،
سەن ئىشارە قىلغان ئۇ كىشى قولۇمدىن تۇتقىنىچە
سەن كۆرسەتكەن يولدا كېتىۋاتقۇدەك. خۇددى سەن
بىلەن بۇ دۇنيادا دىدارلىشىدىغاندەك...
كېيىنكى خېتىمدە شۇ چۈش توغرىسىدا سۆزلەپ
بېرىشنى ئارزۇ- ئارمانلاپ

مارىي
14- فېۋرال

9

ئانىسى ئامراق قېنىق زېغىر رەڭلىك يېشىل كىيىمىنى كىيىۋالغان دىئاننا چىملىقتا چوڭ ـ چوڭ چامدىغىنىچە مازارغا قاراپ كېتىۋاتاتتى. ئۇ ئانىسىنىڭ تۇپراق بېشىغا ئاز قالغاندا، ئۇزۇن قارا چاچلىق، قارىلىق كىيىۋالغان بىرەيلەننىڭ ئۇ يەردە تۇرغانلىقىغا كۆزى چۈشتى. ئانىسىنىڭ قەبرىسى يوغان بىر تۇپ چىنارنىڭ تۈۋىگە جايلاشقان يالغۇز قەبرە بولۇپ، باشقىلارنىڭ ئارىلاشتۇرۇپ قويۇشى مۇمكىن ئەمەس ئىدى. يا ئالاھىدە بىر كۈن بولمىسا، بۇنداق تاڭ سەھەردە ئانىسىنىڭ قەبرىسىنى يوقلاپ كەلگەن كىمكىنە؟

مارىي؟!

دىئاننا ئورنىدا شىپپىدە توختىدىيۇ، يەنە ئالدىغا ئاززاق چامداپ قەبرىگە قاراپ قىمىر قىلماستىن سۆكۈتتە تۇرغان زىيارەتچىنى كۆزىتىشكە باشلىدى.

— كىمدىن قورقاتتىم؟ — دېدى ئۇ ئۆزىگە بىردىن ۋە يەنە قەدىمىنى يۆتكىدى، لېكىن بەش ـ ئون قەدەم ئالار ـ ئالماي يۈرىكى دۈپۈلدەپ نەپسى تىنىقىغا يەتمەيلا قالدى...

دىئاننا قەبرىگە خېلى يېقىنلاشقۇچىلىكمۇ زىيارەتچى ئار- قىسىغا قايرىلىپ قويمىدى. ئارىدا نەچچە قەدەم قالغاندىلا ئاي- دىن دىئاننا زىيارەتچىنىڭ ئانىسىنىڭ قەدىناس دوستى جون- سون خانىم ئىكەنلىكىنى بىلدى. دىئاننا ئۇنى ئانىسىنىڭ نا- مىزىدا كۆرگەن ئىدى. جونسون خانىم نيۇ يوركتا تۇرغاچقا، ئۇلار پات ـ پات كۆرۈشۈپ تۇرالمايتتى.

دىئاننا قولىنى ئاستاغىنە ئۇنىڭ دولىسىغا قويدى.

— سىزنى كۆرگىنىمدىن بەك مەمنۇنمەن، جونسون خانىم.

جونسون خانىم ھاياجان بىلەن ئارقىسىغا قايرىلدى، ئۇ- نىڭ كۆزلىرىدە ئازاب، كۆيۈنۈش، ئەندىشە، سەممىيەت ئا- رىلاش بىر نۇر بالقىيتتى...

— دىئاننا، ئوبدان تۇردۇڭمۇ قىزىم؟ — دېدى جونسون خانىم ئۇنى مەھكەم قۇچاقلاپ، — ساڭا شۇنچە تېلېفون قى- لىپ ئالالمىدىم. تېلېفونۇڭغا، مېھمانخانىغا ئۇچۇر قالدۇردۇم، مېھمانخانىدىكىلەر خېلى ياخشى بولۇپ قالغىنىڭنى ئېيت- تى، ئەمما...

— كەچۈرۈڭ جونسون خانىم، سىزگە تېلېفۇنمۇ، ئۇچۇر- مۇ قايتۇرالمىدىم، ئەمما ھازىر ياخشى بولۇپ كەتتىم.

دىئاننا جونسون خانىم ئانىسىنىڭ قەبرىسىگە قويۇپ قوي- غان سېرىق ئەتىرگۈلنى كۆرسىتىپ پىچىرلىدى:

— بەك چىرايلىق گۈلكەن...

جونسون خانىمنىڭ كۆزلىرىدىن مەمنۇنلۇق ئىپادىسى چاقنىدى.

— دىئاننا، مېنىڭ چۈشتە ئىنتايىن مۇھىم بىر يىغىنىم بار، كەچتىلا ئۆيگە قايتمىسام بولمايدۇ. ئەگەر خوپ كۆرسەڭ،

سىنى بىرگە ئېلىپ كېتەي.

— ياخشى كۆڭلىڭىزگە رەھمەت خانىم. ئەمما بۇ يەردە بېجىرىدىغان ئىشلىرىم بار.

— مەيلى قىزىم. ئەمما ئېسىڭدە بولسۇن، مېنىڭ ئۆيۈم سېنىڭمۇ ئۆيۈڭدۇر.

جونسۇن خانىم دىئاننانىڭ ئۆزىنى زورىغا خۇشال كۆر-سىتىۋاتقانلىقىنى بايقاپ قالدى ۋە "راست ياخشى بولۇپ كەت-تىڭمۇ؟" دېگەندەك ئۇنىڭغا باقتى. بۇ ئۈنسىز سوئال دىئاننا-دىمۇ خۇددى شۇنداق ساداسىز "قانداقسىگە ياخشى بولۇپ كې-تەي؟" دېگەندەك چىراي ئىپادىسى پەيدا قىلدى.

— دىئاننا، بىلىمەن، بۇنداق گەپنى زادى ئاڭلىغۇڭ يوق، ئەمما مېنىڭ دېگۈم كېلىدۇ، قىزىم، ئاناڭ سەندىن بەك پەخىرلىنەتتى.

— زادى ئويلاپ باقمىغانتىم، جونسۇن خانىم، زادىلا. بۇ ئىشلار بەكلا تاسادىپىي يۈز بەردى، تۇيۇقسىزلا ھەممە ئۆزگىرىپ كەتتى. بەش ئاي قالغۇچە ھەممە ئىش نورمال ئىدى، ھەتتا ئاغرىپ ياتقاندىمۇ. ئانامنىڭ يۈرۈش-تۇرۇشى نەچچە كۈنلۈك ئۆمرى قالغانلىقىنى بىلىدىغان ئادەمنىڭكىگە ئەسلا ئوخشىمايتتى. ئۆزىنى تاشلىۋەتمىدى، كۆزلىرىدىكى چاقناق نۇر يوقالمىدى، بىرەر قېتىممۇ "نېمىشقا مۇنداق بولدۇ؟" دەپمۇ سورىمىدى، "نېمىشقا؟" دەپمۇ باقمىدى.

دىئاننانىڭ كۆزلىرىگە ياش تولدى.

— ئەمما مەن ئۇنىڭغا ئوخشىمايمەن جونسون خانىم، ئۇنىڭغا يەتمەيمەن. ھەر تاڭدا ئويغىنىپلا ئۆزۈمدىن "نېمىشقا؟ نېمىشقا مېنىڭ ئانام؟" دېگەن ئوخشاش بىر سوئالنى تەكرار-

تەكرار سورايمەن. ئۇ ھېچكىمنىڭ ئانىسىغا ئوخشىمايتتى. ئەتراپنى يورۇتىدىغان بىر نۇر ئىدى ئۇ.

— ھەئە، شۇنداقتى، — دېدى جونسون خانىم.

— نېمىگە ھەممىدىن بەك ئازابلىنىدىغىنىمنى بىلەمسىز، جونسون خانىم؟ مەن ئۇ نۇرغا تېخى تۇزۇك يېقىنلاشمىغانتىم؛ ئۇنىڭ بىلەن نۇرلىنىشنى خىيالىمغا ئەكىلىپمۇ باقمىغانتىم؛ خۇددى بىر شەپەرەڭدەك بۇ نۇردىن بەدەر قاچقان ئىدىم. دەل مەندە ئۆزگىرىش يۈز بېرىشكە باشلىغاندا، ئۇ كەتتى.

— قانداق ئۆزگىرىش؟

— مەن توساتتىن ھاياتقا ئانامدەك قارىشىم، ئۇنىڭدەك ياشىشىم كېرەكلىكىنى ھېس قىلىپ قالدىم. مەن ئۇنىڭ قاراشلىرى، سۆزلىرى، ھاياتىنىڭ ئارقىسىدىكى سىرنى يېشىشنى بەك ئارزۇلايتتىم. ئانامدا ناھايىتى چوڭقۇر سىرلىق بىر خەزىنە بار ئىدى، ئەپسۇس مەن ئۇنىڭغا يېتەلمىدىم.

كۆزىدە ئەستىلىك شولىلىرى جانلانغان دىئانىنا سولغۇن كۈلۈمسىرىدى.

— بەزىدە ئۇنىڭ بىلەن ئېيتىشىپ: "تېز بول ئانا، مەندە بىر خەزىنە بار دەيتتىڭغۇ، بول، ئۇنىڭ ئاچقۇچىنى بەر" دەيتتىم. ئانام قوللىرىنى ئىككى تەرەپكە يېيىپ: "سېنىڭ خەزىنەڭنىڭ ئاچقۇچى مەندە نېمە ئىش قىلسۇن، قىزىم؟ ئۇ سەندىن باشقا ھېچكىمدە يوق، ھېچكىمدە" دەيتتى.

دىئانىنا چوڭقۇر ئاھ تارتتى.

— ئاشۇ ئاچقۇچقا موھتاجمەن، جونسون خانىم. ئانامدەك ياشىسام دەيمەن، ھېچبولمىسا، ئۇنىڭ بالىسى بولۇشقا مۇنا-

سىپ بىر قىز بولۇشنى تىلەيمەن. بىلدىڭىزمۇ؟ بەزىدە تۇرۇپ ئۇنى ھايات ۋاقتىدا جىمى تاللاشلارنى ئۆزۈمنىڭ قارار قىلىشىغا تاپشۇرۇۋەتمىگەن؛ خاتالىقلىرىمغا كۆز يۇممىغان؛ ئىختىيارىمغا قويۇۋەتمىگەن بولسا، بەلكى باشقا تالاي ئانىلاردەك ئۆزىنى دوراتقۇزۇش ئۈچۈن مەجبۇرلىغان بولسىمۇ بوپتىكەن دەپمۇ قالىمەن. ئانامنىڭ قىزى بولغۇم بار، جونسون خانىم، ئۇنىڭ قىزى!

جونسون خانىم كۆز ياشلىرىنى توختىتالماي ئۆكسۈپ بوغۇلۇپ كەتكەن دىئاننانى چىڭ قۇچاقلىۋالدى.

— ئۇھ دىئاننا، سەن ئاناڭنىڭ قىزى، پەخىرلىك قىزىسەن، ئەزىزىم. ئۇنىڭغا شۇ قەدەر ئوخشايسەنكى، جاھاندا يەنە بىر قىز ئانىسىغا سەنچىلىك ئوخشىيالماس. بۇنىدىن شۇبھىلەنمە. ئىككىمىز بەك جىق ھال ـ مۇڭ بولالمىدۇق، شۇڭا مېنى كۆپتۇرۇپ سۆزلەۋاتىدۇ دەپ ئويلاپ قېلىشىڭ مۇمكىن. ئەمما ماڭا ئىشەن جان باغرىم، سېنى ناھايىتى ئوبدان چۈشىنىمەن. سېنى ئەڭ ياخشى چۈشىنىدىغان ئاناڭ ماڭا بەك جىق گېپىڭنى قىلىپ بەرگەن.

دىئاننانىڭ خىتىلداپ ئۆكسۈشلىرى بىردىن توختىدى.

— ئانام سىزگە مەن توغرۇلۇق نېمىلەرنى دېگەن؟ — دېدى ئۇ ئاجىز ئاۋازدا.

— ئۆتكەن يىلى كەشمىردىكى ئاخىرقى ساياھىتىمىزدە ئۇ سەن توغرۇلۇق بەك جىق گەپ قىلىپ بەرگەن ئىدى. دۇنيانىڭ ساڭا قانداق تار كېلىۋاتقىنىنى، قولغا كەلتۈرگەنلىرىڭنىڭ سېنى پەقەت رازى قىلالمايۋاتقىنىنى، سېنىڭ كۈندىن ـ كۈنگە ناخۇش يۈرۈۋاتقىنىڭنى سۆزلەپ بەرگەن ئىدى.

— شۇنداق، — دېدى دىئاننا بېشىنى ئېگىپ، — ئۆتكەن بىر يىلدا ناخۇش ھالغا چۈشۈپ قالغانتىم. ئەمما بۇنى ئانامدىن يوشۇرۇن تۇتقان، ئۇنىڭغا بىلدۈرمىدىم دەپ يۈرگەن ئىدىم. ئانامنى بىكاردىن ـ بىكار ئازابلاشنى خالىمايتتىم. چۈنكى كەيپسىزلىكىمنىڭ ھېچبىر ۋەج ـ سەۋەبى يوق ئىدى. دېمەككى، ئۇ كۆڭلۈمدىكىنى يەنىلا بىلىۋاپتىكەن ـ دە... — كۆزى تالغان دىئاننا، — ھېس قىلغانلىرىنى نېمىشقا ماڭا ئوچۇق دېمىدىكىنە؟ — دەپ غۇتۇڭشىدى، — قانچىلىك ئازابلانغاندۇ ـ ھە؟!

— ئازاب؟ قىلچىلىك ئازابلانمىدى، بەلكى بۇلارنى ئېيتىدۋېتىپ شادلىقتىن كۆزلىرى نۇرلىنىپ كەتكەن ئىدى.

— شادلىقتىن؟

— ھەئە، سېنىڭ بۇ ھالىڭدىن ئۇ ناھايىتى كۆڭلى ئەمىن تاپقاندەك كۆرۈنەتتى. "قىزىم، ئۆكتەبىر يامغۇرىغا تەشنا بولۇشقا باشلىدى" دېگەن ئىدى ئۇ ماڭا. ھەتتا كېيىنكى بىر ساياھەتكە سېنىمۇ بىللە ئېلىۋېلىش ئويى بار ئىدى.

دىئاننا چۈشىنەلمىگەندەك جونسون خانىمغا قارىدى.

— ئۆكتەبىر يامغۇرى؟ ئۆكتەبىردە قىلغان ساياھەتلىرىنى دېمەكچىمۇ؟ سىرغا تولغان ساياھەت؟

جونسون خانىم بېشى بىلەن تەستىقلىدى.

— ھەر قېتىملىق سەپىرىگە مېنىمۇ ئېلىۋالسىكەن دەپ كېچە ـ كۈندۈز تىلەيتتىم. ئەمما ئانام ئۇنىمايتتى. قايتىپ كەلگىنىدە ساياھىتى توغرۇلۇق قىزىقىپ ئۇنى ـ بۇنى سورىساق "ئاڭلىدىم ۋە دەم ئالدىم" دەپلا جاۋاب بېرەتتى.

دىئاننا توختاپ جونسون خانىمغا يالۋۇرغاندەك قارىدى.

— بۇرۇن بۇ ساياھەتلەر ماڭا كۆڭۈل خۇشىلا تۇيۇلاتتى، خالاس. ئەمما بىر قانچە يىل بولدى، مەن ئانامدىكى پۈتۈن سىرنىڭ مۇشۇ ئۆكتەبىر ساياھىتىدىن كېلىدىغانلىقىنى بايقاپ قالدىم. ماڭا خۇددى مۇشۇ ھەقتە ئۇبدانراق بىر نەرسە بىلەلىسەم، ئانامنى تېخىمۇ ياخشى چۈشىنەلەيدىغاندەكلا تۇيۇلىدۇ. بۇ ھەقتە پەقەت سىزلا ماڭا ياردەم بېرەلەيسىز، جونسون خانىم. سىزدىن ئۆتۈنەي، كەشمىر، رۇم، قۇددۇس، تىبەت، فەزدە نېمىلەرنى قىلغانلىقىڭلار توغرۇلۇق ماڭا سۆزلەپ بېرىڭ، بولامدۇ؟

جونسون خانىم بۇ ھەقتە ئېغىز ئېچىپ سالغىنىغا پۇشايمان قىلىۋاتقاندەك كۆزىنى قاچۇردى.

— ئانىڭىزنىڭ ئىپادىلەش قابىلىيىتىگە ھەقىقەتەن قول قويىمەن، دىئاننا. ئۇ بەك ئوبدان دەپتۇ: "ئاڭلىدۇق ۋە دەم ئالدۇق."

دىئاننا بۇ گەپنى يەنە كوچىلاپ سوراۋېرىشنىڭ پايدىسى يوقلۇقىنى چۈشەندى.

— بولدى، چۈشەندىم. رۇخسەت قىلسىڭىز سىزدىن سورايدىغان باشقا بىر سوئالىم بار ئىدى.

— باياتىنقىدەك قىيىن بولمىسۇن، — دېدى جونسون خانىم يېنىك كۈلۈمسىرەپ.

دىئاننا ئۇنىڭ كۆزىنىڭ ئىچىگە قاراپ تۇرۇپ زەئىپ بىر ئاۋازدا سورىدى:

— ئانام نەدە، جونسون خانىم؟ ئانام قەيەردە؟ ئۇنىڭغا نېمە بولغىنىنى بىلگۈم بار. بۇ سوئالغا مەندىن ياخشى جاۋاب بېرەلەيدىغىنىڭىزغا ئىشىنىمەن.

دەماللىقتا بىر دەم تۇرۇۋالغاندىن كېيىن:

— ئېسىڭدىمۇ، دىئاننا، — دېدى جونسون خانىم، — مەن ئاناڭ بىلەن ئەمدى تونۇشقان كۈنلەردە سەن ئۇنىڭدىن خۇددى ھازىرقىغا ئوخشاش بىر سوئالنى سورايتتىڭ "دادام نەدە؟" دەپ. سۆيۈملۈك ئاناڭمۇ ساڭا ئوخشاش بىر جاۋابنى تەكرار بېرەتتى "داداڭ خۇدانىڭ يېنىدا، قوزام" دەپ.

دىئاننا جونسون خانىمنىڭ جاۋابىنى ئاڭلا-ئاڭلىماي، بايا-تىن سورىغان سوئالىنىڭ ئەمەلىيەتتە مارىيىنىڭ نەچچە يىلدىن بېرى ئېغىزىدىن چۈشۈرمەي كەلگەن سوئالى ئىكەنلىكىنى سەزدى. جونسون خانىمنىڭ دادىسى توغرىسىدىكى ئىشلارنى قانچىلىك بىلىدىغانلىقىغا بىر نەرسە دېيەلمىگەچكە، ئۇنىڭغا مارىيىنىڭ گېپىنى قىلماسلىق نىيىتىگە كەلدى. ئەمما سورى-غان سوئالىغا جونسون خانىمنىڭ بۇنداق جاۋاب بەرگىنىگە بىر ياندىن ئەجەبلەنمەي تۇرالمايتتى.

— راست، ئانىسىدىن ئايرىلىپ قالغان سەبىيلەرنى ئالداش ئۈچۈن "ئاناڭ خۇدانىڭ يېنىدا" دېيىشىدۇ كىشىلەر. ئەمما مەن كىچىك بالا ئەمەس، جونسون خانىم، ماڭا راست گەپ قىلىڭ. قېنى دەڭە، ئانام ئۆلدى، شۇنداقمۇ؟

— بالىلارنى ئالداش ئۈچۈن دېيىلىدىغان گەپلەرنىڭ ھەممىسى يالغان ئەمەس، دىئاننا. ئاناڭ ۋاپات بولۇشتىن ئىل-گىرى نەدە بولغان بولسا، ھېلىھەم شۇ يەردە. خۇدانىڭ يې-نىدا.

دىئاننا ئۇنىڭغا بېشىنى ئەگدى.

جونسون خانىم ئۇنىڭغا قولىنى ئۇزاتتى.

— ئەمدى ئاناڭ بىلەن سېنى بىر دەم يالغۇز قالدۇراي،

قىزىم. ئەمما ئۇنتۇما، ھەردەم يولۇڭغا قارايمەن.

دىئاننا ئۇنى قۇچاقلىدى.

ــ ئامان بولۇڭ، جونسون خانىم. پات ئارىدا قېشىڭىزغا بارىمەن. ئاق يول بولسۇن!

10

دىئاننا جونسون خانىم تۇۋلىسا ئاڭلىمىغۇدەك يىراقلاپ كەتكەندىلا قەبرە بېشىغا يۈكۈندى. ئۇ قولىنى كۆكسىنىڭ ئۈستىگە قويۇپ ئىچىدە ئۇزۇن دۇئا قىلدى.

ئۇ ئانىسىنىڭ ئۆزىنىڭ گېپىنى ئاڭلىيالايدىغانلىقىغا ئىشەنمىسىمۇ، يەنە ئۇنىڭ بىلەن پاراڭلاشقۇسى بار ئىدى:

— قەدىردان ئانا... باياتىن جونسون خانىمنىڭ نېمە دې-گىنىنى ئاڭلىدىڭمۇ؟ ئىشىنەمسەن، ئۇ مېنىڭ ساڭا ناھايىتى ئوخشايدىغانلىقىمنى ئېيتتى؟ ساڭا جاھاندا يەنە بىر قىز ئا-نىسىغا ئوخشىيالمىغۇدەك دەرىجىدە ئوخشايمىشمەن. جونسون خانىم ناھايىتى ياخشى ئايال. ئەمما ئۇمۇ بىلمەيدىغان بەزىبىر ئىشلار بار.

تۈنۈگۈن ئاخشام مارىينىڭ خەتلىرىگە بىر قۇر كۆز يۈ-گۈرتۈپ چىقتىم، ئەمما كۆرە - كۆرمەيلا ھەممىسىنى نەدىن ئالغان بولسام شۇ يېرىگە تىقتىم. ساڭا بەرگەن ۋەدەمنى كې-چىكىپ بولسىمۇ ئورۇنداي دېگەن ئىدىم، ئەمما بولمىدى. قىلال-مىدىم، ئانا. نېمىشقا دەپ سورىما، قىلالمىدىم ئىشقىلىپ.

ئەمما يەنە بىر ئىشنى بىلگۈم بار، مارىينىڭ خېتىنى ئو-قۇپ نېمىنى چۈشەنگەنلىكىڭنى سورىغۇم كېلىدۇ، ئانا. سەن-مۇ مەندەكلا تۇيغۇغا كەلگەنسەن بەلكىم. مارىينىڭ پىسخىكى-لىق كېسىلى بار، شۇنداقمۇ؟ بىلىمەن، سەن ئۇنىڭ يېگانە بىر قىز ئىكەنلىكىنى ئېيتقان ئىدىڭ. بۇ مېنى ئۇنى ئىز-دەشتىن قورقىسۇن دەپلا دەپ قويغان گېپىڭ، شۇنداقمۇ؟

سەن ئېيتقان ئاشۇ "يېگانە" دېگەن گەپنى قايسى مەنىدە ئىشلەتكىنىڭنى بەكلا بىلگۈم كېلىدۇ. مېنىڭچە ئۇ "ئۇنىڭدەك قىز تېپىلماس" دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ. ئەمما سەن بۇ يەردە ئۇ مەنىدە ئىشلەتمىدىڭ، شۇنداقمۇ؟ مارىينىڭ قىزنىڭ بولۇش-قا مەندىن بەكرەك لايىق كېلىدىغانلىقىنى ئويلىمىغانسەن؟

ھەم بۇ مۇمكىن ئەمەس ئەلۋەتتە. مارىي نىرۋىسىدىن ئاداشقان. ئۇچىنچى خەتنى ئوقۇدۇڭغۇ؟ گۈللەرنىڭ نەپەس-لە-تىنىقىنى سېزىشى، ھۇجرىسىدا ئەسكەن شامال، ھەممە يەرنى قاپلىغان نۇر ۋە بىر گۈل بىلەن مۇڭدىشىشى!... بۇ روھىي كېسەللىكنىڭ ئالامىتى بولماي ـ نېمە؟ ئېپئېنىق ساختا سېزىم كېسىلى! بۇنى چۈشەنگۈچىلىك پىسخولوگىيە ئۆگەن-گەنمەن ئانا.

مارىينىڭ نورمال ئەمەسلىكىگە ھۆكۈم قىلىش ئۈچۈن بىرىنچى خەتتە دېگەن گەپلىرىلا يېتىپ ئاشىدۇ. ئۇمۇ بولمى-سا، ئىككىنچى خەتتىكى چۈشىگە نېمە دەيسەن؟ سەن چۈشىگە كىرىپ "مۇنۇ باغچىغا بار، پالانچى بىلەن تونۇش، گۈللەر بى-لەن مۇڭداش" دەپتىمىشسەن، ئۇمۇ سەن دېگەن يەرگە بېرىپ-تۇ، سەن ئېيتقان ئادەم بىلەن كۆرۈشۈپتۇ، تېخىمۇ ئاجايىپ يېرى شۇكى، شۇ يەردە گۈللەر بىلەن پاراڭلىشىش-مۇڭدى-

شىشنى ئۆگىنىپتۇ... سېنىڭچە بۇلار راست بولۇشى مۇمكىن ئىشلارمۇ؟

بولدى، مارىي ئۇچۇن ئاھىسىنما ئانا. ئەقلىنى يوقاتقان مەجنۇنلار ئۇچۇن بەلكى ھايات بەك ئاساندۇر. مەندىنمۇ غەم يېمە. بەلكى ئەقلىم جايىدا بولغاچقىلا ئازاب چېكىۋاتقاندىمەن؛ بەلكى سەندىن ئايرىلىپ قالغىنىمغا ئىشەنگۈم كەلمەيۋاتقاندۇ؛ بەلكى سېنىڭدىن ئايرىلىپ تېخى ئۆزۈمگە كېلىپ بولالمىغان-دىمەن... خاتىرجەم بول، مەيلى نېمە بولسا بولسۇن ئەقلىمدىن ئاداشمايمەن، ئانا. رېئاللىقتىن قاچمايمەن. مارىيدەك ئۆزۈمگە رېئاللىقتىن ھالقىغان خىيالىي دۇنيا بەرپا قىلىۋالمايمەن. چۈنكى مەن ئاللىقاچان ئەقىل كىرگەن قىز ۋە بۇ ئەقلىنى يوقاتمايمەن.

دىئاننا ئورنىدىن تۇردى ۋە:

— بىر كۈنى، — دەپ قوشۇپ قويدى، — ھامان بۇ غەم-غۇسسىلەرنى پاك-پاكىز چۆرۈپ تاشلاپ ھەقىقىي سېنىڭ قىزىڭغا ئايلىنىمەن، ئانا!

11

دىئاننا تۇپراق بېشىدىن قايتىپ كېلىپ كۈننىڭ يېرىمى-نى ئۇخلاپ ئۆتكۈزدى. ئەمەلىيەتتە نەچچە كۈننىڭ ياقى يىغى-لىپ قالغان، بېجىرمىسە بولمايدىغان بانكا مۇئامىلىسى، ئو-قۇش پۈتكۈزۈش مۇراسىمىنىڭ تەييارلىقى، جاۋاب خەت قاي-تۇرۇشى كېرەك ئېلخەت دېگەندەك بىرمۇنچە ئىشى بار ئىدى.

ئۇنىڭ ھېچ ئىشقا كۆڭلى تارتمايتتى. ئەمما، بۇنداق بى-كاردىن - بىكار ئولتۇرۇۋېرىش ئۇنىڭ ئىچىنى تېخىمۇ پۇ-شۇرۇۋېتەتتى. ئۇ دېڭىز ساھىلىغا بېرىپ بىردەم ھاۋا يەپ كېلىشنى ئويلىدى.

باغچا قايسى كۈندىكىدىنمۇ بەك قىزىپ كەتكەنىدى، ئۇ خىلۋەت بىر بۇلۇڭغا مۆكۈۋېلىپ، چايكىلارغا نان تاشلاپ بې-رىۋاتقان بالىلارنى تاماشا قىلدى. قىرغاقتا ئولتۇرۇپ دې-ڭىزغا پېتىۋاتقان كەچكى قۇياشنىڭ گۈزەللىكىدىن قانغۇچە زوقلاندى.

ئۇ ئۆيىگە قايتىشتا يەنە توغرا يولنى تاللاپ ماڭدى. قايسى

كۆنىدىكى گەپلىرىنى تېخىمۇ ئوچۇقراق ئېيتىپ قالسا ئەجەب ئەمەس دەپ، قېرى پالچىنىڭ ئالدىدىن ئۆتۈشنى ئويلىدى.

دىئاننا باشقا تىلەمچىلەرنىڭ ئالدىدىن ئۆتۈپ قېرى پال-چىغا يېقىنلاشقاندا، ئۇنىڭ بۇرۇنقىدەكلا ئەتراپقا ئالاقىلاپ قاراپ ئولتۇرغىنىنى كۆردى. دىئاننا ئۇنىڭ ئالدىدىن ئۆتۈۋات-قاندا پالچى ئۇنىڭغا مۇنداقلا بىر قاراپ قويدىيۇ، ئويلىغىنى-نىڭ ئەكسىچە ئەتراپىدا ئۇياقتىن - بۇياققا ئۆتۈشۈپ تۇرغان يولۇچىلارغا قاراش بىلەن بولۇپ كەتتى. ئەلپازىدىن خۇددى ئالدىدىكىسى تېخى تۇنۇگۇنلا ئالدىنى توسۇپ بىرمۇنچە كا-سىلدىغان قىز ئەمەستەك، ئۇنى كۆرمەيۋاتقاندەك ئىدى.

— سالام، بۈگۈن ماڭا پال سالامسىز؟

قېرى پالچى ئۇنىڭغا خۇددى "نېمە دەيسىز؟" دەۋاتقاندەك بىر هازا قاراپ تۇرغاندىن كېيىن:

— بىز تونۇشامدۇق؟ — دەپ سورىدى.

— ئۇنتۇپ قالدىڭىزمۇ؟ مەن!

— سەنلىكىڭنى بىلدىم. ئەمما سەن كىم؟

ئۇنىڭ ئۆزىگە چاقچاق قىلمايۋاتقىنىنى هېس قىلغان دى-ئاننا بېشىنى بۇراپلا دەرهال ئۇنىڭ قېشىدىن يىراقلاشتى ۋە سەل ماڭغاندىن كېيىن رەسسامغا قارىدى.

رەسسام يەنىلا رەسىم جازىسىنىڭ قېشىدا تۇراتتى. ئۈس-تىدە يەنە شۇ مايكا بىلەن پادىچىلار شىمى، سېتىلىدىغان رە-سىملىرىمۇ تۇنۇگۈنكى ئورنىدا ئىدى. سىزىۋاتقان رەسىمىدە كۆتۈرۈلۈۋاتقان دولقۇننىڭ ئۈستىدىكى بۇژغۇنلارنىڭ سەل ئا-ۋۇپ قالغىنىنى هېسابقا ئالمىغاندا بەك چوڭ پەرقمۇ يوق ئى-دى. تۇنۇگۈنكىگە ئوخشىمايدىغىنى، رەسسام دىئاننانىڭ كەل-

گىنىنى بالدۇرراق تۈيۈپ نەزەرىنى ئۇنىڭغا ئاغدۇردى.

— بۈگۈن ئەھۋالىڭىز خېلى ياخشى كۆرۈنىدىغۇ، — دېدى رەسسام.

بۈگۈ خېلى ياخشى سالام بولدى، دەپ ئويلىدى دىئاننا ئىـ. چىدە. ئەمما يەنە تۈنۈگۈن ئەھۋالىم راستىنلا ناچار بولغىـيـ. مىتتى، دېگەنىنىمۇ ئويلىماي تۇرالمىدى.

— رەسىملىرىمنى كۆرۈپ باقامسىز؟

— كۆزىتىشىمچە رەسىمىڭىزدە بەك چوڭ ئۆزگىرىش يوققۇ.

— سىزنىڭچە بىر دولقۇننىڭ تېخىمۇ غەزەپ بىلەن نەرە تارتىشى چوڭ ئۆزگىرىش ھېسابلانمامدۇ؟

— ئەلۋەتتە، ھېسابلىنىدۇ، — دېدى دىئاننا كۈلۈمسىرەپ، — تۈنۈگۈنكىسى پۈتۈنلەي باشقىچە بىر رەسىم ئىدى. توۋا خۇدايىم، كىشىنىڭ زادى ئەقلى يەتمەيدۇ! شامالنى ئانچىكىم كۆچەيتىپ قويۇشىڭىز بىلەن دولقۇننىڭ ئىچكى دۇنياسى تېشىغا تامامەن تېپىپ چىقىپتۇ. ھەقىقەتەن قالتىس!

— سىزگە ئوخشاشمۇ؟

— نېمە دېمەكچىسىز؟ — دىئاننا ئاڭقىرالماي رەسسامغا قارىدى.

— سىزدىكى شامالمۇ ئىچىڭىزدىكىلەرنى تېشىغا ئوبدانلا تېپىپ تۇرۇپتۇ.

دىئاننا بېشىنى ئالدىغا قىيسايتتى:

— كالۋالىقىمنى كەچۈرۈڭ، چۈشەنمىدىم.

— ھېچقىسى يوق، — دېدى رەسسام، — رەسىمدىن زادى نېمىنى كۆردىڭىز؟

— باشقا رەسىملىرىڭىزدىكى چايكىنى تېخى بۇ رەسىمـ.

ـنىڭ كۆك بېتىگە قوندۇرماپسىز.
— ھەقىقەتەن سەزگۈركەنسىز.
— باشقىلارمۇ شۇنداق دېيىشىدۇ.
ئۇستىبېشى سەنگىۋاراڭ، گەپ - سۆزى قوپال تۇرغان بىر-لەن، رەسسامنىڭ ياخشى تەربىيە كۆرگەنلىكى چىقىپ تۇرات-تى. دىئاننا قىزىقىپ سورىدى:
— ئوقۇۋاتامسىز؟
— ياق.
— ئوقۇشىڭىز پۈتتى؟
— ئىقتىسادتا ئوقۇغانتىم، ۋاز كەچتىم.
"نېمىشقا؟" دېگەن سوئال تېپىپ چىقتى دىئاننانىڭ يۈزىگە.
— ئىقتىسادنىڭ پىروفېسسورلىرىدىن رەسىم سىزىشنى ياخشى ئۆگەنگىلى بولمايدىغانلىقىنى بايقاپ قالدىم شۇ.
— ئوقۇشىڭىزنى داۋام ئەتكەچ رەسىم سىزىۋەرسىڭىز بولماسمىدى؟
— مەسىلە ۋاقىتتا ئەمەس، پەقەت رەسىم سىزىشتىلا ئى-دى. ھەربىر يېڭى رەسىمىمنى ئاۋۋالقىسىدىن ئاشۇرۇپ سى-زىشقا تىرىشاتتىم. مۇنداقچە ئېيتقاندا، باشقا رەسساملارغا ئوخشاش مەنمۇ ئىچكى دۇنيايىمنى رەسىم قەغىزىگە چۈشۈ-رۈشنى ئويلايتتىم. ئەمما كۈنلەر ئۆتكەنسېرى رەسىملىرىمنىڭ بارغانسېرى سولغۇن - مىسكىنلىشىپ كېتىۋاتقانلىقىنى سەزدىم. قىسقىسى، ئەڭ دەسلەپكى رەڭ - بوياقلىرىمنى تې-پىپ قايتۇرۇپ كېلىش ئۈچۈن مەكتەپتىن ئايرىلىشقا مەج-بۇر بولدۇم.
دىئاننا رەسسامغا "قۇت بولسۇن" دېگەن نەزەردە قارىغاچ

ئۆنىڭغا قولىنى ئۇزاتتى:

— ئىسمىم دىئانا.

رەسسام ئۆنىڭ قولىنى مۇنداقلا سىقىپ قويدى.

يەنە شۇ! خۇددى ئۆنىڭ بىلەن خۇشى يوقتەك بىر قىلىق قىلدى رەسسام. ئۆنىڭغا ئىسمىنىمۇ ئېيتمىدى، تونۇشقىنىغا خۇشال بولغىنىنى دېيىشتىنمۇ ئېرىندى. دىئانا ھېلىمۇ چەكتىن ئېشىپ كەتكەن بۇ پاراڭنىڭ ئەمدى داۋاملىشىشىنىڭ ھېچقانداق ئەھمىيىتى يوقلۇقىنى ھېس قىلىپ، بۇ يەردىن كېتىش قارارىغا كەلدى ۋە جىددىي بارىدىغان بىر يېرىنىڭ بارلىقىنى ئېيتىپ رەسسامدىن ئايرىلدى.

دىئانا رەسسام ھەققىدىكى بارلىق خىياللارنى كاللىسىدىن چىقىرىپ تاشلاشقا شۇنچە ئۇرۇنغان بولسىمۇ، لېكىن رەسسامنىڭ سولغۇن رەسىملەرگە مۇناسىۋەتلىك گەپلىرى كاللىسىغا كىرىۋالدى. رەسسامنىڭ بۇرۇنقى رەڭ ـ بوياقلىرىنى يوقىتىۋەتكىنىنى ھېس قىلغىنىغا ئوخشاش، ئۇمۇ ئانىسىنىڭ رەڭگىنى يوقاتقاندەك ھېس قىلىۋاتقىنىنى چۈشەندى.

12

دىئاننا كۆزدىن غايىپ بولغان ھامان قېرى پالچى رەسسامغا قول پۇلاڭلاتتى. رەسسام ئۇنىڭ بىلەن تونۇگۇن تونۇشقان، ئۆزىنى تونۇشتۇرا - تونۇشتۇرمايلا پالچى بايىلا پال سالغان قىز توغرىسىدا بىرمۇنچە گەپ كوچىلىغان ئىدى.

— ئۆپكەڭنى باس، بالا! — دېگەن ئىدى قېرى پالچى، — خېرىدارلىرىم بىلەن ئارىمىزدا بولغان پاراڭ مەندە قالمايدۇ، ئۇچىدۇ، كېتىدۇ. ئۇقماقچى بولغان ئىشلىرىڭنى ئەتە خانقىزنىڭ ئۆزىدىن سورا. قارا شۇ ھالىڭغا، كېلىپ مەندەك ھاماقەت قېرىدىن مەدەت سوراۋاتىسەن تېخى. ياش، سەنئەتنى چۈشىنىدىغان، ئىبە، ھېچبولمىغاندا مەندەك كېلىشكەن قەددى - قامىتىڭ بار تۇرۇقلۇق، ئەمدى ئاشۇ خانقىزنى ئىلىندۇرۇشكە مېنىڭ قۇرۇق پىتنە - پاساتلىرىمغا موھتاج بولۇپ قالدىڭمۇ؟

بۇ سۆزلەرنى ئاڭلاپ سەل خىجىل بولغان رەسسام:

— ماڭا قارىغىنىڭىزنى كۆرۈپ، قىزىقىپ قالدىم تەبىئىيلا، — دېگەن ئىدى ئۆزىنى ئاقلاپ.

— قىچىقىمنى كەلتۈرمە، بالا، — دېدى قېرى پالچى. — خانقىز يولنىڭ بېشىدا كۆرۈنەر - كۆرۈنمەيلا پال تېشىدەك چەكچىيىپ قالغان، ئۇنىڭ ئۇزايىدىن يۆتكەلمەي قادىلىپ تۇرغان جامدەك يوغان ئۇ كۆزلەر مېنىڭ ئەمەستۇ ھەرقانچە بولسىمۇ؟ پالغا زۆرۈر يوق. خانقىزنى كۆرگەن دەقىقىنىڭ ئۆزىدىلا ئۇنىڭ بىلەن تونۇشۇش خىيالىغا چۈشكەن ئىدىڭ. ئېيتە، يالغانمۇ؟ يالغان ئېيتقان بولسام، بېشىمغا ئوق!

دەيدىغان گەپ تاپالمىغان رەسسام ئۇنى - بۇنى باھانە قىلىپ تىلەمچىنىڭ قېشىدىن قۇيرۇقىنى خادا قىلدى. ئۇنىڭدىن ئاسانلىقچە گەپ ئالغىلى بولمايدىغانلىقىغا رەسسامنىڭ كۆزى يەتكەن ئىدى.

ئەمما مانا ئەمدى بۇ قېرى پالچى ئۇنىڭغا دوستانە كۆلۈمسىرىگىنىچە قولىنى پۇلاڭلىتىپ تۇرۇپتۇ. رەسسامنىڭ كاللىسىدىن "دىئانىنا توغرۇلۇق دەيدىغان گەپ چىققان ئوخشىمامدۇ؟" دېگەن خىيال كېزىپ ئۆتتى. رەسسام بۇ ئاخشام ئۇنىڭغا مېھمان بولۇپ تەلىيىنى سىناپ كۆرمەكچى بولدى.

13

رەسسام جىپىنىڭ توخلاتقۇسىدىن ئالغان بىر بوتۇلكا مېۋە سۈيىنى پالاسىنىڭ ئوتتۇرىسىغا قويدى. پالچى تۇنۇگۈن ئۇنى قېشىغا قۇرۇق قول كەلمەسلىككە ئاگاھلاندۇرغان، ھەتتا خېرىدارلىرىنى قاچۇرۇپ، سودىسىغا دەخلى يەتكۈزمەسلىك ئۈچۈن باغچىدا ئادەم سېلىككەندە ئاندىن قېشىغا كېلىشنى تاپىلىغان ئىدى.

— ئەتراپمۇ تىنچىپ قالدى، ئەمدى مېھماننى قوبۇل قىلارسىز ھەرھالدا؟

— تولا گەپ سورىمايدىغانلار ئۈچۈن ئىشىكىم ھەر زامان ئوچۇق.

— بولدى، بولدى. سوئال سوراپ بېشىڭىزنى ئاغرىتمايمەن بۇ قېتىم. ئەمما شۇنى بىلگۈم كېلىدۇ، ئۇ قىزنىڭ بۇگۈنمۇ ئايلىنىشقا چىقىدىغانلىقىنى قانداق بىلدىڭىز؟ پال سالدىڭىزمۇ؟ باشتا دەپ قويااي جۇمۇ، مەندە تۆت دوللار يوق.

— مەن پالغا ئىشەنمەيمەن، — دېدى پالچى، — كىشىلەر كەلگۈسىنى بىلىشكە قىزىقىشىدۇ، قانداق قىلاي، مەنمۇ

دەپ بېرىمەن. "سىزنىڭ كەلگۈسىڭىزنى مەن نەدىن بىلەي، ياشاپ بېقىڭ، ئاندىن كۆرۈڭ" دەيمۇ؟

— نېمە؟ پال سالالايمەن دەپ خەقلەرنى كولدۇرلىتىۋاتـ ـمايدىغانسىز؟

— ئېغىزىڭىغا بېقىپ گەپ قىل، بالا. مەن بىر دۇرۇس ئادەممەن، ئۆز ئىشىمغا ئىخلاس ـ ھۆرمىتىم بار. "پال" پەقەت بىر ھۈنەرنىڭ ئىسمى؛ كۆرۈشكا، سۇ دېگەنلەر بۇ ئىشقا بىر باھانە، خالاس. كىنولاردىكى پالچىلاردەك بۇ ئىشىمىزنىمۇ يا ـ ساپـ تاراپ كۆرسىتىش كېرەك ـ تە. دېگەنلىرىمىزنىڭ ھەمە ـ مىسى توغرا چىقسا، ئىشىمىزدا ئاز ـ تولا ھەييارلىق بولمىـ ـسا ساڭا ھېچكىم ئىشەنمەيدۇ. دېدىمغۇ، پال پەقەتلا ئىشنىڭ ئىسمى. ئەمەلىيەتتە مېنىڭ قىلىدىغىنىم كەلگەن خېرىدارنىڭ چىرايىنى سىنچىلاپ كۆزىتىش. ھەممە نەرسە دەل شۇ يەردە.

— قانداقسىگە؟

— مەسىلەن، تۈنۈگۈن سەن بىلەن پاراڭلاشقان خانقىزنىڭ چىرايىغا زەن سېلىپ نېمىنى كۆردۈم بىلەمسەن؟ ئۇنىڭ رە ـ سىملىرىڭنى ياقتۇرۇپ قالغانلىقىنى. سۇپ ـ كۈچ، قاراپ تۇر، ئۇ ئۇزاققا قالماي رەسىملىرىڭنى كۆرۈش ئۈچۈن يەنە كېلىدۇ. ئال، مانا بۇ ساڭا پال، ئالدىن بېشارەت!

— ئايلىنىشقا مېنى دەپلا چىقتى دېمەيدىغانسەن؟

قېرى پالچى مۇرىسىنى قىستى:

— ئۇ خانقىزنىڭ ئوي ـ خىيالىنى مەن نەدىن بىلەي؟ پىسخولوگقا ئوخشامدىكەنمەن ـ يا؟ مەن سەۋەبنى ئەمەس، نە ـ تىجىنى بىلىمەن. بولدى، ئەمدى بۇ گەپلەرنى قويۇپ ئۆزۈڭ ـ نىڭ پارىڭىنى قىل. خانقىزنىڭ تەڭداشسىز گۈزەللىكى ئايان

بولدى، ئەمما سەن كىمسەن، كىم ئەمەسسەن، ئېيت قېنى. نەدىن كەلدىڭ؟ نەگە ماڭدىڭ؟ ئۆزايىڭدىنىغۇ بىر سەيياھقا ئوخشاپ تۇرسەن.

— سانتىئاگودىن كېلىشىم. دېڭىز ساھىلى بويلاپ رە- سىم سىزىپ كېلىۋاتىمەن. ئاشۇ رەسىم پۈتۈن بىر ياز داۋاملىشىدىغان رەسىم سىزىش پىلانىمنىڭ مۇقەددىمىسى. ئەسلىدىكى پىلانىمدا ئۇنى تونۇگۇن پۈتكۈزۈپ، بۈگۈن 30 مىل نېرىدىكى ئىككىنچى بېكەتكە يېتىپ بېرىشىم كېرەك ئىدى. ئەمما... قالدىسىنى سىزمۇ بىلىسىز.

— خانقىزنى كۆرۈپ رەسىم پۈتمەي قالدى، شۇنداقمۇ؟ ئاھ، قوغلىنىش نەقەدەر شېرىن - ھە! لېكىن مەيلى قوغلا ياكى قوغلان، يېقىنلاشتىڭمۇ، ئىشقا ئاندىن دەرد - ھەسرەت ئارىلىشىشقا باشلايدۇ. خوپ، ياخشى بوپتۇ، بالا، ياخشى بوپتۇ. رەسىمىڭنى ئۆزاقراق سىز ئەمدى.

پالچى بىر كۈنلۈك تاپاۋىتى تاشلىنىدىغان كورۇشكىدىكى تۆمۈر تەڭگىلەرنى پالاس ئۈستىگە تاشلىدى. كورۇشكىغا مېۋە سۈيى توشقۇزۇپ رەسسامنىڭ ئالدىغا قويدى، ئۆزى بوتۇلكىدىن بىر يۇتۇم ئوتلىدى.

— سىلەرنىڭ سانتىئاگودا تىلەمچىلىك قانداقراق؟

— ئىشەنسىڭىز، بۇنى بىلمەيدىكەنمەن... يەنە كېلىپ "بىزنىڭ سانتىئاگو"مۇ دېيەلمەيمەن. چۈنكى تېگىم نيۇ يورك- تىن، بىر مەزگىللىك ھاياتىم بوستون ئۇنىۋېرسىتېتىدا ئۆت- تى. كېيىن ئوقۇشنى تاشلاپ سانتىئاگودا بىر دوستۇمنىڭ يېنىدا تۇردۇم.

— مۇنداق دە. چوڭلار ئوقۇش تاشلىشىڭغا نېمە دېدى؟

بىلىشىمچە، ئۇنىۋېرسىتېتنى پۈتكۈزسە جىق پۇل تاپقىلى بو-لىدىغۇ.

— ئۆيدىكىلەرنىڭ ئەھۋالى خېلى ئوبدان بولغاچقا مەندىن ماددىي جەھەتتىن بىر نەرسە كۈتمەيتتى. ئەمما ناھايىتى چوڭ بىر نەرسىنى — مېنىڭ يارامىلىق بانكىر بولۇشۇمنى ئارزۇ قىلىشاتتى. ئوقۇۋاتقىنىم خارۋارد بولغاچقىمۇ، مەكتەپتىن چىقىنىشىم ئۇلارغا بەك ئېغىر كەلدى. ئەمما مەندە باشقا ئا-مال يوق، مەن رەسىم سىزىشىم كېرەك.

— خارۋارد؟ ۋاي خۇدايىم! بىلگەنتىم بۇنى. خانقىزغا بۇنى دېدىڭ شۇنداقمۇ؟

— ياق.

رەسسامغا خېلىغىچە ھاڭ-تاڭ بولۇپ قاراپ قالغان پالچى:

— بالا، ئۈچ خىل ئېھتىماللىق بار، — دېدى سوزۇپ، — بىرىنچىدىن دۆتسەن؛ ئىككىنچىدىن ھاماقەتسەن؛ ئۈچىنچىدىن خانقىزغا مەيلىڭ يوق. تاللا بىرنى.

رەسسام كۈلدى.

— خەق، ساتالمايدىغان ئىككى-ئۈچ پارچە رەسىمنى ساقلاپ ياتىدىغان بىر قاغدالما، دەپ بىلسۇن دەمسەن ئۆزۈڭ-نى؟ ئۇنىڭغا كىم ئىكەنلىكىڭنى ئاشكارىلىمامسەن، بالا! سەن دېمىسەڭ، سېنىڭ كىملىكىڭنى ئۇ قانداق بىلىدۇ؟

— بىلمىدىم. خارۋاردتا ئوقۇۋاتقىنىمنى ئۇچۇنلا ئۇنىڭ ماڭا باشقىچە نەزەردە قارىشىنى خالىمايمەن. ئاخىرىدا ئۆزۈمدىن تاشقىرى بىر نەرسە ئۈچۈن سۆيۈلۈپ جازاغا قالغۇم يوق.

— نېمە؟ كىم كىمنى نېمىشقا سۆيىدۇ ۋە كىمنى جازاغا

قويىدۇ؟

— ناۋادا مېنى خارۋاردتا ئوقۇغىنىم ئۈچۈنلا سۆيىدىغان بولسا، بولدى، سۆيمەيلا قويسۇن ياخشىسى. چۈنكى مەن — ئوقۇش تارىخى ئەمەس، ئەقىل - پاراسەت ئەمەس، ئىش - كەسىپ ئەمەس، مۇناسىۋەت ئەمەس... بۇ نەرسىلەرنىڭ يىد-غىندا - جۇغلانمىسى تېخىمۇ ئەمەس.

— سەن كىم ئەمىسە؟

— مەن پەقەت مەنمەن، پەقەت ئۆزۈملا.

— كەل، بالا، گېپىمنى ئاڭلا: كۆرسەت!!! چېچىنىڭ ئۇس-تىگە ئاپتاپ توسار كۆزەينەك تاقىۋالغان خانقىزنىڭ جەلپكار-لىقىنى كۆرمىدىڭمۇ؟ ئىشەنگىن، "خارۋارد" دېگەن بۇ ئىسىم ئۇنىڭ قۇلىقىغا مۇزىكىدەك يېقىملىق ئاڭلىنىدۇ. "خارۋارد!" ئۇنى دېگىن - دە، ئىشنى پۈتكۈز.

رەسسام بېشىنى قاماللىدى:

— ياق، بۇ بەك قاراملىق... سېنىڭدىن يارامىلىق تالانت ئىگىلىرى ھەر قاچان چىقىشى تۇرغانلا گەپ. ئەمما سېنىڭ ئوخشىشىڭدىن بۇ ئالەمدە يەنە بىرى يوق. بىلىسەنغۇ، ھەممە ئادەمنىڭ بارماق ئىزى ئوخشىمايدۇ. مەن بىزنىڭ روھىي دۇن-يايىمىزدىمۇ ئاشۇنداق بارماق ئىزىنىڭ مەۋجۇتلۇقىغا ئىشەن-نىمەن. مودا پەلەي كىيىپ يۆگەيدىغىنىمىز پەقەتلا بىر ئىز خالاس...

— ئاي، بىچارە بالا. يەنە شۇ پەلەيىنىڭ گېپىنى باشلىدى مانا...

— نېمە دېدىڭىز؟ — دېگىنىچە كۈلدى رەسسام.

— خوش، ئۇنداقتا ئۇ خانقىزدىن نېمە كۈتىسەن؟

— بىلمەيمەن، راستىنلا ھېچنېمىنى بىلمەيمەن. ئەتە ئۇ يەنە كېلەرمۇ؟

— مېنى كەچۈر بالا. نېمە قىلىشى كېرەكلىكىنىمۇ بىلمەيدىغان گۆدەككە تۆت دوللارلىق ئىشنى بىكىرىغا قىلىپ بېرەلمەيمەن.

رەسسام كۈلدى.

— سەن شۇنىڭغا ھەقلىقسەن بەلكى.

ئارىنى باسقان بىر ھازا سۈكۈتتىن كېيىن رەسسام سائىدىنگە قاراپ:

— مەن ئەمدى كەتسەم بولارمىكىن، — دېگىنىچە ئورنىدىن تۇردى.

— ھەر كېتىشنىڭ بىر كېلىشى بار، — دېدى قېرى پالچى، — كېيىنكى قېتىمدا شوخلا شەربىتى ئەكەل. قارامۇچمۇ بىرگە بولسۇن.

رەسىملىرىنى جىپقا ئورۇنلاشتۇرغان رەسسام يۇلتۇزلارنى بىر دەم تاماشا قىلىش ئۈچۈن يۆلەنچۈكلۈك ئورۇندۇققا قىيسايدى. تۈپتۈز سوزۇلۇپ دېڭىزغا چۈشكەن ئاي نۇرى ئوچۇق دېڭىزدا تۈز كەتكەن كەڭ، يورۇق بىر يول ھاسىل قىلغانىدى. بۇ گۈزەل مەنزىرىگە كۆزى تالغۇچە قاراپ تۇرغان رەسسام، ئەپتىدىن ئۆزى ئىزدەۋاتقان نۇرنىڭ سايىسىنىمۇ تاپقىلى بولمايدىغان بىر قىزغا قانداقسىگە مۇنچىلىك باغلىنىپ قالغانلىقىنى ئويلاشقا باشلىدى.

14

ئۆزۈن، مەقسەت ـ نىشانسىز ئۆتكەن بىر كۈن ئاياغلاش-تى، دىئاننا تېخىچە ئانىسىنىڭ سۈرىتىگە ئەيىبكارانە نەزەردە قاراپ تۇراتتى.

ــ ئانا... مۇبادا نىيىتىمدىن يېنىپ، مارىينى ئىزدەشكە چۈشسەم ئەھۋالدا قانداق ئۆزگىرىش بولار؟ سېنىڭچە ئۇنىڭغا گۈللەر بىلەن سىردىشىشنى ئۆگەتكەن ئاشۇ بىر ئايالنىڭ ئىسمىغا تايىنىپ مارىينى تاپالارمىزمۇ؟

دىئاننا ئۇلۇغ تىندى.

ــ مىڭ چاقىرىملاپ يول بېسىپ، ئۇ ساراي تۇرۇشلۇق يەرگە باردىم؛ سارايىنىڭ قېشىدىكى ئۇ ئايالنىڭ مېھمانخانى-سىنىمۇ تاپتىم دەيلى، سېنىڭچە ئۇ ئايال ھازىرمۇ ھاياتمىدۇ؟ ھاياتمۇ دەيلى، نەچچە يىل ئاۋۋال مېھمانخانىسىغا كەلگەن چەت ئەللىك بىر قىز ئېسىدە تۇرارمۇ؟ ئۇنىڭغا گۈللەر بىلەن سىردىشىشنى ئۆگەتكىنىنى ئەسلىيەلەرمۇ؟ بۇنىڭ مۇمكىن بولمايدىغانلىقى بىزگە ئايانغۇ ئانا؟!

ــ بوپتۇ، مارىينى ئېسىگە ئالدىمۇ دەيلى، بۇ نېمىنى چۈ-

شەندۇرىدۇ؟ ئۇ خوتۇن مارىينىڭ نەدىلىكىنى قانداق بىلسۇن؟
ئۇنىڭدىنغۇ سىپايىلىك بىلەن سورارمەن: "كەچۈرۈڭ خانىم، نەچچە يىللار ئاۋۋال مېھمانخانىڭىزدا ساياھەتچى بىر قىز تۇرغان. ئىسمى مارىي، سىز گۈللەر بىلەن سىردىشىشنى ئۆگەتكەن بىر خانقىز. خاپا بولماي ئۇنىڭ نەدىلىكىنى دەپ بەرسىڭىز بوپتىكەن."
ئۇ ئايال بۇنى ئاڭلاپ قانداق جاۋاب قايتۇرار، ئانا. بەك بولسا، دەسلەپتە ماڭا كۇلۇپ تەبەسسۇم قىلار، ئەمما كېيىندىن بۇ سوئالنى مېھمانخانا خادىملىرى، ھەتتا مېھمانلاردىنمۇ ئالا قويماي سوراۋەرگىنىمنى كۆرۇپ، مېنى ئەدەپ بىلەن، مېھمانخانىدىن كەت، دەر، بەلكىم. ئۇنىڭغا مارىينىڭ نەدىلىكىنى بىلمىگۈچە ھېچ يەرگە بارمايدىغانلىقىمنى دېسەم، مېنى زورلاپ تاشقىرىغا چىقىرىۋېتەلمىگەچكە، كونسۇلخانىغا خەۋەر قىلار. ئەمما مەن بولدى قىلمايمەن. مېنى ئېلىپ كېتىش ئۈچۈن كەلگەن كونسۇلخانا خادىملىرى بىلەنمۇ سائەتلەپ جېدەل قىلىپ، ئۇلاردىنمۇ سورارمەن: "مارىي نەدە؟ مارىي قەيەردە؟ مارىي قايسى يەردە؟"
خوش، ئۇنىڭدىن كېيىنچۇ؟ ئۇلار بەلكىم مېنىڭ ئەقلىمدىن ئازغانلىقىمغا تەن بېرىشىپ، قولۇمغا بىر دىئاگنوز قەغىزى تۇتقۇزۇپ، تۇنجى ئايروپىلاندا مېنى دۆلىتىمىزگە قايتۇرۇۋېتەر. ئايروپىلانىنىڭ قونۇشىنى ساقلاپ تۇرغان ئاق كىيىملىك ئادەملەر، قولۇمدىن قامالىغىنىمچە مېنى ئەڭ يېقىن يەردىكى روھىي كېسەللەر دوختۇرخانىسىغا ئېلىپ مېڭىشار.
مانا بۇ ئوبدان بولغىنى. چۈنكى دەل ئەنە شۇ يەردىن مارىينى تاپالايمەن، ئانا!

15

رەسسامغا شەھەردىكى ئېگىز بويلۇق، قوڭۇر چاچلىق قىزلارنىڭ جىمىسى باغچىغا توپلانغاندەك ۋە يېراقتىن ھەممىسى دىئاناغا ئوخشايدىغاندەك تۇيۇلاتتى. لېكىن سەل يېقىنلاشتىمۇ ئۇلارنىڭ نېرىدىن ئۇز كۆرۈنگەن گۈزەللىكلىرى نەلەرگىدۇر غايىب بولاتتى ـ دە، رەسسامغا يەنە شۇ ئاچچىق خىياللا قېپقالاتتى.

رەسسام ئىككى كۈننىڭ ياقى ھەركۈنى كەچلىكى مۇشۇ يەردە دىئانانى ساقلىدى، ئەمما ئۇنىڭ قارىسىنىمۇ كۆرەلمىدى. ئەسلىي پىلانىنىڭ، ئۆزىگە خوپ كېلەر دەپ ئويلاپمۇ باقمىغان بىر قىز تۇپەيلى ئاقساپ كېتىۋاتقانلىقىغا ئۇنىڭ ئاچچىقى كېلەتتىيۇ، لېكىن يەنە بۇ يەردىن كېتەلمەيتتى.

مۇھەببەتتىكى سىناق، مەغلۇبىيەتلەر ئۇنىڭ چىن مۇھەببەتكە بولغان ئىشەنچىنى يوقاتقاچقىمۇ، رەسسام ھېچكىمگە باغلانماي ياشاپ كېلىۋاتاتتى. بۇ جەرياندا ئۇ ھەربىر يېڭى باشلىنىشنىڭ يەنە يېڭى بىر جۇدالىق ئەكېلىدىغانلىقىنى چۈشەنگەن ۋە ئاخىرى تەنھا ياشاشنى ئىرادە قىلغان ئىدى.

ئۇ بۇرۇندىن تارتىپ ھەربىر ئايرىلىشنى يەنە بىر يېڭى باغلىنىشنىڭ تەييارلىقى دەپ چۈشىنەتتى ۋە بۇ مۇناسىۋەتنىڭ ئۇنى ھېچنېمىدىن مەھرۇم قىلمايدىغانلىقىغا ئىشىنەتتى. ۋاقىت ئۆتكەنسېرى، رەسسام ئاخىرلاشقان بىر مۇناسىۋەتنىڭ كەينىدىن كۆتۈرۈلگەن ۋەيرانچىلىقنىڭ كېيىنكى يەنە بىر مۇناسىۋەتكىمۇ دەز كەتكۈزىدىغانلىقىنى بايقىدى. بۇ يەردە دىققەتنى تارتىدىغان يەنە بىر ئىش بار ئىدى: مەيلى ئوغۇل ياكى قىز بولۇشىدىن قەتئىينەزەر كۆپىنچە ئادەم مۇناسىۋەتنى بۇزۇلغاندىن كېيىنلا ئۆزىنى ئۇۋالچىلىققا ئۇچرىغۇچى، دەپ ئويلىۋالاتتى. خۇددى ئۆزىلا سۆيگىنى ئۈچۈن ھەممە نېمىسىنى بېغىشلاپ، قارشى تەرەپ ھېچ ئىش قىلمىغاندەك.

ئۈچ يىل ئاۋۋال، ئاخىرقى قىز دوستى بىلەن ئايرىلىپ كېتىدىغان چاغدا، ھەر ئىككىسى مۇشۇنداق ئوخشاش تۇيغۇدا بولغان ۋە بۇنى بىر ـ بىرىنىڭ يۈزىگە سېلىشقان ئىدى. ئۇ نەچچە كۈنگىچە بۇ گادىرماچ مەسىلىنىڭ تۈگۈنىنى تېپىشقا تىرىشتى، ھېچقانداق نەتىجىگە ئېرىشەلمىدى. ئاخىرلاشقان بىر مۇناسىۋەتتە قانداقسىگە ھەر ئىككى تەرەپ ئۆزلىرىنى ئۇۋالچىلىققا ئۇچرىغان، دەپ ئويلىۋالىدۇ؟

رەسسام بۇنىڭ جاۋابىنى نىھايەت بىر كۈنى بىر جۈپ چايكىنىڭ پەرۋازىنى كۆزىتىۋېتىپ تاپتى.

رەسسام ئۇ كۈنى رەسىم جازىسىنى ئۆيىنىڭ سەل نېرىسىدىكى بىر تىك قىياغا قادىغان ئىدى. ئۇ رەسىمگە پۈتۈن زېھنى بىلەن بېرىلگەن بىر ئەسنادا، يېنىدىنلا كۆتۈرۈلگەن بىر چايكىنىڭ دېڭىزغا ئوقتەك تىك شۇڭغۇشى ئۇنىڭ دىققىتىنى تارتتى. ئۇنىڭ كەينىدىنلا قارشى قىيادىن يەنە بىر

چايكا كۆتۈرۈلدى ـ دە، ئوخشاش يۆنىلىشكە قاراپ شىددەت بىلەن پەسلىگىلى تۇردى. ھەر ئىككىسى سۇغا ئۇرۇلۇشقا قىلدەك ئارىلىق قالغاندا، دېيىشىپ قويغاندەك كۆككە قاراپ تىك ئۆرلىدى. ئۇلار بىر ـ بىرىنى قاناتلىرى بىلەن باغاشلىغاندەك بولدى ـ دە، بايا ئۇچقان قىيادىنمۇ ھالقىپ، چەكسىز كۆك بېتىگە شۇڭغۇپ كىرىپ كەتتى.

بۇ ئىككى چايكىنىڭ پەرۋازىنى كۆزىتىۋېتىپ رەسسام ئۆزىچە بىر خۇلاسە چىقاردى:

بىرلىشىش ئۈچۈن ئايرىلىش كېرەك.

لېكىن كۆپىنچە ئادەم يېڭى مۇناسىۋەتكە كونا رىشتە بىلەن كىرىپ كېلەتتى. ئۆتمۈشتىن قالغىنى مەيلى ئىشەنمەسلىك ياكى چۈشەنمەسلىك ۋە ياكى مۇستەھكەم مۇداپىئە تېمى بولسۇن، ھەممىسى يېڭى مۇناسىۋەتنىڭ يېڭىچە، ئەركىن داۋاملىشىشى ئۈچۈن پۇتلىكاشاڭ بولاتتى. بەلكى كىشىلەرنىڭ ئالدىدا ئۇۋالچىلىققا ئۇچرىدىم دەپ قارىشى توغرىدۇر، ئەمما ئۇۋالچىلىققا قويغىنى قارشى تەرەپ ئەمەس، بەلكى ئۇلار تاشلىۋەتمەي سۆرەپ يۈرگەن "ئۆتمۈش" ئىكەنلىكىنى خىيالىغا ئەكىلىپمۇ باقماسلىقى مۇمكىن.

ئەمما ئايرىم ـ ئايرىم ئىككى قىيادىن بىر ـ بىرىگە قاراپ ئۇچقان بۇ ئىككى چايكا بىر ـ بىرىنىڭ "ئۆتمۈش"لىرىنى كەينىگە چۆرۈپ تاشلىيالىغان؛ ھەر ئىككىسى ئۈچۈن نۆل ھېسابلىنىدىغان يېڭى باشلىنىش نۇقتىسىغا تۆۋەنلەپ تۇرۇپ بۇرۇنقى كەچمىشلىرىدىن پاكلانغان؛ ۋە شۇندا "بىر" بولۇپ كۆككە قاراپ تىك ئۆرلىيەلىگەن ئىدى.

رەسسام شۇنىڭدىن باشلاپ چايكىنى سىزىشنى ئادەت قى-

لىنىۋالدى. ئەمما ئۇنىڭ چايكىسى ئەمدى تەنها قانات قېقىشتىن زېرىككەن، جۈپتى بىلەن دېڭىزغا قاراپ تەڭ شۇڭغۇيدىغان كۆنگە تەقەززا بولۇشقا باشلىغان ئىدى. بەلكى بۇنى رېئاللىققا ئايلاندۇرىدىغان قىيا بۇ يەردە ئەمەستۇ، ئەمما ئۇ يەنە ھېچ-يەرگە كېتەلمەيۋاتىدۇ، ئەتراپنى ئايلىنىپ پىرقىراپ يۈرگىنى يۈرگەن...

ئالەم قاراڭغۇلۇققا پاتتى، رەسسام دىئاننىڭ بوگۈن كەچمۇ ساھىلغا كەلمەيدىغانلىقىغا تەن بەردى.

16

دىئاننا يېرىم سائەتتە بىر ـ ئىككى قېتىم ئويغىنىپ بەك تولا چۈش كۆردى. ئۇ خىرە ـ شىرە ئېسىدە قالغان ساراي، گۈللۈك باغچىغا ئائىت چۈش ئۈزۈندىلىرىنى ئۇلاشقا خېلى ئۇرۇنۇپ باقتىيۇ، قولىدىن كەلمىدى. ئېسىدىن چىقىرىۋېتەلمىگەندىكىن ھېچبولمىسا ئۇنىڭدىن بىرەر مەنە چىقىرىپ كۆرمەكچى بولۇۋېدى، ئۇنىمۇ قىلالمىدى.

دىئاننا ئازراق بولسىمۇ ھاۋالانسام ياكى رەسسام بىلەن بىر ـ ئىككى ئېغىز پاراڭلاشسام زېھنىم ئېچىلىپ قالار، دېگەن خىيالدا ئورنىدىن تۇرۇپ تەنھەرىكەت كىيىمىنى كىيدى.

پالاسنىڭ ئۈستىدە تىلەمچى ئەمەس، بەگدەك ئەلپازدا گىدىيىپ ئولتۇرغان قېرى پالچى دىئاننانىڭ قارىسىنى كۆرەر ـ كۆرمەي چېچىلىپ ياتقان تەڭگىلىرىنى ساناشقا چۈشتى. بۇ ھەرىكىتىدىن ئۇنىڭ بۈگۈنمۇ دىئاننانى كۆرمەسكە سېلىۋالدىغانلىقى ئېنىق ئىدى. دىئاننا ئۇنىڭغا پەرۋامۇ قىلىپ قويمىدى. ئۇنىڭدىن ئايدىڭلاشتۇرىدىغان ئىشىمۇ يوق ئىدى.

رەسسام بۇرۇنقى يېرىدە ئۆز ئىشى بىلەن مەشغۇل ئىدى.

دىئاننا ئۇنىڭ قېشىغا يېقىنلىشىۋېتىپ:

— بۈگۈن رەڭلىرىڭىز قانداقراق؟ — دەپ سورىدى.

— ياخشى. ئۆزىڭىزچۇ؟ ياخشى تۇردىڭىزمۇ؟

— ھەرھالدا يامان ئەمەس ... ئەپەندىم.

— جون ياكى ماسىئاستىن بىرىنى ئۆزىڭىز تاللاڭ.

— ئىسمىڭىز ئىككىمۇ؟

— خاراكتېر ئىككى.

— يەنى؟

— ماسىئاسنىڭ بۇ دۇنيادا قالغۇسى بار، جوننىڭ ئۇچۇپ كەتكۈسى.

— يا... نەگە ئۇچۇپ كېتەر ئەمدى؟

— بىلمەيمەن، بۇ ئالەمنىڭ نېرىسىغىمىكىن دەيمەن.

— ماسىئاس دېگەن ئىسمنى بۇ تەرەپلەردە جىق قويمايدۇ.

— باشقىلارمۇ شۇنداق دېيىشىدۇ، — دېدى ماسىئاس دىئاننانىڭ بىر چاغدا دېگەن گېپىنى تەكرارلاپ.

دىئاننا يەڭگىل كۈلۈپ، كۆزىنى چايكا سىزىلمىغاچقا تېخى پۈتمىگەنلىكى بىلىنىپ تۇرغان رەسىمگە ئاغدۇردى. رەسىم توغرۇلۇق بىرەر نەرسە دەي دېگەن ئىدى، كاللىسىغا ھېچنېمە كەلمىدى.

دىئاننانىڭ گەپ قىلمىغانلىقى ۋە بۇ يەردىن ھازىرلا كېتىدىغاندەك قىلىپ تۇرۇشى ماسىئاسنى ئەندىشىگە سېلىپ قويدى. دىئاننا بىلەن ئوبدانراق تونۇشىمەن دەپ ئەسلىي پىلانىنى ئاقساتقاننىڭ ئۈستىگە، ماسىئاس نەچچە كۈندىن بېرى مۇنچىسىنىڭ سۈيى مۇزدەك، تەرەت تۈڭى بۇزۇق، كارىۋىتى تار ۋە قاتتىق، ناھايىتى ئەبگا بىر ياتاقتا يېتىشقا مەجبۇر بولۇۋا-

تاتتى.

— ھىم... كۆرۈۋاتقىنىڭىزدەك بوگۈن ئىلھامىنىڭمۇ تايىنى يوق. قارشى تەرەپتىكى قەھۋەخانىغا كىرىپ بىر دەم قەھۋە ئىچكەچ سەگىدەپ كەلسەك ... مەن بىلەن بىرگە بارالارسىزمۇ؟

دىئانىنا خېلىغىچە گەپ قىلماي تۇرغاندىن كېيىن، "قانداق بولسا مەيلى" دېگەندەك بىر قىياپەتتە:

— ئەسلىدىنمۇ بولاتتى، — دەپ جاۋاب بەردى، — مەنمۇ ئازراق دەم ئالسام يامان بولماس.

ماسىئاس قولىدىكى ئىنچىكە ساپلىق پەلكۈچنى يانغا تاشلىدى:

— ئوبدان گەپ، ماقۇل ئەمىسە.

قەھۋەخانىغا يېقىنلاشقاندىلا ماسىئاس ئويلىغىنىدىنمۇ قىممەت يەرگە كەلگەنلىكىنى بايقىدى.

17

ئۇلار ئۇستەللىرى نەپىس خۇرۇم بىلەن قاپلانغان؛ تاملىرىغا خىرە نۇر چۇشۇرۇپ تۇرىدىغان چىراغ ئورنىتىلغان؛ ئوت ئۆچۈرگۈچلىرىمۇ مىستىن ياسالغان؛ تۆمۈر ئورۇندۇقتا قونۇۋېلىپ 15 دوللارغا بىر كۇرۇشكا قەھۋە ئىچىش ئۈچۈن خېرىدارلار ئۆچۈرەتتە تۇرىدىغان بىر يەرگە كىرگەن ئىدى. ئىچىدە ئادەم لىق ئىدى.

ماسىئاسىنىڭ سان فرانسىسكودا يۈز يىل ياشاپ قالسىمۇ بۇ يەرگە كېلىش بەلكى ئەقلىگە كەلمەستى. ئەپسۇس، باغچىنىڭ ئەتراپىدا بۇنىڭدىن باشقا قەھۋەخانا يوق ئىدى.

ئۇلار دېرىزىنىڭ يېنىدىكى بىر ئۇستەلگە كېلىپ ئولتۇرۇشتى. بىردەمدە:

— سىزلەرگە نېمە لازىمكىن؟ — دېگىنىچە يېنىدا ئۇنۇپ بولدى مۇلازىم ئىنگلىزچە تەلەپپۇز ئارىلاش.

ئۇلار مۇلازىمغا ئەسپرېسسو[1] بىلەن ھۆلبە تەملىك سۈزمە قەھۋە بۇيرۇپ ئۇنى يېنىدىن كەتكۈزدى.

---

[1] ئەسپرېسسو — ئىتالىيە قەھۋەسى

ــ كىشىگە تازا ئىلھام بېغىشلايدىغان يەر ئىكەنغۇ بۇ!
ــ دېدى ماسىئاس.

ــ ھە، ئىلھام... مەنمۇ بۇرۇن رەسىم سىزاتتىم، ئەمما راستىنى ئېيتسام، ئىلھام پەرىسى دېگەن نەرسىنى ئۇچرىتىپ باقمىدىم. رەسسامنى رەسىم سىزغۇچىدىن پەرقلەندۇرۇپ تۇرىدىغىنى شۇ بولسا كېرەك.

ــ مەن ئىلھامنى زۆرۈر دەپ قارىمايمەن.

ــ شۇنداقمۇ؟

ــ مەن ئۈچۈن ئىلھام بىر تەجرىبىدۇر. ئۇ رەسىمنىڭ ئۆزىدە ئەمەس، بەلكى رەسىمنى سىزىش جەريانىمدا بەكرەك گەۋدىلىنىدۇ. بەزى رەسىملەر ئىككى كۈندىلا پۈتىدۇ، بەزىلىرىنى ئىككى يىلدىمۇ "پۈتتى" دېيەلمەيمەن. قارىسىڭىز ئارىسىدا بەك چوڭ پەرقمۇ يوق بولمىسا.

ــ توغرا، مەن سىزدىن سورىماقچى ئىدىم: نېمىشقا ھەدېسىلا دېڭىزنى سىزىسىز، باشقا رەسىم سىزمامسىز؟

ــ ياق، يات يېقىندا باشقا رەسىم سىزىش ئويۇم يوق. بوران-چاپقۇنلۇق بىر مەزگىلنى باشتىن كەچۈرگەندىن باشلاپ تا ھازىرغىچە دېڭىزلا سىزىۋاتىمەن.

ــ قانداق ئىش بولغىنىنى سورىسام بولامدۇ؟

ــ ناھايىتى مۇرەككەپ... ئىش بىر-بىرلەپ بىللەن بولغان مۇناسىۋىتىمىزنىڭ جىددىي بۇزۇلۇشىدىن باشلاندى. بەزىدە تۇرۇپلا ئەتراپىمدىكى ھەممە نەرسىنى ئۇرۇپ ـ چېقىپ، پارە ـ پارە قىلىۋەتكۈم، كىم بولۇشىدىن قەتئىينەزەر يېنىمغا يېقىنلاشقانلارنى كالتەكلەپ سۇر ـ توقاي قىلىپ قوغلىغۇم كەلسە؛ بەزى كۈنلىرى تۇرۇپلا شۈكلەپ قالاتتىم، ھۇجرامدىن

سىرتقا چىققۇمىمۇ كەلمەيتتى. ئاخىرى، مەن ئىچ-ئىچىمدىن قايناپ تۇرغان "دولقۇن"لىرىمنى چىڭ تارتىلغان رەختكە — روھىي ھالىتىمنى ئەڭ ياخشى ئىپادىلەپ بېرەلەيدىغان دېڭىز-نىڭ رەسىمى شەكلىدە تۆكۈش نىيىتىگە كەلدىم.

— ئۇنداقتا چايكىچۇ؟

— بۇ بەك ئۇزۇن ھېكايە، ئاڭلاشنى خالامسىزكىن؟

— ئاڭلايمەن.

ماسئاس، "دېمىسەم بولماسمۇ" دېگەندەك مەنىدە قارىدى دىئاننىغا. ئەمما دىئاننانىڭ قەتئىي قاراشلىرىنى كۆرگەندىن كېيىن، ئۇنىڭغا ئىككى چايكىنىڭ پەرۋازى توغرۇلۇق سۆزلەپ بەردى. ماسئاس تەپسىلىي سۆزلەپ بەرمىسىمۇ، دىئاننا ئۇنىڭ رەسىملىرىدىكى تەنھا چايكىنىڭ بىلدۈرىدىغان مەنىسىنى ئۆزى چىقىرىۋالايتتى.

مۇلازىم ئۇستەلگە قەھۋەلەرنى ئېھتىيات بىلەن قويدى.

— باشقا بۇيرۇتمىلىرىڭلار بارمىكىن؟

ھەر ئىككىسى باشقا نەرسە بۇيرۇتمايدىغانلىقىنى ئىشارە قىلدى.

— ھېلىھەم دېڭىز سىزىۋېتىپسىز، بوران - چاپقۇن تې-خى توختىمىدىمۇ؟

— توختىسۇن، توختىمىسۇن، ئەمدى تېخىمۇ مۇھىم بىر ئىشنى، يەنى ئۆزۈمنىڭ توختاۋسىز ئۆزگىرىپ تۇرىدىغان نەرسىلەرنى سىزىشنى ياقتۇرىدىغانلىقىمنى بايقىدىم.

تېخى بايىلا پەقەت دېڭىزنىڭ رەسىمىنىلا سىزىدىغانلىقى-نى ئېيتقان ماسئوس ئەمدى ئۆزگىرىپ تۇرىدىغان نەرسىلەر-نى سىزىشنى ياقتۇرۇپ قالغانلىقىنى ئېيتىۋاتاتتى. دىئاننا

ئۇنىڭغا "يەنى قانداقسىگە؟" دېگەندەك نەزەر سالدى.

— يەنى، ئوخشاش بىر ساھىلنىڭ رەسىمىنى قايتا ـ قايتا سىزنۇېرىپ، ئاخىرى بىز ئاساسەن ئۆزگەرمەيدۇ دەپ قارىغان نەرسىنىڭ ئەمەلىيەتتە ئەڭ كۆپ ئۆزگىرىدىغانلىقىنى بايقىدىم. مەسىلەن دېڭىز!

شۇ ھامان ماسىئاسىنىڭ دېڭىز بىلەن ئۆزى ئارىسىدىكى ئوخشاشلىقنى تىلغا ئالغانلىقى ئېسىگە كەلگەن دىئاننا:

— يەنى، سىزنىڭ ئۆزگىرىشىڭىزدەكمۇ؟ — دەپ سورىدى.

— ئادەملەرنىڭكىدەك... ھەر كۈنى سەھەردە ئەينەككە قارىغىنىمىزدا ئوخشاش بىر ئادەمنى كۆرۈۋاتقاندەك ھېس قىلىمىز. دوستلار نەچچە يىلدىن كېيىن ئۆزئارا ئۇچراشقاندىمۇ بىر ـ بىرىگە ئۆزگەرمىگەندەك تۇيۇلىدۇ.

— توغرا، — دېدى دىئاننا، — ئۆزگەرگەن دېسەكمۇ ئېغىرلىق ياكى چاچ پاسونى دېگەنلەرنى ئۆزگىرىپتۇ دەپ بىلىمىز.

— دۇرۇس. نۇرغۇن ئادەم كۆز ئالدىدىكىسىنىڭ ئەمەلىيەتتە ئاللىقاچان باشقىچە، يېپيېڭى بىر ئادەم ئىكەنلىكىنى ئويلاپ باقمايدۇ. مەن شەخسەن بىر ئادەمنىڭ نەچچە كۈندە باشقىچە بىر ئادەمگە ئۆزگىرەلەيدىغانلىقىغا ئىشىنىمەن.

ئارىلىقتا يۈز بەرگەن ئىشلارنىڭ ئۆزىنى قانداقسىگە ئۆزگەرتىپ تاشلىغانلىقى ئېسىگە كەلگەن دىئاننا بېشىنى تۆۋەن ئەگدى.

ماسىئاس ئۇنىڭ بىلىكىگە يەڭگىل تۇرتۇپ:

— كەچۈرۈڭ، — دېدى، — خاتا گەپ قىلىپ قويدۇممۇ؟

— يا...ياق، گېپىڭىز باشقا بىر ئىشنى يادىمغا سالدى،

خالاس.

رەسسام جەينىكنىڭ ئۈستەلنىڭ ئۈستىگە تىرەپ ئۈنىڭغا بېشىنى يېقىنلاشتۇردى.

— نېمە بولغىنىنى دەپ بەرگۈڭىز يوقمۇ؟

— كېيىن...

شۇ ئارىدا يېنىدا پەيدا بولغان مۇلازىم يەنە بىرەر نەرسە لازىم ياكى لازىم ئەمەسلىكىنى سورىدى. دېئاننا ماسىئاسقا قارىدى.

— سىز نېمە يەيسىز؟ مەن شاكىلاتلىق پېچىنە يەي.

— ياخشى گەپ. مەنمۇ شاكىلاتلىق پېچىنە يەي.

— كەچۈرسىز ئەپەندىم، — دېدى مۇلازىم خىجىل بولغان قىياپەتتە، — تېخى بايا بىر مېھمىنىمىزغا پېچىنە بۇيرۇت- قاندا، پەقەت ئىككىلا شاكىلاتلىق پېچىنە قالغىنىنى كۆرگەن- تىم. يەنى سىزلەرگە بىرسىلا قالدى، بولمىسا بىرىڭلارغا شا- كىلاتلىق پېچىنە، يەنە بىرىڭلارغا ھۆلبىلىك پېچىنە بەرسەم قانداق دەيسىلەركىن؟

ھەر ئىككىسى "مەيلى، شۇنداق بولسۇن" دېگەندەك بېشى- نى لىڭشىتىشتى.

18

پىچىنىلەر تېخىچە كەلمىدى، ئەمما قىزغىن سۆھبەت بى- لەن بولۇپ كەتكەچكىمۇ، ھەر ئىككىسى بۇنىڭغا ئېرەنشىپ كەتمىگەندەك كۆرۈنەتتى. ئەمما ماسئاس شاكىلاتلىق پىچى- نىنىڭ باشقا ئۇستەلگە كېتىپ قالماسلىقى ئۈچۈن يەنىلا مۇلازىمنىڭ ئېسىگە سېلىپ قويۇشنى ئويلاپ تۇراتتى، شۇ ئەسنادا مۇلازىم بىرىگە ھۆلبىلىك پىچىنە، يەنە بىرىگە شا- كىلاتلىق پىچىنە سېلىنغان ئىككى تەخسىنى كۆتۈرۈپ يېتىپ كەلدى.

دىئاننا ھۆلبە پىچىنىدىن بىر چىشلەم يەۋېتىپ:

— ئۇنداقتا مەقسىتىڭىز نىمە؟ — دەپ سورىدى ماسى- ئاستىن، — رەسىم سىزىشتىكى.

— بىرلا مەقسىتىم بار، يەنى رەسىم سىزىش.

— مېنىڭچە مەقسەت كېلەچەكنى كۆرسىتىدىغۇ دەيمەن.

— ھىم، كېلەچەك... — دەپ غۇدۇڭشىدى ماسئاس، — مەن ياقتۇرىدىغان مۇنداق بىر گەپ بار: ۋاقىت توختاۋسىز ئالغا قاراپلا ماڭىدىكەن، بىز شەيدا بولغان ”كېلەچەك“ ئەمە-

لىيەتتە قول تەگمىگەن "ئۆتمۈش"تىن باشقا نەرسە ئەمەستۇر.
شاكىلاتلىق پېچىنىدىن تۇنجى لوقمىنى چىشلىگەن ما-
سىئاس دىئاننانىڭ بۇنىڭغا بىرەر شەرھ بېرىدىغان - بەرمەي-
دىغانلىقىغا زەن سېلىۋاتاتتى.

دىئاننا بىر هازا ئۇنسىز تۇرغاندىن كېيىن:

— يەنى سىز دېمەكچىكى، — دېدى، — كېلەچەكتىكى بىر كۈن ئۇنىڭدىن كېيىنكى كۈن ئۇچۇن ئۆتمۈش هېسابلى-نار... ئۇ كېيىنكى كۈنمۇ كەلگۈسىدىكىسىگە نىسبەتەندۇر. چۈنكى ۋاقىت ئالغا قاراپ ماڭىدۇ، "كېلەچەك" دەپ قارىلىۋالغان كۈن ئەمەلىيەتتە كېچىككەن "ئۆتمۈش"، هازىرقى ۋاقىتنىڭ قولى تەگمىگەن "ئۆتمۈش"تۇر. قانداق؟ توغرا چۈشىنىپتىمەن-مۇ؟

— بۇنچىلىك ياخشى چۈشەندۈرەلەيدىغان ئادەمنى تېخى ئۇچراتمىغان ئىدىم.

— مېنىڭچە بۇلار ناهايىتى پەلسەپىۋى گەپلەر، ئۇنىڭ ئەمە-لىي تۇرمۇشتا ئۇنچىۋالا ئەهمىيىتى بولماسلىقى مۇمكىن.

— مەن پەقەت سوئالغا جاۋاب بېرىشكىلا ئۇرۇندۇم. قىس-قىسى، مەن مەقسىتىمنى بىردىنبىر مەۋجۇت بولغان ۋاقىت-نىڭ دەل ئۆزىدە، يەنى "هازىر"دا ئىشقا ئاشۇرۇشنىلا ئويلاي-مەن. شۇڭىمۇ پەقەت رەسىم سىزىشنىلا ئۆزۈمگە مەقسەت قى-لىپ تاللىۋالدىم.

— ئۇزاق مەزگىللىك پىلانىڭىزمۇ باردۇ؟

— ئەلۋەتتە بىر پىلانىم بار. سان فرانسىسكودىن سانتى-ئاگودىكى چېغىمدا تۇرغان كىچىك كەنتكىچە سوزۇلغان دې-ڭىز ساھىلىنى بويلاپ رەسىم سىزىپ چىقىشنى پىلانلاۋاتى-

مەن. يازنىڭ ئاخىرىدا رەسىم سىزغان جايلارنىڭ بىرىدە كۆزگەزمە ئۆتكۈزىمەن.

دېمەك ئۇ بۇ يەرلىك ئەمەس ئىكەن ـ دە. دىئاننا بۇنى بۇرۇنلا قىياس قىلىپ بولغان ئىدى. ئەمما ماسىئاسنىڭ خۇد ـ دى ناتونۇش بىر يەر توغرۇلۇق سۆزلەۋاتقاندەك "سان فرانسىسكودىن سانتىئاگودىكى چېغىمدا تۇرغان كىچىك كەنت ـ كىچە" دەپ ئېتىبارسىزلا ئۆتۈپ كېتىشى دىئاننانىڭ قەلبىدە ئۇ ـ نىڭغا تولىمۇ تونۇش بىر تۇيغۇنى ئويغاتتى: تەنھالىق!

ـــ ۋە ھەتتا، ـــ دەپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى ماسىئاس دى ـ ئاننانىڭ خىياللىرىنى كېسىپ، ـــ كۆرگەزمىنىڭ ئىسمىنى ـ مۇ پىلانلاپ قويدۇم: "كالىفورنىيەنىڭ ئۆزگىرىشچان ساھىللى ـ رى."

ـــ چىرايلىق ئىسىم بوپتۇ.

ـــ ئەمما بۇ پىلانىمنى ئۆز ۋاقتىدا تاماملىيالامدىم ـ يوق، بىلمەيمەن. ماڭا نامەلۇم نۇرغۇن ئىشلار تۇرۇپتۇ: پىلانىمنى تاماملىيالىسام، كۆرگەزمە ئاچىدىغان پۇل غەملىيەلەرمەنمۇ؟ پۇل غەملىيەلىسەم، كۆرگەزمە ئۈچۈن مۇۋاپىق يەر تاپالارمەن ـ مۇ؟ يەر تاپسام، شەھەرلىك ھۆكۈمەتنىڭ ئىجازىتىنى ئالالار ـ مەنمۇ؟ ئۇنىمۇ ئالدىمۇ دەيلى، كۆرگەزمىنى زادى زۆرۈر دەپ ھېس قىلارمەنمۇ؟ شۇنداق ھېس قىلسام، ئەھمىيىتى بولارمۇ؟ ئەھمىيىتى بولسا نېمە بولماقچى؟ ھەممە ئىشنى مەن ئويلى ـ غاندەك بولدىمۇ دەيلى، شۇنىڭ بىلەن بەختلىك بولالارمەنمۇ؟ بەخت تۇيغۇسىغا چۆمدۈممۇ دەي، ئۇ قانچىلىك داۋاملىشار؟ ئۇزۇنغىچە داۋاملاشتىمۇ دەي، بۇ بەختىنىڭ قولىدىن كەتمەس ـ لىكىنى توسۇپ قالالارمەنمۇ؟ قالدىمۇ دەي، بۇ بەختنى يوقى ـ

تىپ قويماسلىقتىن ئىبارەت غەم ـ ئەندىشىنى كاللامدىن نېرى قىلالامدىمەن؟ ماڭا نامەلۇم ئىشلارنى تىزغىنلى تۇرسام مانا شۇنداق تىزلىپ كېتىۋېرىدۇ. شۇڭىمۇ مەقسىتىم پەقەت رەسىم سىزىشلا، باشقىسىنى ئويلىغۇم يوق.

— كۆرگەزمە ئاچسىڭىز، نەدە ئېچىشنى ئويلاۋاتىسىز؟

— ھازىرچە ئېنىق ئەمەس، يولغا چىقىشتىن بۇرۇن ئەڭ كۆڭۈلدىكىدەك رەسىمنى نەدە سىزالىسام كۆرگەزمىنى شۇ يەردە ئاچىمەن دەپ نىيەت قىلغانتىم.

بۇ چاغدا ھەر ئىككىسى بىردىن پېچىنىنى يەپ بولغان ئىدى. دىئانانىڭ تەخسىسىدە شاكىلاتلىق، ماسىئاسىنىڭ تەخسىسىدە ھۆلبىلىك پېچىنىدىن بىردىن قالغان ئىدى. پېچىنىنى يېيىش ئۇسۇلىدىكى پەرق دىئانانىڭ دىققىتىنى تارتتى. ئەڭ ئامراق پېچىنىنى دىئانا كېيىنىگە قالدۇرغان، ماسىئاس بولسا باشتا يەۋەتكەن ئىدى.

دىئانا سۆز نۆۋىتى مەندە دەپ چۈشەندى ۋە تەخسىسىدىكى شاكىلاتلىق پېچىنىنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ:

— قاراڭ، — دېدى، — مانا بۇ پېچىنىدىن مېنىڭ كېلەچەككە قانچىلىك تەلپۈنىدىغانلىقىمنى كۆرۈۋالغىلى بولىدۇ. كىچىكىمدىن تارتىپ مۇشۇنداق، ئۆزۈم ئەڭ ئامراق تاماقنى ئاخىرىدا يېيىشكە ساقلايمەن. ئەمما نۆۋەت ئۇنىڭغا كەلگەندە، قورسىقىم تويۇپ قالغاندەك بولىمەن. بۈگۈنمۇ شۇنداق بولدى مانا.

— دېمەككى يېيەلمىگۈدەك دەرىجىدە تويۇپسىز. شاكىلاتلىق پېچىنىمۇ قول تەگمىگەن "ئۆتمۈش" پېتى قالدىمۇ ئەمدى؟

ھەر ئىككىسى كۈلۈمسىرىگىنىچە، كۆزلىرىنى ئېلىپ قې-
چىش كېرەكلىكىنى ھېس قىلغۇچە بىر - بىرىگە بېقىشتى.
بەش سېكونتقىمۇ يەتمەيدىغان بۇ بېقىش ھەر ئىككىسىگە بەش
سائەتلىك سۆھبەتكىمۇ سىغمىغۇدەك مەزمۇنلارنى يەتكۈزدى.

دىئاننا سائىتىگە قارىدى:

— بەك كەچ بولۇپ كېتىپتۇ.

ماسىئاس مۇلازىمغا ھېسابات قىلىشنى ئېيتتى.

— دىئاننا، قالغىنى ئۆزىڭىزنىڭ ئىختىيارى، ئەمما ئى-
چىڭىزنى سىققان ئىشلار توغرۇلۇق ئاز - تولا سۆزلەپ بېرەي
دېسىڭىز، مەن ھەرقاچان ئاڭلاشقا تەييار.

دىئاننا كۆزىنى بىردەم نېرىدىكى بوشلۇققا تىكىپ تۇ-
رۇۋالغاندىن كېيىن، ئۆزىنى رۇسلاپ بۇ بەش ئاي داۋامىدا
باسقان قارا چۈشلەرنى قىسقىچە سۆزلەشكە باشلىدى. ماسى-
ئاس ھېچقانداق گەپ قىستۇرماستىن پۈتۈن دىققىتى بىلەن
دىئانىنانىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلاۋاتاتتى. "كەچۈرۈڭ" دېيەلىدى ئا-
خىرىدا، ئۇنىڭدىن باشقا نېمە دېيىشىنىمۇ بىلمەيتتى.

— مېنى ئەڭ ئېغىر ئازابلىغىنى ئانامنىڭ كېتىپ قې-
لىشى، — دەپ سۆزىنى داۋام قىلدى دىئاننا، — بۇ كىشىنى
ئانىسى تەرىپىدىن تاشلىۋېتىلىشتىنمۇ بەك ئازابلايدىكەن.
كاشكى ئۇ بىر يەرلەردە ھايات ياشىسىلا، ئۆمرۈمنىڭ ئاخىرى-
غىچە ئانامنىڭ دىدارىنى كۆرەلمىسەممۇ، ئۇنىڭ خۇش ئاۋازى-
نى ئاڭلىيالمىسامىمۇ مەيلىتى ئەمەسمۇ...

ماسىئاس دىئانىنانىڭ كۆزلىرىنىڭ لىق ياشقا تولغانلىقىنى
تۇيدى.

— دىئاننا، — دېدى ئۇ يېنىك چاقىرىپ، — مەن سىز-

نىڭ ئورنىڭىزدا ئەمەسمەن، شۇڭا سىزنىڭ تارتمۋاتقان قايغۇ - ئازابىڭىزنىڭ قانچىلىك ئېغىرلىقىنى مەن ھەرقانچە قىلى-سامۇ ھېس قىلالماسلىقىم مۇمكىن. ھەر نېمە دېسەممۇ ئۇ ئازابىڭىزنى تۈگىتەلمەس. بەلكى سىزنىڭكىگە ئوخشىماس، ئەمما مەنمۇ موماملىرىن ئايرىلىپ قالغان چېغىمدا ناھايىتى ئازابلانغان، بۇنى زادىلا قوبۇل قىلالمىغان ئىدىم. دەل شۇ كۈنلەردە، بىر كىتابتىن قىسقىغىنە بىر ھېكايە ئوقۇپ قال-دىم، ماڭا شۇنچىلىك تەسىر قىلدىكى...

دىئاننا ئانىسىنىڭ ھېكايە سۆزلەپ بېرىشلىرىنى ئەسلىدى ۋە بىر نەچچە تامچە ياش ئۇنىڭ مەڭزىنى بويلاپ دومىلاپ چۈش-تى.

ــ سۆزلەڭ، ئاڭلىغۇم بار.

ماسىئاس سۆزلەشكە باشلىدى:

ــ دېڭىزدا قۇياش ۋە شامالالارنىڭ ئىللىق تەپتىدە شاد-خۇرام قىيغىتىپ كېتىۋاتقان بىر دولقۇن بار ئىكەن. ئۇ ئەتراپىغا تەبەسسۇم بىلەن نەزەر سالغىنىچە قارشى قىرغاققا قاراپ كېتىۋېتىپ، تۇيۇقسىز ئالدىدىكى دولقۇنلارنىڭ دېڭىز ساھىلىدىكى قىيالارغا شىددەت بىلەن ئۇرۇلۇپ پارە-پارە بو-لۇپ كېتىۋاتقىنىنى بايقاپ قاپتۇ. دولقۇن شۇنىڭ بىلەن "يا خۇدا! مېنىڭمۇ ئاقىۋىتىم شۇلارنىڭكىدەك بولارمۇ؟ بىردەمدىن كېيىن مەنمۇ يوق بولۇپ كېتەرمەنمۇ؟" دېگىنىچە يىغىنى باشلاپتۇ. شۇ ئەسنادا ئۇنىڭ قېشىدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقان يەنە بىر دولقۇن ئۇنىڭدىن سوراپتۇ: "نېمە بولدى ساڭا؟ نېمە ئىش كۆڭلۈڭنى مۇنچىۋالا ئەزدى؟ قۇياش، شامال، چايكىلارغا قارى-غىنا، ھاۋا قانچىلىك گۈزەل - ھە!" دولقۇن ئۇنىڭغا جاۋاب

بىرىپ دەپتۇ: "ئالدىمىزدىكى دولقۇنلارنى كۆرمەيۋاتامسەن؟ ھەممىسى قىياغا شىددەت بىلەن ئۇرۇلۇپ، پاجىئەلىك ھالدا كۆكۈم ـ تالقان بولۇپ كېتىۋاتىدۇ. ئۇزاققا قالماي بىزمۇ ئۇلارغا ئوخشاش قىسمەتكە مۇپتىلا بولىمىز." "ياق، خاتالىشىۋاتىسەن، — دەپتۇ يەنە بىر دولقۇن، — سەن ئايرىم بىر دولقۇن ئەمەس، مۇشۇ دېڭىزنىڭ بىر قىسمىسەن."

ھېكايە ۋە ماسىئاسنىڭ كۆزلىرىدىكى سەممىيەت دىئانانىڭ كۆڭلىگە خېلى تەسكىن بەردى. ئۇنىڭ توساتتىن ماسىئاسنىڭ ئۇستەلدىكى قولىنى تۇتقۇسى كەلدىيۇ، لېكىن ئۆزىنى تۇتۇۋالدى، پەقەت ئىللىق قاراشتا ئۆز تەشەككۇرىنى بىلدۈرۈش بىلەن كۇپايىلەندى. شۇ ئارىدا مۇلازىم ھېساباتنى كۆتۈرۈپ كەلدى، دىئانانا تۆلىمەك بولۇۋېدى، ماسىئاس:

— بولدى، سىزنى مەن تەكلىپ قىلغان، — دېدى.

باغچىغا كەلگەندە دىئانانا توساتتىن قېرى پالچىنىڭ سۆزلىرىنى ئەسلەپ قالدى. "ساڭا ئوخشايدىغان'ئۇ' قىز، — دېگەن ئىدى پالچى، — ئاشۇ رەسسام بىلەن ئۇچرىشىدۇ كۈنلەرنىڭ بىرىدە." دىئانانا بۇلارنى ماسىئاسقا ئېيتىپ، "ئەگەر كۈنلەرنىڭ بىرىدە مارىي بىلەن ئۇچرىشىپ قالسىڭىز، ئۇنى مەن دەپ قالماڭ" دەپ قويماي دېدىيۇ، لېكىن ئارىغا دىۋانە پالچىنى قىستۇرغۇسى كەلمەي بولدى قىلدى.

رەسىم جازىسىنىڭ قېشىغا كەلگەندە، دىئانانا ماسىئاسقا قولىنى ئۇزاتتى:

— ناھايىتى مەنىلىك ئاخشام بولدى ماسىئاس، ياكى جون. رەھمەت...

— رەھمەت ئېيتىدىغىنى مەن.

دىئاننانىڭ ئۆنىڭدىن سان فرانسىسكودىن قاچان ئايرىلد-ىغانلىقىنى سورىغۇسى، ئۆزىنى نېرىدىكى مېھمانخانىدىنلا تا-پالايدىغانلىقىنى دېگۈسى، ھەتتا ئۇنى ئۆيىگە تەكلىپ قىلىپ ناچار ياتاقتىن قۇتۇلدۇرغۇسى بار ئىدى. لېكىن ھېچقايسى-سىنى دېيەلمەي ئۇ يەردىن ئايرىلدى.

19

دىئاننا رەسىمخانىسىدىن چۈشكەندە تۈن تەڭگە ئۇلاشقان ئىدى. ئۇ ئۈستىبېشىغا يۇقۇپ قالغان ئالا - بۇلىماچ بوياقلار-نى سۈرتمەيلا ئۆزىنى كارىۋاتقا تاشلىدى. تەخمىن قىلغىنىدەك كىرلىكلىرى بويىلىپ كەتتى. "دېڭىز رەسىمىنىڭ بەدىلى" دەپ ئويلىدى دىئاننا.

ئۇنىڭ ئۈستىبېشىنىڭ بويىلىپ كېتىشى رەسىمنىڭ تې-مىسىدىكى ئەمەس، بەلكى ئۇسۇلىدىكى گەپ ئىدى. ئۇ بۇرۇن رەسىم دەرسلىرىدە ئۆگەنگەن جىمى قائىدە - قانۇنىيەتلەرنىڭ ھەممىسىنى ئاللىقاياقلارغا چۆرۈۋەتكەن ئىدى. ئۇنىڭ قۇلاق تۈۋىدە لورىنا ماككېنىتنىڭ مىستىك مېلودىيەسى ياڭرايتتى، سىقىپ چىقىرىۋالغان بىر قۇتا كۆك بوياقنى ئىككى قولىدى-كى پەلكۈچ بىلەن رەسىم تاختىسىغا خالىغانچە سۈركەيتتى، سىزاتتى، ئۇياقتىن - بۇياققا قالايمىقان يۇگۈرتەتتى.

شۇنچە ئۇزۇندىن كېيىن رەسىم پەلكۈچىنى قولىغا قايتا ئېلىشنى ئۇ ماسىئاسىنىڭ ئىلھامىدىن دەپ چۈشەندى. ماسى-ئاس سۆزلەپ بەرگەن ئاشۇ قىسقا ھېكايە ئۇنىڭ قەلبىنى لەرزىگە سېلىۋەتكەن ئىدى. ئۇ بۇ ھاياجاننى يوقىتىۋېتىشنى

خالىمايتتى، مۇشۇ كەيپتە بىرەر ئىش قىلىپ ئانىسىنى خۇش قىلىشنى ئىستەيتتى.

دىئانىنا ئۇستەل چىرىغىنىڭ ئالدىدىكى كونۋېرتنى ئېلىپ مارىينىڭ ئىككىنچى خېتىنى قايتا ئوقۇشقا باشلىدى:

ئىككىنچى خەت باغچىدىكى يول

قەدىرلىك ئانا:

كىچىك چاغلىرىمدا، "باشقىلار" غا قارىماستىن، سېنى ئىزدەپ تېپىش خىيالىدىن ئەسلا ۋاز كەچمەي يۈرەتتىم. ئەمما كۈنلەر ئۆتۈپ ئۇلارنىڭ مېنى باشقا بىرىگە ئايلاندۇرۇش يولىدىكى تىرىشچانلىقى كۈچەيدى. گەنسىرى، ئۆزۈمنى شۇنچە ئاجىز، بىقۇۋۋەت ھېس قىلاتتىم.

شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىر ئاخشىمى چۈشۈمدە ئۆ-زۈمنى پايانسىز دېڭىزدا لەيلەپ يۈرگەن كىچىك بىر قېيىقتا كۆردۈم. ئۈستۈمدە سۈتتەك ئاپپاق ئۇخلاش كىيىمى، بېشىمدا سارغۇچ شلەپە بارمىش. دېڭىزدا ھاۋا شۇنچىلىك ئوچۇق، سۈزۈك ئىمىش، لېكىن قې-يىقتا يا يەلكەن، يا پالاق دەيدىغان نېمە يوقمىش. نې-مە قىلارىمنى بىلەلمەي چارىسىز تېپىرلاپ تۇرغى-نىمدا، كۆل رەڭ بولۇتلارنىڭ كەينىدىن ئاۋازىڭ كەلدى:

— مارىي، قېشىمغا كەل!

— ئانا، سەن قېنى؟

— سەن مەندىن ئايرىلمىدىڭ، مەن سەن بىلەن بىللە.

— ئەمىسە سېنى نېمىشقا كۆرەلمەيمەن، ئانا؟

— چۈنكى سەن مەن بىلەن ئەمەس.

— ئۇنداقتا قانداق قىلسام سەن بىلەن بىرگە بولالايمەن؟

— مېنى ئۆزۈڭدە كۆر.

— بۇنى قىلالمايمەن.

— ئۇنداقتا ھەدىيەلىرىمدىن كۆر مېنى.

دەل شۇ چاغدا قۇلاقنى پاڭ قىلغۇدەك دەھشەتلىك گۈلدۈرلىگەن بىر سادا بىلەن كۆك يېرىلىپ، نۇردىن بولغان بىر قول چىقىپ كەلدى ۋە بېشىمدىكى شىلەپەمنى ئېلىۋېتىپ ئورنىغا ئاق گۈللەردىن تىزىلغان بىر تاج كىيدۈردى. قول، سېنىڭ قولۇڭ ئىدى، ئانا. تاج بولسا بۈگۈنگىچە مەن ئېرىشكەن ئەڭ گۈزەل ھەدىيە ئىدى.

خېلىغىچە سۇدا ئەكسىلەنگەن تاجىنىڭ گۈزەللىكىگە مەپتۇن بولۇپ قاپتىمەن. تۇيۇقسىز شىددەتلىك بوران-چاپقۇن كۆتۈرۈلۈپ، قىيىق ھېلىلا ئاغدۇرۇلۇپ كېتىدىغاندەك ئىككى تەرەپكە لەپەڭشىپ كۈچلۈك تەۋرىنىشكە باشلىدى. مەن "ئانا، ياردەم قىل" دەپ يىغلىغىنىمچە قىيىققا چىڭ چاپلىشىپ ۋارقىرىغۇدەكمىشمەن. ئۇزاققا قالماي بوران توختاپ، دېڭىز تىنچىپ، يامغۇر يېغىپتىمىش...

ئالەم تىنچىپ سۇغا قايتا قارىغىنىمدا بېشىمدى-

كى تاج كۆرۈنمەسمىش. ماڭا تەئەللۇق ھەممە نەرسە غايىپ بولغاندەك تۇيۇلدى. مەن سۆيۈپ تارتىلغان قۇپ-قۇرۇق بىر دېڭىز ئىدىم، قاناتسىز قۇش، ئېقىنسىز دەريا، پۇراقسىز گۈل ئىدىم... ئەمما نېمىلا بولسۇن مەن بىر دېڭىزمەن، دەريامەن، قۇشمەن، گۈلمەن. مەن تاجىمنى تېپىشىم كېرەك!

كۆزۈم ئىلىشەلەيدىغانلىكى جايلارنىڭ ھەممىسىدىن قويماي ئاختۇرۇپ چىقتىم. قېيىقنى تەكشۈردۈم. يوق. دېڭىزغا، ئارالغا، كۆككە كۆز تىكتىم سىندىلاپ، ئەمما تاپالمىدىم.

ساڭا نىدا قىلدىم:

— ئانا، جېنىم ئانا! تاجىم نەدە؟

— بېشىڭنى ئالدىغا ئەگ، مارىي.

دېگىنىڭنى قىلا-قىلماي، سۇدىكى ئەكسىمدە تاجىنىڭ بېشىمنىڭ كەينى تەرىپىگە سىيرىلىپ ئۆتۈپ قالغىنىنى كۆردۈم. سەن سۆزۈڭنى داۋاملاشتۇردۇڭ، ئەمما ئەمدى ئاۋازىڭ كۆكتىن ئەمەس، تاجىمدىكى گۈللەردىن كېلىۋاتاتتى:

— مارىي، جېنىم بالام. يوقاتتىم دەپ، ئۆزۈڭدە بارنى سىرتتىن ئىزدىمە.

شۇ ئەسنادا دېڭىزنىڭ قاپ ئوتتۇرىسىدىن بىر ساراي كۆتۈرۈلدى. سارايىنىڭ قېشىدا رەڭگارەڭ گۈل-لەر باغ تېمىدىن ئارتىلىپ چىقىپ تۇرغان، بۇل-بۇللارنىڭ سايراشلىرى ئاڭلىنىپ تۇرىدىغان بىر باغچا بار ئىدى. ئاۋاز داۋاملاشتى:

— ئاۋازىمنى ئاڭلاي دېسەڭ، باغچىدىكى يولدا يۈر، باغۋەنىنىڭ قولىنى تۇت ۋە گۈللەرگە قۇلاق سال.

— ئۇ يەر بەك يىراقكەن ئانا، ئارىمىزدا دېڭىز بار، ئۇنىڭ ئۈستىگە مەن سۇ ئۈزۈشنىمۇ بىلمەيمەن.

— قورقما، مېڭىپلا بەر. ئۈستۈڭدىكى يۈكلەرىڭنى تاشلىۋەتسەڭ، سۇ سېنى كۆتۈرىدۇ.

— مەندە يۈك يوق ئانا.

— سۇنىڭ سېنى كۆتۈرەلەيدىغانلىقىغا ئىشەنمىگەنلىكىڭنىڭ ئۆزىلا سەندە يۈكنىڭ ئېغىرلىقىنى بىلدۈرىدۇ، مارىي. ئەمدى ئۇنى ئىرغىتىپ تاشلا ۋە يولغا چىق.

— باغچىدىكى يول نەگە بارىدۇ، ئانا؟

— مېنىڭ قېشىمغا.

— دېمەك سەن بىلەن بۇ ئالەمدە دىدارلىشالايدىكەنمەن - دە؟

— شۇنداق، مۇشۇ دۇنيادا!

بۇ چۈش ئېسىمدىن پەقەتلا چىقمايدۇ. بارا-بارا ئۇنىڭ رىئاللىققا ئايلىنىشىنى خىيال قىلىدىغان بولدۇم. بۇ چۈشتىن ئۈچ يىل كېيىن، بىر دوستۇمنىڭ ئائىلىسىدىكىلەر بىلەن ساياھەتكە چىققىنىمىزدا بىز چۈشكەن مېھمانخانىنىڭ ئارقىسىدىكى باغچا تۇيۇقسىز دىققىتىمنى تارتتى. مېھمانخانىنىڭ يېنىدىكى توپكاپى[1] سارىيى چۈشۈمدىكى سارايغا قۇ-

---

[1] توپكاپى سارىيى — 600 يىلغا سوزۇلغان ئوسمانلى سۇلتانلىقىنىڭ 400 يىلىدا سۇلتانلىقنىڭ ھاكىمىيەت مەركىزى ۋە سۇلتان ئوردىسى بولۇپ كەلگەن ساراي، ئىستانبۇلنىڭ سارايبۇرن رايونىدا.

يۈپ قويغاندەك ئوخشايتتى. باغچا بىلەن سارايىنى كۆ-رۈپلا مەن ئىزدەۋاتقان جاينىڭ دەل شۇ ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدىم. خاتالاشمىغان ئىدىم.

مېھمانخانىنىڭ خوجايىنى زەينەپ خانىم تامامەن باشقىچە ئادەم، يەنى مەن ساقلاۋاتقان "بىلمىدىغان بىرى"، ماڭا سىېنىڭ ئاۋازىڭنى ھېس قىلدۇرىدىغان كىشى ئىدى. ئۇ ماڭا داچىدا كۈنلەپ ھەمراھ بولدى، باغچىسىدا ئاجايىپ ئۆزگىچە سەيلىگە چىللىدى ۋە ئۇزاق ئۆتمەي ماڭا گۈللەرنىڭ ساداسىغا قۇلاق سېلىشنى ئۆگەتتى. شۇ كۈنلەردە قەلبىمگە تېرىلغان ئۇرۇقنىڭ شارابىتىدە، بىر قانچە يىلدىن كېيىن ئۆ-يۈمدە، بىر گۈلنىڭ ماڭا پىچىرلىغىنىنى ئاڭلىدىم.

سەپىرىمنىڭ ئۈچىنچى باسقۇچى، يەنى گۈللەر بىلەن سىردىشىشنى كېيىنكى خېتىمدە بايان قىلىشنى تىلەپ،

قىزىڭ مارىي
22 - فېۋرال

دىئاننانىڭ بۇ خەتنى تۈنجى قېتىم ئوقۇۋاتقىنى يوق، ئەمما بۇ قېتىم كۆڭلىدە قانداقتۇر ئىللىقلىق سەزدى ۋە قوشكېزەك ئاچىسىنىڭ ھاياتنى قانداقسىگە ئانىسىنى تې-پىشقىلا ئاتنۇەتكىنىنى، ئانىسىغا بولغان سېغىنىش ھېسسى-ياتىنىڭ قانچىلىك چوڭقۇرلۇقىنى، ئانىسىنى تېپىشقا بولغان بوشاشماس ئىرادە - ئارزۇسىنى چۈشەنگەندەك بولدى.

توغرا، بەلكى مارىي خىيال دۇنياسىغا بەكلا چوڭقۇر چۆ-

كۆپ كەتكەندۇ؛ بىشىدىن ئۆتكۈزگەنلىرىنى ئەمەس، بىشىدىن ئۆتكۈزىدىغان ئىشلارنى يازغاندۇ بەلكى خىتىدە؛ ۋە بەلكى ما-رىي ئەقلىدىن ئازغاندۇ ياكى خىيالپەرەس بىر بەندىگە ئايلىنىپ قالغاندۇ... ئەمما قىلچە شۈبھە سىغماس پاكىت شۇكى: مارىي ئانىسىغا ئامراق ئىدى. ئەڭ مۇھىمى، دىئاننا قىلالمىغان ئىشنى ئۇ قىلغان — شۇنچە ئۇزۇن يىللاردىن بىرى ئانىسىنى ئۆز قەلبىدە هايات ياشىتىپ كەلگەن ئىدى.

مانا ئەمدى، مارىي ئانىسى بىلەن ئاخىرى دىدارى مۇلاقات بولىدىغانلىقىنى پەملەۋاتقان مۇشۇ كۈنلەردە ئۇنىڭدىن مەڭگۈ-لۈك ئايرىلىپ قالغان ئىدى. بەلكى بۇ ئىشلاردىن خەۋەرسىز-دۇ مارىي. يا بەلكى ئانىسىنىڭ نەچچە كۈنلۈكلا ئۆمرىنىڭ قالغىنىنى بىلىپ، ئۆزىنى ئۆلتۈرۈۋېلىش نىيىتىگە كەلگەن-دۇ. مۇشۇنداق قىلىپ ئۇنىڭ بىلەن تېزراق جەم بولۇش ئو-يىدا...

ئانىسى ئۇنىڭغا چۈشىدە "بۇ دۇنيا"دا جەم بولىدىغانلىقىنى ئېيتقان ئىدى... لېكىن ئۇ قۇرغان چۈشلەر دۇنياسى بۇ سۆز-نى خاتا، دەپ تۇراتتى. مارىي ئانىسىنى بۇ دۇنيادا كۆرەلمەيتتى.

— خۇددى مەندەك، — دەپ ئويلىدى دىئاننا.

20

رەسسام رەسىمنى تون تەڭدە پۈتكۈزدى. تاڭ ئېتىۋاتاتتى، ئەمما ئۇ تېخىچە كېچىدىن بېرى جاۋابىنى تاپالماي كەلگەن بىر مەسىلە بىلەن ئېتىشىپ ئاۋارە ئىدى.

— كۆرگەزمىنىڭ نامىنى «سان فرانسىسكو ساھىللىرى»غا ئالماشتۇرايمۇ ـ قانداق؟

دېگىنىز بۇ ساھىلدىمۇ تىنىمسىز ئۆزگىرىپ تۇراتتى، ئۇ يېزىچە يېقىن ئەتراپتىن بىرەر ئۆينى ئىجارە ئېلىپ، پۈتۈن رەسىملىرىنى مۇشۇ يەردە سىزسىمۇ بولاتتى. بۇغۇ كۆڭۈلگە شەكسىز ياقىدىغان ئىش، لېكىن ئۇ يەنىلا بىر قارارغا كېلەلمىدى. ئۇنىڭ ئىلھامغا تولغان بىر يازنى دەپلا ئايىغى چىقماس مۇھەببەت تورىغا كىرىپ قالغۇسى يوق ئىدى.

رەسسام جىپىنىڭ توڭلاتقۇسىدىن ئىككى بوتۇلكا كولا چىقاردى. ئۇنىڭ بۇ ھەرىكىتى تېخىچە كۈندۈزدىكى مەشغۇلات ھالىتىچە ئولتۇرغان قىزى پالچىنىڭ كۆزىدىن قېچىپ قۇتۇلالمىدى.

— خامۇش كۆرۈنىسەنغۇ بالا، كەل بۇ يەرگە!

قىرى پالچى رەسسام ئۇزاتقان كولانى ئالغاچ سۆزلىدى:

— بۇ قاق پودا كولادىن باشقا بىر نىمە ئۇچرىمىدىمۇ؟ ساڭا "شوخلا شەربىتى ئەكەل" دېمىگەنمىتىم؟

— سىز باشقىلارنىڭ چىرايىنى كۆزىتىشكە ئۇستىلىقىدىڭىزنى ئېيتقان ئىدىڭىز، شۇنداقمۇ؟

— شۇنداق دېگەن بولسام دېگەندىمەن. ئەمما ساڭا باشتىلا دېدىم، ھەقسىز كۆرمەيمەن، بالا.

— باياتىن "قانداق قىزنى ئىزدەيمەن" دېگەن تېمىدا ئون ماددىلىق بىر شەرت تۈزگەنتىم، بىلەمسىز، ئۇ ئىككىنچى ماددىدىن توققۇزىنچى ماددىغىچە تامامەن مۇناسىپ چىقتى. شۇنداقتىمۇ ماڭا بۇ ئۇنچىۋالا خۇشاللىق تۇيۇلمىدى.

— سېنىڭ ئۇ شەرت ـ پەرتلىرىڭ بىلەن مېنىڭ نىمە ئىشىم، ھەي بالا، نىمە گېپىڭ بار، شۇنى دېگىنە؟

— شەرتتىكى بىرىنچى ماددا ھەققىدە ئىككى ئېغىز گەپ قىلىپ بېرەمسىزكىن دېگەنتىم، بۇ ماددا مەن ئۇچۇن قېپقالغان بارلىق ماددىلارنىڭ يىغىندىسىدىنمۇ مۇھىم.

— دە، قانداق ماددا ئىدى ئۇ؟

— يۈزىدە نۇر پارلاپ تۇرۇشى كېرەك.

— يا، قانداق نۇر ئەمدى بۇ؟

— بۇندىن بۇرۇن ھېچكىمدە كۆرۈپ باقمىغان، ئەمما كۆرۈشۈم بىلەن تونۇيالايدىغان بىر نۇر. ئەپسۇسكى ئۇنىڭ يۈزىدە بۇ نۇر يوق.

— بۇ نۇر نېمىگە ئەسقاتىدۇ؟

— بۇ نۇر روھىي ھەمراھىمنى تاپقىنىمغا بەلگىدۇر.

— روھ؟ ھەمراھ؟ گەپ ئويناتما، بالا، نەق گېپىڭنى دې-

مەمسەن.

رەسسام دېڭىزنى ئىشارەت قىلدى:

— دېڭىزغا، ئاشۇ ئوخشاش نەرسىگە ھەر كۈنى مىڭلاپ ئادەم قارايدۇ، نەزەر سالىدۇ. كۆپىنچە ئادەم ئۇ يەردىن دېڭىز-نىلا كۆرىدۇ، ئەمما بەزىلەر ئۇ يەردىن باشقا بىر نەرسىنى كۆ-رۈشى مۇمكىن. ئەجەبا تا بۈگۈنگىچە ھېچكىم ئۇ يەردىن كۆ-يۈۋاتقان قۇملۇقنى ياكى بىرەر قاقاس تاغنى كۆرۈپ باقمىغان-مىدۇ؟

— ماڭا بۇنداق گەپ قىلما، بالا.

— ناۋادا كۈنلەرنىڭ بىرىدە مەن بۇ يەردە بىر چۆل كۆر-گىنىمنى ياكى بىر چۆلدىن بۇ دېڭىزنى كۆرگىنىمنى سۆز-لىسەم ماڭا ئىشىنىدىغان ئادەم چىقارمۇ؟

— يەنە شۇ گەپ، ئەمدى بولدى قىل. مەن قېرى چالنى قىيناۋەرمە.

— مەن دېمەكچى بولغان "روھىي ھەمراھىم" پۈتۈن دۇنيا مېنى يالغانچىغا چىقارغاندىمۇ يەنىلا ماڭا ئىشىنەلەيدىغان، ھەتتا ماڭا مەن كۆرەلمەيدىغان قۇم دۆۋىلىرىنى، مەن پەرق ئېتەلمەيدىغان دېڭىز قولتۇقلىرىنى كۆرسىتىپ بېرەلەيدىغان ئادەمدۇر.

— ھەي، ھەي، بولدى، بولدى! — دېدى ياشانغان پالچى قولىنى چالۋاقاپ سىلكىپ، — بالا، ھازىردىن باشلاپ ئەمدى قىلغان گېپىڭدىنمۇ پۇل ئالمىسام بولمىغۇدەك، ئېسىڭدە تۇت، رۇخسەتسىز قىلغان بىر ئېغىز گېپىڭ بىر دوللار.

— نېمە؟ — دېدى رەسسام كۈلۈپ سېلىپ.

— ساڭا دەيدىغىنىم شۇ، بالا، ئۇبدان ئاڭلا: كۆڭلۈڭگە

ئالما، مېنىڭ چىراي كۆزىتىپ پال سېلىشىم بىلەن سېنىڭ خانقىزنىڭ چېھرىدىن ئىزدەۋاتقان ئۇ نۇرۇڭنىڭ ھېچقانداق ئالاقىسى يوق. چېھىر - چىرايدىن نۇر كۆرۈشنى شۇنچە ئاسان چاغلاپ قالدىڭمۇ؟ مەن قېرى بۇ ئۆمرۈمدە پەقەت بىرلا ئادەمنىڭ يۈزىدە نۇر كۆرگەنمەن. جو، قېرىندىشىم جونىڭ يۈزىدىن نۇر كۆردۈم، ئاپپاق، يوپيورۇق نۇر دېگىنە! 1962-يىلى، قارا كادىلاك، يېپيېڭى، مەرۋايىتتەك ۋاللىداپ پارقىراپ تۇراتتى. مەن ئىشككە يېقىنلاشقاندا، جو بىر تەرەپتە قاراپ تۇراتتى. ھەممە ئىش نورمال، جايىدا ئىدى. ئەمما شۇ ئارىدا قانداقتۇر ئاياغ تىۋىشى ئاڭلىغاندەك قىلدىم. دەرھال جوغا قارىدىمىۇ، كۆزۈم قامىشىپ ئاچالمايلا قالدىم. ساقچىنىڭ 500 ۋاتلىق لامپىسى بىر يەردە قالسۇن، جونىڭ يۈزى ۋال - ۋال يېنىپ كەتكەن، ئاپتاپتەك، قارا مەرۋايىتتەك... ئاناڭنى، ئىشقىلىپ نۇرغا تولۇپ كەتكەن ئىدى.

رەسسام كۈلۈمسىرىدى.

— نېمە دېسەڭ دە بالا! ئېيتە، كېتەمسەن، قالامسەن؟

— مۇشۇ چاغقىچە بۇ يەردە نېمىشقا تۇرغانلىقىمنى تېخى بىلمىدىڭىزمۇ؟ تەۋسىيەلىرىڭىزگە موھتاجمەن. ئەمما شۇ نەرسە ئېنىقكى، مۇبادا كەتسەم، قايتىپ كەلمەسلىكىم مۇمكىن، — رەسسام سەل تۇرۇۋېلىپ گېپىنى داۋاملاشتۇردى، — بۇ ئىشقا قەدەم ئېلىش ھەر ئىككىمىز ئۈچۈن ياخشى بولماسلىقى مۇمكىن. ھەقىقەتەن يەتكۈچە ئەخمەقانىلىق قىلدىم. باشتىلا بىلەتتىم، ئەمما ئۆزۈمنى تۇتالمىدىم. پو ئاتتىم، ئۇنى قەھۋە ئىچىشكە تەكلىپ قىلدىم، ئۇنىڭغا كەچمىشلىرىمنى سۆزلىدىم ۋە ئۇنىمۇ چۈشىنىشكە تىرىشتىم. ئەڭ چاتىقى ئۇ-

نى تەسىرلەندۈرۈش غەرىزىدە بولدۇم. ئەسلىدە بۇ ئىشلار يۈز بەرمەسلىكى كېرەك ئىدى، ئەمما بولغۇلۇق بولدى. ئەمدى ئۇ-نىڭغا ئېغىز ئاچماستىنلا بۇ يەردىن كېتەي دەۋاتىمەن. دەڭە، قانداق قىلاي؟

— كەت!

— قېشىڭىزدىنمۇ ياكى بۇ شەھەردىنمۇ؟

— بىلىدىغان نەرسەڭنى مەندىن سورىما، بالا. ماڭا باق-ساڭ قال، ئۆزۈڭگە باقساڭ كەت! مەن يەڭگىل ياشا دەيمەن، خانقىزغا يېقىنلاش، ئۇنىڭ دۇنياسىغا كىر، ئۇنى چۈشەن، ئۇ-نىڭ بىلەن بەختىڭنى تاپ. لېكىن سەن هامان كېتىسەن. ئۆ-زۈڭنى قېلىشقا قايىل قىلالماي قېشىمغا كەلگەنسەن. سەن با-يا قېشىمغا كېلىپ ئولتۇرماستىنلا چىرايىڭدىن كېتىدىغانلى-قىڭنى بىلىپ بولغان ئىدىم. چىرايىغا قاراپ پال سېلىش دېگەن مانا شۇ، بالا. ئىككى بوتۇلكا كولا توققۇز لىرا دېگەن گەپ. دېمەك، كۆردۈڭ، دۇرۇس ئادەممەن، ئۆز ئىشىمنى قەدىرلەش-نى بىلىمەن.

رەسسام بىر هازا ئۇنىسىز تۇرغاندىن كېيىن، پالچىغا قول ئۇزاتتى:

— سۆھبەتلىرىمىزنى ئەسلەپ تۇرىمەن، دوستۇم.

21

"ئادەم دېگەن بىر نەچچە كۈندىمۇ ئۆزگىرەلەيدۇ" دېگەن ئىدى ماسىئاس. ئەجەبا شۇ گەپنى قىلغان ئادەمنىڭ ئۆزى بىر كۈندىلا ئۆزگىرىپ كەتكەنمىدۇ؟ تېخى تۈنۈگۈنلا كىشىگە ئۆزىچە يېقىنلىشىپ، كۆڭۈل بىلدۈرۈپ يۈرگەن ئادەم، ئەتىسى خوش دەپمۇ قويماستىن تىكىۋەتسە ـ ھە؟! ئالتە كۈننىڭ ياقى قارىسىنى كۆرسەتمىگىنىگە قارىغاندا، كەتتى دېگەن گەپ، دەپ ئويلىدى دىئاننا.

ئۇ كەچلىك ئايلىنىشتىن قايتىپ كېلىپلا تېلېفون دەپ- تىرىدىكى ئىسىملارنى ۋاراقلاشقا باشلىدى ۋە قاچانلاردا بۇن- چىۋالا جىق ئادەملەر بىلەن تونۇشقىنىغا ھەيران قالدى.

ئۇ بەلكىم بۇ ئىسىملارنىڭ ئارىسىدىن يېقىن دوستىدىن بىرىنى تېپىپ، مۇڭدىشىش ئۈچۈن ئۆيىگە چاقىرار، پاراڭنى ئاستا ـ ئاستا ئەسلىي تېمىغا يېقىنلاشتۇرۇپ، رەسسامنىڭ گەپ قىلمايلا كېتىپ قېلىشىغا باھانە بولالايدىغان سەۋەبلەرنى تېپىپ چىقىشقا تىرىشار، ئاخىرىدا رەسسامنىڭ ئۆزىنى تاشلاپ كېتىپ قالغانلىقى ھەققىدىكى گۇمانلىرىنىڭ ئورۇنسىزلىقىغا

ئىشىنەر ۋە يەنە ئەسلىي ئىززەت-ھۆرمىتىنى بۇزماستىن ساقلاپ قالار.

— مارىي بەلكىم مۇنداق قىلماستى، دەپ ئويلىدى دېئاننا ۋە تېلېفون دەپتىرىنى ئۈستەلنىڭ ئۈستىگە ئاتتى. مارىي بىلەن بەس تالىشىپ ئەمەس، ئۆزلۈكىدىن ھېچكىمگە تېلېفون قىلغۇسى كەلمەي قالدى. ئەمما باشقا بىر نومۇرنى، مېھمانخانىنىڭ ساياھەت بۆلۈمىنىڭ نومۇرىنى بېسىشقا باشلىدى.

— قانداق ياردىمىمىز كېرەككىن؟

قارشى تەرەپتىن ئاۋاز كەلدى.

— سالام كرىستىنا، مەن دېئاننا. بىر ئىشقا ياردەم قىلىسىڭىز بوپتىكەن. خاتالاشمىسام توپكاپى سارىيى ئىستانبۇلدىغۇ دەيمەن. تەكشۈرۈپ، ماڭا جۇمەنىڭ بېلىتىنى ئېلىپ قويسىڭىز، قايتىش يول ھازىرچە ئوچۇق تۇرسۇن.

— خاتا ئاڭلاۋاتمايدىغاندىمەن دېئاننا خېنىم، جۇمە دېدىڭىزمۇ؟

— توغرا، جۇمە.

— لېكىن... يەكشەنبە كۈنى ئوقۇش پۈتكۈزۈش مۇراسىمىڭلار بارتىغۇ؟ كېچىكتۈرۈلمىگەندۇ؟

— ياق، كېچىكتۈرۈلمىدى. ئەمما مەن بىر بېرىپ كېلەلمىسەم بولمايدىغاندەك قىلىدۇ.

— سىزگە بىرەر ئىش بولمىغاندۇ؟

— ئەنسىرىمەڭ، كرىستىنا، ھەممە ئىش جايىدا.

ئىككىنچى بۆلۈم

غايىپ گۈل
Kayıp Gül

22

ئايروپىلان قونۇش ئاگاھلاندۇرۇشى بېرىشكە باشلىغاندا، ئەتىدىن بېرى نەچچە رەت ئوقۇلغان ئۈچىنچى خەت ھېلىھەم دىئاننانىڭ قولىدا تۇراتتى.

ئۈچىنچى خەت بىر گۈلدە فەنا بولماق

قەدىرلىك ئانا:

بۇندىن تەخمىنەن بىر يىل مۇقەددەم يېمەك - ئىچمەكتىن كېسىلگەن بىر باسقۇچقا كىرگەن ئىدىم. بۇرۇندىن قىلىۋاتقان ئىشلىرىم مەنىسىزلا تۇيۇلاتتى. ھۇجرامدىن سىرتقا چىقماي، پۈتۈن ۋاقتىمنى بۇرۇن ئەزەلدىن پۇراپ باقمىغان بىر خىل پۇراق تارقىتىشقا باشلىغان گۈللىرىم بىلەن ئۆتكۈزەتتىم.

ساياھەتتىن قايتىپ كېلىپ يېتىشتۈرۈشكە تۇتۇنغان گۈللەر ۋاقىتنىڭ ئۆتۈشىگە ئەگىشىپ ھۇجرامنى لىق ئالدى، گۈللىرىمنى سېتىشقا قىيماي-

ىدىغان گۈلچىدەك سىزەتتىم ئۆزۈمنى.

كېيىن بىر كۈنى غەيرىي بىر ئىش يۈز بەردى: گۈللەرنىڭ نەپەس ئېلىپ تىنىشىنى تۇيۇشقا باشلىدىم ۋە بۇ ھال نەچچە كۈن داۋاملاشتى. بەزىدە ئۇلاردىن يەڭگىل شامال ئۇرۇلۇپ، چاچلىرىمنىڭ ئارىسىدىغا شۇڭغۇپ كىرەتتى ۋە گويا كەچمىشىمنىڭ تامامىي ئىزلىرىنى بېشىمدىن سىرتقا سۈپۈرەتتى.

بىر كېچىسى بۇ شامال خېلىلا كۈچىيىپ، پۈتۈن كېچە راسا شىددەتلىك سوقتى ۋە تاڭ ئاتقان مەھەلدە توختىدى. ئارقىدىن ھەر تەرەپنى ئاجايىپ كۈچلۈك بىر نۇر-يورۇقلۇق قاپلاپ كەتتى. ھەممە يەر نۇر ئىدى، ئەمما مەن ھېچنېمىنى كۆرەلمەيتتىم. ھۇجرا ئۇن - تىنسىز دېگەندىن ئەسەرمۇ يوق تەگسىز جىمىتلىققا پاتقان ئىدى. خېلىغىچە داۋاملاشقان بۇ جىمجىتلىق كارىۋىتىمنىڭ باش تەرىپىدىكى ھال رەڭ گۈلنىڭ ماڭا قىلغان سۆزى بىلەن بۇزۇلدى. ئەمما ئاۋاز گويا ئۇنىڭدىن ئەمەس، مەندىن، ئىچىمدىن چىقىۋاتقاندەك ئىدى.

ئاۋاز بارغانسىرى كۈچەيدى، جىڭىدى، يۇقىرى كۆتۈرۈلدىكى بارا - بارا شۇ ئاۋازدىن باشقا ھېچنېمىنى تۇيالماس، ھېچنېمىنى كۆرەلمەس، ھېچنېمىنى پۈرىيالماس بولدۇم. پەقەت گۈلۈمنىڭ ئاۋازىنىلا كۆرەتتىم، پەقەت گۈلۈمنىڭ ئاۋازىنىلا پۇرايتتىم، پەقەت گۈلۈمنىڭ ئاۋازى بىلەنلا ئۇچرىشاتتىم.

ئۆزۈمدىن قورقتۇم. ياق، بۇ مۇمكىن ئەمەسقۇ،

ئۆزۈمدىن قانداق قورقايكى؟ مەن ئۇ يەردە يوق ئىدىم، ئۇ يەردە پەقەت گۈللا، گۈلنىڭ ئاۋازىلا مەۋجۇت ئىدى.

— سالام، مارىي.

— يا خۇدا، ئىشەنگۈم كەلمەيۋاتىدۇ! گۈلۈمنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىيالىغىنىمغا ئىشەنگۈم كەلمەيدۇ.

— ئىشەنگىنىڭ ئۈچۈن ئاڭلىيالايسەن.

— ئاجايىپ هال هە!

— ئاجايىپ، ئاجايىپلار ئۈچۈن دائىمىي ئىشتۇر.

— بۇنداق مەدھىيەگە مۇناسىپ ئەمەسمەن.

— شۇ سەۋەبتىن هەقىقەتەن مۇناسىپسەن.

— بىر گۈلنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىيالىغىنىمغا قارىغاندا، ئەمدى ئانامنىڭ ئاۋازىنىمۇ ئاڭلىيالامدىم؟

— ئاناڭ ساڭا ئىزچىل گەپ قىلىپ كېلىۋاتىدۇ، ئەمما سەن بۇنى سوقراتنىڭ گېپىنى تىڭشىغاندىن كېيىن ئاندىن پەرق ئېتەلەيسەن ۋە ئاناڭنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلىيالايسەن.

— سوقراتنى نەدىن تاپىمەن؟

— ئۇنى سەن تاپالمايسەن، ئۇ سېنى تاپىدۇ.

— قاچان؟

— ۋاقتى كەلگەندە.

بۇ هال رەڭ گۈلدىن ئاڭلىغان تۇنجى، شۇنداقلا ئەڭ ئاخىرقى سۆز بولدى. شۇندىن باشلاپ تۇلكىنىڭ كىچىك شاهزادىنىڭ كېلىپ ئۆزىنى ئۇۋۇغا كۆندۈرۈشىنى ساقلىغىنىدەك مەنمۇ سوقراتنىڭ كېلىشىنى

ساقلاۋاتىمەن. شۇ تاپتا قولۇمدا ئادرېسىڭ ئېيتىپ بېرىلمىگەن ئۈچۈن، تۇرسىمۇ، سوقراتنى كۆرۈپ ئۇنىڭ گېپىگە قۇلاق تۇتمىغۇچە سېنىڭ ئاۋازىڭنىمۇ ئاڭلىيالمايدىغىنىمنى ئوبدان بىلىمەن، جېنىم ئانا! شۇڭا ساقلاۋاتىمەن...

ئەمما خاتىرجەم بول، سوقرات مېنى چوقۇم تېپىپ كېلىدۇ. گۈلۈم شۇنداق دېدى. كىم بىلىدۇ، سوقرات بىلەن بەلكىم سان فرانسىسكودا كۆرۈشەمدىم تېخى...

سان فرانسىسكوغا بارغاندىن كېيىن، ساڭا ئەڭ ئاخىرقى مەكتۇپنى يوللاش ئۈمىدىدە

قىزىڭ مارىي

1 ـ مارت

23

يۈك ـ تاقلىرى ئەڭ ئاخىرىدا چىققاچقا، دىئاننا ئايرودو ـ
رۇم زالىدا يېرىم سائەت ئۆپچۆرىسىدە ساقلاشقا مەجبۇر بول ـ
دى؛ ئۇ يەردىن چىقىپ تاكسى ئۆچرىتىنى ئارقىسىدىن سوقۇپ
ـ ئىتتىرىپ كەلگەنلەرگە ئىككى قېتىم تارتقۇزۇپ قويدى؛
شوپۇرنىڭ ئۇ چۈشەنمەيدىغان تىلدا قىلغان پارىڭىنى چىداپ
ئاڭلىدى... ئەمما ئەڭ يامان بولغىنى، ئۇ سۇلتان ئەھمەد
مەيدانىدىكى كۆرۈنگەنلىكى مېھمانخانىغا چاپتى ۋە مېھمانخا ـ
نىنىڭ يوق ئارقا باغچىسىنى ئىزدەپ قېزىنۋەتتى، تاپالمىدى.
ئۇ مەڭزىنى بويلاپ تاراملاپ ئېقىۋاتقان ياشلىرىنى ئەتراپىدى ـ
كىلەردىن يوشۇرۇپ قالالمىدى. ناۋادا زەينەپ خانىمنى تاپال ـ
سا ئىدى، بۇ دەردلەرنىڭ ھېچبىرىنى هار ئالمايتتى.

دىئاننا ئاياسوفىيە جامەسىنىڭ ئۆگزىسىدىكى خىلۋەت
بىر بۇلۇڭغا تىقىلىۋېلىپ، تا دەرۋازا تاقالغۇچە تامغا قاراپ
تېلىقىپ يىغلىدى. قاقرام ئاپتاپ ـ شامالدا چاك ـ چاك يې ـ
رىلغان تام گويا مىليونلىغان ئىنساننىڭ مەنىۋى كەچمىشلى ـ
رىگە خاتىرە بولۇش ئۈچۈن زامان بىلەن مەردانە جەڭلىشىۋات ـ

قاندەك تىك تۇراتتى. شۇنداق بىر ئۇلۇغ مەقسەت ئۈچۈن قەد-ئىي تىركىشىش ئەرزىيدىغاندۇ بەلكى. لېكىن ئۇنىڭ مارىينى تاپىمەن دەپ ئۆزىنى بۇنچە ئۇپرىتىپ يۈرۈشى ئەرزىمدىكىن؟

باشقۇرغۇچىنىڭ ئۈچىنچى مەرتەم تىۋۋلىغان "تاقىلىدۇ" دېگەن ئاۋازىدىن ئۆزىگە كەلگەن دىئاننا ئايا سوفىيەدىن چىد-قىپ، توپكاپى سارىيىغا قاراپ مەقسەتسىز يۈرۈشكە باشلىدى. ئۇ سارايىنىڭ ئۇدۇلىدىكى كونا قۇدۇقنىڭ قېشىغا بېرىپ بىر چەتتە ئولتۇردى. بۇ يەر تاقىلىدىغان يەر ئەمەستەك قىلاتتى.

ئۇ ئەتىلا قايتىپ كېتىش ئۈچۈن ئايروپىلاندىن ئورۇن تا-پالايدىغان - تاپالمايدىغانلىقىنى خىيال قىلىۋاتقاندا، كەينىد-دىنلا بىر ئاۋاز ئاڭلاندى:

— تايىنسىز كۈن بولدى، ھە؟

دىئاننا بېشىنى بۇراپ، خۇددى كوچىدا يەردە ئولتۇرغان بىرىنى تونجى قېتىم كۆرۈۋاتقاندەك ئۆزىگە سەل قىزىقسىنىپ ۋە شۇنداقلا مەنسىتمىگەندەك نەزەر سېلىپ تۇرغان، ئۇزايد-دىن ساياھەتچىلىكى چىقىپ تۇرغان بىر ئايالنى كۆردى.

— ئۇنى بىر دېمەڭ، — دېدى دىئاننا، — ئىزدەپ كىر-مىگەن مېھمانخانا قالمىدى. ئاخىرى بىردەم كوچىنىڭ پەيزد-نى بولسىمۇ سۈرەي دەپ ئولتۇرۇشۇم.

— شۇ، يىلنىڭ قاتلاڭ پەسلى باشلاندى ئەمەسمۇ. بىزمۇ يەر تاپالماي جىق قىينالدۇق.

ئايال سارايىنىڭ ئارقىسىغا ئۆتۈپ كېتىدىغان يولنى شەرەت قىلىپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى:

— ئەسلىدە، شۇ تەرەپتىكى داچىلاردا تۇرارمىز دېۋىدۇق، لېكىن يەر قالماپتۇ. قانداق قىلايلى، «تۆت پەسىل» مېھمانخا-

نىسىغا چۈشتۈق ئامالسىز.

دىئاننا ئورنىدىن دەس تۇرغىنىچە، ئايال كۆرسەتكەن تە-رەپكە قاراپ يۈرۈپ كەتتى.

— داچىلارغا مەن بىر قاراپ باقاي قېنى. «تۆت پە-سىل»دە خۇشال - خۇرام تۇرغايسىلەر.

24

ئۆدۆلدا ياغاچتىن قوپۇرۇلغان ئىككى داچا تۇراتتى. كاۋا چېچىكى رەڭدە سىرلانغىنى سەل چوڭ، ھەشەمەتلىكرەك كۆ-رۈنەتتى، داچىغا ئوڭ تەرەپتىكى بېغىدىن كىرگىلى بولاتتى. يەنە بىرسى يېشىل رەڭدە سىرلانغان بولۇپ، ئىشىكى يولغىلا ئېچىلاتتى، كەينىدە بېغى بارمۇ - يوق، دەماللىققا بىلگىلى بولمايتتى.

دىئاناننىڭ ئۆزىنى قايىسىبىرىگە بولسۇن ئاتقۇسى كەلدى، ئەمما زەينەپ خانىمنى تېخى كۆرگىنى يوق، بۇ ئىككى داچىنىڭ قايسىسىنىڭ ئۇنىڭ ئىكەنلىكىنى پەرەزمۇ قىلالمىدى. بۇلارنىڭ بىرى ئۇنىڭ بولسىغۇ...

دىئاناننىڭ كۆڭلى ئاۋۋال چوڭىراقىغا كىرىشنى تارتىپ قالدى. دەرۋازىغا يېقىنلاشقاندا باغ دىققىتىنى تارتتى. باغ سېرىق، ھال، بىنەپشە، قىزىل، سارغۇچ، رەڭگارەڭ گۈللەر بىلەن لىق تولغان ئىدى، لېكىن ئۇ بىر تالمۇ ئەتىرگۈل كۆ-رەلمىدى. ئۇ كەينىگە ياندى. بىر تار ئىشىكتىن ئۆتۈپ، كىچىكرەك كۆرۈنگەن يەنە بىر داچىغا كىردى.

كۈتۈۋېلىش ئۆرنىدىكى خادىم تېلېفوندا سۆزلىشىۋاتاتتى. دىئاننا ئۇنىڭ گېپىنىڭ تۈگىشىنى توپتوغرا 17 مىنۇت ساقلىدى. ئاخىرى ئۇنىڭدىن ئۈمىدىنى ئۈزۈپ، ئالدىدىن ئۆتۈپ كېتىپ بارغان يەنە بىر مۇلازىمنى توختىتىپ، سۆزلەرنى دانە ـ دانە چىقىرىشقا تىرىشىپ سورىدى:

ــ زەينەپ خانىم بارمىدۇ؟

ــ يېرىم سائەت ئاۋۋال چىقىپ كەتكەنتى، خانىم. بىر سائەتكىچە قايتىپ كېلىمەن دېگەنتى.

ــ نېمە؟ زەينەپ خانىم؟ زەينەپ خانىم شۇنداق دېدىمۇ؟

دىئاننانىڭ بۇ گېپىدىن بىرەر مەنە ئۇقالمىغان مۇلازىم ئۇنىڭغا باشتىن ـ ئاياغ قاراپ قويدى.

ــ ھەئە، ئەلۋەتتە، زەينەپ خانىم شۇنداق دەيدۇ ـ دە، يەنە كىم بولاتتى، ــ دېدى دىئاننا ۋە ئۆزىگە ھېلىھەم ئەجەبلىنىپ قاراپ تۇرغان مۇلازىمنى كەتكۈزمەستىن سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، ــ زەينەپ خانىم قايتىپ كەلسە، ئۇنى ئىزدەپ بىرەيلەننىڭ كەلگەنلىكىنى يەتكۈزۈپ قويالارسىزمۇ؟

ــ ئەلۋەتتە، خانىم. مەرھەمەت، چايخانىدا ساقلىغاچ تۇرۇڭ.

"بۇنداق ئوڭاي بولار دەپ خىيالمۇ قىلمىغانتىم" دەپ ئويلىدى دىئاننا. ئۇنىڭغا كۇنبويى بېشىغا قارا سايە تاشلاپ تۇرغان تەقدىر بىردىنلا ئۇنىڭ تەرىپىگە ئۆتكەندەك تۇيۇلدى.

25

چايخانا دېيىلگەن بۇ يەر يورۇق، تىپىك تۈرك ئۇسلۇبىدا بېزەلگەن تۆت ئايرىمخانىدىن تەركىب تاپقان ئىدى. ئىشىكتىن كىرىشتىلا ئالتۇندىن ھەل بېرىلگەن بىنەپشە رەڭ جىلىتكە كىيىۋالغان كۈتكۈچىدىن باشقا ھېچكىم كۆرۈنمەيتتى.

چايخانىغا قېنىق رەڭلىك تاختاي، چاقچۇق خىش بېسىلىپ، ئۈستىگە قىچا رەڭ بىلەن كۆك رەڭگە مايىل سىيدام توقۇلغان گىلەم سېلىنغان ئىدى. چايخانا تېمىغا ئېسىلغان ئىستانبۇلنىڭ ئۆتمۈشىگە ئائىت رەسىملەردىن خالىچ بوغۇزى[①]دا توختىتىپ قويۇلغان پالاقلىق قېيىقلار؛ مۇنارلىرى بىر ـ بىرى بىلەن بەسلىشىپ كۆككە بوي سوزۇپ تۇرغان جامەلەر؛ بوغازچى قىرغىقىنى قاپلىغان تار پەنجىرىلىك ياغاچ ئۆيلەر كۆرۈنۈپ تۇراتتى.

تۇيۇقسىز ئاڭلانغان ئاياغ تىۋىشى دىئانىنى ئىستانبۇل خىياللىرىدىن تارتىپ چىقاردى. چايخانىغا كىرگىنى ــ ئۇ

[①] خالىچ بوغۇزى ــ «ئالتۇن مۈڭگۈز بوغۇزى» دەپمۇ ئاتىلىدۇ، ئىستانبۇلنىڭ شەرقىي شىمالىغا توغرا كېلىدىغان، ئىنچىكە، ئۇزۇنغا سوزۇلغان مۇھىم دېڭىز بوغۇزى.

يەر ـ بۇ يېرىگە ئاق ئارىلاشقا باشلىغان چېچىنى كەينىگە يۇ ـ مىلاقلاپ تۇرۇۋالغان؛ تېرىلىرى ياشلىقتىكى يۇمران، پار ـ قىراقلىقىنى ساقلاپ قالغان؛ كىشىنىڭ ئىختىيارسىز يۇرد ـ كىگە پاتىدىغان چوڭ، زەڭگەر كۆزلۈك، يۈزى كىچىك بىر ئا ـ يال ئىدى. باشتىن ـ ئاياغ كىيىۋالغان سۈت رەڭ كىيىمنىڭ ئىچىدە ئۇ ئۆزگىچە بىر قىياپەتتە كۆزگە تاشلىنىپ تۇراتتى.

ئىككىيلەننىڭ كۆزلىرى ئۇچراشقان هامان ئايال قۇچد ـ قىنى كەڭ ئاچقىنىچە قەدىمىنى ئىتتىكلىتىپ يېقىنلاشتى.

ــ يا خۇدا، كۆزۈمگە ئىشىنەلمەيۋاتىمەنغۇ مەن، مارىي سەنمۇ بۇ!... نېمانچىۋالا چىرايلىق بولۇپ كەتتىڭ ـ هە!

زەينەپ خانىم ئۇنىڭغا شۇنچىلىك چىڭ يېپىشتىكى، دد ـ ئانىنا دەماللىققا ئانىسىنى خىيالىدىن ئۆتكۈزدى. ئانىسى باغ ـ رىغا باسقىنىدا، ئانىسى ئۆزىنى تارتمىغۇچە ئۆزىنىڭ ئاجرد ـ مايدىغانلىقىمۇ دىئانىنانىڭ ئېسىگە كېلىپ ئۆلگۈردى.

ــ كەل، ساڭا ئوبدانراق قاراۋالاي، ــ دېدى زەينەپ خانىم دىئانىنانىڭ يۈزىنى ئالىقىنىنىڭ ئارىسىغا ئېلىپ تارتىپ.

ــ كەچۈرۈڭ، ــ دېدى دىئانىنا دېمى ئىچىگە چۈشۈپ، ــ خىيالىڭىزنى بۇزغۇم يوق، ئەمما مەن مارىي ئەمەسمەن، ئىس ـ مىم دىئانىنا.

زەينەپ خانىم كۈلۈمسىرىدى:

ــ مارىي، سېنى ئۇنتۇغۇدەك بولمىدىم تېخى.

ــ كەچۈرۈڭ... مەن... مەن ئۇنىڭ بىلەن قوشكېزەك.

زەينەپ خانىم ئۇنىڭغا شۈبھىلىك نەزەردە باقتى:

ــ مارىي، سېنىڭ قوشكېزىكىڭ يوقتىغۇ، جېنىم قىزىم.

ــ ماڭا ئىشىنىڭ، زەينەپ خانىم. راستىنى دېسەم، مەن

بۇ يەرگە مارىينى ئىزدەپ كەلدىم.

— نېمە؟ يەنى قايسى كۈنى ”ھەپتىگىچە قېشىڭىزغا بارد.مەن“ دەپ تېلېفون قىلغان سەن ئەمەسمۇ؟

— نېمە دېدىڭىز؟ مارىي سىزگە تېلېفون قىلدىمۇ؟ بۇ يەرگە كېلىمەن دېدىمۇ؟ ئۇ ھازىر نەدە؟

زەينەپ خانىم دىئاننانىڭ ھاياجىنىنى بېسىش ئۈچۈن ئۇ-نىڭغا ئورۇندۇقتىن بىرىنى ئىشارەت قىلىپ، ئۆزى قارشى تەرىپىدىكىسىگە ئولتۇردى.

— سەن مارىي ئەمەس، شۇنداقمۇ؟

— ماڭا ئىشىنىڭ زەينەپ خانىم. سىزدىن ئۆتۈنەي، ماڭا مارىينىڭ نەدىلىكىنى، قاچان كېلىدىغانلىقىنى دەپ بېرىڭ.

— ساڭا ئىشەندىم قىزىم، ئەمما...

— خۇش بولاي، خانىم، دەڭا، مارىي بۇ يەرگە قاچان كېلىدۇ؟

— قاچان كېلىدىغانلىقىنى ئېنىق دېمىدى، ئەمما ئۈچ - تۆت كۈنگىچە كېلىپ قالارمىكىن. نەدىلىكى ماڭىمۇ قاراڭغۇ، ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشمىگىلى نەچچە يىل بولدى. ئەجەبا سىزمۇ كۆرۈشمىدىڭىزمۇ؟

— بۇ ئۇزۇن ھېكايە، زەينەپ خانىم. ئەمما ئاڭلاشنى خا-لىسىڭىز، سىزگە ھەممىنى سۆزلەپ بېرىمەن.

— ئەلۋەتتە ئاڭلايمەن قىزىم. لېكىن ئاۋۋال نېمە ئىچىد-سەن شۇنى دە، قورسىقىڭ قانداقراق؟ نېمە يېگۈڭ بولسا شۇ-نى دە. مەن يالپۇز پۇراقلىق چاي ئىچەي، سەنمۇ شۇنى ئىد-چەمسەن؟

— رەھمەت، قېنىق دەملەنگەن ئەسپرېسسو قەھۋەسى بولسىلا كۇپايە.

— ئەسپرېسسوغۇ بار، لېكىن كۆپۈكلىرى كۆپچۈپ تۇرد-
دىغان تۇرك قەھۋەسىگە مەيلىڭ قانداقكىن؟ ئۈچ خىلى بار:
ساپ، سۈسراق دەملەنگىنى، شېكەرلىك...

— ئۇمۇ مەيلى، ساپ بولسۇن.

ئۇلارنىڭ پاراڭغا چۈشىدىغانلىقىنى تۇيغان مۇلازىم بۇي-
رۇتمىلارنى تەييارلاش ئۈچۈن ماڭدى.

26

مۇلازىم قولىدا كۈمۈش تەخسە كۆتۈرگەن پېتى يېتىپ كەلگىنىدە دىئاننا زەينەپ خانىمغا بېشىدىن ئۆتكەن-كەچكەن-لەرنى سۆزلەپ تۈگەتكەن ئىدى.

— ساڭا راستىنىلا ئىچىم ئاغرىدى، دىئاننا، — دېدى زەينەپ خانىم قولىنى ئۇنىڭ قولىنىڭ ئۈستىگە قويۇپ، — ئەمما مارىيدىن غەم يېمە. مەن بىلىدىغان مارىي ھەرگىز ئۆز-ىگە زەرەر يېتىدىغان ئىش قىلىدىغانلاردىن ئەمەس. ئېيتە، ئۆزۈڭنىڭ ئەھۋالى قانداقراق قىزىم، ئېيتقىنىڭغا قارىغاندا، بېشىڭدىن جىق ئىش ئۆتۈپتۇ.

— قەددىمنى رۇسلاش ئۈچۈن تىرىشىۋاتىمەن، زەينەپ خا-نىم. ئەمما بۇنىڭ ئۈچۈن مارىينى تاپمىسام بولمايدۇ. ياردى-مىڭىزگە موھتاجمەن. ناۋادا ئۇ سىزگە تېلېفون قىلىپلا قال-سا، ئۇ بۇ يەرگە كەلگۈچە مەن تۇغرۇلۇق گەپ قىلىپ سال-ماڭ، ماقۇلمۇ؟ بولسا تېلېفون نومۇرى ياكى تۇرغان يېرىنى ئۇقۇپ بەرسىڭىزغۇ ئالەمچە خۇش بولغان بولاتتىم.

— چاتاق يوق، دىئاننا، تېلېفون قىلىپلا قالسا قولۇمدىن

كەلگىنىچە تىرىشىمەن. ئۇنى تېپىش نىيىتىگە كەلگىنىڭدىن بەك خۇش بولدۇم. ئۇ ئاجايىپ قىز. شۇنچە يىل ئايرىلىپ كەتكىنىڭلار بەك چاتاق ئىش بوپتۇ.

زەينەپ خانىم كۈمۈش چايداننى ئېلىپ تىزىنىڭ ئۈستىدىكى خرۇستال ئىستاكانىنىڭ چېيىنى لىقلىدى، ئاندىن دىئانانىڭ قەھۋەسىنىڭ تۈگىگەن ـ تۈگىمىگەنلىكىگە قاراپ قويغاندىن كېيىن، تۈزۈتسىزلا سورىدى:

ـــ مارىي خېتىدە مەن توغرۇلۇق نېمە دەپتۇ؟

زەينەپ خانىمنىڭ بۇ سوئالى بىلەن دىئانا چۆچۈپ ئۆزىگە كەلدى. زەينەپ خانىم بىلەن كۆرۈشكەندىن بېرى، مارىينىڭ كېلىدىغانلىقى ھەققىدىكى گەپلەر بىلەنلا بولۇپ كېتىپ، زەينەپ خانىمنىڭ قانداق ئادەم ئىكەنلىكى تامامەن ئېسىدىن كۆتۈرۈلگەن ئىدى. توغرا، مارىيغا گۈللەر بىلەن مۇڭدىشىشنى ئۆگەتكىنى دەل شۇ ئىدىغۇ!

دىئانا زەينەپ خانىمغا قايتىدىن باشتىن ـ ئاياغ قاراپ چىقتى. ئۇنىڭ ئالدىدا كۆزلىرىدىن تەبەسسۇم، چېھرىدىن كىشىگە خاتىرجەملىك بېغىشلىغۇچى مۇلايىملىق يېغىپ تۇرىدىغان، ئۆزىنى تۇتۇشى ۋە مۇئامىلىسىدىن پازىللىقى چىقىپ تۇرىدىغان ئېسىل بىر ئايال راۋان ئىنگلىزچە سۆزلەپ تۇراتتى. بەلكىم ئۇ مارىينىڭ ئۆزىنى تەسۋىرلەشلىرىنى ئاڭلىسا دەماللىققا كۈلۈپ كېتەر، ۋە بەلكى مارىينىڭ نېمىشقا بۇنداق گەپلەرنى قىلىپ يۈرگەنلىكىنى چۈشەندۈرۈپ بېرەلەر.

ـــ بىلىمەن، سىزگە غەيرىي تۇيۇلۇشى مۇمكىن، ئەمما مارىي بىر خېتىدە سىزنىڭ ئۇنىڭغا گۈللەر بىلەن مۇڭدىشىشنى ئۆگەتكىنىڭىزنى يېزىپتىكەن.

دىئاننانىڭ خىيالىنىڭ ئەكسىچە، زەينەپ خانىمنىڭ يۈزىدە ھېچقانداق ھەيرانلىق ئىپادىسى يوق ئىدى. دىئاننا ئۇنى، "گۈللەر بىلەن مۇڭدىشىش؟ ۋاي، ئۇ مارىي بىلەن ئوينىغان، ئۆي تۇتۇپ ئويناش ئويۇنىنىغۇ" دېگەندەك، ياكى "خەتتە دېيىلگەنلىرى مارىينىڭ خىيال - تەسەۋۋۇرلىرىنىڭ ئىپادىسى" دېگەندەك بىر گەپلەرنى قىلارمىكىن دەپ ئويلىغان ئىدى. راست، دىئاننا مۇشۇنداق ئىنزاھات كۈتكەن ئىدى، چۈنكى دىئاننا ئۆزىنى گۈلنىڭ پىچىرلىشىنى ئاڭلاشنى ئۆگىنىۋالغان ئادەمنىڭ قېشىدا ئەركىن - ئازادە تۇرالايمەن دەپ ئويلاشقىمۇ پېتىنالمايتتى.

دىئاننا قويۇۋېتەرمىكىن دېگەن ئۈمىدتە ھاكىمنىڭ لەۋلىرىگە ئۈمىد-ئىلتىجا بىلەن قارىغان گۇناھكاردەك، زەينەپ خانىمنىڭ چىرايىغا تىكىلدى.

— دېمەك، مارىي شۇنداق يېزىپتۇ - دە... ئىشەنگۈسىز، شۇنداقمۇ؟

دىئاننا نېمە دېيىشنى بىلەلمىدى. تىلىنىڭ ئۇچىغا "ئەلۋەتتە، ئىشەنگىلى بولمايدۇ - دە" دېگەن گەپ كېلىپ بولغان ئىدى، لېكىن زەينەپ خانىمنىڭ ئېغىزىنى تاتىلاپ بېقىش ئويىدا، دېمەسلىك قارارىغا كەلدى:

— بىز "رېئاللىق، ھەقىقەت" دەۋالىدىغان ئىشلارمۇ ئىشەنگۈسىزغۇ، شۇنداققۇ؟ تاپىنىمىزنىڭ ئاستىدا جىمجىت تۇرغان دۇنيانىڭ ئەمەلىيەتتە ئايروپىلاننىڭ سۈرئىتىدىنمۇ نەچچە ئون ھەسسە تېز پىرقىرايدىغانلىقىنى ئويلاپ بېقىڭە... بەلكى سىز مارىيغا گۈللەرنىڭ پىچىرلىشىنى تىڭشاشنى ئۆگەتكەنسىز، مۇمكىن بولمايدىغان ئىش يوققۇ بۇ دۇنيادا.

زەينەپ خانىم ھېچنېمە دېمىدى. ئۇنىڭدىن ھېچقانداق سادا كەلمىگىنىنى كۆرگەن دېئاننا ئاخىرى ئۇنى قىستاپ سورىدى:

— ماڭا راست گەپنى دەڭ، زەينەپ خانىم، مارىيغا راستتىنلا گۈللەرنىڭ پىچىرلىشىشىنى تىڭشاشنى ئۆگەتتىڭىزمۇ؟

زەينەپ خانىم چايدىن بىر ئوتلىدى.

— مارىي كەلگۈچە بىزگە مېھمان بول، دېئاننا. مېھمانخانىمىز گۈللەرنىڭ پىچىرلىشىنى تىڭشىيالمايدىغانلارغىمۇ خىزمەت قىلىدۇ. ھەم ئىشىنىمەنكى، مارىينىڭ قوشكېزەك قېرىندىشىنى كۈتۈشنى بارلىق مۇلازىملىرىمىز شەرەپ دەپ بىلىدۇ.

زەينەپ خانىمنىڭ بۇنداق ئىنكاس قايتۇرۇشىنى كۆرگەن دېئاننا، ئۇ مارىينىڭ ئىززىتىنى قوغداۋاتامدىغاندۇ؟ ياكى قەستەن سىرلىق كۆرۈنۈشكە تىرىشىۋاتامدىغاندۇ؟ ياكى بولمىسا باشقىچە بىر سەۋەب بارمىدۇ؟ دېگەنلەرنى خىيالىدىن ئۆتكۈزدى.

— رەھمەت، زەينەپ خانىم. مېھمان بولۇش تەكلىپىڭىزنى قوبۇل قىلالمايمەن. لېكىن، مېھمانخانىڭىزدا ئورۇن بولسا، مارىي كەلگۈچە خېرىدارىڭىز بولاي.

— ئەپسۇسكى، مېھمانخانىمىز توشۇپ كەتتى. بۇ يەردە تۇراي دېسەڭ بىردىنبىر تاللاش يولۇڭ مېھمىنىمىز بولۇش، دېئاننا.

زەينەپ خانىم سۆزىنى تۈگەتكەندىن كېيىن مۇلازىمنىڭ قېشىغا باردى ۋە ئۇنىڭغا تۈركچە بىر نېمىلەرنى دېدى.

— دېئاننا، ھېرىپ كەتكەندەك قىلىسەن. خالىساڭ، ئۆيگە

ئاچىقىپ قويسۇن. قانداق تەلىپىڭ بولسا، بۇلارغا دەۋەر. قانداق بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، مارىي كەلگەندە هامان كۆرۈ-شىمىز سەن بىلەن...

زەينەپ خانىم مۇلايىم مۇئامىلە قىلغان بولسىمۇ، لېكىن دىئاننا ئالدىدىكىسىنىڭ هامان مارىي ئەمەسلىكىنى بىلدۈرۈپ قويۇش ئىستىكىنى يوشۇرۇپ قالالمىغانلىقىنى هېس قىلدى. ئۇ "كۆڭلۈم يېرىملىقى راست، ئەمما ئۆيىڭىزگىمۇ، مارىينى دەپ ماڭا كۆرسەتكەن دوستانىلىقىڭىزغىمۇ رەھمەت، قوبۇل قىلالمايمەن" دەپلا چىقىپ كەتمەكچى بولدىيۇ، ئەمما ئۇنداق قىلمىدى، بېشىنى ئەگكىنىچە زەينەپ خانىمنىڭ تەكلىپىنى قوبۇل قىلغانلىقىنى بىلدۈردى.

27

كېچىنى ناھايىتى شېرىن ئۇيقۇ بىلەن ئۆتكۈزگەن دىئاننا سەھەر تۇرۇپ ناشتىلىق زالىغا چۈشتى. ئۇ زالغا قەدەم ئې-لىپلا زەينەپ خانىمنىڭ ئىشككە يېقىن ئۇستەلنىڭ بىرىدە يالغۇز ئولتۇرغانلىقىنى كۆردى.

دىئاننا چوڭقۇر بىر تىنىۋېلىپ قىلماقچى بولغان ئىشىنى ئويلىدى. بۇنى ئەلۋەتتە مارىيىنىڭ غايىۋى خىياللىرىغا ئىشەن-گىنى ئۈچۈن ياكى سىرلىق كۆرۈنۈشكە خۇشتار مۇنۇ خوتۇن-نى خۇش قىلىش ئۈچۈنمۇ قىلىۋاتقىنى يوق. بىردىنبىر مەق-سىتى مارىيىنىڭ قانداقىسىگە شۇ ھالغا چۈشۈپ قالغىنىنى چۈشىنىش ئىدى.

— كەچۈرۈڭ، سىزگە دەخلى قىلماسمەن.

— ياق، ئۇنداق ئەمەس قىزىم، ئەمما سەل تۇرۇپ ماڭمى-سام بولمايدۇ.

دىئاننا چوڭقۇر تىنىۋېلىپ كەسكىن تەلەپپۇزدا:

— مارىيغا ئۆگەتكەنلىرىڭىزنى ماڭىمۇ ئۆگىتىپ قويسى-ڭىز بوپتىكەن، — دېدى.

زەينەپ خانىم ھېچنېمە دېمەستىن دىئانىنانىڭ كۆزىنىڭ تەكتىگە چوڭقۇرلاپ كىرىپ، جىمى ھېس ـ تۇيغۇ، ئوي ـ خىياللىرىنى تەلقىنلەپ بولۇپ، يەنە ئۇنى يالغۇز تاشلاپ چىـ ـقىپ كېتىدىغان تەرزدە ئۇنىڭ كۆزىنىڭ ئىچىگە خېلىغىچە تىكىلىپ قاراپ تۇردى.

ــ ئولتۇرمامسەن، دىئانىنا؟

ــ بۇ قوشۇلغانلىقىڭىزنى بىلدۈرەمدۇ؟

ــ نېمىگە قوشۇلىمەن؟

قەستەن چۈشەنمىگەن قىياپەتكە كىرىۋېلىۋاتىدۇ، دەپ ئويلىدى دىئانىنا ئىچىدە. بەلكى تېخىمۇ سىرلىق كۆرۈنۈشكە تىرىشىۋاتقاندۇ، ئۇنى ئوينىتىپ، كولدۇرلىتىۋاتقاندۇ.

ــ ماڭىمۇ مارىيغا ئۆگەتكەندەك گۈللەرنىڭ پىچىرلىشىغا قۇلاق سېلىشنى ئۆگىتىپ قويۇڭ، زەينەپ خانىم.

ــ قانداقسىگە بۇنى ئۆگەنگۈڭ كېلىپ قالدى، دىئانىنا؟

ــ مارىيغا شۇنچىلىك تەسىر قىلغىنىغا قارىغاندا ئاجايىپ سىرلىق بىر ئىش بولسا كېرەك.

زەينەپ خانىمنىڭ يۈزىدىكى مۇلايىم، تەبەسسۇمغا مايىل ئىپادە شۇ ھامان غايىب بولدى.

ــ بۇنىڭ بەدىلىگە مەن تەلەپ قىلىدىغان نەرسىنى بېرە ـ لەمسەن ئەمىسە؟

ــ مەندىن نېمە ئىستەيسىزكىن؟

ــ جېنىڭنى.

دىئانىنا بۇنىڭ چاقچاق ياكى يەنە شۇ سىرلىق گەپلەرنىڭ داۋامى ئىكەنلىكىنى بىلەلمىدى. ھېچنېمە دېمىدى، پەقەتلا كۈلدى. ئۇ زەينەپ خانىمنىڭمۇ كۈلۈشىنى كۈتكەن ئىدى،

لېكىن ئۇ ھېلىھەم قەتئىي، ئىپادىسىز ھالدا تۇراتتى.

— مارىيدىنمۇ جېنىنى بېرىشنى تەلەپ قىلغانمىتىڭىز؟

— ئۇنىڭغا ھاجەتسىز ئىدى، مارىي گۇللەرنىڭمۇ پاراڭ قىلىدىغانلىقىدىن ئىبارەت بۇ ھەقىقەتكە گۇمان بىلەن قارىغۇچىلاردىن ئەمەس ئىدى. سەنچۇ، دىئاننا؟ سەن گۇللەرنىڭ پىچىر-زىكرىگە ھەمسۆھبەت بولغىلى بولىدىغانلىقىغا ئىشەنمىدىغان بىر جانغا ساھىبمۇ ياكى بۇنىڭغا شۈبھە بىلەن قارايدىغان جانغىمۇ؟

— يا خۇدا، زەينەپ خانىم، — دېدى دىئاننا، — مارىي يېنىڭىزغا كەلگەندە كىچىكلا بالا ئىكەنتۇق. مەنمۇ ئۇ يېشىمدا بولغان بولسىدىم، گۇللەرنىڭ گەپ قىلالايدىغانلىقىدىن ئېشىپ چۈشىدىغان ئاجايىبات بولسىمۇ ئىشەنگەن بولاتتىم.

— مەسىلەن؟

— مەسىلەن، مەسىلەن... دۇنيانى سۇ ئۈزۈپ كېزىپ چىقالايدىغانلىقىمغا، ئۇچالايدىغانلىقىمغا، پەرىشتىلەر بىلەن سۆھبەت قۇرالايدىغانلىقىمغا ئىشەنگەن بولاتتىم؛ كىچىك ۋاقتىمدا ئانام، دادامنىڭ خۇدايىمنىڭ قېشىدا ئىكەنلىكىنى دېگەن ئىدى، مەن شۇ چاغدا پۈتۈن دۇنيانى سۇدا ئۈزۈپ كېزىپ بولسىمۇ خۇدانىڭ دەرگاھىنى تېپىش؛ دېڭىز - ئوكيانلاردىن تاپالمىسام، غايەت زور قانات تاقاپ ئۇنى كۆكتىن، ئاسماندىن ئىزدەش؛ ناۋادا ئۇ يەردىنمۇ ئۇچرىتالمىسام، پەرىشتىدىن مېنى دادامنىڭ قېشىغا يەتكۈزۈشىنى ئۆتۈنۈش توغرۇلۇق ئۆزۈمگە ئەھدە قىلغان ئىدىم. نېمىشقا؟ چۈنكى مەن كىچىك ئىدىم، بالا ئىدىم، بالا! سىز رېئاللىقنىڭ قانداقلىقىنى، مەن مۇشۇنداق غايىۋىي خىياللارنى سۈرۈۋاتقاندا دادامنىڭ

نەدىلىكىنى بىلەمسىز؟

دىئاننا يىغىدىن توختاپ قالدى.

— بولدى، نېمە بولسا بولسۇن، ئەمدى بۇلار مۇھىم ئەمەسقۇ، يوققۇ ئىشقىلىپ؟

— ئاخىرىدا قانداق بولدى، دىئاننا؟

— نېمە نېمە بولدى؟

— داداڭنى ئىزدەش، ئۇنىڭ بىلەن دىدارلىشىش خىيالىدىن قانداقسىگە ۋاز كېچىپ قالدىڭ؟ كىم ساڭا ئۇنى ئەمدى تاپالمايسەن دېدى؟

دىئاننا ئورنىدىن شاققىدە تۇرۇپ كەتتى.

— كەچۈرۈڭ، زەينەپ خانىم، مەن ئېزىپتىمەن، خاتالىشىپتىمەن. لېكىن خاتىرجەم بولۇڭ، ئەمدى سىزنى ئاۋارە قىلمايمەن.

— پەرەز قىلغىنىمدەك، — دېدى زەينەپ خانىم، — دىئاننانىڭ ئۆلگۈسى يوق... شۇڭا گۈللەرگىمۇ قولاق تۇتالماس.

دىئاننا زەينەپ خانىمدىن يۈزىنى ئۆرۈپ ئىشىك تامان بۇرالغىنىدا، ئۇنىڭ كەينىدىن پىچىرلىغاندەك پەس ئاۋازدا سورالغان ئاۋاز ئاڭلاندى:

— هاياتنىڭ قىممىتىنى كىملەرنىڭ ئەڭ ياخشى چۈشىنىدىغانلىقىنى بىلەمسەن، دىئاننا؟

دىئاننا توختىدى، ئەمما ئارقىسىغا بۇرۇلماستىن شۇ پېتى ساقلىدى.

زەينەپ خانىم ئۆزى سورىغان سوئالغا ئۆزى جاۋاب بەردى:

— ئۆلۈمنىڭ تەمىنى تېتىغۇچىلار!

دىئاننا ئۇستەلگە قايتىپ كەلدى ۋە يەرگە قارىغىنىچە:
— قېنى ئېيتىڭە، مەندىن نېمە سورايسىز؟ — دەپ سورىدى.
— پەقەت بىرلا نەرسىنى — گۈللەرنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىغىلى بولىدىغانلىقىغا ئىشەنمەيدىغان دىئاننانى ئۆلتۈر، دىئاننا! بۇنداق ئۆلۈمگە يۈزلىنىش، ساڭا گۈللەرنىڭ تىلىنى چۈشىنەلەيدىغان يېڭى بىر هايات ئاتا قىلىدۇ. گۈللەرنىڭ تىلىنى ئۆگىنىپ قويۇشۇمنى ئۆتۈنگىنىڭ ئۈچۈنلا بۇنى تەلەپ قىلىۋاتىمەن.
— بىلەمسىز، زەينەپ خانىم، گۈللەرنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاش دېيىلگەن بۇ ئىش، مېنىڭ چۈشەنگىنىم بويىچە، ئەگەر جىسمانەن ئاڭلاش بولىدىغان بولسا، سىزگە ئۇچۇق دەي، بۇنىڭغا هەرگىز ئىشەنمەيمەن. ئەگەر ئەكسىچە بولغان تەقدىردىمۇ، يەنىلا ئۇنىڭغا قىزىقمايمەن. لېكىن مەيلى ئۆگىنىمەن دېسىڭىز، بولدى، قېنى ئۆگىتىڭ.
— ئەمما شەرتىم بار.
— نېمە شەرت؟
— ناهايىتى ئاددىي. دېگەنلىرىمگە مۇتلەق بويسۇنىسەن. دەرستىن ۋاز كېچىمەن دېسەڭ ئىختىيارىڭ، ئەمما ئوقۇيمەن دەيدىكەنسەن ئىتائەتمەدىن چىقمايسەن. دەرس ئارقا باغدا، ئالدىن بەلگىلەنگەن ۋاقىتتا ئۆتۈلىدۇ. بىر دەقىقىمۇ كېچىكىشكە رۇخسەت يوق. كېچىكىپ كەلگۈچە، كەلمەيلا قوي. باغدا باغۋەننىڭ، يەنى مېنىڭ تەرتىپىم يۈرگۈزۈلىدۇ. ئوقۇيدىغىنىمىز جەمئىي تۆت دەرس، بۇ گۈللەرنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاش ماهارىتىدىكى پىراكتىكا هېسابلىنىدۇ، شۇڭا بۇ جەر-

ياندا مېھمانخانىدىن يالغۇز سىرتقا چىقىش چەكلىنىدۇ. ئەڭ ئاخىرقى شەرت ــ قۇرۇق تەرجىمىھال.

ــ قۇرۇق تەرجىمىھال؟

ــ ھەئە. ئەلۋەتتە سەن مۇئەييەن بىر ماكان ـ زاماندا، بەلگىلىك ئىجتىمائىي شارائىتتا ئۆسۈپ يېتىلگەن بىر قىز ـ نىڭ كەچمىشىگە ساھىبلىق قىلىۋاتىسەن. لېكىن ناۋادا سەن بۇندىن بىر نەچچە ئەسىر كېيىن سان فرانسىسكودا تۇغۇلغان بولساڭ؛ ياكى بىر نەچچە يۈز يىل ئاۋۋال ئىندىئانلارنىڭ ئا ـ رىسىدا ئۆسكەن بولساڭ؛ ۋە ياكى ھازىر تىنچ ئوكيانىنىڭ شى ـ مالىدىكى بىرەر ئارالدا ياشاپ قالغان بولساڭ ئىدىڭ، ئۇ چاغدا سېنىڭ كەچمىش ـ تەرجىمىھاللىرىڭ تامامەن باشقىچە بولغان بولاتتى، بەلكىم بۈگۈن توغرا دەپ قارىغان ئىشلى ـ رىڭ، مەنتىقىگە ئۇيغۇن دەپ قارىغان كۆز قاراشلىرىڭنىڭ پۈتۈنلەي ئەكسىچە بىر نەرسىلەرگە بەيئەت قىلغان بولۇشۇڭ ـ مۇ مۇمكىن بولاتتى. كەچمىش دېگەن نىسپىي بولىدۇ، دىئاد ـ نا. بىز گۈللەرنىڭ ئاۋازىنى زامان، ماكان ۋە بىز ياشاۋاتقان ئىجتىمائىي شارائىتنىڭ بېقىندىسىغا چۈشۈپ قالمىغان ۋۇ ـ جۇدىمىز بىلەن سېزىمىز. بۇنىڭ ئۈچۈن بىز بۇرۇن ئالغان بارلىق تەربىيە، تەجرىبە، بولۇپمۇ باھالارنىڭ تامامىسىنى چۆرۈپ تاشلىشىمىزغا توغرا كېلىدۇ. بۇلار ئەسقاتسا ئىدى، گۈللەرنىڭ ئاۋازىنى ئەڭ ئاۋۋال بوتانىكلار ئاڭلىيالىسا بولات ـ تى. ئەمما تا ھازىرغىچە بۇرۇن ئۆگەنگەن ئاشۇ نەرسىلەر باغدا بىزگە يۈك، ناھايىتى ئېغىر يۈك بولۇپلا كەلدى.

دىئاننا خۇددى بىر نەرسىنى سەزگەندەك زەينەپ خانىمغا قارىغىنىچە دېدى:

— بۇ يۇك يەلكەمدىلا بولىدىكەن سۇ مېنى كۆتۈرەلمەس، شۇنداقمۇ؟

— ناھايىتى توغرا دېدىڭ. بۇنى نەدىن ئاڭلىغانتىڭ؟

— مۇشۇنىڭغا ئوخشاپراق كېتىدىغان بىر گەپنى ئانام مارىينىڭ چۇشىدە دەپتىكەنتۇق. خەتتە يېزىلىشچە، مارىينىڭ چۇشىدە ئايان بولغانلىرى ئۇزۇن ئۆتمەي بۇ دۇنيادا راست ئالدىغا كەلگەنمىش.

— بۇ تەبىئىي ئىش، — دېدى زەينەپ خانىم، — چۇش رېئاللىقتا زاھىر بولىدىغان ئىشلارغا خېمىر تۇرۇچتۇر.

دىئاننا مارىينىڭ چۇشلىرى ھەققىدە ئارتۇق گەپ قىلغۇسى كەلمەي سۆزنى يەنە ئەسلىي تېمىغا بۇرىۋەتتى:

— شەرتلىرىڭىز ھەققىدە توختىلايلى... دېمەككى، ھەممىگە كۆندۇممۇ دەي، ئاخىرىدا نېمىگە ئېرىشەرمەن؟

— باغقا قەدەم ئېلىشتىكى مەقسىتىڭ نېمە بولسا، شۇنىڭغا يېتەرسەن. باغدا نېمە قىلغانلىقىمىز ئەمەس، بەلكى نېمە ئۈچۈن شۇ ئىشنى قىلغانلىقىمىز ھەممىدىن مۇھىم. يەنى، باغقا گۇللەر بىلەن مۇڭدىشىش ئارقىلىق باشقىلاردىن ئالاھىدىرەك ئادەم بولۇش نىيىتىدە يۇت تىقساڭ، ئېرىشىدىغىنىڭ كىبىر بولۇر؛ مەقسىتىڭ گۇللەرنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاشلا بولىدىكەن، ئۇنى تىڭشىيالايدىغان قۇلاققا ئىگە بولىسەن؛ مۇبادا ئۇنىڭدىنمۇ ھالقىپ، مارىيغا ئوخشاش، گۇللەرنىڭ ۋاستىسى بىلەن ئاناڭنىڭ خۇش مۇبارەك ئاۋازىنى ئاڭلاشنى كۆڭلۈڭگە پۈكسەڭ، بۇنىڭغىمۇ ھەم يېتەرسەن. ھەممىسىنى قويۇپ، بىر مەھەللىك كۆڭۈل خۇشى قىلىپلا چىقاي دەپ ئويلىساڭ، ئۇمۇ ھەم تامامەن مۇمكىن.

بۇ گەپلەر بۇيۇك بىر چاقچاق كەبى كېتىپ باراتتى. تېخى بايىلا كامالەتلىك ئىلىم ئىگىسى سىياقىدا كۆرۈنگەن زەينەپ خانىم، بىردىنلا قىلدىن قىيىق كېتىپ قېلىشقىمۇ ئەسلا يول قويماس قاتتىق قول نازارەتچىگە ياكى ئەمىرلىرىگە كەسكىن بۇيرۇق چۈشۈرۈۋاتقان سۇرلۇك سەركەردىگە ئوخشاپ قالغان ئىدى. خۇددى ئۆتىدىغان دەرسى گۈل ـ چېچەك توغرۇلۇق ئەمەس، باشقا بىر ئېھتىياتلىق ئىشتىكىدەك...

— بىر ئىش دىققىتىمنى تارتتى، — دەپ سۆز قاتتى دىئاننا، — ئىشىنەيلى ـ ئىشەنمەيلى، گۈللەرنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاش دەيدىغان بۇ گەپ كىشىگە ناھايىتى ھاياجانلىق تۇيۇلۇشى تۇرغانلا گەپ. ئەمما ئەكسىچە سىز ھازىر دەۋاتقان بۇ شەرت، ئۆلچەملەر... خاتا چۈشىنىپ قالماڭ، دېمەكچىمەنكى، بەكلا چىڭ، كىشىنى بوغۇپ قويامدۇ ـ قانداق؟

— بۇلۇت، يامغۇر، ئېرىق، دەريالاردىكى سۇ كىشىگە قالتىس ھاياجان بېغىشلايدۇ، دىئاننا، — دېدى زەينەپ خانىم، — لېكىن ئۇسسۇزلۇقىمىزنى قاندۇرۇش ئۇچۇن بىز ئاخىرىدا يەنىلا بىر قاچىغا موھتاجمىز.

بىر ھازا ئۇنسىز تۇرۇپ قالغان دىئاننا:

— پەقەت تۆتلا دەرس دېدىڭىز ـ ھە؟ — دېدى ئاخىرى يۇتۇنۇپ.

— ھەئە، تۆتلا دەرس.

— ئۇنداقتا... بولدى، قوشۇلدۇم.

زەينەپ خانىم ئورنىدىن تۇردى.

— بىرىنچى دەرسىمىز ئەتە ئەتىگەن سائەت 6:11 مىنۇت ئۆتكەندە باشلىنىدۇ. تېمىسى: گۈللەرنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاش ما ـ

تېماتىكىسى. ئالگېبرا، گېئومېترىيە دېگەندەك كىتابلارنى كۆتۈرۈپ كەلمىسەڭمۇ بولىدۇ. مەن دېگەن ۋاقىتتا باغنىڭ ئىشىكىنىڭ ئۇدۇلىدىكى ئورۇندۇقتا ھازىر بولساڭلا بولىدى.

ــ ئەتىگەن سائەت ئالتىدىن ئون بىر؟

ــ دەل شۇ ۋاقىتتا.

بۇنداق ئەتىگەن تۇرۇش دىئانناغا ياقمىغان بولسىمۇ، بىر-شى بىلەن ماقۇللۇقىنى بىلدۈردى.

ــ خوش، ئۇنداق بولسا سائەتلىرىمىزنى ئۇدۇللىۋالايلى، ــ دېدى زەينەپ خانىم، ــ ھە راست، تاس قاپتىمەن ئۇنتۇپ قالغىلى، ئەگەر دەرس تۈگىگەندە گۈللەرنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىيالىساڭ، مۇكاپات بار.

ــ بۇنچە ئېھتىماللىق قويغىنىڭىزغا قارىغاندا، ماڭا بەكلا ئىشىنىدىغان ئوخشىمامسىز؟

ــ سەن ئۆزۈڭگە ئىشىنىدىكەنسەن، مەنمۇ ساڭا ئى-شىنىمەن.

ــ نېمە مۇكاپات؟

ــ ئۇزاق يىللاردىن بىزگىچە يېتىپ كەلگەن بىر ھېكمەت.

ــ ئاڭلىيالىسامچۇ؟ ــ دەپ سورىدى دىئاننا ئويناشقا-ندەك كۈلۈمسىرەپ، ــ سىنىپ ئاشالمىغانلارغا جازا يوقمۇ؟

ــ گۈللەرنىڭ ئۇنسىزلىكى، ــ دېدى زەينەپ خانىم، ــ گۈللەرنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىيالماسلىقنىڭ ئۆزىلا ئەڭ ئېغىر جازا!

28

دىئاننا تاختا ئۇرۇندۇقنىڭ بىرىگە كېلىپ ئولتۇردى. زەينەپ خانىم بىلەن كۆرۈشىدىغانغا يەنە بەش مىنۇت بار ئىدى. باغنىڭ ئەتراپىغا بويىدىن ئېگىز چىتلاق تۇتۇلغان بولۇپ، ئىچىنى كۆرگىلى بولمايتتى. ئەمما ئېگىز چىتلاقنىڭ ئەكسىچە، باغقا كىرىدىغان ئىشىك تولىمۇ پاكار ۋە تار ئىدى.

دىئاننانىڭ كۆزى سائەت ئىسترېلكىسىدا بولغىنى بىلەن كاللىسى «گۈل ئاۋازىنى ئاڭلاش ماتېماتىكىسى»نىڭ زادى نېمىلىكى ھەققىدىكى خىيال بىلەن بەند ئىدى. ھەرقانچە ئويلىسىمۇ بۇ غەلىتە ماتېماتىكا دەرسىدە زادى نېمىلەرنىڭ سۆزلىنىدىغانلىقىنى ئويلاپ يېتەلمەيتتى.

سائەتنىڭ مىنۇت ئىسترېلكىسى دەل ئون بىرگە توغرىلانغان مەھەلدە زەينەپ خانىمنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى:

— ئەقىل بىلەن بۇ ئىشلارنىڭ تەكتىگە يېتىپ بولالمايسەن، دىئاننا.

دىئاننا ھەيرانلىقىنى يېپىش ئۈچۈن كۈلدى ۋە ھەرقانچە بولسىمۇ زەينەپ خانىم كۆڭلۈمدىكىنى بىلەلمەس، مەندەك

بىر ئادەمنىڭ نېمىنى ئويلاپ ئولتۇرغىنىنى پەرەز قىلىش تەس ئەمەسقۇ، دەپ ئويلىدى ئىچىدە. تاڭنىڭ بۇ پەيتىدە گۈل-نىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاشنى ئۆگىنىمەن دەپ، سائەتنىڭ توشۇشى-نى ساقلاپ ئولتۇرغان ئادەم، نېمە دەرس ئۆتۈلىدىغانلىقى ھەققىدە ئويلانماي، يەنە نېمىنى خىيال قىلسۇن؟

ـــ مېنىڭ ئەقلىم بۇ ئىشلارغا يەتمىسە، قېنى سىز چۈ-شەندۈرۈڭ ماڭا، گۈلنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاش دېگەن نېمە زادى؟

ـــ سەن زەيتۇن يەپ باققانمۇ، قىزىم؟

ـــ يېگەن؟ ئەجەب بۇنى سوراپ قالدىڭىزغۇ؟

ـــ سېنى ماڭا ئاشۇ زەيتۇننىڭ تەمىنى تەرىپلەپ بېرە-لەرمۇ، دەپ ئويلاۋاتىمەن. قېنى، كەل، ئىككىمىز كېلىشەيلى، سەن ماڭا زەيتۇننىڭ تەمىنى ئېيتىپ بەر، مەن ساڭا گۈلنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاشنىڭ زادى قانداق ئىشلىقىنى دەپ بېرەي.

ـــ خوپ، ـــ دېدى دىئانىنا ئويلىنىپ، ـــ زەيتۇن... ھە... تۇزلۇقراق... ھە... مۇنداق... مايلىق... ھە... مۇنداق... يە-نى... خۇددى... ئىشقىلىپ كۈچلۈك تەملىك... خۇددى... نې-مىتتى... نېمىدەك... ئىشقىلىپ...

زەينەپ خانىم چىرايىنى پۈرۈشتۈردى.

ـــ ئېغىزىمغا تۇزلۇق، مايلىق، كۈچلۈك بىر تەم كەلدى. ھەرنېمە بولسا زەيتۇن يەپ بېقىپتىكەنمەن، بولمىسا بۇ دې-گەنلىرىڭدىن ھېچنېمىنى كۆز ئالدىمغا كەلتۈرەلمەسكەنمەن.

ـــ خوپ، سىز يەڭدىڭىز.

ـــ ئەمدى، زەيتۇننىڭ تەمىمۇ، گۈلنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاش-مۇ بىر يەردە تۇرۇپ تۇرسۇن، باغقا كىرىشتىن ئاۋۋال بىر ماتېماتىكا دەرسىمىز ھەققىدە توختىلىۋالايلى، بولامدۇ؟

— قېنى مەرھەمەت، قۇلىقىم سىزدە.

— گۈل ئاۋازىنى ئاڭلاش ماتېماتىكىسى — بۇ ماھارەتكە ئېشىنىدىغان - ئېشەنمەيدىغان ھەرقانداق بىر ئادەم ئۆگىنىپ قويۇشى كېرەك دەرستۇر. چۈنكى گۈلنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاش ماتېماتىكىسى، دېگەن تېما ئاستىدا ئۆگىنىدىغان فورمۇلا پەقەت گۈللەرنىڭ تىلىنى چۈشىنىشتىلا ئەمەس، بەلكى بەش ئەزايىمىزغا تايىنىپلا جاۋاب بېرەلمەيدىغان ۋە جاۋاب مۇمكىنچىلىكى چەكسىز بولغان ھەرقانداق مەسىلە ئۈچۈنمۇ زۆرۈردۇر. "ئۆلگەندىن كېيىن نېمە بولىدۇ؟" دېگەندەك سوئاللارغا مىسالەن.

بۇنداق سوئاللارغا جاۋاب بېرىشتىن ئاۋۋال بۇ فورمۇلا ئېسىمىزدە مەھكەم تۇرغاي: يەنى بىر بۆلۈنگەن چەكسىز $(1/\infty)$. بۇ فورمۇلاغا سەل تۇرۇپ ئۆتەيلى. ھازىر دېگىنە دېئاننا، گۈللەر ھازىر ئېيتىۋاتقان ناخشىنى ئاڭلىيالىدىڭمۇ؟

— سىز بۇنى ئوبدان بىلىسىز، زەينەپ خانىم، مەن ھېچنېمىنى ئاڭلىمىدىم.

— قايسى ناخشىنى ئېيتىۋاتىدۇ؟

— ئاڭلىمىدىم دېدىمغۇ.

— شۇنداقمۇ بولسۇن، بىر ناخشىنىڭ ئىسمىنى دېمەمسەن، بەلكى توغرا تاپامسەن تېخى.

زەينەپ خانىمنىڭ ئۆزىنى قويۇۋەتمەيدىغانلىقىنى سەزگەن دېئاننا:

— خوپ، — دېدى، — كات ستېۋېنسنىڭ «بۇزۇلدىغۇ سەھەر جىملىقى» دېگەن ناخشىسىنى ئېيتىۋاتىدۇ دەي.

— سېنىڭچە بۇ پەرىزىڭ توغرا چىققانمىدۇ؟

ــ تەبىئىيكى، ياق.

ــ كەل، قىزىم، ساڭا يەنە بىر پۇرسەت بېرەي، يەنە بىر-نى سىناپ باق.

ــ ھىم، داھا دوغۇلىنىڭ ناخشىسى قۇلىقىڭىزغا خوپ يا-قارمىكىن؟ راشىد تاھانىڭ «ياربىيار»سىچۇ؟

ــ ئەمدى دە، بۇ نۆۋەت تاپقانسەنمۇ؟

ــ ئەلۋەتتە، ياق! چۈشەنمىدىم، زادى نېمە قىلماقچىسىز، زەينەپ خانىم؟

ــ ئەمدى سېنىڭ ئىستاتىستىكا بىلىمىڭنى سىناپ با-قاي. گۈلنىڭ ناخشىسىنى توغرا تېپىش ئېھتىماللىقىڭ قانچە بولۇشى مۇمكىن؟

ــ ئاساسەن يوق دېيەرلىك.

ــ توغرا. ئېيتىلغان ناخشىنىڭ سانىنى جاۋابى بولۇش مۇمكىنچىلىكى بولغان سانغا بۆلسەك، پەرەز قىلىپ تېپىشىـ-مىز مۇمكىن بولغان ناخشىنىڭ ئېھتىماللىقى چىقىدۇ. ئېيـ-تىلغان ناخشا پەقەت بىر. ھازىرغا قەدەر، دۇنيانىڭ تامامى بو-لۇڭ - پۇچقاقلىرىدا، نەچچە مىڭ يىلدىن بېرى، نەچچە يۈز تىلدا، مىليونلىغان سەنئەتكار تەرىپىدىن ئورۇنلانغان ناخ-شىلارنى نەزەرگە ئالىدىغان بولساق، جاۋاب مۇمكىنچىلىكى نەچچە تىرىليوندىن ئېشىپ كېتىشى مۇمكىن. ئەمدى بۇنىڭغا تېخى يېزىلمىغان، ئەمما گۈللەر ئۆزلىرى كۈيلەيدىغان ناخ-شىلارنى قوشساق، جاۋاب مۇمكىنچىلىكىنى پەقەت "چەكسىز" دېيەلىشىمىزلا مۇمكىن، شۇنداقمۇ؟ بۇنداق ئەھۋالدا، ناخشىنى پەرەز قىلىپ توغرا تېپىش ئېھتىماللىقىمىز: "بىر بۆلۈنگەن چەكسىز" بولىدۇ. مانا بۇ گۈللەرنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاشنى ئۆ-

گىنىشتىن بۇرۇن ئىسمىمىزدە چەك ساقلاشقا تېگىشلىك فور-مۇلادۇر. ئۇنداق بولسا ئەمدى دە، دېئاننا، بىرنى چەكسىزگە بۆلسەك قانچە؟

— نۆل، ئىسمىدە قىلىشچە...

— توغرا، ئەمما بۇ نورمال بىر نۆل بولسا ئىدى، گۈللەر-نىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىيالاش ئېھتىماللىقىمىز ئەسلا بولمىغان بولاتتى. بىرنى چەكسىزگە بۆلسەك "ئالاھىدە نۆل" چىقار.

— ئالاھىدە نۆل؟

— ماتېماتىكا سەۋىيەڭنىڭ مەندىن ئېشىپ چۈشىدىغانلى-قىدىن گۇمان قىلمايمەن، دېئاننا. ئەمما بۇ فورمۇلانىڭ ماتې-ماتىكىلىق قىممىتى ھەققىدە يەنە ئىككى ئېغىز سۆزلەپ قو-ياي. بىز بىرنىڭ ھەرقانداق بىر سانغا بۆلۈنۈشىنى كۆرۈپ باقايلى... ھە، بىرنى بۆلىدىغان رەقەمنىڭ قىممىتى ئاشقان-سېرى، تەڭلىكتىكى، يەنى بىرنىڭ قارشى تەرىپىدە تۇرىدىغان بۆلۈنمىدىكى نۆلنىڭ سانىمۇ شۇنچە ئارتىپ بارىدۇ. يەنى بۇ-نىڭ جاۋابى — نۆل پۈتۈن x x ، ياكى ...0.000000 شەك-لىدە كېتىۋېرىدۇ. ئەمما بىزنىڭ كۆزىمىزگە كۆرۈنمىگىنى بىلەن، جاۋابنىڭ، يەنى ئاشۇ چەكسىز نۆللەرنىڭ ئەڭ ئاخى-رىسىدا ھامان بىر "1" مەۋجۇتتۇر. جاۋابى نۆل، ئەمما ھەر-قانچە چەكسىز داۋاملاشسىمۇ ھامان "1" بىلەن ئاخىرلىشىدى-غان ئالاھىدە نۆلدۇر. مانا بۇ بەك مۇھىم، دېئاننا. چۈنكى بۇ جاۋاب بىر تەرەپتىن ناخشىنىڭ بىز پەرەز قىلىۋاتقان جاۋابى-نىڭ توغرا بولۇش ئېھتىماللىقىنىڭ نۆل بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرسە، يەنە بىر تەرەپتىن ناخشىنىڭ ئىسمىنى توغرا تې-پىش ئىمكانىيىتىمىزنىڭ ھامان مەۋجۇتلۇقىنى بىلدۈرىدۇ.

سەندىن گۈللەرنىڭ قايسى ناخشىنى ئېيتىۋاتقىنىنى سو-رىغىنىمدا سەن ناھايىتى توغرا جاۋاب بېرىپ، بىلمەيدىغانلى-قىڭنى ئېيتتىڭ. نېمىشقا؟ چۈنكى بىلمەيدىغىنىڭنى بىلەت-تىڭ. بەش ئەزايىڭغا تايىنىپ بۇ جاۋابنى تاپالمايتتىڭ ۋە جاۋاب ئېھتىماللىقى چەكسىز بولغان بۇ سوئالنىڭ نەتىجە-سىنى پەرەز قىلىپ يۈرۈشىڭنىڭمۇ ھېچقانداق ئەھمىيىتى يوقلۇقىنى ھېس قىلغان ئىدىڭ.

بىز ھەقىقىي توغرا ناخشىنىڭ ئىسمىغا پەرەز - تەخمىن بىلەن ئەمەس، پەقەت "شاھىت"لىق مەقامى بىلەنلا يېتەلەيمىز. شۇڭا ھەممىدىن ئاۋۋال گۈللەرگە قۇلىقىمىز بىلەن ئەمەس، قەلبىمىز بىلەن يۈزلىنىشىمىز كېرەكلىكىنى چۈشىنىشىمىز لازىم.

ھەرقانداق بىر ئىنساننىڭ قەلبى تۇغۇلۇشىدا بۇنداق ئىقتىدارغا ئىگىدۇر، ئەمما ۋاقىتنىڭ ئۆتۈشى بىلەن قەلب بارا - بارا پاك بولۇپ، گۈللەرنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىيالماس ھال-غا كېلىپ قالىدۇ. گۈللەرنىڭ ناخشىسىغا "شاھىت" بولۇشنى ئارزۇلىغان ھەرقانداق ئادەم ئاۋۋال چوڭ بولۇش جەريانىدا قولدىن چىقىرىۋەتكەن ئاشۇ ئىقتىدارىنى قايتۇرۇپ كەلمىكى لازىم. بۇنىڭغا گۈللەرگە تەلپۈنۈش، گۈللەرنى سۆيۈش ۋە بۇ سۆيگۈنى ئاسراش ئارقىلىق يەتكىلى بولىدۇ.

باغقا قەدەم باسقان دەسلەپكى كۈنلىرىمىزدە بەلكى گۈل-لەرنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاشقا مۇۋەپپەق بولالماسمىز. ئەمما ئۈ-مىدسىزلىككە پاتماسلىقىمىز كېرەك. كاللىمىزغا كىرىۋالغان ھەرقانداق شۈبھە، گۇمان باغدا بىز ئۇچۇن دۈشمەندۇر. تاغنى ئويلاپ باق... تاغنىڭ چوققىسىدىكى مەنزىرە شۇ قەدەر گۈ-

زەل، ئۇ يەرگە بەكلا چىققۇڭ بار، ئەمما چوققىنىڭ ھەددىدىن زىيادە ئېگىزلىكى تۈپەيلىدىن ئۈمىدسىزلىككە پېتىپ "ئۇ يەرگە قانداقمۇ چىقىپ بولارمەن" دەپ ۋاز كېچىسەن. ۋاھالەنكى، تاغ چوققىسىغا چىققانلارنىڭ قەدىمىمۇ سېنىڭكىدىن ئەسلا چوڭ ئەمەس. ئەمما ئۇلار ئاشۇ كىچىك قەدەملىرىنى توختاۋسىز يۆتكەشنى بىلىدىغانلاردۇر. مۇمكىن بولمايدىغان ئىشلارنى رويابقا چىقىرىدىغىنى مۆجىزە ئەمەس، بوشاشماس روھ، قەتئىيلىكتۇر. سۇنىڭ تىك قىيانى تەشتۈرگىنى شۇ روھتۇر، 21 ـ ئەسىردە ئىنسانلارغا گۈلنىڭ پىچىرلىشىنى ئاڭلاتقىنىمۇ ھەم.

گۈللەرنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىيالايدىغانلىقىمىزغا ئىشەنسەكلا ئۇنى چوقۇم ئاڭلىيالايمىز. بۇ تامامەن مۇمكىن، چۈنكى چەكسىز كەتكەن ئاشۇ نۆللەرنىڭ كەينىدە ھامان سىرلىق "1" مەۋجۇت! يوقلۇق پايانىغا چەكسىز شۇڭغۇيالىساق، ئۇ "1" گە شەكسىز يېتەلەيمىز.

ـــ ناۋادا گۈللەر گەپ قىلمىسىچۇ؟ ـــ دەپ سورىدى دىئاننا، ـــ گۈللەر ھېچقانداق ناخشىمۇ ئېيتمىغان بولسىچۇ؟ ئۇنىڭ ئېھتىماللىقىنى مەن سىزگە دەي، زەينەپ خانىم، گۈللەرنىڭ ئېيتقان ناخشىسىنىڭ سانى نۆل بولسا، فورمۇلا ـــ نۆل بۆلۈنگەن چەكسىز، يەنى، نۆل بولىدۇ ۋە ھەمدە بۇ قانداقتۇر "ئالاھىدە نۆل" ئەمەس، ئادەتتىكىچە، تۈپتۈز، سىيدام، يوغان نۆل! يەنى ناخشا دېيىدىغان نەرسىمۇ، ئۇنى ئاڭلاش ئېھتىماللىقىمۇ نۆل بولىدۇ، نۆل!

ـــ توغرا، ـــ دېدى زەينەپ خانىم، ـــ يول ئىككى، بىرى مۇشۇ يەردىن باشلىنىپ، مۇشۇ يەردە ئاخىرلىشار؛ يەنە بىرى

بولسا چەكسىزلىككە چەكسىز سوزۇلار. "گۈللەرنىڭ سۆزلىشىدىغىنىغا ئىشىنەمدىم؟" دېگەن بۇ سوئالغا جاۋاب بېرىۋاتقىنىمىزدا بىز بۇ ئىككى يولنىڭ بىرىنى تاللىغان بولىمىز. بۇ سوئالنىڭ "ھەئە" يا "ياق"تىن ئىبارەت ئىككىلا جاۋابى بار، ئۈچىنچى خىل جاۋاب مەۋجۇت ئەمەس. "ھەئە" دېگۈچىلەرگە "ئالاھىدە نۆل"، "ياق" دېگۈچىلەر ئۈچۈن سەن تىلغا ئالغان "ئادەتتىكى نۆل" ھازىردۇر. شۇڭا "ياق" دېگۈچىلەرنىڭ گۈللەرنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلاش ئېھتىماللىقى مەۋجۇت بولمايدۇ، چۈنكى ئۇلارنىڭ بۇنى ئاڭلاش مەقسىتى يوق. ئۇلار قۇلىقى سېزەلەيدىغان تىترەشلەرنى ئاڭلىسىلا كۇپايە، ئۇنىڭ نېرىسىدىكى پىنھان ئاۋازلار ئۇلار ئۈچۈن بەربىردۇر.

— ئۇنداقتا قايسى جاۋابنىڭ توغرىلىقىغا كىم ھۆكۈم قىلىدۇ؟

— قايسى جاۋابنىڭ توغرىلىقىنى زىغىرلاش مۇھىم ئەمەس، دېئاننا. مۇھىمى سېنىڭ نېمىگە ئىشىنىشىڭ. ئۆزۈڭدىن "مەن قايسىسىغا ئىشىنىمەن؟" دەپ سورا. ئىش شۇنچىلىك ئاددىي. ئەگەر "گۈللەر سۆزلەشمەس" دەپ جاۋاب بەرسەڭ، ئۇمۇ خوپ، ھېچكىم سېنى ئەيىبلىمەيدۇ. گۈللەرنىڭ سۆزلىشىدىغىنىغا ئىشەنمەيدىغانلار بولغاچقىلا ئۇلارنىڭمۇ تىلى بارلىقىغا ئىشىنىدىغانلار مەۋجۇتتۇر... كېچە بولغاچقا كۈندۈز، كۈندۈز بولغاچقا كېچە كېلىپ چىققان. "كېچە گۈزەلمۇ، كۈندۈزمۇ؟" دەپ سورالسا، سەن قايسىسىغا تۇرىسەن؟ ئۆزۈڭدىن "گۈللەرنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىيالىشىمغا ئىشىنەمدىم ـ يوق؟" دەپ سورا، دېئاننا.

شۇنداق، ئۆزۈڭنى بۇ سوئالدا سوراقلاپ باق. جاۋابىڭنىڭ

ئېنىق "ياق" بولىدىغانلىقىنى جەزملەشتۈرەلىسەڭ، باغقا كىر-مىسەڭمۇ؛ ئۇ يەردە ئۆزۈڭنى بىر ئىشلارغا زورلاپ نادامەت چەكمىسەڭمۇ؛ مەغلۇبىيەتتىن ئۈمىدسىزلىككە پېتىپ يۇرمى-سەڭمۇ؛ مېنىڭ تاپشۇرۇقلىرىمغا قۇلاق سالمىساڭمۇ؛ "گۈل-لەرنىڭ سۆزلەشكىنىنى ئاڭلىسام بولاتتى" دەپ ھەپتىلەپ، ئايلاپ، ھەتتا بەلكى يىللاپ بىر توپ گۈلنىڭ تۈۋىگە مۈكچى-يىپ ئولتۇرۇپ ساقلىمىساڭمۇ بولىدۇ. ئۇ چاغدا ھەممە ئىش راھەت، بەلەنلىشىپ كېتىدۇ. مۇنداق قاق پودا باغقا كىرىش-نىڭ ئورنىغا، كۈنبويى ئارامخۇدا ئۇخلىيالايسەن. قانداق، بۇ خۇشياقىدىغان ئىشمىكەن؟

زەينەپ خانىم سەل تۇرۇۋېلىپ گېپىنى داۋاملاشتۇردى:

— ئەمەلىيەتتە، بۇنىڭ ھەممىسى گۈللەرنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىيالايدىغىنىڭغا ئىشىنىش - ئىشەنمەسلىكىڭگە باغلىق. ئويلاپ باق، گۈللەرنىڭ ناخشا ئېيتالايدىغانلىقىغا ئىشىنىدىغان بىرەيلەن ئۇچۇن قايسىسى بەكرەك مەنىلىك تۇيۇلار؟ ئۇيقۇمۇ ياكى گۈللەرنىڭ ناخشا ياڭرىتىشىغا بولغان ئۈمىد - ئىستەك بىرلە تاڭ پەيتىدە ئۇيقۇدىن كۆز ئېچىشمۇ؟ ئەمدى ئېيت، دى-ئاننا، سەن "ھەئە، گۈللەرنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىيالايمىز" دېگۈ-چىلەردىنمۇ؟

زەينەپ خانىم دىئاننانىڭ جاۋابىنى بىر دەم ساقلىدىيۇ، ئۇنىڭ سۇكۇتىنى بۇزغۇسى كەلمىگەندەك سۆزىنى داۋاملاشتۇ-رۇۋەردى:

— بىلدىم، دىئاننا. سەن ئىشەنگەچكە بۇ يەرگە كەلگەن.

— مەن ھېچقانداق جاۋاب بەرمىدىم.

— ئەمما مەن ئاڭلىشىم كېرەك بولغان جاۋابنى ئاڭلى-

دىم، دېئاننا. بەزىدە سۈكۈت يۈزلىگەن قەسەمدىنمۇ بەك ئىشەنچلىك كېلىدۇ.

دېئاننا يەنە ئۈنسىز تۇرىۋەردى.

— ئەمما گۈللەرنىڭ ناخشا ئېيتىدىغانلىقىغا ئىشىنىشىڭ ئەلۋەتتە ئۇنىڭ نېمە توغرۇلۇق كۈيلەۋاتقىنىنى بىلىشىڭگە يەتمەيدۇ. بۇنى بىلىشىنىڭ ئىككى يولى بار، بىرى ئۇنى ئۆزۈڭ ئاڭلاش، يەنە بىرى ئۇنى ئاڭلىيالايدىغان بىرىگە قول بېرىش.

ئەلۋەتتە ئۇنى ئۆز قۇلاق بىلەن تىڭشىغانغا يەتمەيدۇ. گۈلنىڭ كۈيىگە ئىلاھىي نىدا مۇجەسسەمدۇر. ئۇ سېنى ۋۇجۇدۇڭدىن ئايرىپ، يۇكسەكلەرگە كۆتۈرىدۇ ۋە گۈلنىڭ خۇش پۇرىقىغا تويۇندۇرۇپ قايتۇرۇپ كېلىدۇ. ئۇ چاغدا خۇش پۇراق گۈلدىن ئەمەس، سېنىڭ قەلبىڭدىن تارقىلىدۇ. چۈنكى سەن بۇ چاغدا گۈلگە مەسئۇل بولۇشنىڭ نېمىدىن دېرەك بېرىدىغانلىقىنىڭ تېگىگە يەتكەن بولىسەن.

— توختاڭ، توختاڭ، — دېدى دېئاننا، — مارىي دادىسىغا قالدۇرغان خوشلىشىش خېتىدە خۇددى مۇشۇنىڭدەك بىر گەپنى، يەنى گۈلگە مەسئۇل بولۇشنىڭ نېمىدىن دېرەك بېرىدىغانلىقىنىڭ تېگىگە يەتكەچكە ئۆيدىن ئايرىلغانلىقىنى يېزىپتىكەن. بەلكى ئۇ شۇ چاغدا سىزنىڭ قېشىڭىزغا كېلىشى كېرەكلىكىنى ھېس قىلغان، شۇنىڭ ئۈچۈن ئۆيدىن چىقىپ كەتكەن بولسا كېرەك.

دېئاننا بىر ھازا خىيالغا چۆكۈپ تۇرۇپ قالدى، ئاندىن زەينەپ خانىمنىڭ كۆزىنىڭ تېگىگە قاراپ:

— مارىي خېتىدە سىزنى "بىلىدىغان بىرى" دەپ تىلغا ئاپتىكەن، — دېدى، — سىزدىن بىر ئىشنى سوراپ باقسام،

يەنى بەش ئەزايىمىز بىلەن سېزەلمەيدىغان، شۇنداقلا گۈل بىلەنمۇ مۇناسىۋەتسىز...
— ئۇنىڭ بىلەن مۇناسىۋەتلىكمۇ؟
— قانداق بىلدىڭىز؟
— مارىينىڭمۇ مۇشۇنى بىلگۈسى بار ئىدى. سەنمۇ مارىيدەك قىل، دىئاننا. ئۇ بۇ يەردىكى چېغىدا پەرۋەردىگارغا يېلىناتتى ۋە ئانىسىنىڭ دېرىكىنى ئىزدەيتتى. ھېچكىم بىلمەيدۇ، ئەمما ئاللاتائالا ئاناڭغا نېمە بولغىنىنى بەش قولدەك بىلىدۇ. ئاللادىن سورا، جاۋابىنى ئالارسەن. ھەم ئۇنتۇمىغىنكى، پەرۋەردىگاردىن سەن ئۈن - تىنسىز ئاڭلىيالمىغان بىلەن، ئۇ سېنى ھەر زامان بىلىپ، ئاڭلاپ تۇرىدۇ.
دىئاننا قايىل بولمىغاندەك بىر تەرزدە زەينەپ خانىمغا قاراپ تۇراتتى.
— ئۇ ياراتقان بەندىلىرىنى ئۆزىدىن ۋە ئۆز مەرھەمىتىدىن خەۋەرسىز قالدۇرماس دەرىجىدە كاتتا زاتكى، ئانىسىدىن خەت - خەۋەر كۈتۈپ، زارىقىپ تۇرغان بىغۇبار بىر قىزنى جاۋابسىز قالدۇرماس. بەزى كىشىلەر ئۇ شۇ قەدەر بۈيۈك ۋە ئۇلۇغ، شۇڭا بىز ئىنسانلارنىڭ كۈندىلىك ئۇششاق - چۈشەك ئىش - كۈشلىرىگە نەزەر كۆزىنى سېلىپ بولالماس دېيىشىدۇ. ئەمەلىيەتتە ئۇ دەل ئەنە شۇنداق بۈيۈك مەرھەمەت ئىگىسى بولغانلىقى ئۈچۈن بىزنىڭ ئەڭ ئۇششاق، ئەرزىمەس ئىشلىرىمىزغا تېخىمۇ كۆڭۈل بۆلگۈسىدۇر.
زەينەپ خانىمنىڭ كۆزلىرى نۇرلىنىپ كەتتى.
— ئۇ بىزگە كۆيۈمچاندۇر، دىئاننا. يەنە كېلىپ ئەڭ گۈزەل شەكىلدە بىزگە رەھمەت قولىنى سۇنار. ئۇ دىئانناغا

مېھرىباندۇر، مارىيغا، زەينەپكە شەپقەتلىكتۇر. ھەر بىرىمىز-گە ئايرىم - ئايرىم، ئالاھىدە پاسىباندۇر. ئۇ ھەر زامان بىز بىلەن بىرگىدۇر؛ بىز بۇنى ھېس قىلىش ئۈچۈن بىزمۇ ئۇنىڭ بىلەن بىرگە بولۇشىمىز لازىم. مارىي پەرۋەردىگارنىڭ ھەر زامان ئۆزى بىللە بىلەن ئىكەنلىكىنى ھېس قىلغاچقا، ئانى-سىنى ئۇنىڭدىن سورىغان ئىدى.

— مەنمۇ سورىدىم، زەينەپ خانىم. ئانامدىن ماڭا بىرەر خەۋەر بەرسىكەن دەپ ئۇنىڭغا دۇئا قىلدىم، يىغلىدىم، ئەمما ئۇنىڭدىن ھېچبىر سادا كەلمىدى. ئۇنداق دېمەسلىكىم كېرەك ئىدى، لېكىن كەچۈرۈڭ، دېيىشكە مەجبۇرمەن، بەلكى پەرۋەر-دىگار بىزنىڭ ھالىمىزدىن خەۋەرسىزدۇر...

— ئۇ بىزنى جاۋابسىز قالدۇرمايدۇ، دىئاننا. بەلكى ئۇ جاۋابىنى ئوخشىمىغان شەكىللەردە يوللايدۇ. بەزىدە بىر چۈش ئارقىلىق، بەزىدە گۈل، بەزىدە بىر ئانا ۋاستىسى بىلەن... بەزىدە ھەتتا بىر تىلەمچى ئارقىلىقمۇ...

— تىلەمچى؟

— خاتا گەپ قىلمىغاندىمەن، قىزىم؟

دىئاننا نېمە دېيىشنى بىلەلمىدى. بۇنىڭ مۇنداقلا تەسا-دىپىي ئۇدۇل كېلىپ قېلىش ئىكەنلىكىگە ئۆزىنى ئىشەندۇ-رۇشكە تىرىشىپ، كۆزىدىكى چۆچۈش ئىپادىسىنى يوشۇرۇشقا ئۇرۇندى - دە، زەينەپ خانىمغا "سۆزلەۋېرىڭ" دېگەن مەنىدە قولىنى پۇلاڭلىتىپ قويدى.

— خۇددى ساڭا ئوخشاش، مارىيمۇ تا ھازىرغىچە ئانىسى-دىن بىرەر خەۋەر ئالالمىدى. ئەمما ئۇ ھامان ئالىدۇ! يەنە كې-لىپ ئانىسىدىن ئايرىلىپ قالغانلىق خەۋىرىنى ئەمەس، ئانى-

سىنىڭ ئۆزىدىن ئەسلا ئايرىلمايدىغانلىقى ھەققىدىكى خەۋەرنى ئالدۇ.

— قانداقسىگە؟ — دەپ سورىدى دىئاننا تىترەك ئاۋازدا.

— ئاللاتائالا ئىرادە قىلسا ھەممە ئىش يۈز بېرىدۇ، دېدى ئاننا. ئۇ مارىيغا ئانىسىنىڭ خەۋىرىنى يەتكۈزۈشنى ئىرادە قىلغانلىقى ئۈچۈن ئاتمىش يەتتە يىل مۇقەددەم بىر ئايال بىلەن بىر ئەر بىر - بىرىگە مېھىر قويۇپتۇ ۋە تۇرمۇش قۇرۇپ ئىككى يىلدىن كېيىن بىر قىز بوۋاق يورۇق دۇنياغا كۆز ئېچىپتۇ. دوختۇرلار بالدۇر تۇغۇلغان بۇ بوۋاقنى ئەي بولالمايدۇ، دېيىشىپتۇ، ئەمما بوۋاق بارا - بارا ئەتلىنىپ، ياخشىلىنىپتۇ ۋە ساغلام چوڭ بولۇشقا باشلاپتۇ... ئۇزۇن يىللار ئۆتۈپ، كېلىشكەن بىر ئايالغا ئايلانغان ئۇ قىز، يىراق ئۆلكىلەرگە قىلغان بىر قېتىملىق ساياھەتتە ياشانغان بىر باغۋەن بىلەن تونۇشۇپ قاپتۇ، باغۋەن ئۇنىڭغا گۈللەر بىلەن پاراڭلىشىشنى ئۆگىتەلەيدىغانلىقىنى دەپتۇ. ئايال ئۇنىڭغا ئىشىنىپتۇ ۋە كېيىنكى يىگىرمە يىلغا يېقىن جەرياندا گۈللەر بىلەن سىردىشىش ماھارىتىگە زېھىن قويۇپ كەپتۇ، نۇرغۇن جاپا - مۇشەققەت تارتىپتۇ، ئاشۇ مەجنۇنلۇقى (!) تۇپەيلى ئېرى ئۇنى تەرك ئېتىپ كېتىپتۇ، ئايال ياشاۋاتقان شەھەردە سىغماپتۇ ۋە ئاخىرى ئىستانبۇلغا كۆچۈپ كېلىشكە مەجبۇر بولۇپتۇ. بۇ يەردىن باغ - قورۇلۇق بىر داچىنى سېتىۋېلىپ، گۈللەر بىلەنلا مەشغۇل بولۇشقا باشلاپتۇ. بىر مەزگىلدىن كېيىن، باغۋەن ئۇنىڭ قەلبىگە تېرىغان ئۇرۇقلار ئاخىرى بىخلىنىپ، گۈللەر بىلەن سىردىشالايدىغان بولۇپتۇ.

زەينەپ خانىم توختاپ دىئاننانىڭ كۆزىنىڭ ئىچىگە باقتى.

— بۇ ئىشلارنى ۋە ئۇنى چۆرىدەپ يۈز بەرگەن ئىشلارنىڭ نېمىشقا مۇنداق بولىدىغانلىقىنى بىلەمسەن، دىئاننا؟ ئاللاتائالا گۈل ۋاسىتىسى بىلەن مارىيغا ئانىسىنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىتىشنى ئىرادە قىلغاچقىلا بۇ ئىشلار يۈز بەرگەن. ئەنە شۇنىڭ ئۈچۈن، بىر زەينەپ دۇنياغا كەلگەن، بىر باغ بەرپا قىلىنغان ۋە بىر گۈل پورەك ئاچقان...

زەينەپ خانىم ھەقىقەتەن پاساھەتلىك سۆزلەيدىكەن، دەپ ئويلىدى دىئاننا. ئەمما دىئاننا بۇلارنى مارىينىڭ ئانىسىنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىغىنىغا ئوخشاش قىياسقا تايىنىپ قىلىنىۋاتقان گەپلەر، دەپ چۈشەنگەچكىمۇ، ئانچە ئېتىبار قىلىپ كەتمىدى.

— خوش، — دېدى زەينەپ خانىم، — مۇقەددىمىمىز، ماتېماتىكا ئۆگىنىشىمىز موشۇنچىلىك بولسۇن. گېپىم ئاغرىپ كەتتى، سەنمۇ يېرىم سائەت دەم ئېلىۋال. 33 مىنۇتتىن كېيىن مەشەدە كۆرۈشەيلى، بولامدۇ؟

— بولىدۇ. ھە راست، سورىۋالاي، گۈللەر قايسى ناخشىنى ئېيتىۋاتىدۇ؟

— بۇنى ساڭا دەپ بېرەلمەيمەن، دىئاننا، — دېدى زەينەپ خانىم، — دەپ بەرسەم ئەستايىدىل قۇلاق سالمايسەن.

29

دىئاننا ئورۇندۇقنىڭ قېشىغا قايتىپ كەلگەندە، زەينەپ خانىم ئۇنىڭغا:
— ئاۋۇ قۇدۇقنىڭ قېشىغا بېرىپ بېشىڭنى ئوبدان يۇيۇپ كەل، دىئاننا، — دېدى.
— بېشىمنى تېخى ئەتىگەنلا يۇيغانتىم.
— بىلىمەن، ئەمما يەنە بىر قېتىم يۇيۇپ كەل، قىزىم.
دىئاننا مۇرىسىنى قىسىپ قويۇپ، ئېغىر قەدەملەر بىلەن قۇدۇق تەرەپكە قاراپ ماڭدى. سۇ مۇزدەك سوغۇق بولۇپ، ئۇستىبېشىنى بىردەمدە ھۆل قىلىۋەتتى. ھەرنېمە بولسا قىش بولۇپ قالماپتىكەن، شۇنداقتىمۇ سەھەرنىڭ سوغۇقى ئۇنى ئىچ - ئىچىدىن تىترىتىۋەتتى. چېچىنى تۇرمەكلەپ سىقىۋەتكەندىن كېيىن، ئەدەپلىك ئوقۇغۇچىدەك سىپايە ھالدا زەينەپ خانىمنىڭ قېشىغا كەلدى.
— بېرىپ ئاۋۇ قۇدۇقتا بېشىڭنى ئوبدان يۇيغاندىن كېيىن قېشىمغا كەل، دىئاننا، — دېدى زەينەپ خانىم.
دىئاننا دەماللىققا قانداقتۇر تونۇش تۇيغۇنى سەزدى.

تەكرارلانغىنى دېيىلگەن گەپ ئەمەس، بەلكى زەينەپ خانىمنىڭ چىرايىدىكى ئىپادە ئىدى. دىئاننا ھېچنېمە دېيەلمەستىن ئو-رۇندۇقتا داڭقېتىپ تۇرۇپ قالدى. ئەمما زەينەپ خانىمنىڭ قەتئىي قارشىغا ئارتۇق بەرداشلىق بېرەلمەي، قۇدۇقنىڭ قېشىغا قايتىدىن بېرىپ چېچىنى يەنە يۇيدى. ئۇ ئورۇندۇققا قايتىپ كېلىۋېتىپ، زەينەپ خانىمنىڭ ئوخشاش ئىشنى يەنە قايتىدىن قىلدۇرۇشىدىن ئەنسىرەپ كەتتى.

— مانا ئەمدى بولدى، — دېدى زەينەپ خانىم، — ئەمدى دەرسىمىزنى باشلايمىز. ھە راست، ئۇنتۇپ قالماي دەپ قو-ياي، بىرىنچى سائەتلىك دەرسىمىز كۆڭۈلدىكىدەك داۋاملاشسا، كېيىنكى سائەتلىك دەرستە ساڭا بىر ھەيرانشادلىق بار.

— ھە؟ نېمە ھەيرانشادلىق؟

— ھەيرانشادلىق دېدىمىيا؟

— چۈشەندىم. ھە راست، سورىۋالاي، باغدا سوئال سورد-سام بولامدۇ - يا؟

— ئەلۋەتتە بولىدۇ. ئەمما شۇنى دەپ قوياي، مەقسەت-مىزگە يېتىش ئۈچۈن ئەتكەن - قىلغان ئىشلارنىڭ ۋەج-سەۋەبىگە ئېسىلىۋېلىشىڭنىڭ ھاجىتى يوق. بۇ يەردە تۇرغانلىقىڭنى ئۇنتۇمىساڭلا، بالدۇر بولسۇن يا كېيىن، ھامىنى سو-ئاللىرىڭنىڭ جاۋابىنى تاپالايسەن. باغقا قەدەم تەشرىپ قىلدۇقمۇ، ئۆگەنگۈچىمۇ، ئۆگەتكۈچىمۇ ئۆزۈڭسەن، دىئاننا... جىمى سوئاللارنىڭ جاۋابى سەندە. دېدىمغۇ، بىر چاغلاردا گۈل-لەرنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاش ئىقتىدارى ئىلكىڭدە ئىدى. مەن بۇ يەردە پەقەت ساڭا ئۇنتۇغانلىرىڭنى ئەسلىتىشكە تىرىشىمەن، خالاس. گۈللەرنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاش ئاسان، بەك ئاددىيدۇر.

قىلىدىغان بىردىنبىر ئىشىڭ — يا ئۇنتۇغانلىرىڭنى ئەسلەش، ياكى ئۆگەنگەنلىرىڭنى ئۇنتۇش.

— ماڭا باياتىن نېمىشقا چېچىمنى قايتا يۇيغۇزغانلىقىڭىزنى دەپ بېرەلەرسىزمۇ؟

— باغقا مۇناسىۋەتلىك ھەرقانداق بىر سوئال بىر تال ئۇرۇقتۇر، دېئاننا. ۋاقىت ئۇنى بىخلاندۇرىدۇ، غۇنچىلىتىپ، ئېچىلدۇرىدۇ. ساڭا ئەھدە قىلىمەنكى، تاڭ سەھەردە چېچىڭنى كەينى - كەينىدىن ئىككى مەرتەم يۇيغىنىڭ ھاياتىڭنىڭ ئاخىرىغىچە ئېسىڭدىن چىقماس. يۈز بېرىدىغان ئىشنى توسۇپ قېلىش مۇمكىن ئەمەس ۋە ئاشۇ ئىش ئەڭ ئاخىرىدا سېنى سەن ئىزدەۋاتقان جاۋابقا ئاپىرار. ئەمما بۇ قېتىم ساڭا بۇنىڭ جاۋابىنى دەپ بېرەي. مەن بېشىڭنى، چېچىڭنى قايتا - قايتا يۇيغۇزدۇم، چۈنكى ئۇ چاچ، ئۇ باش دېئانناغا مەنسۇپ ئىدى.

— دېمىسىڭىزمۇ مەن دېئانناغۇ.

— كەچمىش - تەرجىمىھاللىرىڭنى پۈتۈنلەي كاللاڭدىن چىقىرىپ تاشلاش ھەققىدە دېيىشكەنتۇققۇ؟

— بېشىمنى ئىككىنچى قېتىم يۇيۇشۇم نېمىدىن دېرەك بېرىدۇ ئەمىسە؟

— بىرىنچى قېتىم بېشىڭنى يۇيغىنىڭدا دېئانناناڭ چېچىدىن قۇتۇلدۇڭ، لېكىن چېچىڭغا شەكىل بەرگۈچى ئېڭىڭ تېخىچە مەۋجۇت ئىدى.

— ئىككىنچى قېتىم يۇيغىنىمدا دېئانناچە پىكىر قىلىشتىن قۇتۇلدۇم، شۇنداقمۇ؟ — دېدى دېئاننا ئىستېھزالىق كۈلۈمسىرەپ، — ئەدەپسىزلىك قىلغۇم يوق، ئەمما كەچۈرۈڭ، بۇ قىلىۋاتقانلىرىڭىز قىيىقىزىل شەكىلۋازلىق.

— ھەقلىقسەن، دېئاننا. قۇدۇقتىن چىققان سۇ بىلەنلا ئۇ ئاڭ، كۆز قاراشلاردىن تەلتۆكۈس قۇتۇلغىلى بولمايدۇ، بۇنىسى راست. ئەمما بۇ بىر سىمۋول. ئۇ ھازىرچە ئۇنىسىز، تىۋىشسىز تۇرغىنى بىلەن ھامان بىر كۈنى ساڭا گەپ قىلىدۇ. باشقىچە قىلىپ ئېيتقاندا، ئۇ قەلبىڭدىكى بىر ئىزدۇر، ھازىرچە غۇۋا، خىرە، ئەمما ۋاقتى كەلگەندە روشەنلىشىدۇ. بۇ ھال بەلكى سەن تەكتىگە يەتكەن ئىشلارنىڭ ئەمەلىيەتتە ھېچنېمىگە ئەرزىمەيدىغانلىقىنى ھېس قىلغان چېغىڭدا؛ ياكى ھاياتنىڭ بىر پەلەمپەيگە ئوخشايدىغانلىقىنى، يۇقىرى ئۆرلەش ئۈچۈن كەينىدە قېپقالغان مەنزىللەرگە قايتىش كېرەكلىكىنى ھېس قىلغان چېغىڭدا يۈز بېرەر...

دېئاننانىڭ باغقا كىرگۈسى كېلىپ كەتكەچكىمۇ باشقا سوئال سورىمىدى.

30

دىئاننا بېشىنى خېلى ئېگىپ مېڭىپمۇ يەنە ئىشىككە ئۇ-سۇۋالدى. ئىشىكنىڭ ئۇ قېتىدا ھەقىقەتەن بىر باغ سوزۇلۇپ ياتاتتى.

ئەتراپ سەھەر قۇياشىنىڭ نۇرىدا سۇس ھال رەڭ تۇمانغا پۈركۈنگەن ئىدى. تۇمان باغدىكى رەڭ جۇلاسىنى يېپىشىنىڭ ئورنىغا ئۇنىڭغا تېخىمۇ سۇلكەت، جەزىبە ئاتا قىلغان ئىدى.

يەرگە ياتقۇزۇلغان ئالتە تەرەپلىك تاشلار گۈللەرنىڭ ئا-رىسىدىن باغنىڭ ئىچكىرىسىگە سوزۇلغان تار يول ھاسىل قىلغان ئىدى. گۈللەر سۇس تۇماندا بېشىدا ۋىچىرلاپ سايراپ تۇرغان قۇشلارنىڭ ناۋاسىغا جور بولغان ھالدا ئىككى يانغا يەڭگىل تەۋرىنەتتى. باغنىڭ جىمجىتلىقىنى سايراپ تۇرغان قۇشلار بىلەن مەرمەر كۆلچەكتىن شىرقىراپ چۇشۇپ تۇرغان سۇنىڭ شىلدىرلىشىلا بۇزۇپ تۇراتتى.

چوڭقۇر ئالغان نەپەس بىلەن تەڭ ئىچ - باغرىغا گۈپۈلدەپ كىرىپ كەلگەن گۈل پۇرىقى دىئاننانى ئۆزگىچە بىر غايىۋى دۇنياغا ئېلىپ كەتتى. ئۇنىڭ يۈزىگە ھاياجانلىق تەبەسسۇم

تېپىپ چىقتى، كۆزىنى يۇمدى ۋە خىلىغىچە شۇ پېتى تۇرۇپ هاۋانى مەستخۇشلارچە سۇمۇردى.

زەينەپ خانىمنىڭ ئايغىنى سىلىپ يالاڭئاياغ مېڭىشى دىئاننانى غايىۋى دۇنيادىن تارتىپ چىقاردى.

— قېنى، ماڭا ئەگەش، قىزىم.

دىئاننا قۇدۇققا ماڭغاندەك بىر هالدا ئايغىنى سالدى.

— بىلىمەن، سورىغىنىمنىڭغۇ پايدىسى يوق، ئەمما يەنە سورىغۇم كېلىدۇ، زەينەپ خانىم، نېمىشقا توپىغا يالاڭئاياغ دەسسەيمەن؟

— گۈللەر سوۋغىنىڭ كاتتىلىقى بىلەن قېلىپ، سوۋغا بەرگۈچىنى ئەستىن چىقىرىپ قويۇشتىن بەك قورقىدۇ.

— هە، توغرا! بۇنى نېمىدەپ ئويلىمىغاندىمەن؟

— گۈللەر گۈزەللىكى ئۈچۈن ئۆزلىرىنىڭ تۇپراققا قەرزدار ئىكەنلىكىنى هەرگىز ئەستىن چىقارمايدۇ، — دېدى زەينەپ خانىم، — گۈل هامان بىر كۈنى سولىدىغانلىقىنى، ئاندىن ئۇرۇق بولۇپ يەنە تۇپراققا قايتىدىغانلىقىنى ۋە ئەسلىنى ئۇنتۇمىغان گۈللەرنىڭ ئۇرۇقىنى تۇپراقنىڭ ئۆز قويىنىغا ئالىدىغانلىقىنى ئوبدان بىلىدۇ. بىزمۇ توپىغا يالاڭئاياغ دەسسەش ئارقىلىق گۈللەرگە ئۆزىمىزنىڭ تۇپراقنى، زېمىننى ئەستىن چىقارمىغانلىقىمىزنى بىلدۈرگەن بولىمىز. بۇ گۈللەرنى مەمنۇن قىلىدۇ، ئەلۋەتتە.

زەينەپ خانىم پۇتىنى توپىدىن كۆتۈردى.

— هازىرغىچە قىلغان گەپ ـ سۆز، ئىش ـ كۈشلىرىمىز گۈللەرنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاش سەپىرىمىز ئۈچۈن كۆرگەن هازىرلىقلاردۇر. بۇلارنىڭ هەممىسى پەقەت بىز، ئۆزىمىز بىلەنلا

ئالاقىدار. ئەمدى باغقا كىردۇقمۇ، ئۆزىمىزنى پەقەت گۈللەر-گىلا بېغىشلىشىمىز لازىم. ئەقلىمىز، قەلبىمىز، روھىمىز، جىمى نەرسىمىزنى گۈللەرگە تاپشۇرىمىز... تەييارلىقىڭ پۈت-كەن بولسا باشلامدۇق، قىزىم؟

— سىز نېمە دېسىڭىز شۇ.

— گۈل توغرۇلۇق نېمىلەرنى بىلىسەن، دېئاننا؟

— سىز سورىماقچى بولغان مەزمۇندا بىلىدىغىنىم يوق دېيەرلىك، زەينەپ خانىم.

— خوپ، ئوبدان باشلىنىش. ئەمىسە ساڭا گۈللەرنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاشنىڭ زەر مىزانىنى سۆزلەپ بېرەي.

— زەر مىزان؟

— زەر مىزان شۇنداق دەيدۇ: ئاۋۋال بىر گۈلنى چۈشەن.

زەينەپ خانىم سول تەرىپىدىكى هال رەڭ گۈلنى بارمىقى-نىڭ ئۇچى بىلەن سىلاپ قويغاندىن كېيىن، سۆزىنى داۋاملاشتۇردى.

— بىر گۈلنى يەنە بىر گۈل ئارقىلىق چۈشەنگۈلۈك. گۈلنى چۈشىنىشنىڭ بىردىنبىر يولى مانا مۇشۇ.

ئۇلار باغنىڭ ئىچكىرىسىگە قاراپ ماڭدى. بىر دەم ماڭ-غاندىن كېيىن، زەينەپ خانىم ئۇشتۇمتۇت توختىدى ۋە بىر تۈپ سېرىق گۈلگە ئېڭىشكىنىچە:

— نېمە بولدى ساڭا سارىگۈل[1]؟ — دەپ سورىدى، — يىغلىغىنىڭنى تۈنجى رەت كۆرۈپ تۇرۇپتىمەن. بەختى گۈلزا-رىدا يىغلىغۇلۇقمۇ؟

---

[1] سارىگۈل — سارى، يەنى سېرىق مەنىسىنى بىلدۈرىدىغان بۇ سۆز ئەسەردە پەقەت رەڭنىلا بىلدۈرمەستىن، هەم پەسىلسىز گۈللەرنى، هەم بۇ گۈلنىڭ ئۆز خاسلىقىنى بىلدۈ-رۈپ كەلگەچكە، «سېرىق گۈل» تەرزىدە ئەمەس، «سارىگۈل» تەرزىدە تەرجىمە قىلىندى.

دىئاننا بولۇۋاتقان ئىشلارنى دىققەت بىلەن كۆزىتىپ تۇراتتى. گۈلدىن بىرەر ئاۋاز چىقمايۋاتاتتى، ئەمما زەينەپ خانىم گۈلنىڭ ئاۋازىنى گوياكى قەلب قۇلاقى بىلەن تىڭشاۋاتقاندەك، ئۇنىڭ دەۋاتقانلىرىنى تەستىقلاپ، ئارىلاپ بېشىنى لىڭشىتىپ ئولتۇراتتى.

— ئۇھ، كۆڭلۈمنى ئەزدىڭ، گۈلۈم، بىلمەپتىمەن، — دېدى زەينەپ خانىم گۈلگە، — مېھمىنىمىزغا خوپ كەلسە، ھېكايەڭنى باشتىن باشلاپ ئاڭلىغۇم كەلدى.

زەينەپ خانىم دىئاناغا بۇرۇلۇپ سورىدى:

— بۈگۈن سارىگۈلنىڭ كۆڭلى بەك يېرىمكەن... ئۇنىڭغا بىردەم ھەمراھ بولغاچ دەردىنى ئاڭلىساق قانداق دەيسەن، دىئاننا؟

— ھە؟ ئۇنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىيالمايدىغىنىمنى سىزمۇ بىلىسىز، زەينەپ خانىم.

— سەن ئاڭلىيالمىغان بىلەن ئۇ سېنى ئاڭلاپ تۇرىدۇ، دىئاننا. بىردەم قېشىدا ئولتۇرايلى، بولامدۇ؟

— ماڭا سەل غەيرىي تۇيۇلۇۋاتىدۇ، ئەمما مەيلى، ئولتۇرساق ئولتۇرايلى.

دىئاننا زەينەپ خانىم كۆرسەتكەن يەرگە باداشقان قۇرۇپ ئولتۇردى. ئاپئاق ئىشتىنى توپىغا مىلىنىپ، بۇلغىنىپ كەتتى، لېكىن بىر گۈلگە روھىي رىغبەت بېرىش ئۈچۈن بۇ تامامەن ئەرزىيتتى.

— سارىگۈلنىڭ سۆزىنى مەن شۇ پېتى ساڭا يەتكۈزۈپ بېرەي، — دېدى زەينەپ خانىم، ئاندىن سارىگۈلگە بۇرۇلدى، — بۇ مارىيىنىڭ قوشكېزەك سىڭلىسى.

ـــ سىزنى كۆرگىنىمدىن مەمنۇنمەن، ـــ دېدى سارىگۇل زەينەپ خانىمنىڭ ئېغىزىدىن، ـــ دەسلەپتە مارىيىمكى دەپ ـ تىكەنمەن. ئەمما بۇلبۇل «ئۇ ئەمەس» دېدى.

ـــ مەنمۇ كۆرۈشكىنىمىزگە خۇشالمەن، ـــ دەپ سالام قايتۇردى دىئاننا خۇددى ئۆز ـ ئۆزىگە گەپ قىلىۋاتقاندەك بىر تۇيغۇدا.

ـــ قولىقىمىز سەندە، سارىگۇل، ـــ دېدى زەينەپ خانىم گۇلگە بۇرۇلۇپ، ـــ قېنى ئېيت، گۇلۇم، كۆڭلۈڭنى بۇنچە يېرىم قىلغىنى زادى نېمە؟

ـــ بۇگۈن قەدىناس دوستۇم ۋىناسىنىڭ خۇش پۇرىقىدىن ئايرىلىپ قالغىنىنىڭ يىللىق خاتىرە كۈنى. مېنى هەر يىلـ ـنىڭ مۇشۇ كۈنىدە بۇگۈنكىدەك قايغۇ باسىدۇ. بىلىمەن، سىز بېغىڭىزدا گۇللەرنىڭ شادىيانە تۇرقىنى كۆرۈپ كۆنۈپ قالـ ـغان، ئەمما كەچۈرىسىز...

ـــ هېچقىسى يوق، سارىگۇلۇم. ئەڭ يېقىن دوستى ئۇچۇن ياش تۆكۈشمۇ خۇشاللىقنىڭ بىر ئىپادىسىدۇر. قېنى ئەمدى ئېيت، نېمە ئىش بولدى؟ سېنىڭ ئەزىز دوستۇڭ بولالىغان گۇل ئۆز پۇرىقىدىن قانداقسىگە ئۇنداق ئاسان ئايرىلىپ قالـ ـسۇن؟

ـــ گەپنى نەسلىمىزنىڭ ئەڭ تۆرىدىكى تۇنجى خۇش پۇراقلىق گۇلدىن باشلىشىمغا توغرا كېلىدۇ، بۇ هەم ۋىناس بىلەن زىچ مۇناسىۋەتلىك.

ـــ قېنى سۆزلە.

ـــ كۇنلەرنىڭ بىرىدە، ـــ دەپ گېپىنى باشلىدى سارىگۇل، ـــ ئۆزىنىڭ خۇش پۇرىقى تارقىلىپ تۇرىدىغان بىر گۇل

ئۆستۈرۈشنى خالاپ قالغان سۇلتانىمىز، زېمىنغا سەلتەنەت ئەترىسىدىن سېپىپتۇ ۋە "گۈل مەڭگۈ سولمىسۇن" دېگەن ئويدا باغنى ھاياتلىق ئېكسىرى بىلەن سۇغىرىپتۇ. ئارىدىن بىر مەزگىل ئۆتۈپ گۈل ئېچىلغاندا، سۇلتان "ئۆزىنىڭ خۇش پۇرىقىدىن ئايرىلسا ھېچقانداق پۇراق تارقىتالمايدىغىنىنى ئېسىدە چىڭ تۇتسۇن" دېگەن ئۈمىدتە، ئۇنىڭغا تاللاپ يۇرۇپ «يوقلۇق گۈلى» دەپ نام بېرىپتۇ. چۈنكى دۆلىتىمىزدە بىر گۈل پەقەت خۇش پۇرىقى بىلەنلا گۈل ھېسابلىناتتى.

كۆنلەرنىڭ ئۆتۈشى بىلەن خۇش پۇرىقىدىن خەلقىمۇ خەۋەردار قىلىشنى ئويلىغان سۇلتانىمىز گۈلنى ساراي سىر-تىغا تىكىشكە ئەمىر قىپتۇ. ساراي بېغىدىكى ھاياتلىق ئېك-سىرىدىن مەھرۇم قالغان گۈل كۆنلەرنىڭ بىرىدە قۇرۇپ كې-تىپتۇ، ئەمما ئۇنىڭ ئۇرۇقىدىن كۆكلىگەن سان - ساناقسىز گۈللەر سۇلتانىنىڭ خۇش پۇرىقىنى دۆلەتنىڭ ھەممە بولۇڭ - پۇچقاقلىرىغا قەدەر تارقىتىپتۇ...

ئاشۇ ئۇرۇقلاردىن ئۈنگەن ۋىناس بىلەن مەن — ئىككى-مىز كىچىك بىر يېزا مەيدانىغا تىكىلگەن ئىدۇق. سۇلتانى-مىزنىڭ خۇش پۇرىقىنى تارقىتىش ئۈچۈنلا ئېچىلاتتۇق ۋە پەقەت ئۇنىڭ خۇش پۇرىقىغا تويۇنغىنىمىز ئۈچۈن قەدىرلەن-سەك دەپ تىلەيتتۇق.

يېزىدىكى ئادەملەر ئىككى خىل ئىدى: بىرى، "مارىيەدەك-لەر"، يەنە بىرى "باشقىلار". "مارىيەدەكلەر" بىزنىڭ سۇلتانىمىزنىڭ خۇش پۇرىقىنى تارقىتىۋاتقىنىمىزنى سېزەلەيتتى ۋە ئۇنى ناھايىتى قەدىرلەيتتى. "باشقىلار" بولسا ئۇلارنىڭ ئەكسىچە، بىزنىڭ رەڭگىمىزگە، شاخ - پۇتاقلىرىمىزغا، بەرگى - يو-

پۈرماقلىرىمىزغا، ئىشقىلىپ كۆزگە كۆرۈنگەن تاشقى قىياپى-تىمىزگە بەكرەك ئەھمىيەت بېرەتتى.

بىر كۈنى سودىگەرلەردىن بىرى يېزىغا يالغان گۈل ئە-كەلدى. ساختا، جانسىز، ھىدسىز، پۇراقسىز گۈل... يېزىدى-كىلەرنىڭ بۇنداق سۈنئىي گۈلگە مەپتۇن بولۇپ قالارى، ئۇخ-لىساق چۈشىمىزگىمۇ كىرمەيتتى. ئەمما ئۇزۇنغا بارماي "باشقىلار" ئارىسىدا "سودىگەردە ئاجايىپ گۈللەر بارمىش. يو-پۇرماقلىرى يىپەكتىنمىش، رەڭگى پەقەت ئۆڭمەسمىش، تى-كىنىمۇ يوقمىش" دېگەندەك گەپلەر تارقىلىشقا باشلىدى...

شۇنداق قىلىپ، سودىگەر بۇ يېزىدا خېلى مەزگىلگىچە گۈل ساتتى. ئۇزۇنغا بارمايلا بۇ يېزا "ساختا گۈل يېزىسى"غا ئايلىنىپ كەتتى. "مارىيەكلەر" بۇ ھالنى ئىچىگە سىغدۇرال-ماي بىر-بىرلەپ يېزىنى تاشلاپ چىقىپ كېتىشتى. ۋىنەاس بىلەن مەن ئىززەتلىنىشنى كۈتۈش ۋە "باشقىلار"دىن ئىبارەت ئىككى يامان ئىشنىڭ ئارىسىدا قالدۇق.

ئۇ چاغدا بۇ ئىشنىڭ بىزنى كەلگۈسىدە تېخىمۇ ئېچى-نىشلىق قىسمەتكە تاشلايدىغانلىقىنى ئويلاپ يەتمىگەن ئىكەنى-مىز. "باشقىلار"نىڭ ئىززەت-ھۆرمىتىگە ئېرىشىش ئۈچۈن بىز ئاستا - ئاستا ئۆزىمىزنى ئۇلارنىڭ دىتىغا ياقىدىغان شەكىلدە ياساپ-تاراشقا باشلىدۇق. ئۇلار كۆزگە چېلىقىدىغان ئالاھىدىلىكلىرىمىزگە بەكرەك ۋاي دېگەنلىكتىن، ھىد - پۇ-رىقىمىزغا ئەمەس، تاشقى تۇرق - قىياپىتىمىزگە بەكرەك ئې-تىبار بېرىدىغان بولدۇق. ساختا گۈللەردەك قەددىمىزنى تىك تۇتۇشقا تىرىشتۇق؛ يوپۇرماقلىرىمىزنىڭ تېز تۆكۈلۈپ كەت-مەسلىكى ئۈچۈن جان تىكىپ تىركەشتۇق؛ ئىچىمىز پۇشسا-

مۇ بەرگ ـ يوپـۇرماقلىـرىمىزغـا قورۇق چۈشۈپ قـالمىـسۇن دەپ، يىغلـىمىدۇق. ئېتىبـارسىز قالـغان خۇش پۇرىقىمـىز ۋاقىتىنىڭ ئۆتۈشىگە ئەگىشىپ ئۇچۇپ كېتىشكە باشلىدى...

"باشقىلار"نىڭ كۆزىگە ئۆز كۆرۈنىمىز دەپ شەكلىمىزنى، رەڭگىمىزنى توختاۋسىز ئۆزگـەرتەتتۇق. ئـۆس دېسە، ئۆسـەتـ-تۇق؛ بەرق ئۇرۇڭ دېسە، ئۇنىسز ئىتائـەت بىلەن ئـۆزىمىزنى كۆز ـ كۆز قىلىشقا ئالدىرايتـتۇق. بىزنـى ئاۋۋال ئۆزى خالـ-غانچە شەكىلگە كىرگۈزەتتى، ئانـدىن خۇددى دۇنيـادا بىزنىـڭ تەڭدىشىمىز يوقتەك مەدھىيە، قەسىدە ئوقۇشقا چۈشەتتى.

ۋاھالەنكى، ئوقـۇلۇۋاتقان ئـاشۇ مەدھـيە، ئالقىـشلارنىـڭ بىزنى ئىچ ـ ئىچىمىـزدىن خۇش قىلالمايـۋاتقىنىـنى ھېس قىلاتتۇق. ھىد ـ پۇرىقىمىزنىڭ قەدرىنى بىلىدىغانلارلا بىزنى ھەقىقىي سۆيەلەيتتى. چۈنكى بىر گۈلنى گـۈل قىلىـدىغىنـى ھەممىدىن ئاۋۋال ئۇنىڭ ھىدى، خۇش پۇرىقى! "باشقىلار"نىـڭ بىزگە بـولغان ھېسسىيـاتى پەقەت "ھـۇزۇرلىنىـش" ئىدىكـى، ئەسلا سۆيۈش ئەمەس ئىدى.

مەن بۇنى چوڭقۇر ھېس قىلغان ئىدىم. ۋىنـاس بولسا بـۇ ئەھۋالنى سەزمىگەندەك تۇراتتى. مـەن ئۇنى ئاگـاھلاندۇرۇشقـا تىرىشتىم. "باشقىلار"نىڭ قات ـ قېتىمىزغا يوشۇرۇنۇۋالغـان خۇددى كۆزگە كۆرۈنمەس قۇرت كەبى ھاياتىمىزنى خازان قىـ-لىۋاتقانلىقىنى ئېيتىپ، ئۇنىڭغا: "دەرھال 'مارىيدەكلەر'نى تاپـ-قىلى بولىدىغان بىر يەرگە قېچىپ كېتەيلى" دېـدىم. ئۇ ماڭـا قۇلاق سېلىشتا يوق، ھەتتا "سەن نورمال ئەمەسقۇ!" دېدى ئـەـ-جەبلىنىپ. بىرەر نەرسە دېيەلمىدىم، ئۇ توغرا دەيتتى. يېزىدا ساختا گۈل شۇنچە كەڭ ئومۇملىشىپ كەتكەن ئىدىكى، گـۈلـ-

نىڭ ھىدسىز ـ پۇراقسىز بولۇشى ئاندىن نورمال ئىش ھې-سابلىنىدىغان بولۇپ قالغان ئىدى.

مەن ۋىناسنى قايىل قىلىشقا ئۇرۇنۇۋاتقىنىمدا بىر توپ چۈمۈلە يېنىمىزدا پەيدا بولدى ـ دە، ئالدىمىزدا چۆرىدىشىپ، "ئۆزلۈكۈڭلاردىن مەھرۇم قىلغان 'باشقىلار'غا ئېتىراز بىلدۈ-رۈڭلار" دېگەن خەتنى ھاسىل قىلدى. ۋىناس ئۇلارغا قەھرى بىلەن قارىغىنىچە:

ــ لەنەتتەگكۈرلەر! ھەممە يەرگە يامراپتۇ بۇ نېمىلەر، ــ دېدى.

ۋىناسنى قايىل قىلالمايدىغانلىقىمغا كۆزۈم يەتكەندىن كېيىن ئۆز بېشىمنىڭ بولسىمۇ غېمىنى يېيىش ئويىغا كەل-دىم. ئۇ يەردىن كېتەي دەپلا كېتەلمەيتتىم، قانداق قىلىشنى بىلمەيتتىم. بىلىسىز، گۈللەردە پۇت يوق. شۇنداق قىلىپ، مېنى ئۇ يەردىن قومۇرۇپ ئېلىپ كېتىدىغان كىملەرنىدۇر ساقلاشقا باشلىدىم.

ئاخىرى ناھايىتى بەستلىك بىر ئادەم ئاۋاق بىر بالا بىلەن بىر بوز ئېشەكنى يېتىلىگىنىچە يېتىپ كەلدى. ئەمما مېنى ھەيران قالدۇرغىنى، ئاتا ـ بالىنىڭ ھارغىنلىقتىن ماڭغۇدەك مادارى قالمىغان بولسىمۇ، ئېشەككە مىنمىگەن ئىدى.

ئۇلار ئۇدۇلىمىزدىكى بىر تۈپ دەرەخنىڭ ئاستىغا ئۆزىنى تاشلاشتى.

ــ دادا، نېمىشقا بۇنداق بولىدۇ؟ ــ دېدى بالا، ــ بۇنداق كېتىۋەرسە ھەر ئىككىمىز ھېرىپ ئۆلىمىز...

ــ ئېغىز ىڭنى يۇم! ــ دېدى دادىسى بالىنىڭ بېشىغا بىرنى سېلىپ، ــ پىيادە ماڭسا ھارىدىغان گەپ مۇشۇنداق.

— لېكىن بىزنىڭ ئىشكىمىز بار ئىدى، دادا. يەنە كې-لىپ راۋرۇس كۆچى بار ئىشەك.

— ئېغىزىڭنى يۇم دېدىمغۇ ساڭا! بىلمەيدىغاندەك كاپشى-ما. ئىككىلىمىز ئىشەككە مىنىپ ماڭساق، يولدىن ئۆتكەن-كەچكەنلەرنىڭ نېمە دېگىنىنى ئاڭلىدىڭغۇ! "قاراڭلار ئاۋۇ باغ-رى تاشلارغا، بىچارە ئىشەككە ھەرئىككىسى قوشلاپ مىنىۋاپ-تۇ" دېيىشمىدىمۇ؟

— ئۇغۇ شۇنداق بولدى، مېنى ئىشەكتىن چۈشۈرۈۋېتىپ ئۆزۈڭ يالغۇز راھەت مىندىڭ.

— ھە، سېنى چۈشۈرۈۋېتىۋىدىم، يېنىمىزدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقان بىرىنىڭ ئەتراپىدىكىلەرگە "قاراڭلار مۇنۇ مەرھە-مەتسىزگە، بالىسى پىيادە مېڭىپتۇيۇ، ئۆزى خىجىل بولماي ئىشەككە مىنىۋاپتۇ" دېيىشتى ماڭا ئاڭلىتىپ. ئۇ ئادەمنى تو-نۇيمەن، ئېغىزىنىڭ تۇتامى يوق. يېزىدا بۇ گەپلەرنى بىر تار-قىتىدىغان بولسا، ئەلكۇن نېمە دەيدۇ؟

— شۇنىڭ بىلەن سەن ئىشەكتىن چۈشۈپ، مېنى مىن-دۈردۈڭ. مەن راھەتكە چىقتىم.

— لېكىن ئالدىمىزغا ئۇچرىغانلارنىڭ ئۆزئارا "قاراڭلار مۇنۇ تەربىيەسىزنىڭ دادىسىنى يەردە سوكۇلدىتىپ ماڭدۇرۇپ قويۇپ ئۆزىنىڭ ئىشەككە مىنىۋالغىنىغا!" دېيىشكىنىنى ئاڭلاپ قالدىم. مەن باققان بالامنىڭ "تەربىيەسىز" دېيىلىشى-گە چىدىيالايمەنمۇ؟ ئۇلار كۆرگەنلىرىنى ئەلكۇنگە بىر يايسا، ئۇلار نېمىلەرنى دېمەيدۇ؟

— ئەمما دادا، ئىككىمىز پىيادە قالدۇق، پىيادە!

— ئاستىراق گەپ قىل، نادان! ھېچبولمىسا ئەلكۇنىنىڭ

سۆز ـ چۆچىكىدىن قۇتۇلغاندىمىز ئىشقىلىپ.

دەل شۇ چاغدا ئۇلارنىڭ سەل نېرىسىدا تۇرغان بىر ئادەم يېنىدىكىسىگە:

— قارا ئاۋۇ ئەخمەقلەرگە، — دېدى بارمىقى بىلەن ئاتا ـ بالىنى كۆرسىتىپ، — ئېشىكى تۇرۇپ، شۇنچە ئۇزۇن يېزا يولىنى پىيادە باستى.

ئاتا قىزىرىپ كەتتى، بالا بولسا كۈلۈمسىرەپ تۇراتتى. ھەقنىڭ پايانىغا بالىلارلا يېتەلەيتتى...

بالا مېنى بايقىسا، ئېلىپ كەتسىكەن، دېگەن ئۈمىدتە ئاز ـ غىنە قېپقالغان خۇش پۇرىقىمنى بار كۈچۈم بىلەن چېچىشقا باشلىدىم. سۇلتاننىڭ خۇش پۇرىقىنىڭ ھىدىنى ئالغان بالا شۇ ھامان قېشىمغا كەلدى. چۈنكى بالىلار سۇلتاننىڭ خۇش پۇرىقىنى ياخشى بىلەتتى. قاراڭغۇ چۈشكەندە مېنى قومۇرۇپ، ئېشەكىنىڭ ئۈستىگە جايلاشتۇردى.

ئايرىلىشتىن ئاۋۋال ۋىناس ماڭا ئاداققى قېتىم قاراۋېتىپ:

— سارىگۈل، — دېدى، — خۇش پۇرىقىمنى ساقلاپ قې ـ لىش ئۈچۈن بۇ يەردىن كېتىۋاتىمەن دېدىڭ، ئەمما سەندىكى ھىد ـ پۇراق ئاللىقاچان غايىب بولغان.

ئۇ سۆزىنى ئاخىرلاشتۇرماي تۇرۇپ ياپراقلىرىمدىن بىر تامچە ياش دومىلاپ چۈشتى. چۈشەندىمكى، ئاشۇ كەچقۇرۇنلۇ ـ قى ۋىناس خۇش پۇرىقىنى تامامەن يوقاتقان ئىدى. بىر گۈل يەنە بىر قەدىناسىغا ئەينەكتۇر. ئۇ قەدىناسىغا باققىنىدا، ئۇ ـ نىڭدىن ئۆز خۇش پۇرىقىنى ياكى ھىدسىزلىقىنى كۆرەر.

ئەتىسى ئەتىگەندە مېنى بايقاپ قالغان دادا، بالىسىغا: ئې ـ شەككە يەنە بىر كېرەكسىز يۈك ئارتىۋاپسەن، دەپ خېلى كا ـ

يىدى ۋە ئاخىرى مېنى بازارغا ئاپىرىپ ساتتى. ئۆزۈمنى غۇنچە قولدىن ـ قولغا ئۆتۈپ يۈردۈم. ئەڭ ئاخىرىدا، يوقىلىشقا يۈزلەنگەن خۇش پۇرىقىمنى قايتۇرۇپ كېلىش ئۈچۈن گۈلسۆيەر بىر ئادەم باغچىمىزغا ئەكىلىپ قويدى. شۇ كۈندىن باشلاپ ناھايىتى بەختلىكمەن، ئەمما ھەر يىلى يېزا مەيدانىدىن ئايرىلغان ئاشۇ كۈندە ۋىناسنى ئەسلىمەي تۇرالمايمەن.

ئارىنى قىسقىغىنە جىمجىتلىق باستى.

— سۆزى تۈگىگەن بولسا، سارىگۈلگە ئىككى ئېغىز گەپ قىلسام بولارمۇ؟ — دېدى دىئاننا.

— ئەلۋەتتە، قىزىم، — دېدى زەينەپ خانىم.

— سارىگۈل، سىلەر راست گۈللەرنىڭ، يالغان گۈل پەيدا بولغىنىغا ئىچىڭلار پۇشامدۇ؟

— نېمىگە ئىچىمىز پۇشسۇن؟ — دېدى سارىگۈل زەينەپ خانىمنىڭ ئېغىزىدىن، — يالغان گۈللەرنىڭ مەۋجۇت بولۇشى راست گۈللەرنىڭ قىممىتىنى تېخىمۇ گەۋدىلەندۈرۈپ بېرىدۇ. ئەسلىي قىممىتىنىڭ تايىنى يوق نەرسىنىڭ ساختىسىنى كىم ياسىسۇن؟

دىئاننا سارىگۈلنىڭ سۆزىگە قوشۇلۇپ بېشىنى لىڭشىتتى. كەينىدىن زەينەپ خانىمغا قاراپ:

— رۇخسەت قىلسىڭىز سىزدىن بىر ئىشنى سوراپ باقسام، — دېدى، — سارىگۈل ئېيتقان ئاتا ـ بالىنىڭ ھېكايىسىنى قانداقتۇر بىر يەردە ئاڭلىغاندەك قىلىمەن. خۇددى بۇرۇن ئانام شۇنىڭغا ئوخشاپراق كېتىدىغان بىر ئىشنى ئېيتىپ بەرگەندەكلا، سىزنىڭچە ماڭا شۇنداق تۇيۇلغاندىمۇ ـ يا؟

— خاتالاشمىدىڭ، قىزىم. سارىگۈلنىڭ ئېيتقانلىرى بىزدە

نەسرىددىن ئەپەندى لەتىپىلىرى دەپ قارىلىدۇ. ئەمما نەسرىددىن ئەپەندى سارىگۈلىنىڭ ھېكايىسىدىكى دادىدىن زور دەرىجىدە پەرقلىنىدىغان، ناھايىتى دانىشمەن ۋە ئاق كۆڭۈل ئادەمدۇر.

دىئاننا چۈشىنەلمىگەندەك، تېخىمۇ ئىنچىكە چۈشەنچە تەلەپ قىلىۋاتقاندەك بىر تەرزدە زىنەپ خانىمغا قاراپ تۇراتتى.

— بۇنىڭدىن تەئەججۈپلىنىدىغان نېمە بار، قىزىم؟ نەسرىددىن ئەپەندىنىڭ گۈللىرى بار ئىدى، يەنە كېلىپ نەسرىددىن ئەپەندى لەتىپىلىرىنىڭ ئىلھام بۇلىقى دەل شۇ گۈللەر ئىدى.

زەينەپ خانىم ئورنىدىن تۇردى.

— خوپ، بۇگۈن مۇشۇنچىلىك بولسۇن، دىئاننا. ئەتىلىك دەرس ئەتىگەن سائەت 5:57 دە.

31

دىئانىا ئەتىسىمۇ ئورنىدىن سەھەر تۇردى. ئۇ ئاساسەن ئۇيقۇسىز ئىدى. ئاخشام تۇنجى دەرسنى ئويلاپ يېتىپ، تا تۈن تەڭگىچە ئۇخلىيالمىدى. ئۇ زەينەپ خانىمنى خىيال قىلاتتى، باغچىنى، سارىگۈلنىڭ ئېيتقانلىرىنى، گۈلنى تىڭشاش ماتېماتىكىسىنى ئويلايتتى...

ئوي - خىياللىرى ئۇنىڭ زېھنىنى خېلى ئۇپراتتى، ئەمما يەنە بىر تەرەپتىن ئۆگەنگەن فورمۇلاسى ئۇنىڭغا خېلى تەسەللى بەرگەن ئىدى. مۇبادا دەرستە ئۆگەنگەن جاۋاب ئېھتىماللىقى چەكسىز بولغان ئاشۇ فورمۇلانى ھەرقانداق بىر مەسىلە ئۈچۈن تەدبىقلىغىلى بولسا، ئۇ ھالدا ئانىسىغا نېمە بولغانلىقى ھەققىدىكى سوئالغا بېرىدىغان جاۋاب "گۈلنىڭ ئېيتقىنى قايسى ناخشا"غا بېرىلىدىغان جاۋاب بىلەن ئوخشاش بولغان بولىدۇ. بۇنىڭغا قارىغاندا، ئانىسىغا نېمە بولغانلىقىنى بىلىش ئېھتىماللىقى گۈللەرنىڭ قايسى ناخشىنى ئېيتقانلىقىنى بىلىش ئېھتىماللىقىغا ئوخشاشلا "ئالاھىدە نۆل" بولىدۇ. دېمەككى، ئانىسىنى يوقاپ كەتتى دېگىلى بولمايتتى. ئۇ

ھېچبولمىغاندا مۇشۇنى بولسىمۇ ئاڭقىرىۋالغانلىقى ئۇچۇنمۇ تۇنجى دەرستىن خېلى مەمنۇن بولغان ئىدى.

ئۇ ئىككىنچى دەرسكە ۋاقتىدا ئۇلگۇرۇپ بېرىشقا ئالدىراپ تۇراتتى، ئۇستىگە كۆك مايكا، ئاستىغا ئاقۇش پادىچىلار ئىشتىنى كىيدى، چېچى بۇگۇن جايىدا ئىدى.

ئۇ دەرس باشلىنىدىغان ۋاقىتتىن بالدۇر ئورۇندۇقتا ھازىر بولاي دەپ پەلەمپەيدىن ئالدىراش چۇشتى، ۋاقىت توشاي دەپ قالغان ئىدى...

ئۇ ئورۇندۇقنىڭ قېشىغا يېقىنلىشىپ، زەينەپ خانىمنىڭ ئاللىقاچان كېلىپ بولغانلىقىنى كۆردى.

— مەرھابا دىئاننا، سائەت قانچە بولدى؟

سائەتكە قورقۇمسىراپ قارىغان دىئانانىڭ 5:58 نى كۆرۇپ سەل يۇرىكى جايىغا چۇشتى.

— مەرھابا. 5:58.

— خوپ. مېنىڭ سائىتىممۇ كېچىككىنىڭنى كۆرسىتىپ تۇرۇپتۇ. بۇگۇن ئەتىگەنلىك دەرسىمىز تۇگىدى.

چاقچاق قىلىۋاتامايدىغاندۇ، دەپ ئويلىدى دىئاننا ئىچىدە.

— كەچۈرۈڭ، زەينەپ خانىم. بۇنى دېگەنتىڭىز. بىر مىنۇتمۇ كېچىكمەسلىكىم كېرەكتى، ئەمما...

— كەچۈرۈم سورىغۇدەك ھېچ ئىش يوق، دىئاننا. گۇلنىڭ ئاۋازىنى مەن ئاڭلىيالايمەن، بۇ سەن ئۇچۇن بېكىتىلگەن، ئاجرىتىلغان ۋاقىت ئىدى. بۇگۇنكى دەرسنى ئەتە كەچ سائەت 18:19 دا ئۆتىمىز. بولدى، خوش قال.

— را... راست دەۋاتامسىز؟

زەينەپ خانىم ئىنكاس قايتۇرمىدى.

— راستىنلا ئىشەنگۈم كەلمەيۋاتىدۇ، زەينەپ خانىم. ئەتىگەن سائەت بەش يېرىمدا ئورنۇمدىن تۇردۇم، ئەمرىڭىزگە بىنائەن چېچىمنى ياساپ - تارىمىدىم، چاقماقتەك تەييارلىنىپ ئالدىڭىزغا ئۈندۈم، يەنە كېلىپ ناھايىتى يۇقىرى قىزغىنلىق بىلەن. ئەمدى كېلىپ سىز پەقەت بىر مىنۇت كېچىككىنىمنى دەپلا دەرسنى ئەمەلدىن قالدۇرغىنىڭىزنى دەۋاتىسىز...

زەينەپ خانىم دىئاناني قولىدىن ئاۋايلاپ يېتىلەپ، باغچىنىڭ دەرۋازىسىغا ئاپاردى ۋە قولىدا باغچىنىڭ ئۇ چېتىدىن بۇ چېتىغىچە كەڭ ياي سىزىپ:

— بۇنىڭغا قارا، — دېدى، — نەچچە ئون گۈل تۈپى، نەچچە يۈز گۈل، نەچچە مىڭ گۈل ئۇرۇقى ۋە ھەددى - ھېسابسىز گۈل يۇرىقى... بۇ باغنى بۈگۈنكى ھالغا كەلتۈرۈش مېنىڭ نەچچە يىل ۋاقتىمنى ئالدى، ئەمما ئۇ ئەرزىيدۇ. قارا، كىشىنىڭ ھەۋىسىنى قوزغىغۇدەك گۈزەلمۇ ئەمەس؟

— سۆزىڭىز بەرھەق. لېكىن بۇ ئارقىلىق نېمە دېمەكچىسىز...

— بىر باغنى باغ قىلىدىغان گۈللەرنىڭ ئۇرۇقىنى بەلكىم بىر مىنۇتتا چېچىپ بولۇش مۇمكىن. ساڭا ئايان، بىزگە ئەڭ ئۇزۇن بىلىنىدىغان چۈشمۇ بەلكىم بىرەر مىنۇتلۇقتۇ؛ كىم بىلىدۇ، بۇ بەلكىم بىزگە ئارزۇ - ئارمانلىرىمىزنى رېئاللىققا ئايلاندۇرۇش ئۈچۈن بىر ئۆمۈر مۇشەققەت تارتىشىمىزنىڭ ھاجەتسىزلىكىنى، ھاياتتىكى ھەر بىر مىنۇتنىڭمۇ غايەت زور كۈچ-قۇدرىتى بارلىقىنى بىلدۈرۈپ بېرەر. بىز باياتىن قولدىن چىقىرىپ قويغان بىر مىنۇتنى ھەرقانچە قى-

لىپمۇ قايتۇرۇپ كېلەلمەيسەن، دېئاننا. 21 ـ مايدىكى 5 تىن 56 مىنۇت بىلەن 5 تىن 58 مىنۇت ئارىسىدىكى ئەنە شۇ دە-قىقە گۈللەرنىڭ خۇش ئاۋازىنى ئاڭلايدىغان پەيتمۇ تېخى....

دېئاننا ھۇجرىسىغا قايتىپ كېلىۋېتىپ، ئىسىت، بۇگۈن-كى دەرس كەينىگە سۈرۈلۈپ كەتمىگەن بولسىچۇ، دېگەنلەرنى ئويلاپ كەتتى...

32

دىئاننا يېرىم كۈن مېهمانخانىغا سولىنىپ ئولتۇرۇپ ما-رىينى خىيال قىلىپ چىقتى. زەينەپ خانىمغا مۇشۇ ھەپتە ئىچىدە كېلىدىغانلىقىنى ئېيتقىنىغا قارىغاندا، بەلكى ئەتە-ئۆگۈن، ئەڭ ئۇزاق بولغاندىمۇ نەچچە كۈن ئىچىدە پەيدا بولۇپ قېلىشى مۇمكىن ئىدى.

باغدا كۆرگەن - بىلگەنلىرى، بولۇپمۇ سارىگۈلنىڭ ئېيت-قانلىرى دىئانانىڭ ئۆزى ۋە مارىي ھەققىدە قايتىدىن ئويلى-نىشىغا سەۋەب بولدى. بۇ ھال كۆرۈشۈش ئالدىدا تۇرغان قوشكېزەك ئاچىسى بىلەن دىدارلىششىنى قانداقتۇر ناھايىتى قىيىن ۋە ئېغىرلاشتۇرۇۋەتكەندەك تۇيۇلدى. ئەمما نېمە بول-سۇن، ئۇنىڭ مارىي بىلەن تېزراق كۆرۈشكۈسى بار ئىدى.

زەينەپ خانىم ھەرقاچانقىدەك دەل ۋاقتىدا يېتىپ كەلدى.

— قانداقراق تۇرىسەن، قىزىم؟ يۈر، باغقا كىرىمىز، باغدا سېنى بىر خۇشاللىق تاقەتسىزلىك بىلەن ساقلاپ تۇرىدۇ.

ئۇلار باغنىڭ ئىچكىرىسىگە قاراپ ئىلگىرىلەشكە باشلى-دى. بىر چاغدا زەينەپ خانىم بىر تۈپ گۈلنىڭ ئالدىدا توختاپ

ئۇنىڭغا ئېگىلىپ:

— ياق، ئۇ ئەمەس، — دېدى گۇلگە.

ئۇلار گۇلنىڭ قېشىدىن سەل ئۇزىغاندىن كېيىن، زەينەپ خانىم دىئانناغا بۇرۇلدى:

— سېنى مارىيمۇ ـ ئەمەسمۇ دەپ سورىشىدۇ.

— سىز تونۇگۇن سارىگۇل بىلەن پاراڭلاشقاندىلا سوراي دېگەنتىم، كېيىن ئېسىمدىن كۆتۈرۈلۈپ قاپتۇ. باغدىكى جى-مى نەرسە مارىينى ئوبدان بىلىدىغاندەك قىلىدۇ. نەچچە يىل ئاۋۋال كېلىپ كەتكەن مارىينى بۇ گۇللەر قانداق بىلىدۇ؟

— گۇل بەرگىلىرىنىڭ ئۆمرى بىر ـ ئىككى ھەپتىگە ئاران بارغان بىلەن، ئەمما سەن كۆرۈۋاتقان گۇل تۈپلىرىنىڭ كۆپىنچىسى مارىي كەلگەندىمۇ بۇ يەردە بار ئىدى. ئۇ چاغدا گۇللەر مارىيدىن بەك تەسىرلەنگەن، ھەممىسى كېلىشىۋالغان-دەك "مارىي گويا سۇ ئىكەن" دېيىشكەن ئىدى. چۈنكى گۇلمۇ سۇغا ئوخشايدۇ، ئىچى بىلەن تېشى بىر، ئوپئوخشاش. گۇل بىزدىنمۇ ئاشۇنداق ئىچ ـ تېشىمىزنىڭ سۇدەك پاكىز، بىر بولۇشىنى ئارزۇ قىلىدۇ. گۇللەر مارىينىڭ ئۆزلىرى ئارزۇ قىلغان ئادەم ئىكەنلىكىنى ھېس قىلىشقان ئىدى.

گۇللەر ماڭا ئۇنىڭ ناھايىتى قەدىر ـ قىممەتلىك قىز ئىكەنلىكىنى ئېيتىپ قويۇشۇمنى تەلەپ قىلدى. مەن گۇللەر-نىڭ سۆزىنى ئۇنىڭغا يەتكۈزگىنىمدە مارىينىڭ خىجىللىقتىن يۈزى قىزىرىپ كەتتى. "قەدىر ـ قىممىتىم بار دېيىلسە، بۇ پەقەت سىزلەرگە كۆڭۈل قويغىنىم ئۈچۈندۇر" دەپ جاۋاب بەردى مارىي گۇللەرگە. ئۇنىڭ ئۆز قەدرىنى گۇللەرگە بولغان سۆيگۈگە باغلاپ چۈشىنىشى گۇللەرنى زىيادە مەمنۇن قىلى-

ۋەتتى. ئۇلارنىڭ مارىيغا ئۆز ئاۋازلىرىنى ئاڭلاتقۇسى، يەنە كۆزگۇسى كېلىپ تۇرالماي قالدى، ئەپسۇسكى ئۇنى ئاڭلىتىش ئۇ چاغدا تېخى مۇمكىن ئەمەس ئىدى. مارىي ئاۋۋال چوڭ بولۇشى كېرەك ئىدى.

گۇللەر مارىي چوڭ بولۇپ باغقا يەنە كەلگەندە، ئۆزلىرىنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىيالمىسىمۇ، كېيىنكى ئەۋلادلىرىنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىيالايدىغانلىقىغا شەكسىز ئىشىنەتتى. ئۇلار ئۆزئارا كېڭەش چاقىرىپ بىر قارار ماقۇللاشتى، يەنى ھەرقانداق بىر گۇل سولۇپ ـ توزۇشتىن ئاۋۋال يېڭىدىن دۇنياغا كەلگەنلىۋاتقان گۇلگە مارىي توغرىسىدىكى بىلىدىغانلىرىنىڭ ھەممىسىنى قالدۇرماي يەتكۈزۈش؛ ئۇلار كەلگۈسىدىكىلىرىگە، كەلگۈسىدىكىلەر كېيىنكىلەرگە... شۇنداق قىلىپ مارىينىڭ ھېكايىسى گۇللەر ئارىسىدا ئەۋلادمۇ ئەۋلاد داۋاملىشىپ كەلدى. شۇ كۈندىن باشلاپ بۇ باغدا ئېچىلغان ھەربىر گۇل مارىي بىلەن مۇڭدىشىدىغان "بەختلىك ئەۋلاد" شەرىپىگە مۇيەسسەر بولۇشقا تۆت كۆز بىلەن تەلپۈنىدىغان بولدى...

ئۇندىن باشقا ئاشۇ كېڭەشتە يەنە بىر مۇھىم قارار، يەنى مارىينىڭ سوقرات ئىسىملىك گۇل ئارقىلىق ئاندىن گۇللەرنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىشى كېرەكلىكى ماقۇللانغان.

ــ سوقرات؟

ــ سوقرات باغدا كەم ئۇچرايدىغان ئەڭ قىممەتلىك گۇلدۇر. گۇللەرنى تىڭلاش سەنئىتىنىڭ ئەڭ يۇكسەك پەللىسى سوقراتتا. ئۇنىڭ تىلىدىن پەقەت شېئىرلا تۆكۈلىدۇ. مارىي سوقرات بىلەن كۆرۈشمىگەن، ئۇ چاغدا تېخى سوقرات بىلەن كۆرۈشۈشكە تەييارلىنىپ بولالمىغان ئىدى. مانا ھازىرغىچە

باغدىكى جىمى گۈل سوقرات بىلەن مارىيىنىڭ دىدار ـ مۇلا ـ قاتتا بولۇشىنى هاياجانلىق تەقەززا بىلەن ساقلاپ ياشاۋاتىدۇ.

دىئاناغا بۇ گەپلەر خۇددى چۆچەكتەك تۇيۇلۇۋاتاتتى. رې ـ ئاللىق بىلەن ئەپسانە ئۇنىڭ كاللىسىدا بىر ـ بىرىگە كىرىـ ـ شىپ كەتكەن ئىدى، ئۇ بۇ ئىشلارنى قانداق چۈشىنىپ، قانداق هېس قىلىشنى ئاڭقىرالمايۋاتاتتى. ھېچبولمىغاندا سوقراتنىڭ كىملىكىنى ئازراق بولسىمۇ بىلگەن ئىدى ئىشـ ـ قىلىپ. ئۇ كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا خالار ـ خالىماس باغدىن باشقىلارغا ئوخشىمايدىغان گۈل ئىزدىدى. ئەتراپتا ئالاھىدە گۈزەللىكى ياكى تۈرق ـ قىياپىتى باشقىلاردىن پەرقلىنىپ تۇرىدىغان گۈل كۆرۈنمەيتتى.

ــ سوقراتنى كۆرۈپ باقساق بولامدۇ؟ ــ دەپ سورىدى دىئاننا زەينەپ خانىمدىن.

ــ چىن دىلىڭدىن كۆرۈشنى ئىستىسەڭ، ئەلۋەتتە كۆرە ـ لەيسەن. سېنى تاڭ قالدۇرىمەن دېگىنىممۇ دەل شۇ.

زەينەپ خانىم دىئاننانى كەينىدىن ئەگەشىپ مېڭىشنى ئېيتىپ، ئەڭ چەتتىكى گۈللەرنىمۇ كەينىدە قالدۇرۇپ باغنىڭ ئاخىرىغا كېلىپ، يېرىم مېتىرچە ئېگىزلىكتە قوپۇرۇلغان توپا دۆۋىسىنىڭ ئالدىدا توختىدى.

ــ كەلدۇق مانا.

باغنىڭ پۈت سىغقۇدەك يېرىنىڭ ھەممىسى گۈل بىلەن لىق تولغان، لېكىن بۇ يەر قوپقۇرۇق! زەينەپ خانىم مىت قىلماستىن شۇ يەردە تۇراتتى. دىئاننا خېلىغىچە ئاۋاز چىقار ـ ماستىن ئۇنىڭ قېشىدا كۈتۈپ تۇردىيۇ، ئەمما ۋاقىت ئۆتكەن ـ سېرى تاقەت قىلالماي سورىدى:

— بۇ يەردە نېمىشقا مۇنداق تۇرۇۋېرىمىز؟ سوقراتنىڭ قېشىغا بارمامدۇق؟

— بىز ئۇنىڭ قېشىدا، دىئاننا. سوقراتنىڭ سەلتەنەت پايىسىدا تۇرۇپتىمىز.

— چاقچاق قىلىۋاتمايدىغانسىز؟

زەينەپ خانىم چىرايىغا مۇلايىم تەبەسسۇم يۇگۇرتۇپ قولىنى ئالدىدىكى بوشلۇققا يەڭگىل ئۇزاتتى.

— قارىغىنا، بۇ گۇللەرنىڭ گۈزەللىكىگە، — ئۇ سۆزىنىڭ ئاخىرىسىنى چۇشۇرگەچ بېشىنى ئەپسۇسلانغاندەك چايقىدى، — راستىنىلا كۆڭۈلۈڭگە ئالما، دىئاننا... سەن كۆرەلمەيدىغان نەرسىنىڭ گۈزەللىكى توغرۇلۇق سۆزلىمەسلىكىم كېرەك ئىدى.

دىئاننا ھەيرانلىق تولغان كۆزلىرى بىلەن زەينەپ خانىمغا قارىدى.

— سوقراتنىڭ ھۇزۇرىدا تۇرۇۋاتقىنىمىزغا ئىشەنمەيۋاتىسەن، شۇنداقمۇ؟

— ھە، بۇنىڭغا ئىشىنىشىم ئەلۋەتتە قىيىن - دە.

— خوپ، ئۇنداقتا قېنى ئېيتە، قىزىم، — دېدى زەينەپ خانىم، — "باشقىلار" سېنى نەچچە يىللاپ گۇللەرنىڭ سۆزلىيەلمەيدىغانلىقىغا ئىشەندۇرۇپ كەپتىيۇ، مەن نېمە دەپ سېنى بىر نەچچە دەقىقە بولسىمۇ ئالدىڭدا سەن كۆرەلمەيدىغان گۇلنىڭ بارلىقىغا ئىشەندۇرمەي؟

زەينەپ خانىم دىئانانىڭ جاۋاب بېرىشىنى كۇتمەيلا قولى بىلەن ئالدىدىكى بوش توپىنى كۆرسەتتى:

سوقرات بىر ھەپتە ئاۋۋال دەل مۇشۇ يەرگە تىكىلگەن

ئىدى. ئۇنى مارىيغا ئارمىغان قىلىش ئويىدا، بەزى ھازىر-لىقلارنى قىلىش ئۈچۈن پارىژدىكى دوستۇمنىڭ قېشىغا ئەۋەتتىم.

ــ ماڭا لازىمى مانا مۇشۇ ئىزاھات ئىدى، زەينەپ خانىم، توۋا، مېنى راستتىنلا تاڭ قالدۇردىڭىز، قېشىڭىزدىن بەدەر قېچىشقا تاس قالدىم جۇمۇ!

ــ سەندىن ئۆزر سورايمەن، دىئانىنا. يالغان دېگەننىڭ ئاق - قارىسى يوق، ھەممىسى يالغان. ئەمما ئەگەر بىر يالغان ئۆزىدىنمۇ بۈيۈك بىر يالغاننى ۋۇجۇدقا چىقارسا، مەسىلەن، سەن گۈللەر گەپ قىلالمايدۇ دېگەندەك، ئۇنى ئەپۇ قىلمىۋې-تىشكە بولىدۇ. شۇنداق بولسىمۇ، يەنىلا مېنى كەچۈرۈشۈڭنى ۋە چۈشىنىشىڭنى سورايمەن.

ــ ھېچقىسى يوق، ــ دېدى دىئانىنا كۈلۈپ.

ئۇلار يېنىپ ئىشىككە كەلگەندە، زەينەپ خانىم:

ــ ئەتە ئەتىگەنلىك دەرس سائەت 15:31 گە سۈرۈلدى، ــ دېدى، ــ ئەمما سائەت توققۇز يېرىمدا مېنى ياتىقىڭدا ساقلا. دېڭىز بوغۇزىنى ئايلاندۇرۇپ كېلەي، قانداق، بولامدۇ؟

ــ بەك ياخشى بولدى.

33

ئىستانبۇلنى يەتكۈچە ئايلانغان دىئاننا دەرسكە كىرگۈچە بولغان ئارىلىقتا بىر دەم ئارام ئېلىۋېلىش ئۈچۈن ياتىقىغا قايتىپ كىردى. ئەمما پىكىر ـ خىيالى يەنىلا ئەتىدىن بېرىقى ساياھىتىدە لەيلەيتتى.

زەينەپ خانىم ئەتىگەن ئۇنى ياتىقىدىن ئېلىپ، ئورتاكۆي (ئارامەھەللە) دېيىلىدىغان كىچىك بىر ساھىلغا ئېلىپ باردى. ئۇلار ئۇ يەردە قاتلىما يېيىشتى، ئاندىن بىر قېيىققا ئولتۇرۇپ، قەدىمىي جامەنىڭ ئۇدۇلىدىكى پىرىستاندىن دېڭىزغا كىردى.

ئۇلار بوغۇزنىڭ تىنچ، كۆپكۆك سۈيىدە ياۋروپا تەرەپنى بويلاپ سوزۇلغان يېڭىكۆي (يېڭى مەھەللە) گىچە باردى. ئۇ يەردىن ئاسىيا تەرەپكە بۇرۇلۇپ، مارمارا دېڭىزىغا قاراپ ئىچكىرىلىدى ۋە نەچچە ئەسىردىن بېرى تاقىۋېتىلىپ تېخى بىر نەچچە يىلنىڭ ئالدىدىلا كىشىلەرگە ئېچىۋېتىلگەن قىز قەل-ئەسىدە چۈشلۈك تاماق يېدى. دىئاننا ئەسلىدە ئەتىگەن يەۋال-

غان قاتلىما بىلەنلا كۆپايىلەنمەكچى ئىدى، ئەمما داستىخانغا چىقىرىلغان بىر ـ بىرىدىن ئېسىل ئوسمانلى تائاملىرىنى يېمەي چىدىيالمىدى.

زەينەپ خانىم دەرس ۋاقتىغىچە مارىي بىلەن گۈل توغرۇ-لۇق ئېغىز ئاچماسلىقنى تاپىلىغاچقا، يەنە كېلىپ دىئاننا ئۆ-زىمۇ بىر كۈن بولسىمۇ بۇ ئىشلارنى كالللىسىدىن چىقىرىۋې-تىشنى ئارزۇلاپ كەلگەچكىمۇ، ئۇلار سەپەر جەريانىدا بۇ ھەق-تە ئېغىز ئېچىشمىدى. ئەمما ئېچىلىپ ـ يېيىلىپ كۈلۈش-كەنلىرىدە ياكى غىزالىنىۋاتقانلىرىدا بولسۇن، بۇ گەپلەر بە-زىدە ئارىلاپ پاراڭغا قىستۇرۇلۇپ قالاتتى.

دىئاننا بۇ ساياھەتنىڭ كۆڭۈلدىكىدەك بولۇشى ئۈچۈن زەينەپ خانىمنىڭ بارلىق ئىشلارنى تەپسىلىي ئويلاپ ئو-رۇنلاشتۇرغانلىقىنى ھېس قىلدى. ئۇ ئۆزىنىڭ كۈنبويى شۇن-چىلىك ئىززەتلەنگىنىدىن، زەينەپ خانىم مېنى يەنە "مارىي" دەپ ئويلاپ قالمىغاندۇ ـ ھە، دەپ ئويلىماي تۇرالمىدى...

دىئاننا دەرسكە قاتنىشىش ئۈچۈن باغقا كەلگۈچە، كۈنبو-يى قاقاھلاپ كۈلۈپ يۈرگەن زەينەپ خانىم يەنە "گۈلنى تىڭلاش سەنئىتى"نىڭ تۇرگۇنلۇكىگە قايتىپ قالارمۇ، دېگەن-لەر خىيالىدىن كەچتى.

دەرس باشلىنىدىغان ۋاقىت دەل توشقان مەھەلدە زەينەپ خانىمنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى:

ــ ۋاقىتنى ئۆتكۈزمەي باغقا كىرىپ كېتەيلى.

دىئاننا تېز ـ تېز قەدەملەر بىلەن باغقا كىرىپ كېتىۋات-قان زەينەپ خانىمغا ئەگەشتى. ئۇلار باغنىڭ قاپ ئوتتۇرىسىغا كەلگەندە، يولنىڭ قىرىدا بۇرۇن كۆرۈپ باقمىغان يوغان بىر

تەشتەكنىڭ پەيدا بولۇپ قالغانلىقى دىئانانىڭ دىققىتىنى تارتتى. تەشتەكتە ھەشقىپىچەكتەك بىر ـ بىرىگە چىرمىشىپ ئۆسكەن ئىككى تۈپ گۈل كۆچىتى تۇراتتى. كۆچەتلەرنىڭ بىرىدىكى گۈل قىزىل، يەنە بىرىدىكى گۈل بولسا ئاق ئىدى. قىزىل گۈل تىك، ئاق گۈل سەل پۈكۈلگەندەك بېشىنى يەرگە ئېگىپ تۇراتتى. ئىككى گۈلنىڭ غول ۋە يوپۇرماقلىرى بىر ـ بىرىگە شۇ قەدەر زىچ كىرىشىپ كەتكەن ئىدىكى، تازا دىققەت قىلمىسا كىشىگە خۇددى بىر تۈپ كۆچەتتە ئىككى خىل رەڭ-لىك گۈل ئېچىلغاندەك تۇيغۇ بېرەتتى.

— سوقرات بۇ ئەمەستۇ؟ — دەپ سورىدى دىئانا.

— ياق، تەشتەكنىڭ ئۈستىدە ئىسمى يېزىقلىق.

دىئانا ئېگىلىپ تەشتەككە ئويۇلغان ئىسىمنى ئوقۇدى:

— ئەفەس... بۇ، بۇ... بىر قەدىمىي شەھەرنىڭ ئىسمىغۇ؟

— ھەئە، شۇنداق. بىر زامانلاردا بۈگۈنكى سەلجۇق[1] ئەتراپىدا قۇرۇلغان شەھەر.

— بۇ تەشتەك شۇ يەردىن كەلتۈرۈلگەنمۇ؟ بايىقىشىمچە، باغدىكى ھېچقانداق گۈل تەشتەككە ئېلىنمىغان، بۇلارنىمۇ باغچىغا قويماقچىمۇ سىز؟

— شۇنداق، ئەفەستىن كەلتۈرۈلدى. ئەكەلگەندىن بېرى ئۆيدە ئىدى، تۈنۈگۈن ئاخشام باغقا ئېلىپ كىردۇق. ئەفەس گۈللىرىنىڭ باغچىغا ئۆزلىشەلەيدىغان ـ ئۆزلىشەلمەيدىغانلىقى تامامەن ئۇلارغا باغلىق. ئۈچ كۈنلۈك مۆھلەت جەريانىدا ئۇلار باغقا ئۆزلىشىدۇ ياكى ئەفەسكە قايتۇرۇۋېتىلىدۇ. بۇ بىر سىناق، ئەمەلىيەتتە.

[1] سەلجۇق — تۈركىيەنىڭ ئىزمىر ئۆلكىسىدىكى مەركىزىي شەھەر.

دىئاننا زەينەپ خانىمنىڭ سۆزلىرىگە ئەمدى ھەيران قالـ.
ماسلىقنى ئۆگىنىۋالغان ئىدى.

— قانداق سىناق؟ — دەپ سورىدى ئۇ خۇددى گۇلنىڭ بىر باغچىغا تىكىلىشتىن ئىلگىرى سىناق ئېلىشتىنمۇ ئۆتە يەنە بىر غەيرىي ئىش يوقتەك.

— بۇ باغدىكى گۇللەرنىڭ ئەڭ گەۋدىلىك ئالاھىدىلىكىـ.
نىڭ بىرى: رەڭگى، تىلى، قىياپىتى قانچىلىك پەرقلىق بو-
لۇشىدىن قەتئىينەزەر، ئۇلار بۇ يەردە بۇيۇك بىرلىك ئىچىدە ئۇرۇش - جېدەل، ھەسەت - خۇسۇمەت، كىبىرۇ - تەمەننادىن پۈتۈنلەي پاكلانغان ھالدا ياشايدۇ. شۇڭا باغقا يېڭى گۇل تىكىشتىن ئاۋۋال ئۇلارنى ئەستايىدىل تاللايمىز. گۇللەر بىر - بىرىگە تەسىر كۆرسىتىدۇ، ۋاقىت ئۆتكەنسېرى بىر گۇلنىڭ خۇلقى يەنە بىرىگە ئۆتىدۇ. بىزدە: «غورا غورىنى كۆرسە ئالا بوپتۇ» دەيدىغان ھېكمەتلىك سۆز بار. شۇڭا باغقا بىر گۇلنى ئەكىرىشتىن ئاۋۋال ئۇ ئەتراپىدىكىلەرگە يامان تەسىر كۆر-
سىتەمدۇ - يوق، بۇنى دەلىللىمەي بولمايدۇ.

بۇ ئەفەس گۇلى ئۆزگىچە بىر ئالاھىدىلىكنى نامايان قىلىپ تۇرۇپتۇ: خۇلقى بىر - بىرىدىن تۈپتىن پەرقلىنىدىغان ئىككى تۈپ گۇل بىر تەشتەككە تىكىلىدۇ؛ ئۇزاق مەزگىل شاخ - يوپۇرماقلىرى ئۆزئارا گىرەلىشىپ ئۆسۈپ، بىر - بىرىدىن ئاجراتقۇسىز ھالغا كېلىدۇ؛ ئەمما ئۇلار ۋاقىت ئۆتكەن-
سېرى تۈگىمەس جەڭگى - جېدەلگە چۈشىدۇ، چىقىشالمايدۇ.
شۇڭا باغقا قويۇشتىن ئاۋۋال ئۇلار بىزگە ئۆزلىرىنىڭ بىر گۇل تىمسالىدا ياشىيالايدىغان - ياشىيالمايدىغانلىقىنى ئىسـ.
پاتلاپ بېرىشى كېرەك.

زەينەپ خانىم ئۇيچان نەزەردە ئەفەس گۈلىگە قارىتۋەتكەندىن كېيىن، سۆزىنى داۋاملاشتۇردى:

— بۇ ئىش ئىبخىزدا دېگەندەك ئاسان ئەمەس... ئىككىسى ئوخشاش مۇھىت، ئوخشاش تۇپراقتىن كەلگەندەك قىلغان بىلەن، لېكىن ئۇلارنىڭ ئۆزىنى تونۇشى، بىلىشى ناھايىتى پەرقلىق. قىزىل تۇرغىنى ئەفەستىكى ئارتەمىس ئىبادەتخانىسى[1]دا تىكىلگەن، ئاق تۇرغىنى بولسا مەريەم ئانىنىڭ ئۆيى[2] دە. قىزىل گۈل ئۆزىنىڭ مەرگەن ئىلاھە ئارتەمىس ئىكەنلىكىگە شەكسىز ئىشىنىدۇ ۋە ئۆزىنىڭ پەقەت شۇ نام بىلەن چاقىرىلىشىنى ئۈمىد قىلىدۇ. ئاق گۈلنىڭ بولسا بىرەر ئىسمىغا خۇشى يوق، ئەمما بىز ئۇنى مەريەم دەپ ئاتىۋالدۇق.

— مەرگەن ئىلاھە دېدىڭىزما؟ — دەپ سورىدى دىئاننا خاتا ئاڭلىمىغاندىمەن، دېگەندەك ئاھاڭدا، — مەرگەن ئىلاھە دىئاننا شۇغۇ؟ئىسمىم ئوخشاپ قالغىنى ئۈچۈن دوستلىرىم مېنى ھەدېسە "ئىلاھە"گە ئوخشىتىپ چېقىشاتتى.

---

[1] ئارتەمىس — يۇنانچىدا Artemision، لاتىنچىدا Artemisius دەپمۇ ئىلىنىدۇ، رىۋايەتلەرگە قارىغاندا، ئارتەمىس يۇنان ئەپسانىلىرىدىكى زېئوس بىلەن لېتونىڭ پەرزەنتى؛ ئاپوللونىڭ قوشكېزەك سىڭلىسى؛ يەنە بىر ئىسمى دىئاننا؛ ئۇ ئوۋغا، ياۋايى ھايۋانلارغا، بوۋاقلارنىڭ توغۇلۇشىغا، ئىپپەتكە، شۇنداقلا قىزلارغا مەسئۇل ئىلاھە بولۇپ، مەرگەنلىكى بىلەن مەشھۇر. شۇڭا كۆپىنچە ئوقيا ئېتىۋاتقان ياكى بىر بۇغىنى يېتىلەپ، دۈمبىسىگە ئېسىلغان ئوقداندىن ئوق ئېلىۋاتقان ھالەتتە تەسۋىرلىنىدۇ. ئارتەمىس ئىبادەتخانىسى — ئارتەمىسنىڭ روھىناتىغا بېغىشلاپ، پۈتۈنلەي مەرمەردىن ياسالغان ئىبادەتخانا بولۇپ، ھازىرقى تۈركىيەنىڭ ئىزمىر ئۆلكىسى سەلجۇق شەھىرىدە ئىبادەتخانا ئىزناسى ھېلىھەم ساقلانغان، «دۇنيادىكى يەتتە مۆجىزات»نىڭ بىرى دەپ تەرىپلىنىدۇ، ئۆز زامانىسىدا دىئاننا ئىبادەتخانىسى دەپمۇ ئاتالغان. — ت.

[2] مەريەم ئانىنىڭ ئۆيى — ھازىرقى تۈركىيەنىڭ ئىزمىر ئۆلكىسى سەلجۇق شەھىرىدىكى بۇلبۇل تېغىغا جايلاشقان قەدىمىي زىيارەتگاھ، ئەيسانىڭ ۋاپاتىدىن كېيىن مەريەم كېيىنكى ئۆمرىنى سايىنت جون (يۇھاننا) بىلەن مۇشۇ يەردە ئۆتكۈزگەن، مەريەمنىڭ قەبرىسىمۇ مۇشۇ بۇلبۇل تېغىدا، دەپ قارىلىدۇ. خىرىستىيانلار ھېلىھەم بۇ جاينى مۇقەددەس بىلىپ زىيارەت قىلىدۇ. — ت.

— ھەئە، رىم ئەپسانىلىرىدىكى مەرگەن ئىلاھە دىئاننا شۇدۇر. يۇنان ئەپسانىلىرىدە ئارتەمىس دېيىلىدۇ.

دىئاننا بىردەم ئۇيغا پېتىپ تۇرۇپ قېلىپ يەنە سورىدى:

— بۇ گۈللەر ئەمىسە نېمىگە تالاش - تارتىش قىلىنىشىدۇ؟

— ئىككىيلەننىڭ ئارىسىدا بولۇپ ئۆتكەن تالاش - تارتىشنى ئاڭلىغۇڭ بارمۇ؟

دىئاننا زەينەپ خانىمغا بىلىندۈرمىگەن بىلەن ئارتەمىس بىلەن مەريەم ئوتتۇرىسىدا بولۇپ ئۆتكەن تالاش - تارتىشنى بەكلا ئاڭلىغۇسى بار ئىدى.

— نېمىشقا ئاڭلىماي، ئاڭلايلى.

زەينەپ خانىم تەشتەكنىڭ قېشىدا ئولتۇردى، دىئاننامۇ ئۇنىڭغا ئەگەشتى.

— سالام، ئەفەس گۈلى. سىلەرنىڭ پارىڭىڭلارنى ئاڭلاشقا ئىجازەت بېرەرسىلەرمىكىن؟ — دەپ سورىدى زەينەپ خانىم ۋە بىر دەمدىن كېيىن دىئانناغا قاراپ، — ئارتەمىس: "مېنىڭ ئىسمىم ئارتەمىس" دەپ گۈلەيدى ماڭا، — دېدى. خوپ، ئۇ شۇنى خالىغان بولسا، مەنمۇ ئەفەس گۈلىنى ئىككى ئىسمىدا ئاتاپ گەپ قىلاي. ئۇلارنىڭ پارىڭىنى ئەينەن يەتكۈزىمەن، باشلامدۇق؟

دىئاننا كۆزىنى "تەييارمەن" دېگەن مەنىدە يۇمۇپ ئاچتى، زەينەپ خانىم، ئارتەمىس بىلەن مەريەم ئوتتۇرىسىدىكى پاراڭنى يەتكۈزۈشكە باشلىدى:

— سەل سىپايە بولساڭ بولماسمىدى؟ — دېدى مەريەم، — بىزنى نېمە دەپ چاقىرىشنىڭ ھېچبىر پەرقى يوققۇ.

— پەرقى يوق دېگىنىڭ نېمىسى، — دېدى ئارتەمىس، —

مېنىڭ ئىسمىم بار. تىللاردا داستان، زېمىنىدىن تاكى ئەرشـ.
كىچە ھەممە بىلىدىغان ئىسمىم: ئار ـ تە ـ مىس! نام ـ شەـ
رىپىم ئىلاھلار قاتارىدا تىلغا ئېلىنىدۇ، بىلەمسەن؟ مەن سېـ
نىڭدەك گۈل ئەمەس، گۈزەللەرنىڭ يەكتاسى، ئۇلۇغ ئىلاھە
ئارتەمىسمەن، ئۇقتۇڭمۇ!؟ سېنىڭدەك گۈللەر قەسرىمگە زىنـ
نەتلا، خالاس.

— نېمانداق تولا "مەن، مەن"لا دەيسەن؟

— دەيمەن، نېمە بوپتۇ. ئارتەمىس "مەن" دېمىسە، يەنە
كىم "مەن" دېيەلىسۇن؟ سەندەك ئۆلۈمتۈك خەس گۈل دېسۇنـ
مۇ ئەمىسە؟

— رېئاللىق ئۆزۈڭگە ئايان تۇرۇپ، يەنە ھەدېسە ئېغىـ
زىڭدىن "مەن ئىلاھە، سەن بىر گۈل" دېگەن شۇ گەپ چۈشـ
مەيدۇ.

— قايسى رېئاللىق؟

— بولدى، بولدى قىلە، ساڭا ئازار بېرىپ قويماي يەنە.

— سەن؟ سەن ماڭا ئازار بېرەلەيسەن؟ ھا ـ ھا ـ ھا...
بىر خەس گۈل ئارتەمىسنى، ئىلاھەنىڭ كۆڭلىنى يېرىم
قىلالايمىش! ۋاي، قېنى كەل، مېنى خاپا قىل، ماڭا ئازار بەر.

— ئەمما سەن ئاۋۋال بىزگە ئۆزۈڭ كۆرەڭلەيدىغان كاتـ
تىلىقىڭ ھەققىدە ئىككى ئېغىز گەپ قىلىپ بەر. ئېيتە، ئارـ
تەمىس دېگەن كىم ئۇ؟ نېمەڭگە بۇنچە مەغرۇر، كۆرەڭلەيسەن؟
قېنى ئېيتە، پۈتۈن باغ بىلىپ قالسۇن.

— ئاچچىقىمنى كەلتۈرمە. ئۇلۇغ ئارتەمىسنى كىم بىلـ
مەيدۇ؟ مېنى كىم تونۇمايدۇ؟

— بىز ھازىر سېنىڭ ئىبادەتخاناڭدا ئەمەس، ئارتەمىس،

بۇ بىر گۈللۈك باغ. گۈللەر سىنى تونۇماسلىقى مۇمكىن. ئۇ-لۇغ ئارتەمىسنى تونۇۋېلىشتا ئۇلارنىڭمۇ ھەققى بار ئەمەسمۇ؟ سەن بۇيۇكسەن، ناھايىتى ئۇلۇغسەن! قېنى، مەرھەمەت قى-لىپ، بىزنى بۇيۇكلۇكۇڭنى ئاڭلاش بەختىگە مۇيەسسەر قىل، ئارتەمىس.

— ئەمدى جايىدا گەپ قىلدىڭ، گۈلچىقىم. ئەلۋەتتە، ئۇ-لۇغلۇقۇمنى بىلىش ھەممىنىڭ ھەققى. ئۇلۇغ ئارتەمىسنىڭ كىملىكىنى گۈللەرمۇ بىلىشى كېرەك. ئەمىسە كۆپچىلىك قۇلىقىنى دىڭ تۇتۇپ ئاڭلىغاي.

مەن — ئىلاھلارنىڭ ئىلاھى زېئوسنىڭ قىزى ئارتەمىس! ئەفەستە ياشىغانمەن. ئەفەسكە قەدەم قويغانلىكى ئادەمنىڭ كاللىسىغا ئەڭ ئالدى بىلەن "مەريەم ئانىنىڭ ئۆيى" دېگەندەك ئۇششاق - چۇششەك، ئەسكى - تۇسكى تايىنسىز يەرلەر ئە-مەس، ئارتەمىس ئىبادەتخانىسى كېلىدۇ. نەچچە ئەسىردىن بې-رى دۇنيادىكى يەتتە مۆجىزاتنىڭ بىرى سانالمىش ھەيۋەتلىك قەسرىمدە ماڭا ئىبادەت قىلىشقا كەلگەن بىھېساب ئادەملەرنى قوبۇل قىلدىم. ئادەملەر ئالدىمغا چۇمۇلىدەك ئايىغى ئۇزۇلمەي كېلىپ تۇراتتى، ماڭا مەدھىيە ياغدۇرۇش، مېنى ئۇلۇغلاش، ئالدىمدا تىز پۇكۇپ، باش ئېگىپ ئىتائەت قىلىش ئۇچۇن، ناھايىتى ئۇزاقلاردىن بىر - بىرىنىڭ ئۇستىگە دەسسەپ-چەي-لىشىپ كېلەتتى. ئارتەمىسنىڭ قانچىلىك ئۇلۇغلۇقىنى ئەمدى بىلدىڭمۇ، ئەي گۈل؟ سېنى ۋە سەندەكلەرنى قومۇرۇپ ۋازا - لوڭقىلارغا تىككەن ئىنسانلار بوسۇغامدا قۇل كەبى قول باغلاپ تۇرىدۇ. باغدىكى ئى گۈللەر، سىلەرمۇ ئاڭلىدىڭلارمۇ؟ مېنىڭ، ئارتەمىسنىڭ ئۇلۇغلۇقىنى ئۇقتۇڭلارمۇ؟

— مەن ئويلىغاندەك گەپ قىلدىڭ، — دېدى مەريەم، — مەن سېنى ئۆزى ھەققىدە گەپ قىلىپ بېرەرمىكىن دېۋىدىم، لېكىن سەن داداڭنىڭ كىملىكى، ئۆيۈڭنىڭ ھەيۋەتلىكى، سېنى كۆككە كۆتۈرگۈچىلەر بايانىدا گەپ يورغىلاتتىڭ. مەن سەندىن بۇ گەپلەرنى سورىمىدىم، ئارتەمىس، مەن پەقەت سېنىڭ كىملىكىڭنىلا سوراۋاتىمەن.

— پېسەندى گۈل! — دېدى ئارتەمىس، — نېمە دېمەكچىسەن؟ ئۇلۇغلۇقۇم، كاتتىلىقىمنى سورىمىغانمىتىڭ؟ مەن تەڭداشسىز ئۇلۇغ بولمىسام شۇنچىۋالا جىق ئادەم ماڭا چوقۇنارمىدى؟ ئېغىزى قۇرۇپ كەتكۈچە ماڭا مەدھىيە ـ ئالقىش ياغدۇرارمىدى؟ ماڭا ئەسىر ـ مۇپتىلا بولارمىدى؟

— ئەسلىدە سەن ئۇلارغا ئەسىرسەن، ئارتەمىس، پەقەت بۇ رېئاللىقنى ئېتىراپ قىلغۇڭ يوق، خالاس.

— ھەسەتتىن نېمە دېگىنىڭنىمۇ بىلمەيۋاتىسەن ـ ھە.

— راست، ئەسلىي سەن ئۇلارغا ئەسىرسەن! ئارتەمىس دېگەن كىم؟ خەلق باشتا ئۆزى ئويلاپ، ئويدۇرۇپ چىقىپ، ئاندىن چوقۇنغان خىياللا، خالاس. ئېيتە، يالغانمۇ؟ ئارتەمىسنى ياراتقان، مەيدانغا كەلتۈرگىنى خەلق ئەمەس، نېمە؟ ئاۋۋال كاللىسىدا مۇقەددەس بىلىدىغان بىر كۈچ ـ قۇدرەت، گۈزەللىك، يۈكسەكلىك غايىسىنى تۇرغۇزۇپ، ئاندىن مەدھىيە ـ مۇبارەك بىلەن سېنى دۇنياغا كەلتۈرگىنى — سەن ئاجىز ساناۋاتقان ئاشۇ خەلق، ئىنسان ئەمەسمۇ؟ ئۇلارنىڭ ساڭا باغلىنىپ قالغانلىقىغا ئالدىنىپ قالما، ئارتەمىس. سېنى ئۇلار ئويدۇرۇپ چىقاردى؛ سەندىكى قۇدرەت ـ كامالنى ئۇلار ساڭا بىلدۈردى؛ نامشەرىپىڭنى ئەنە شۇلار كۆككە كۆتۈردى... دې-

يىشكە تىلىم قىسىنىدۇ، ئەمما سەن ھەقىقەتتە مۇستەقىل مەۋجۇت ئەمەسسەن، ئارتەمىس. سەن پەقەت ئۇلارنىڭ سايىسىدىلا مەۋجۇتسەن؛ ئۇلارنىڭ مەدھىيەسى، چوقۇنۇشى ۋە ھىمايىسىدىلا مەۋجۇتسەن! باشقىلارغا بېقىنىدىسەن، ئارتەمىس!

— ھەددىڭدىن ئاشما ئىپلاس خەس چېچەك! ئالدى بىلەن ئۆزۈڭگە بىر باققىنا. ماڭا بۇنداق گەپ قىلىدىغانغا سەن كىم ئىدىڭ، ھە؟!

— ھەقلىقسەن، مەن ئۇنچىۋالا ئۇلۇغ نەرسە ئەمەسمەن. ئەمما مەن بىر گۈلمەن... ئادەملەر مېنى سۆيىسۇن، سۆيمىسۇن، كىملەردۇ مېنىڭ دەردىمدە ئەقلىدىن ئازسۇن ۋە ياكى قېشىمغا ئىنىس ـ جىن يولىسۇن ـ يولىمىسۇن، پەقەتلا بىر گۈلمەن! شۇنداق، ئۇلۇغلۇقتىن دەۋايىم يوق، ئاددىي بىر گۈل بولسامىلا بولدى. گۈلنىڭ نېمىدىن دېرەك بېرىدىغانلىقىنى بىلەمسەن، دوستۇم؟ گۈل — ئەركىنلىك دېمەكتۇر! باشقىلارنىڭ مەدھىيەسىدە ياشىناپ، تەنقىدىدە ئۆلمەستىن، مۇستەقىل مەۋجۇت بولۇش دېمەكتۇر. خاتا چۈشىنىۋالما، مەنمۇ ئادەملەرنى ياخشى كۆرىمەن، ئۇلارنىڭ مېنى يوقلاپ تۇرۇشىنى، خۇش پۇرىقىمدىن ھىدلىشىنى ياقتۇرىمەن. ئەمما ئويۇم — ئۇلارغا تەمەسىز ھالدا خۇش پۇرىقىمنى سۇنۇش، بېغىشلاشتۇر. ئەلۋەتتە، ساڭا ئىبادەت قىلىشقا كەلگەنلەردەك مېنىڭ ھۇزۇرۇمغا كېلىدىغانلار ئۇنچە كۆپ ئەمەس. بەلكى مەريەم ئانىنىڭ ئۆيىگە قەدەم تەشرىپ قىلغانلارنىڭ كۆپىنچىسى ئۇ يەردە مەندەك كىچىك گۈلگە دىققەت قىلمىغان بولۇشى مۇمكىن. ئەمما ئىشەن، كۆپ بولمىسىمۇ مېنى سەزگەن دوستلار يەنە بار. لېكىن ئۇلارنى ساڭا تېۋىنغىلى كەلگەنلەر

بىلەن ئوخشاش دەپ قارىۋالما، ھە.

— ۋاي، قانداقسىگە ئوخشىسۇن ئىپلاس گۈلۈم، ماڭا تې-ۋىنغىلى كېلىدىغانلار ھەددى ـ ھېسابسىز تۇرسا.

— ئېسىڭدىمۇ؟ قۇياش پارلاپ تۇرغان كۈنلەردە قېشىڭغا دەريا بولۇپ ئاققانلار، كۆز كەلگەندە بىر ـ بىرلەپ ھۇزۇرۇڭ-نى تەرك ئېتىدۇ. قىش يېتىپ كېلىدىغان بولسا، ئەتراپىڭدىن ھېچكىمنى تاپالمايسەن. سەن تەنها قالىسەن، لېكىن قۇرۇق غۇرۇرۇڭ تۈپەيلى يىغلىيالمايسەن. باھاردىكى مەدھىيە سېنى قانچىكى يۈكسەكلەرگە پەرۋاز قىلدۇرسا، كەچ كۈزدىكى غو-لىشىڭ ئۇنىڭدىنمۇ بەتتەر بولىدۇ. ھاۋانىڭ تۈيۈقسىز ئۆزگى-رىشىمۇ سېنى يەرگە ئۇرالايدۇ.

— كەچ كۈز دېگەن شۇنداق بولىدۇ.

— گۈل ئۈچۈنمۇ شۇنداق بولامدۇ؟ ياق! گۈل ئۈچۈن كۈز يامغۇرى — باھار ھازىرلىقى دېمەكتۇر. گۈل زىيارىتى ئۈچۈن كەلگەنلەر ساڭا تېۋىنىدىغانلاردەك ۋاپاسىز بولمايدۇ. ساڭا كەلگەنلەر تېۋىنىدۇ، ئەمما پەقەت ئۆزى ئۈچۈنلا. مېنىڭ قې-شىمغا كېلىدىغانلارچۇ؟ ئۇلار گۈلنىڭ پۇرىقى ئۈچۈن كېلى-دۇ. مەن ئالدىمغا كەلگەنلەردىن ئاجىزانە ئىگراش كۈتمەيمەن. سۆيگۈ ئاشىقنى سۇندۇرۇپ زەئىپلەشتۈرمەيدۇ، ئەكسىچە تې-خىمۇ ئەزىز قىلىدۇ، يۈكسەلدۈرىدۇ.

دېمىسەم بولاتتى، ئەمما كەچۈر دوستۇم، ساڭا ئەسىر بولغانلار ھامان بىر كۈنى سېنى تەرك ئېتىپ كېتىشىدۇ. چۈنكى ئۇلار ساڭا ئەمەس، پەقەت ئۆزىنىڭ ھېس ـ ھاياجىنى-غا ئىشىنىدۇ، تېۋىنىدۇ. ئەمما شۇنداق بىر كۈن كېلىدۇكى، ئۇلارنىڭ ھېسسىياتى سەندىنمۇ گۈزەل، قۇدرەتلىك، يېڭى

بىر ئېتىقاد تاپىدۇ ـ دە، ئالدى ـ كەينىگە قارىماي كېتىپ قېلىشىدۇ، سىنى ئۇنتۇيدۇ. ئۇلارنىڭ مەدھىيە ـ ئالقىشىدا مەۋجۇت بولغىنىڭ ئۇچۇن، ئۇلار پەش قېقىپ كەتتىمۇ، سەن ـ مۇ يوقاپ كېتىسەن...

ـــ ياق، مەن ئەبەدىي ياشايمەن. ئۆلىدىغىنى سەن، ئۇق ـ تۇڭمۇ؟

ـــ توغرا دېدىڭ، مەن ئۆلمەيدىغانلاردىن ئەمەسمەن. بىر كۈنى هامان سولىمەن ۋە تۇپراققا قېتىلىپ كېتىمەن. ئەمما ئۆلسەممۇ، هاياتىم تۈگەللەنمەيدۇ! چۈنكى مەن قېتىلغان، مەن كۆمۈلگەن ئۇ تۇپراق باشقا بىر گۈلنى پەرۋىش قىلىدۇ. مېنى خۇش پۇرىقىم تۇپەيلى سۆيگەن دوستلىرىمدىن باشقىلار هە ـ دىمىنىمۇ ئەسلىيەلمەيدۇ. هېچكىم ئاللىقاچان قۇرۇپ كەتكەن بىر گۈلنى يەنە خۇش پۇرىقى گۈپۈلدەپ تۇرىدىغان هىد تارد ـ تار دەپ ئويلىمايدۇ، ئەمما مەن مەۋجۇتمەن. هاۋادىن هىدىمنى ئالغان هامان، دوستلىرىمنىڭ يۈزىگە تەبەسسۇم يامرايدۇ. "ئۆمرۈم بىكار كەتمەپتۇ" دەيمەن شۇ چاغدا ئۆزۈمگە. "چېچەك ئاچقۇچە قاراڭغۇلۇقتا ئۆتكەن شۇ ئۆمرۈم بىكار كەتمەپتۇ!" دەيمەن، "پەقەت بىر گۈل بولسام‌لا شۇ كۇپايە" دەيمەن!

قېنى دوستۇم، كەل، ئۆزۈڭگە قايت، بىر گۈل بولۇپ يا ـ شا! نىقابىڭنى يىرت! گۈل يۈزۈڭنى ئاچ. گېپىمنى ئاڭلا، مەن بىلەن بىر بول. قېنى كەل، باغۇەندىن تەشتەكنى كۆمپەيكۈم قىلىشنى ئۆتۈنەيلى! قارا، باغنىڭ هەقىقىي راست گۈللەرگە تولۇپ، پاتماي قالغىنىنى كۆرمىدىڭمۇ، ئەزىزىم؟

ـــ مەن گۈل ئەمەس، ـــ دەپ خىرقىرىدى ئارتەمىس، ـــ مەن بىر ئىلاهەمەن!

— ناۋادا تاقىۋالغان بۇ بۇيۇكلۇك چۇمپەردىسىنىڭ ئىچىدە راھەت تاپىدىغان بولساڭ، بوپتۇ، تاقاۋەر، داۋاملىق "مەن!" دەپ ياشاۋەر. ئەمما بۇنىڭ ھامان بەدىلى كېلىدۇ، ئارتەمىس. بىلگىنكى، ھە دېسە "مەن" دەپ سۆرەن سېلىش ئاخىرى ئاپىرىپ ئۆزلۈكۈڭنىڭ، بىر گۈللۈكۈڭنىڭ ئۇنتۇلۇشىنى، ئۆلۈشىنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ.

— باغۋەن! ھوي، قېرى خوتۇن، مۇنۇ ئىپلاس بىر نېمىنى يېنىمدىن يۇلساڭچۇ!

— بىلىسەن، بىزنىڭ بىر - بىرىمىزدىن ئايرىلىشىمىز مۇمكىن ئەمەس، — دېدى مەريەم، — خالايلى، خالىمايلى بىز بىرلىكتە ياشاشقا مەجبۇرمىز. بۇ تار تەشتەكتە ئوخشىمىغان ئىككى ئاۋاز بولۇپ تۇرۇۋېرىمىز ۋە ۋاقىت ئۆتكەنسېرى چىن كۆڭلىمىزدىن خۇشاللىق تاپالمىغىنىمىزدەك، ئەتراپتىكى باشقا گۈللەرنىڭمۇ خۇشلۇقىنى كېسىمىز. ھەتتا ئادەملەرنىڭمۇ... يەنى ھىدىمىزنى ئالغانلىكى ئادەمنىڭ ئىچىگە جەڭگى - جېدەلى ئۆكسىمەس ئىككى ئاۋاز بولۇپ كىرىمىز: بىردەم سەن سۆزلەيسەن، دەم ئۆتۈپ مەن، بىردەم ئارتەمىس مەيدانغا چىقىدۇ، سەل ئۆتۈپ مەريەم... بەزىدە بىرلا ۋاقىتتا ۋارقىرىشىپ كېتىمىز. تەشتەكتىكى تالاش - تارتىشىمىز يەتمىگەندەك، بۇ ۋاراڭ - چۇرۇڭنى ئادەملەرنىڭ ئىچىگىمۇ سۆرەپ كىرىمىز. لېكىن بىزنىڭ ئۇلارنىمۇ ۋە ئۆزىمىزنىمۇ بۇنداق كۆڭۈلسىزلىككە پاتۇرىدىغانغا ھەققىمىز يوق، ئارتەمىس.

ئىشەن، ناۋادا قولۇمدىن كەلسە ئىدى، پەقەت سەن بىلەن ئورتاق بىر ئاۋاز، بىر ھىدقا ئايلىنىپ كېتىش ئۈچۈن "مەن ئارتەمىس" دەپ سۆرەن سالغان بولاتتىم. ئەمما بۇنداق

قىلالمايمەن، ئارتەممىس. ئۆزۈمنىڭ بىر گۈل ئىكەنلىكىنى بىلگىنىم ئۈچۈنلا ئەمەس، ھەممىدىن مۇھىمى سېنىڭمۇ ئەمەلىيەتتە بىر گۈل ئىكەنلىكىڭنى بىلگىنىم ئۈچۈن بۇنداق قىلالمايمەن. ئۆزۈمدىن ۋاز كېچەلىسەممۇ، سەندىن ئەسلا ۋاز كېچەلمەيمەن. چۈنكى بىر گۈلنىڭ گۈزەللىكىنى ساڭا قاراپ ئاندىن ھېس قىلغانمەن، ئارتەممىس، ئۆزۈمنى ساڭا قاراپ بىلدىم، تونۇدۇم.

— جۆيلۈمە! — دېدى ئارتەممىس، — مەن دېگەن ئارتەممىس، سەن بولساڭ پەقەت بىر ئاجىز گۈللا، خالاس!

— ئارتەممىس، ئاڭلىشىمچە، كىشىلەر سېنى ئاجىزلارنىڭ باشپاناھى دېيىشىدىكەن. يەنە بەزىلەرنىڭ ئېيتىشىچە، ئوقيايىڭدىن ناھايىتى شەپىسىز، تۇيۇقسىز ئېتىلىدىغان ئوق كىشىلەرگە ئاجايىپ شېرىن، تاتلىق بىر ئۆلۈم بەخش ئېتەرمىش، شۇنداقمۇ؟

— ئەلۋەتتە!

— ئۇنداقتا... مەن سەن دېگەندەك ئاجىز بولسام، مېنى قوغدا، پاناھىڭغا ئال، ئارتەممىس. مېنى ئۆزۈڭدىن قوغدا. ھازىرنىڭ ئۆزىدە، ئوقۇڭنى چىقار، يانى تارت ۋە ئۆزۈڭگە ئاشۇ ئەڭ تاتلىق ئۆلۈم جامىنى سۇن! ھودۇقما، يوق بولۇپ كەتمەيسەن. ئارتەممىس ئەسلىدىلا مەۋجۇتلۇقنىڭ ساھىبى ئەمەسقۇ، ئۇ يوق بولسۇن! ئەمما "مەن"لىكىڭ ئاشۇ شېرىن ئۆلۈمگە يۈزلەنگىنىدە، سەن بىر گۈل بولۇپ تىرىلىسەن! بىلىمەن، بۇ ئاسان ئەمەس، ئەمما سەن قىلالايسەن.

— ...

— قېنى گەپ قىلە، ئۆزۈڭنى قويۇۋەت. ئۆزۈڭنىڭ بىر

گۈل ئىكەنلىكىنى ئەسلەۋاتىسەن، شۇنداقمۇ؟

زەينەپ خانىم ناھايىتى ئۈزۈنغىچە جىمىپ كەتتى. خېلى-دىن كېيىن ئۇ ئاستاغىنە دىئانىناغا قاراپ: "ئارتەمىس مەريەم-گە جاۋاب بەرمەيۋاتىدۇ" دېدى.

— ھېچنېمە دېمىدىمۇ؟

— ياق، ھېچنېمە، — دېگىنىچە ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى زەينەپ خانىم ۋە سۆزىنى جىددىي داۋاملاشتۇردى، — بۈگۈنكى دەرسىمىز مۇشۇنچىلىك بولسۇن، قىزىم. ئەتە ئەتىگەنكى تۆ-تىنچى، شۇنداقلا ئاخىرقى دەرسىمىز سائەت 4:01 ئۆتكەندە.

دىئانىنا كاللىسىنى سىلكىپ، پۈتۈن بەدىنىنىڭ ئۇيۇشۇپ كەتكىنىنى سەزدى. ئۇنىڭ قىلىدىغان، سورايدىغان نۇرغۇن گېپى بار ئىدى. ئەمما ئۇ يەنىلا سۈكۈتتە قېلىشنى مۇۋاپىق كۆردى.

34

دىئاننا ئاپئاق ئۇخلاش كىيىمى كىيگەن هالدا مېهمانخا-نىنىڭ بىرىنچى نومۇرلۇق ياتىقىنىڭ ئالدىدا تۇراتتى. ئۇ زەي-نەپ خانىمنى تۈن يېرىمدا ئىشىك قاققان، چاقىرىلمىغان مېهمانغا نېمە دەر، دەپ ئىككىلىنەتتى.

يەنە ئۈچ سائەت ساقلىسا، زەينەپ خانىمنى ئويغاتماي، ئۇ-نى بىمەھەل بىئارام قىلمايمۇ نېمە سوراي دېسە، باغدا ئازادە سورىيالايتتى. ئەمما ئۇنىڭغىچە ياتىقىدا هېلى ئۇيان، هېلى بۇيان پىرقىراپ يۈرۈشكە تاقەت قىلالمىدى. ئۇ ئىشىكنى يەڭگىل چەكتى.

ئاق ئۇخلاش كىيىمى كىيگەن زەينەپ خانىم ئىشىكنى ئاچتى. دىئاننانىڭ كۆزى دەماللىققا ئۇنىڭ ئۆزىنىڭكى بىلەن ئوخشاش پاسوندا تىكىلگەن ئۇخلاش كىيىمگە چۈشتى.

— ھەقىقەتەن كەچۈرۈڭ، زەينەپ خانىم. بەلكى ئۇخلىغان بولغىيتتىڭىز، بەلكى قائىدىڭىزنى بۇزغاندىمەن. ئەمما زادى ئۇخلىيالمىدىم. سىز بىلەن پاراڭلاشمىسام بولمايدۇ. بىئەپ چاغدا كېلىپ قالدىم...

— ئۇخلاي دەپ تۇراتتىم. سائەت بىر بوپتۇ. بۇ چاغدا مەندەك قېرىنىڭلا ئەمەس، ھەرقانداق بىر ئادەمنىڭ ئىشكىنى چەكسەڭ بولمايتتى.

زەينەپ خانىم ھەقلىق ئىدى، دىئانانىڭ ئۇنىڭدىن ئاغرىنىشقا ھەققى يوق. "يەر يېرىلسا كىرىۋالسام" دەپ كەتتى دىئانا ئىچىدە.

— يۇر، ئىچىگە كىر، — دەپ قوشتى زەينەپ خانىم.

— لېكىن سىز بايا...

— تۇنىنىڭ بۇ پەيتىدە ئىشىكىمنى قانچىلىك تەستە چەككىنىڭنى ھېس قىلالماسمەنمۇ؟ ئاخىرى چەكتىڭ. چۈنكى ساڭا كەڭتاشا ياتاقتا تۇرۇش بۇ يەرگە كېلىشتىنمۇ ئېغىر بىلىندى. بۇنداق ئادەمدىن ھەقچان ئاڭلىغۇدەك مۇھىم گەپ چىقىدۇ. قېنى كىر، قىزىم.

دىئانا چىراغ يورۇتۇپ تۇرغان ياتاققا يۇمشاق دەسسەپ كىرىپ كەلدى ۋە باغقا قارايدىغان دېرىزىنىڭ ئۇدۇلىغا قويۇلغان ئورۇندۇققا كېلىپ زەينەپ خانىم بىلەن قارىشىپ ئولتۇردى.

— نەدىن باشلاشنى بىلمەيۋاتىمەن، — دېدى دىئانا.

— ئەڭ قىيىن قىسمىدىن باشلا، قىزىم، قالغىنى ئۆزى چىقىدۇ.

— مارىي، — دېدى دىئانا، — مارىي بىلەن مەن... مارىي... كاللامدىن مارىي چىقمايدۇ، زەينەپ خانىم. بىلىمەن، كۆرۈشۈشىمىزگە ئاز قالدى. كىم بىلىدۇ، بەلكىم ئەتە كۆرۈشەمدۇق تېخى. ئەمما بۇ باغدا باشتىن كەچۈرگەنلىرىم... — دىئانا سۆزلىيەلمەي سەل تۇرۇپ قالغاندىن كېيىن، يەنە سۆ-

زىنى داۋاملاشتۇردى، — سىز بىلەن تونۇشقۇچە، ئۆزۈمنى مارىي ئېلىشىپ قاپتۇ دېگەنگە ئىشەندۈرۈپ كەلگەن، باشقا ئېھتىماللىقلارنىڭ ھەممىسىنى بىر چەتكە چۆرىگەن ئىدىم. ئۇ خېتىدە گۈللەر بىلەن پاراڭلاشقانلىقى توغرۇلۇق يازغان ئىدى. لېكىن بۇ مېنىڭ ئۇنىڭدىن ئۆزۈمنى ئېلىپ قېچىشىمنىڭ بىردىنبىر سەۋەبى ئەمەس. ئۇ ئانامنىڭ ھاياتىنىڭ ئاخىرقى دەملىرىدە قورقۇنچ ۋە ئەندىشە ئىچىگە كىرىپ قېلىشىغا سەۋەب بولغان ئىدى. ئۇنىڭغا قوشۇپ، مارىينىڭ خېتىدىن مەن يەنە بەزى ئىشلارنى سېزىپ قالغان ئىدىم. ئۇنى ئېتىراپ قىلىشتىن قورقاتتىم، ئۇنىڭ مېنى ۋەيران قىلىپ تاشلىشىدىن ئەنسىرەيتتىم...

— يەنى؟

— مارىي — مەن ئارزۇ قىلغان، لېكىن بولالمىغان ئادەم دەل شۇ ئىدى. ئۇنىڭ ئانامغا قەۋەتلا ئوخشايدىغانلىقىنى ھېس قىلغان ئىدىم.

دىئاننا سەل تۇرۇۋېلىپ سۆزىنى داۋام ئەتتى:

— بىر قىزنىڭ ئانىسىغا ئوخشىشى ئەيىب ئىش ئەمەس. لېكىن بىر يېشىدا ئانىسىدىن ئايرىلغان بىر قىز، ئانىسى بىلەن 25 يىل بىرگە ياشىغان قوشكېزەك سىڭلىسىدىنمۇ بەكرەك ئانىسىغا ئوخشىسا، بۇ ئۇنىڭغا بەك ئېغىر كېلىدىكەن، زەينەپ خانىم. يەنە كېلىپ يېنىدا ياشىغان قىزى ئانىسىنى چۈشىنىشكە ئەمدى تۇتۇنغاندا ئۇ بۇ دۇنيادىن كېتىپ قالسا؛ ئانىسىنىڭ ئالدىدا بىرەر قېتىممۇ دەل شۇنىڭدەك ئادەم بولۇشنى ئارزۇ قىلىدىغانلىقىنى ئېيتىش پۇرسىتىگىمۇ ئېرىشەلمىسە...

دىئانانىڭ كۆزىگە لىق ياش تولدى. زەينەپ خانىم ئورۇن-دۇقنى ئۇنىڭ قېشىغا يېقىن ئەكەلدى ۋە دىئانانىڭ قولىنى چىڭڭىدە سىقتى.

— چۈشەندىم جېنىم قىزىم... لېكىن كۆڭلۈڭنى يېرىم قىلما. بۇنداق ئېسىل ئانا قىزىنىڭ دېگۈسى بار، ئەمما دېيەل-مىگەن گەپلىرىنىڭ ھەممىسىنى ئاڭلاپ، بىلىپ تۇرىدۇ.

— بۇ يەرگە كەلگەندىن كېيىن چۈشەندىمكى، مەن جا-ھىللىق قىلىپ، ئانامدىن قوبۇل قىلىشقا ئۇنىمىغان نەرسى-لەرنى مارىي بۇ يەرگە كېلىپ سىزدىن ئاپتۇ. مېنىڭ ئۇنىڭغا ئوخشاش بولۇش ئۈچۈن تىرىشىشىمنىڭ سەۋەبى مانا شۇ.

— نېمىشقا مارىيغا ئوخشاش بولۇش ئويىغا كېلىپ قالدىڭ؟

— ئانام: "ئۆزۈڭنى ئۆزگىچە قىلاي دېسەڭ، ئۆزۈڭنى تاپساڭ كۇپايە" دەيتتى. لېكىن مەن بۇنىڭ تېگىگە يېتىشنى خالىمايتتىم. باشقىلارنىڭ ياقتۇرۇشى، مەدھىيەسى، ئۆزۈمنى كىملەرگىدۇ كۆز - كۆز قىلىش دېگەندەك ساپلا باشقا نەرسى-لەرگە تەلپۈنەتتىم. قىسقىسى، ئۆزۈمنى ئالاھىدە، ئۆزگىچە ھېس قىلىشتىن توسىدىغان نەرسىلەرگە ئىنتىلدىم. مەن باشقىلارنىڭ ئالقىشىسىز ياشىيالماس بەندە ئىدىم؛ شەھەرنىڭ كۆزى بولسامكەن دەيتتىم؛ باشقىلارنىڭ نەزەرىدىكى "مەن"نى ياخشى كۆرەتتىم... بەلكى شۇ سەۋەبتىن ئەڭ بۈيۈك غايەم — يازغۇچى بولۇشتىن ۋاز كەچكەندىمەن؛ چۈنكى مۇۋەپپەقىيەت قازانغان ئادۋۇكات بولسام ھازىرقىدىنمۇ بەك قوللاشقا سازا-ۋەر بولالايدىغىنىمنى بىلەتتىم.

دىئانا چوڭقۇر تىنىۋالغاندىن كېيىن سۆزىنى داۋام قىلدى:

— مارىيىنىڭ ئانامغا يازغان تۇنجى خېتى مەن توغرۇلۇق يېزىلغاندەكلا بىلىنىدۇ. ئۇ خېتىدە ئەتراپىدىكىلەرنىڭ ئۆزىگە ناھايىتى ۋاي دەيدىغانلىقى، لېكىن بۇلارنىڭ ئۇنى خۇشال قىلالمىغانلىقى، باشقىلارنى دەپلا ئەڭ بۈيۈك غايە-ئارزۇسىدىن ۋاز كېچىشكە مەجبۇر بولغانلىقىنى يازغان ئىدى.

— قارا، كۆردۈڭمۇ؟ — دەپ سۆز ئارىلىدى زەينەپ خانىم، — مارىيمۇ خۇددى ئوخشاش ئىشلارنى باشتىن كەچۈرۈپتۇ. پەقەت سەنلا ئەمەس، ھەممىمىز مۇئەييەن بىر ئۆلچەمدە ئەتراپتىكىلەرنىڭ ئېتىراپىغا ئېرىشىش ئۈچۈن ئۆزىمىزدىن ۋاز كېچىشكە مەجبۇرمىز.

— لېكىن مارىي ئەڭ ئاخىرىدا ئۆز غايىسىنى داۋاملاشتۇرۇپتۇ. ماڭا ئوخشاش باشقىلارنىڭ ئەسىرىگە ئايلىنىپ قالماپتۇ.

زەينەپ خانىم بىر نەرسە دەي دەپ بولغۇچە دىئاننا سۆزىنى يەنە باشلاپ كەتتى:

— تۇنجى سائەتلىك دەرستە سارىگۈلنىڭ گەپلىرىدىن نېمىنى چۈشەنگەنلىكىمنى بىلەمسىز؟ سارىگۈل گوياكى مارىيدۇر، ۋىناس بولسا مەن! كېيىنچۇ؟ ئارتەمىس بىلەن مەريەم مەيدانغا چىقتى...

دىئاننا توختاپ زەينەپ خانىمنىڭ قويغان بۇ پاراللېل ئوبرازلىرىغا بىر چۈشەنچە بېرىدىغان - بەرمەيدىغانلىقىنى كۈتتى. لېكىن ئۇنىڭ يۈزىدىكى ئىپادىنىڭ ئۆزگەرمىگەنلىكىنى كۆرۈپ، سۆزىنى داۋاملاشتۇردى:

— ئارتەمىسنىڭ يەنە بىر ئىسمى دىئاننا بولغاچقىلا، ياكى مەريەم بىلەن مارىينىڭ ئىسمى يېقىن كەلگەچكىلا بۇنى دەۋات-

قىنىم يوق. ئىشىنىڭ، مەن تېگىگە يېتەلمەيدىغان تاسادىپىي- لىقلارغا كالللامنى زىيادە ئۇپراتماسلىقنى ئۆگىنىۋالدىم. لې- كىن مەن ئەستايىدىل ئويلانمىسام بولمايدىغان بىر ئىش بار، يەنى مېنىڭ خۇددى ئارتەمىسكە ئوخشاش باشقىلارغا بېقىندى بولۇپ قالغانلىقىم ۋە بۇنى يوشۇرۇش ئۈچۈن ئىلاھەنىڭ تو- نىغا ئورىنىۋالغانلىقىمدەك رەھىمسىز رېئاللىق!... دەڭە، زەي- نەپ خانىم، دېگىنىم توغرىمۇ؟ مارىي بىلەن ئۆزۈم ھەققىدە ئويلىغانلىرىم خاتامۇ، ئېيتىڭە؟

— دىئاننا... ھەم باشقىلاردىن شىكايەت قىلىۋاتىسەن، ھەم ئۆزۈڭ ھەققىدە باشقىلاردىن سوراۋاتىسەن. ئۇنتۇمىغىن- كى، سېنىڭ ئۈچۈن مەنمۇ يات، باشقا ئادەممەن.

— ياق، زەينەپ خانىم. مارىي سىزنى پۈتۈنلەي باشقىچە ئادەم دەپ يېزىپتىكەن، مەنمۇ ھازىر شۇنىڭغا ئوخشاش قاراشتا. ئۆتۈنۈپ قالاي، ماڭا راست گەپ قىلىڭ، ئۆزۈم ۋە مارىي ھەققىدە ھېس قىلغانلىرىم خاتا ئەمەستۇ؟

زەينەپ خانىم مېھرىلىك كۆزلىرى بىلەن دىئانناغا بىر ھازا تىكىلىپ تۇردى.

— ئاۋۋال دەيدىغىنىم قىزىم، مېنىڭچە ئۆزۈڭگە ئۇۋال قىلىۋاتىسەن. ھېچقايسىمىز نۇقسانسىز ئەمەسمىز. ئۆزىمىزنى ئەيىب - نۇقساندىن مۇتلەق خالىي بولىمەن دەپمۇ مەجبۇرلى- يالمايمىز. يەنە كېلىپ، دېگىنىڭدەك ھەرقانداق ئادەم باشقىلار تەرىپىدىن قەدىرلىنىشنى ۋە ئەتراپىدىكىلەر تەرىپىدىن ئې- تىراپ قىلىنىشنى ئىستەيدۇ، بۇ تەبىئىي ئەھۋال.

دىئاننا زەينەپ خانىمغا قايىل بولمىغاندەك قارىدى.

— مۇبادا ئۆزىمىز خالىغان تەرزدە ئەمەس، باشقىلارنىڭ

بىرگە تالالاپ بەرگەن يولىدا ياشىساقچۇ؟ ئۇمۇ تەبىئىي ھالمۇ؟

— مەنمۇ ياكى باشقىلارمۇ سىنىڭ ھاياتىڭغا ھۆكۈم چىقىرالمايمىز، جان قىزىم. توغرا، مەن بەلكى ساڭا گۈللەرنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاش ھەققىدە ئۇنى - بۇنى ئۆگىتەلەرمەن، ساڭا ئاز - تولا پەند - نەسىھەت بېرەلەرمەن. چۈنكى گۈللەر بىلەن سىردىشىش سەنئىتى مېنىڭ بىلىدىغىنىم، سېنىڭ بىلمەيدىغىنىڭ، شۇنداقلا مەندىن ئۆگەنگۈڭ بار ئىش. لېكىن مەندىن ئۆزۈڭ ھەققىدە سورىما، دىئاننا... مەن سېنى بىلمەسمەن ۋە ھېچقاچان سېنى ساڭا ئۆگىتەلمەسمەن... مارىيغا كەلسەك، ماڭا ئىشەن، سەن ھېس قىلغاندىنمۇ جىق نەرسە بىلىمەن. سەن بىلەن قانچىلىك بىرگە بولغان بولسام، ئۇنىڭ بىلەنمۇ شۇنچىلىك بىرگە بولغاندىمەن. لېكىن كۆزىتىشىمچە، ئۇ ناھايىتى جەسۇر قىز. يەنە كېلىپ، — دەپ قوشتى زەينەپ خانىم، — سېنىڭدەك گۈزەل!

دىئاننا كۆلدى ۋە مىننەتدارلىق تولغان كۆزلىرى بىلەن زەينەپ خانىمنىڭ كۆزىنىڭ ئىچىگە باقتى. ئىشىكنى چېكىپ ئۇبدان قىپتىكەنمەن، دەپ ئويلىدى ئۇ ئىچىدە. ئۇنىڭ ھۆجىرىسىغا قايتقۇسى يوق ئىدى، زەينەپ خانىمنىڭ قېشىدا تۇرغۇسى، تاڭغىچە ئۇنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلىغۇسى بار ئىدى. لېكىن بۇنىڭ نېمە پايدىسى؟ ئۇ ئانىسىنىڭ قېشىدا 25 يىل ياشىمىغانمىدى؟ يەنە نېمە بولدى؟

دىئاننا سائىتىگە قارىدى.

— ئىجازەت بەرسىڭىز ئەمدى قايتايمىكىن. كېچىنىڭ بۇ پەيتىدە مەن ئۇچۇن چىقارغان ۋاقتىڭىزغا ۋە گەپلىرىڭىز ئۇچۇن سىزگە قانداق رەھمەت ئېيتىشنى بىلمەيۋاتىمەن.

— مەن ھېچ ئىش قىلمىدىم، — دېدى زەينەپ خانىم دىئاز- نانى ئۆزاتقىلى ئورنىدىن تۇرغاچ، — لېكىن ئەمدى بىردەم دەم ئالمىساقمۇ بولماس. چۈنكى ئاخىرقى دەرس ئەڭ قىيىندۇر.

35

ئالەم تېخىچە تۇم قاراڭغۇ ئىدى، دەرس باشلىنىشقا تېخى 19 مىنۇت بار ئىدى. دىئاننا گۈللەر بىلەن يالغۇز ئۇزاقراق تۇرۇۋېلىش ئۈچۈن بۈگۈن بالدۇرراق كەلگەن ئىدى.

دىئاننا باغقا كىرەي دەپ تۇرۇشىغا، ئىتتىك قەدەملەر بىلەن بىرىنىڭ يېقىنلاپ كېلىۋاتقىنىنى سەزدى. شەپە زەينەپ خانىمنىڭ مېڭىشىغا ئوخشىمايتتى، ئۇ بىر دەقىقە ئىلگىرىمۇ، كېيىنمۇ ئەمەس دەل ۋاقتىدا، تەمكىن، شەپىسىز مېڭىپ كېلەتتى. كەلگۈچىنىڭ قەدىمى بارغانسېرى ئىتتىكلەۋاتاتتى، مېھمانخانىنىڭ تېگىگە ياتقۇزۇلغان ياغاچ تاختايدىن كېلىۋاتقان تاقۇر - توقۇر ئاۋازدىن ئۇنىڭ يۈگۈرۈۋاتقىنىنى بىلگىلى بولاتتى.

ھالبۇكى كەلگۈچى زەينەپ خانىم بولۇپ چىقتى، ئۇنىڭ يۈزى قارا تەرگە چۆمۈپ كەتكەن ئىدى.

— دىئاننا، بىلىمەن، — دېدى ئۇ تىترەڭگۈ ئاۋازدا، — بۈنى تۆت كۆز بىلەن كۈتكەن ئىدىڭ، ئەمما...

— ما... ماري ئەمەستۇ؟!

— ماري تېلېفون قىپتىكەن. مەن ئۇخلاۋاتقاچقا، سۆز قالدۇرۇپتۇ. ناھايىتى جىددىي بىر ئىش بولغىنىنى ۋە دەرھال سان فرانسىسكوغا بارمىسا بولمايدىغانلىقىنى ئېيتىپتۇ.

— ئاھ خۇدا! ئانامنىڭ ساقسىز بولۇپ قالغىنىنى ئۇققان ئوخشىمامدۇ. مەن بۇگۈننىڭ تۇنجى قېتىملىق ئايروپىلانىدىلا ئۆيگە قايتاي، زەينەپ خانىم.

ئۆيگە مارىيەدىن بالدۇر بېرىشى كېرەك ئىدى، لېكىن دى-ئانىنانىڭ ئەمدى بۇنىڭغا كۆزى يەتمىدى.

— ئانامنىڭ ۋاپات بولغىنىنى بىلمىگەن بولسۇن ئىلا-ھىم، — دېدى ئۇ يىغلامسىراپ. پۈتۈن ھاياتىنى ئانىسى بىلەن دىدارلىشىش ئارزۇسىغا بەخشەندە قىلىۋەتكەن بىر قىز ئانى-سىنىڭ ۋاپاتىنى ئاڭلىسا نېمە بولۇپ كېتەر؟ كاللىسىغا كەل-گەن بۇ ئويدىن دىئانىنانىڭ تېنى تىكەنلىشىپ كەتتى.

ئۇنى سەل خاتىرجەم قىلىدىغىنى مارىينىڭ "جىددىي بىر ئىش" دېگىنى ئىدى. ھەرقانچە بولسىمۇ ماري ئانىسىنىڭ تۇپراقبېشىنى كۆرۈشنى جىددىي ئىش دەپ يۈرمەس.

— كەچۈرسىز، زەينەپ خانىم، مەن تەييار بولاي.

— شۇنداق قىل، قىزىم. مەن تۇنجى نۆۋەتلىك ئايرو-پىلاندىن ئورۇن ئۇقۇشاي.

دىئانىنا مېھمانخانىغا ئېچىلغان ئىشىك ئالدىغا بېرىپ بو-لۇپ بىردىن توختىدى ۋە ئالدىراش كەينىگە يېنىپ باغنىڭ ئوتتۇرىسىغا قاراپ ماڭدى. ئۇ سارىگۈلنىڭ يېنىغا بېرىپ تىز چۆكۈپ، بارماقلىرى بىلەن ئۇنىڭ بەرگى، يوپۇرماقلىرىنى ئاۋايلاپ سىلىدى ۋە:

— ھەقىقەتەن توغرا ئېيتىسەن سارىگۈل، — دېدى، — مېنىڭچىمۇ بىر گۈلنى گۈل قىلغان ھەممىدىن ئاۋۋال ئۇنىڭ خۇش پۇرىقىدۇر!

36

ئۇلار چۈشتە ئۇچىدىغان ئايروپىلاننىڭ بىلىتىنى ئالالىدى ۋە ئۆز ۋاقتىدا ئايرودۇرۇمغا يېتىپ كەلدى. دىئاننا پاسپورت تەكشۈرۈش بۆلۈمىگە كىرىشنىڭ ئالدىدا زەينەپ خانىمغا ئې-سىلدى.

— ماڭا قىلغانلىرىڭىزغا كۆپتىن - كۆپ رەھمەت، سىزگە نېمە دەپ مىننەتدارلىق بىلدۈرۈشنىمۇ بىلمەيۋاتىمەن. بەلكىم قېشىڭىزدا ھاياتىمدىكى ئەڭ كۆڭۈللۈك، مەنىلىك كۈنلىرىمنى ئۆتكۈزگەن بولۇشۇم مۇمكىن. "بەلكىم" دېدىم... ئانامنى بىلگەن بولسىڭىز، نېمىشقا "بەلكىم" دېگىنىمنى ھېس قىلغان بولاتتىڭىز.

— ئۆزۈڭگە رەھمەت دە، گۈزەل قىزىم. بۇ ھەپتىنى ئالا-ھىدە مەنىگە ئىگە قىلغىنى مەنمۇ ۋە ياكى چالا قالغان دەرس-لىرىمىزمۇ ئەمەس، بەلكى گۈللەرنىڭ تىلىنى چۈشىنىش ئۈ-چۈن قىلغان جاسارىتىڭدۇر. بۇ ھېچكىمنىڭ قولىدىن كېلىد-دىغان ئىش ئەمەس. سەن ئوبدان تەربىيە كۆرگەن، جىق ئىشلارنى بىلىدىغان ھالدا بۇ يەرگە قەدەم باسقان ئىدىڭ، لې-

كىن بۇ ئارتۇقچىلىقلىرىڭىزنىڭ ھېچقايسىسى سىزنىڭ گۈللە-نىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىشىڭىزغا ياردەم بېرەلمىدى. ماڭا ئىشەن، بۇ ئاسان ئىش ئەمەس. ئوڭايلىقچە بەل قويۇۋەتمەيدىغان جاسارەت ئىگىلىرىلا بۇ مەنزىلگە يېتەلەيدۇ. سەندە مۇنداق جاسارەت تو-لۇپ يېتىپتۇ.

دىئاننا كۈلۈمسىرىدى.

— ماختاشلىرىڭىزغا لايىق ئەمەسمەن، لېكىن سىز بىلەن تونۇشۇش مەن ئۈچۈن ئۇنتۇلغۇسىز ئىش بولدى. بىلىڭكى، قەلبىم مۇشۇ يەردە قالدى، زەينەپ خانىم. كۆنلەرنىڭ بىرىدە كېلىپ، چالا قالغان دەرسلىرىمنى تۈگەتسەم دەيمەن.

— قەلبىمىز نەدە بولسا بىز ھەرقاچان شۇ يەردىمىز، دى-ئاننا. قەلبىڭ بۇ يەردە قالغۇدەك بولسا، كۆڭلۈڭنى ھەرگىز يېرىم قىلما. جىسمىڭ باغدىن قانچىلىك ئۇزاقتا بولسا بول-سۇن، دەرسلىرىڭ ھامان تاماملىنىۋېرىدۇ، بۇنىڭدىن شۈبھى-لەنمە.

زەينەپ خانىم سومكىسىدىن كىچىك ئەتىر قۇتىسىدىن بىرنى چىقاردى.

— ئالدىراشچىلىقتا ئورىغۇدەك پۇرسەت بولمىدى. بۇ باغدىكى گۈللەرنىڭ خۇش پۇرىقى ئارىلاشتۇرۇلۇپ قولدا ئې-تىلگەن، سوقراتنىڭ پۇرىقى سىڭگەن ئاجايىپ ئۆزگىچە پۇراقلىق ئەتىر. ئۇنىڭ ئالاھىدە خاس يېرى — ھەر قېتىم-لىق پۇرىشىڭدا ئوخشىمىغان پۇراق تارقىتىدۇ. چوقۇم ياقتۇ-رۇپ قالىسەن.

— نېمە دېيىشنى بىلەلمەيۋاتىمەن، زەينەپ خانىم... بۇ-نىڭ مەن ئۈچۈن قانچىلىك ئەھمىيەتلىك ئىكەنلىكىنى سىز

تەسەۋۋۇرمۇ قىلالماسلىقىڭىز مۇمكىن. لېكىن، ئەپسۇسكى مېنىڭ سىزگە قالدۇرىدىغان ھېچنېمەم يوق...

ــ يەتكۈچە قالدۇردۇڭ، دىئاننا. ھۇزۇرۇمدا مېھمان بولغىنىڭنىڭ ئۆزىلا ماڭا قىلىنغان ئەڭ بۈيۈك ھەدىيەدۇر.

دىئاننا زەينەپ خانىمنىڭ قېشىدىن ئەمدى يىراقلىشاي دېگەن شۇ دەقىقىدە، ئۇنىڭ ياپيېشىل كۆزلىرىنىڭ تەكتىدىن تۈيۈقسىز ئانىسىنى كۆرگەندەك بولدى ۋە سومكىسىنى يەرگە تاشلىغىنىچە زەينەپ خانىمنىڭ قۇچىقىغا ئۆزىنى يەنە ئاتتى.

ــ ئانامغا شۇ قەدەر ئوخشايدىكەنسىزكى...

زەينەپ خانىم دىئانانىڭ قۇلىقىغا پىچىرلىدى:

ــ كۈنلەرنىڭ بىرىدە سەنمۇ گۈللەرنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىيالايسەن، ئەزىز قىزىم. شۇ چاغدا بۇنى بىر مۆجىزە دەپ ئويلىمىغىن. شۇ چاغدا بىز مۆجىزە دەپ ئويلىغان نەرسىلەرنىڭ ئەمەلىيەتتە ھاياتنىڭ ھەرقاچان بىر مۆجىزە ئىكەنلىكى ئېسىڭدىن كۆتۈرۈلۈپ كېتىدۇ. بىلكى، پەقەت گۈللەرلا ئەمەس، كائىناتتىكى جىمى نەرسە سۆزلەيدۇ.

37

ئايروپىلان بىردە ئەللىك مېتىرچە يۇقىرىغا ئۆرلىسە، تۇرۇپلا شىددەت بىلەن پەسكە شۇڭغۇيتتى، قانتى ھازىرلا پاچاقلىنىپ كېتىدىغاندەك تەۋرىنەتتى، ماتورنىڭ غەيرىي گۇركىرىشى ئاڭلىناتتى، يولۇچىلار، نېمە بولدىكىن دەپ، چۆچۈپ كەتتى ھەم ئايروپىلان بۆلۈمچىسىدىن كىشىنى خاتىرجەم قىلغۇدەك بىرەر سادا كېلەرمىكىن دەپ كۈتتى. دەل شۇ ئەسنادا ئۇمۇ يەتمىگەندەك دىئاننا ھەممىنىڭ يۈرىكىنى ئېغىزىغا كەپلەشتۇرۇۋەتتى.

دىئاننا يۈك ـ تاق قويىدىغان ساندۇققا ئېلىۋېتىلگەن سومكىسىدىكى كۆندىلىك خاتىرىسىنى ئالماقچى بولۇپ، "بىخەتەرلىك تاسمىسىنى باغلىۋېلىڭ" دەپ توختىماستىن يېنىۋاتقان ئاگاھلاندۇرۇش چىرىغىنىڭ ئۆچۈشىنى خېلى ئۇزۇن كۈتتى. لېكىن ئۇ ئۆچمەكتە يوق، شۇ تەرزدە لىپىلداپ تۇراتتى.

"ئۆچمەيدىغانلا نېمىكەنغۇ سەن!" دىئاننا بىخەتەرلىك تاسمىسىنى يەشتى ـ دە، باشقا يولۇچىلارنىڭ، ئايروپىلاننىڭ كەينىدە تۇرغان كۈتكۈچىلەرنىڭ قارىشىغا پەرۋا قىلماستىن

ئورنىدىن قوزغالدى. دەل شۇ ئەسنادا ئايروپىلان شىددەتلىك سىلكىندى. دىئاننا ئۆزىنى كونترول قىلالماي، يېنىدىكى يو-لۇچىنىڭ قۇچىقىغا يىقىلدى.

— كەچۈرسىز...

— بىر يېرىڭىزنى زەخىملەندۈرۈۋالمىغانسىز خېنىم، ئولتۇرۇۋالسىڭىز بوپتىكەن، — دېدى ياشانغان ئادەم.

كۆتكۈچىلەرمۇ نارازى بولغاندەك ئولتۇرۇشقا شەرەت قىلى-دى، يولۇچىلارنىڭ بەزىلىرى "نېمە قىلىۋاتىدۇ مۇنۇ قىز" دې-گەندەك بېشىنى چايقاپ قاراشقا باشلىدى.

دىئاننا پەرۋاسىز هالدا قايتىدىن تىكلىنىپ، يۇك - تاق قويىدىغان ساندۇققا ئۆزاندى. جېنى باردەك ئېگىز - پەس سەكرەپ سىلكىنىۋاتقان سومكىسى يولۇچىلارنىڭ بېشىغا چۈشۈپ كەتسە ئىشنىڭ ئوخشىغىنى شۇ ئىدى. خۇداغا شۇ-كۈركى، ئۇ ئاخىرى پالاكەتچىلىك يۈز بەرمەي سومكىسىنى ئېلىۋالدى ۋە جايىغا ئولتۇرۇپ ئايروپىلاننىڭ سىلكىنىشى سەل پەسەيگەن پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ، ئەگرى - بۈگرى هەرپلەر بىلەن يېزىشقا باشلىدى.

ئانا،

سەندىن بىر ئىشنى سورىسام دەيمەن.

مارىي مەندىن بۇرۇن تۇغۇلغان، شۇنداقمۇ؟ مەن-دىن بۇرۇن ماڭغان، تىلى مەندىن بۇرۇن چىققان، شۇنداقمۇ؟

مانا هازىرمۇ ئۇ مەندىن بىر قەدەم بۇرۇن مې-ڭىپتۇ. بەلكى مەن بۇ خەتلەرنى يېزىۋاتقاندا ئۇ سې-

نىڭ قېشىڭغا باراي دېگەندۇ.

مارىي ئەسلىدە سەن بىلەن بۇرۇنلا كۆرۈشۈشكە ھەقلىق ئىدى. ئۇ سەن بىلەن كۆرۈشۈش، بىرگە تۇ-رۇشقا مەندىنمۇ بەكرەك مۇناسىپ ئىدى. ئۇ سېنى سارائىلارچە سۆيىدۇ.

خاتا چۈشىنىۋالما، ئانا. مەنمۇ سېنى ناھايىتى ياخشى كۆرىمەن. ھېچبولمىسا ئۇنىڭچىلىك سۆيىد-مەن. لېكىن ئۇ سېنى، سېنىڭ قىزىڭ بولۇشنىڭ تەمى قانداق بولىدىغانلىقىنى بىلمەي تۇرۇپمۇ شۇن-چىلىك سۆيەلىدى؛ سېنىڭ مېھرىڭدىن ھېچقانداق لەززەت ئېلىپ باقماستىن، ئىللىق كۆكسۈڭدە ئۇخلاپ باقماستىن سېنى سۆيدى، سۆيەلىدى. سەن دائىم "سۆيگۈ سۆيگۈ ئەمەستۇر، ئاشىق بەدەل سورى-سا" دەيتتىڭغۇ...

ئەمدى سوراي جېنىم ئانا، بۇنداق ئەھۋالدا سې-نىڭ قىزىڭ بولۇشقا قايسىمىز بەكرەك مۇناسىپ كېلىمىز؟ مارىيمۇ، مەنمۇ؟ خاتىرجەم بول، جاۋابىدىن ھەرگىز قورقمايمەن. ئۇ مېنىڭ قوشكېزەك قېرىند-دىشىم، ئاچام! ئۇنىڭ ئىزىدىن مېڭىپ، بەلكى مەنمۇ كۆڭلەرنىڭ بىرىدە سېنىڭ قىزىڭ بولۇشقا لايىق كې-لەرمەن.

بۈگۈنگىچە ئۇنىڭ بىلەن ئوخشاش قىسمەتنى باشتىن كەچۈرۈپتىمىزغۇ نېمە بولسا؟ ئانىسىز ياكى دادىسىز چوڭ بولۇشىمىز؛ ئەتراپىمىزدىكىلەرنىڭ مەدھىيەلىرىگە كۆمۈلۈشىمىز؛ ھېكايىگە بولغان مەي-

تۇنلۇقىمىز؛ چۈشلىرىمىز؛ زەينەپ خانىم بىلەن گۈللۈك باغ... تەرتىپ بويىچە كېلىدىغان ئىش بول-سا، مەنمۇ پات ئارىدا گۈللەرنىڭ تىلىنى چۈشىنىپ قالارمەن... لېكىن بۇنىڭ تېخى ھېچ مۇمكىنچىلىكى كۆرۈنگىنى يوق. بىلمىدىم، ئىشقىلىپ بىر تۇيغۇم تې-خىچە، بۇنداق ئىش چۆچەكلەردىلا مەۋجۇت، دەپ تۇرۇ-دۇ.

مېڭەمنى قوچۇپ تۇرۇۋاتقان يەنە بىر ئىش بار، ئانا... چۆچەكتىكى باش قەھرىمانلار جەزم قىلالماي-دىغان ئىشلىرىغا ۋەدە قىلمايدۇ، شۇنداققۇ؟ ئەگەر گۈللۈك باغدا مەن كۆرگەن ـ بىلگەن ئىشلار بىر چۆچەك دېيىلسە، ئۇ چاغدا زەينەپ خانىممۇ بىر چۆ-چەكتىكى باش قەھرىمانغا ئايلىنىپ قالامدۇ؟ ئۇ چاغدا ئۇنىڭمۇ سۆزىدە تۇرۇشى كېرەك بولىدۇ. ئۇ ماڭا: "كۈنلەرنىڭ بىرىدە سەنمۇ گۈللەرنىڭ تىلىنى چۈشىنەلەيسەن" دېدى.

بىلمىدىم...

چۆچەك، رېئاللىق، قورقۇنچ، ئۈمىد، مەن، ما-رىي... ھەممە ـ ھەممە نەرسە بىر ـ بىرىگە ئارىلى-شىپ كەتتى.

خۇش ئاۋازىڭنى ئاڭلاشقا شۇ قەدەر تەشنامەنكى...

كىچىك قىزىڭ دىئاننادىن

38

دىئاننا ئايرودۇرۇمغا ئالدىغا چىققان مېھمانخانا شوپۇرىنى كۆرۈپلا سورىدى:

— سالام، پائۇل، مەن يوق چاغدا ئانامنى ئىزدەپ ماڭا قۇيۇپ قويغاندەك ئوخشايدىغان بىرەرى كەلدىمۇ؟

— بىلىشىمچە، ياق، دىئاننا خېنىم.

— مېھمانخانىغا باش تىقىۋېتىپ ئاندىن ئۆيگە بارايلى.

ئۇلار مېھمانخانىغا تېزلا يېتىپ كېلىشتى. دىئاننا ئاۋۋال مېھمانخانىنىڭ كۈتۈۋېلىش ئورنىدىكىلەردىن، ئاندىن مۇلازىملاردىنمۇ ئوخشاش بىر سوئالنى سوراپ چىقتى. قوشكېزەك ئاچىسىنىڭ بارلىقىنى بىلىندۇرۇپ قويماسلىق ئۈچۈن: "ئۆتكەن ھەپتە مېنى كۆردۈڭلارمۇ؟" دەپ سورىدى. ئۇلار ئۇنىڭ ساياھەتكە كەتكەنلىكىنى ئېيتقاندىلا، كۆڭلى سەل تىندى.

مارىينىڭ مېھمانخانىغىمۇ، ئۆيگىمۇ كەلمىگەنلىكى ئۇنىڭ تېخى ئانىسىنىڭ ۋاپاتىدىن خەۋەردار بولمىغانلىقىنى بىلدۈرەتتى. لېكىن ئۇ بۇ خەۋەرنى يەنە باشقا يەردىنمۇ ئاڭلىشى مۇمكىن ئىدى، دىئاننا بۇنى ئويلىسىلا جىددىيلىشىپ كېتەت-

ـتى.

دىئانىنانىڭ قولىدىن ئۆيىدە كۈتۈشتىن باشقا ھېچ ئىش كەلمەيتتى. قولىقى ئىشىك بىلەن تېلېفوندا. ئۇ ئۆيىدىن چىقـ ـماي ساقلاپ ئولتۇردى. لېكىن ھېچكىم تېلېفون قىلمىدى، ئىشىكنىمۇ ھېچكىم چەكمىدى...

تاقەتسىزلەرچە كۈتۈش تا تەڭ كېچىدە ئۇ كىرىسلوغا قىيسىيىپ ئۇخلاپ قالغانغا قەدەر داۋاملاشتى.

39

ئىشىك قوڭغۇرىقى يەڭگىل جىرىڭلىدى. دىئاننا خىزمەت-كار لوپېز خانىمدىن ئاۋۋال يۈگۈرۈپ ئىشىكنى ئاچتى. پوچ-تالىيون كەلگەن ئىدى. دىئاننا ئۇ ئۇزاتقان كىچىككىنە كونۋېرتنى ئېلىپلا ئىشىكنى ئەتتى. كونۋېرتنىڭ ئۈستىدە خەت ئەۋەتكۈچىنىڭ ئىسمىمۇ، ئادرېسىمۇ يوق ئىدى. ئەمما دىئاننا-نىڭ كۆڭلىنىڭ بىر يەرلىرى قولىدىكى خەتنىڭ مارىيغا مۇ-ناسىۋەتلىك ئىكەنلىكىنى تۇيۇپ تۇراتتى. دىئاننا كونۋېرتنى ئالدىراش يىرتتى.

ئانا،

بۈگۈن سان فرانسىسكوغا يېتىپ كەلدىم، سىنى ۋاپات بولدى دېيىشتى. ئىشەنمىدىم.

جېنىم ئانا، نەدىسەن؟ ئەمدى كۆرۈشەيلى دېگەندە قەيەرگە كەتتىڭ؟

سىنى بەك سېغىندىم، ئانا. سەنمۇ سېغىندىڭ، شۇنداقمۇ؟

ئۇنداقتا، كەل، ئال مېنى بۇ يەردىن. مەن ساڭا يازغان تۆتىنچى خەتتىكى ئادرېستا.

بىلىمەن، سەن كېلىسەن، چۈنكى سەن ھايات.

چوقۇم كېلىسەن...

ناۋادا كەلمىسەڭ، "باشقىلار" نىڭ ئېيتقىنىنىڭ راستلىقىغا ئىشىنىشكە، سەن بىلەن بۇ دۇنيادا دىدارلىشالمايدىغانلىقىمغا ئىشىنىشكە مەجبۇر بولىمەن، ئانا.

ئەگەر شۇنداقلا بولۇپ قالسا، سەن بىلەن كۆرۈشۈشكە لازىملىق قۇربانلىقنى بېرىمەن ــ دە، قېشىڭغا مەن بارىمەن.

مارىيدىن

دىئانىنا چوغقا دەسسىۋالغاندەك چۆچۈپ، سەكرەپ كەتتى.

ــ ئاھ خۇدايىم، ــ ئۇ مىشىلداپ يىغلاشقا باشلىدى، ــ كونۋېرتتا تۆتىنچى خەت يوق...

40

دېئاننا زەينەپ خانىمغا تېلېفون قىلىپ، كەلگەن خەتنىڭ مەزمۇنىدىن ئۇنى خەۋەردار قىلدى. ئاندىن، بىرەر يەردىن چىقىپ قالارمىكىن، دېگەن ئۈمىدتە ئۆينىڭ ھەممە يېرىنى — قەدىمىي ساندۇق، ئانىسىنىڭ ھۇجرىسى، كۇتۇپخانا، ئىشقىلىپ خەت كىرىپ قېلىشى مۇمكىن بولغان جىمى بولۇڭ - پۇچقاقنى قايتىدىن ئاختۇرۇپ چىقتى، لېكىن يەنىلا تاپالمىدى.

كەچلىكى تېلېفون توۋلىدى.

— سالام، دېئاننا، خەتتىن دېرەك بارمۇ، قىزىم؟

— ئىزدىمىگەن يېرىم قالمىدى، زەينەپ خانىم، يوق! ساراڭ بولاي دېدىم.

— ئەندىشە قىلما. مارىي ئانىسىدىن بىرەر جاۋاب ئالالمىسا، مېنىڭچە چوقۇم ئۇنى ئىزدەپ يەنە كېلىدۇ.

— بۇ يەردىكى ھەممە ئادەمدىن سورىدىم، ئۇ مېھمانخانىغىمۇ، ئۆيگىمۇ كەلمەپتۇ. ئانامنىڭ ۋاپاتىنى نەدىن ئاڭلىدىكىن، بىلمىدىم. بىر تەلۋىلىك قىلىپ سالارمۇ، دەپ قورقۇۋاتىمەن.

— ياق، ياق... ئۇنىڭدىن ئەنسىرىمە. ئانىسىدىن زادى ئۇچۇر ئالالمىسا ھېچبولمىغاندا ماڭا تېلېفون قىلىدۇ. قورقما، قىزىم. مەن ئەتە ساڭا بىر تېز يوللانما يوللايمەن. ئۇنى ئاچ ۋە ناۋادا مارىي كەلسە ئۇنىڭغا بەر. بۇ، ئۇنىڭغا بەلكىم ئازراق تەسەللىي بولۇپ قالار. سەنمۇ خەتنى داۋاملىق ئىزدەۋەر، بولامدۇ؟

— بەلكىم ئۇنداق خەت مەۋجۇت ئەمەستۇ...

— كونۋېرتى بار دېدىڭغۇ؟ كونۋېرتى بولغان ئىكەن، خېتىمۇ بولۇشى كېرەك.

41

دىئاننا ئىككى كۈندىن بېرى توختىماي ئىزدىدى، ئەمما بارلىق تىرىشچانلىقلىرى نەتىجىسىز ئاخىرلاشتى. ئەڭ ئاخىرقى ئامال — ئانىسىنىڭ قەبرىسىگە بېرىپ، خەتنىڭ نەدىلىكىنى سوراپ ئىلتىجا قىلدى، لېكىن ئۇنىڭدىنمۇ بىرەر جاۋاب ئالالمىدى.

دىئاننا ئۆيىگە كېلىپ يەر ئاستى قەۋەتتىكى كۈتۈپخانىغا كىردى ۋە كىتابلار قاتار تىزىۋېتىلگەن جازىلارغا شۇنداق بىر قاراپ قويۇپ، قېلىن كىتابلار ئارىسىدىن كىچىك چېغىدا ئوقۇغان «كىچىك شاهزادە»نى سوغۇرۇۋالدى. مارىي ئۆيدىن ئايرىلىدىغان چاغدا دادىسىغا قالدۇرغان خېتىدە، ئۇزاق يىللاردىن كېيىن «كىچىك شاهزادە»نى قايتا ئوقۇغانلىقىنى تىلغا ئېلىپ، ”كىتاب پۈتۈنلەي ئۆزگىرىپ كېتىپتۇ!“ دەپ يازغان ئىدى. راست شۇنداقمىدۇ؟

دىئاننا كىتابنىڭ ئۈستىدىكى توپا - چاڭنى سۈرتۈپ مۇقاۋىسىنى ئاچتى...

دىئاننا بىر سائەتكە يېقىن ۋاقىتنىڭ ئىچىدە كىتابنى

ئوقۇپ چىقتى. ئۇ ئۆزگىچە بىر تۇيغۇنىڭ ئىلكىدە خېلىغىچە تامغا يۆلىنىپ تۇرغاندىن كېيىن، ئۇستەلنىڭ ئۈستىدىكى كۈندىلىك خاتىرىسىگە قولىنى ئۇزاتتى.

قەدىرلىك مارىي:

بىلەمسەن، ئۇزاق يىللار ئۆتۈپ مەنمۇ «كىچىك شاھزادە»نى ھېلىلا قايتا ئوقۇپ چىقتىم، راست دەپ-سەن، كىتاب تامامەن ئۆزگىرىپتۇ!

مەنمۇ ئەمدى بىلىمەن، ھەتتا - ئاستا "بىر گۈلگە مەسئۇل بولۇش"نىڭ نېمىدىن دېرەك بېرىدىغانلىقىنى چۈشىنىشكە باشلارمەن. لېكىن ئەلۋەتتە بۇ تېخى مېنىڭ گۈلگە ئىگە بولۇپ، تولۇق ھۆددىسىدىن چىقا-لىغۇدەك بولغانلىقىمنى بىلدۈرمەيدۇ. بۇ دەل ئىككى-مىزنى پەرقلەندۈرۈپ تۇرىدىغان نۇقتا بولۇشى مۇم-كىن. مارىي، سەن گۈلۈڭگە ئىگە بولالايسەن. گۈلۈڭ-نىڭ غايىب بولغىنىنى مەندىن كۆپ بۇرۇن ھېس قىپسەن ھەم ئۇنى قايتۇرۇپ كېلىش ئۈچۈن چاماڭ-نىڭ يېتىشىچە تىرىشىپسەن. قىسقىسى، گۈلۈڭگە ئىگە بولۇپسەن...

قانداق ئويغا كەلگىنىمنى بىلەمسەن؟ كاشكى دادام مېنى ئېلىپ كېتىپ، سېنى ئانام بىلەن قال-دۇرسىچۇ؛ ئانام ھاياتىنى ماڭا ئاتىغۇچە، ساڭا ئاتى-سىچۇ دەپ ئويلاپ كەتتىم، مارىي! دېسەم، ئانامغا سەن ھەممىدىن بەك ھەقلىق كېلەتتىڭ.

يەنە شۇنى چۈشەندىمكى، ئەسلىدە ئانام سېنى

ماڭا ئامانەت قويۇپ كەتمەپتۇ، بەلكى مېنى ساڭا ئامانەت قويۇپ كېتىپتۇ. ئۇ مېنىڭ ساڭا موھتاج ئىكەنلىكىمنى بىلىپتىكەن.

راستىنى دېسەم، بۇنى مەنمۇ بىلەتتىم، مارىي.

شۇنىڭ ئۈچۈن چوقۇم بۇ يەرگە كەل، مارىي. ئانام بىلەن بۇ دۇنيادا دىدارلىشالايدىغانلىقىڭغا ئىشەن؛ ئۇنىڭ خۇدانىڭ قېشىدا ئىكەنلىكىگە، خۇدايىمنىڭ ھەم ھەر زامان بىز بىللە ئىكەنلىكىگە ئىشەن!

بالىلىق چاغلىرىڭنى ئەسلە... شۇ كۈنلەردە ئانامنىڭ بۇ دۇنيادا ئەمەسلىكىنى ياكى ئۇنىڭ نامەلۇم بىر يەردە ئىكەنلىكىنى ۋە ياكى ئۇنىڭ بىلەن بۇ ئالەمدە يۈز كۆرۈشەلمەيدىغانلىقىڭنى ئېيتقان "باشقىلار"غا قايتۇرغان ئىنكاسىڭنى ئەسلە. "چوقۇمكى باشقا بىر جاۋاب مەۋجۇت!" دېمىگەنمىدىڭ؟

ئەمدى قانداقسىگە بۇ پىكىردىن يالتىيىپ قالدىڭ؟ ياكى سەنمۇ مەندەك "چوڭ بولۇپ" قالدىڭمۇ؟

نېمە بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، مەن سېنىڭ كېلىپ مېنى تېپىشىڭدىن ئۈمىدىمنى ئۈزمەيمەن. چۈنكى قەلبىم ماڭا شۇنداق دەيدۇكى: "سەن مارىينى ئىزدەشكە كىرىشىشتىن ئاۋۋاللا ئۇ ئاللىقاچان سېنى ئىزدەشكە تۇتۇنۇپ بولغان ئىدى."

دىئاننا

42

دىئاننا ئەمدى كۈندىلىك خاتىرىسىنى يېپىپ تۇراتتى، ئىشىك چېكىلدى، ئۇ ئۇچقاندەك ئىشىككە يۈگۈردى.

كەلگىنى گابرىل ئىدى، ئۇنىڭ قۇچىقىدا يوغان بىر بولاق تۇراتتى.

— مەرھابا دىئاننا، — دېدى ئۇ، — ئىستانبۇلدىن كەلگەن تېز يوللانمىڭىز بار. يەنە كىملەرنىڭ يۈرىكىنى ئوغرىلىدىڭىز ئۇ يەردە؟

— ئوغرىلىغۇمغۇ بارتتى، — دېدى زەينەپ خانىم كۆز ئالدىغا كەلگەن دىئاننا.

بولاق شۇنچە چىڭ ئورالغان ئىدىكى، كىشىگە دەماللىققا موميانى ئەسلىتەتتى. گابرىل بولاق بىلەن بىللە بىر كونۋېرت ئۇزاتتى. دىئاننا ئۇنى خۇش تەبەسسۇم بىلەن ئۇزاتقاندىن كېيىن، كونۋېرتنى ئاچتى:

سۆيۈملۈك دىئاننا،
بولاقنىڭ ئىچىدە سوقرات ۋە مارىيىنىڭ چۈشىدە

ئايان بولغىنىغا ئوخشايدىغان ئاق گۇللەردىن تۈزۈل-
گەن بىر تاج بار. مارىي سوقراتنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلى-
ياليسام ئاندىن ئانامنىڭ ئاۋازىنى تىڭشىيالايمەن، دەپ
ئىشىنىدۇ. ئۇنىڭ بۇ تىلىكى پات ئارىدا رېئاللىققا
ئايلانغۇسى.

سارىگۇلنىڭ سەندىن كىچىككىنە ئىلتىجاسى بار
ئىكەن.

سارىگۇل نەسرىددىن ئەپەندىنىڭ بىر لەتىپىسىنى
مارىي ئۇچۇن تەييارلاپتۇ، ئىككىڭلار دىدارلاشقاندا
سىنىڭ بۇنى مارىيغا ئوقۇپ بېرىشىڭنى بەك ئۈمىد
قىلىدىكەن. مارىي سوقراتنىڭ شېئىرىنى تىڭشىغاز-
دىن كېيىن بىر ئاچقۇچ ئىزدەيمىش ۋە ئۇنى پەقەت
تۆۋەندىكى ھېكايەت ئارقىلىقلا تاپالايمىش.

خەزىنىنىڭ ئاچقۇچى

نەسرىددىن ئەپەندى بىر كۈنى ئاچقۇچىنى يىتتۈرۈ-
ۋېتىپتۇ. ئۇ ئىزدىمىگەن ئۆيىنىڭ ئالدىدىكى كوچا -
كوي، قوشنا - قولۇملارنىڭ ئۆيى، مەھەللە يوللىرىمۇ
قالماپتۇ، ئەمما ھېچ يەردىن تاپالماپتۇ.

ئەپەندىم شۇنىڭ بىلەن قوشنىلىرىنى ياردەمگە چا-
قىرىپتۇ ۋە ھەممەيلەن بىرلىكتە پۈتۈن مەھەللىنى ئالا
قويماي تاسقاپ چىقىپتۇ. ئاچقۇچ خۇددى يەر يۇتقاندەك
ئاقتىمۇ، كۆكتىمۇ يوقمىش! شۇ ئەسنادا بىر قوشنىسى
ئەپەندىمدىن سوراپتۇ:

— ئەپەندىم، ئاچقۇچىڭىزنى ئۆيىڭىزدە يىتتۈرۈۋەت-مىگەنسىز - ھە؟

— شۇ، — دەپتۇ ئەپەندىم، — ئۆيدە يىتتۈرۈۋەت-كەن. لېكىن قاراڭغۇ ئۆيىنىڭ ئىچىگە قارىغاندا تالا يو-رۇقراق ئىكەن، شۇڭا تالادىن ئىزدەۋاتىمەن.

سارىگۈل مارىيغا دېمەكچى:
"مارىي ئاچقۇچنى 'سىرت'تىن ئەمەس، 'ئىچ'تىن ئىزدىسۇن."

بەلكى ئۇ قۇرۇق ئاۋارە بولماس.

سىېنىڭ ياردىمىڭ ئۈچۈن سارىگۈل ئىككىمىز ھا-زىردىن باشلاپ تەشەككۈر ئېيتقاچ تۇرايلى، ئەزىزىم.

زەينەپ

43

دىئاننا بولاقنىڭ سىرتىدىكى قىلىن قەغەزنى كېسىپ، ئېھتىيات ئۈچۈن تىقىپ قويۇلغان نەرسىلەرنى ئالدى. ئاخىرى سوقراتنىڭ ئۈستى قاپلاپ قويۇلغان كۈمۈش رەڭ خەسىلا قالدى. دىئاننا تەشتەكنى ئۈستەلنىڭ ئۈستىگە ئېھتىيات بىلەن قويدى ۋە خۇددى بىر مۇقەددەس ھەيكەلنىڭ يوپۇقىنى ئېچىۋاتقاندەك ئاۋايلاپ خەسىنى كۆتۈردى.

سوقرات!

— يا خۇدا! — دەۋەتتى دىئاننا ئىختىيارسىز ۋە يەرگە پوككىدە تىزلىنىپ قالدى. ئۇ كىرپىكىنى مىتمۇ قىلماستىن، نەپەسمۇ ئالماستىن سوقراتقا قارايتتى. سوقرات — تۆت تال قارا گۈل غۇنچىلاپ تۇرغان بىر تۈپ گۈل!...

ۋاقىت گويا توختاپ قالغان ئىدى. دىئاننا ئايلىنىشتىن توختاپ قالغان ئاشۇ ۋاقىت چېكىدا سوقراتقا قارىغىنىچە قېتىپ قالغان...

تۆت قارا گۈل!

دىئاننا تويۇقسىز ئورنىدىن تۇردى ـ دە، ئانىسى ئۇنىڭغا

بەرگەن ئاخىرقى تۇغۇلغان كۈن ھەدىيەسى بولـمىش كۇمـۇش رامكىغا ئۆزىنى ئاتتى. ئۇ بارماقلىرى بىلەن رامكىنىڭ چۆ-رىسىگە چۇشۇرۇلگەن تۆت قارا گۈلنى خىلىغىچە سىلاپ تـۇ-رۇپ كەتتى، ئاندىن رامكىدىكى شېئىرنى ئوقۇدى:

"ياق!
سەن ئۆيلىگان كەبى ئەمەس ئىش،
يوقاتمىدىڭ مېنى ھېچقاچان.
ئاڭلىتىمەن بارچىنى ساڭا،
خاتىرەڭنىڭ كەينىدىن ھامان."

ئۇ مىسرالارغا كۆز يۈگۈرتۈۋاتقاندا، ئـۆزىنى خۇددى ئـۆت-مۈشكە قايتىۋاتقاندەك سەزدى.

ئۇ مارىينىڭ خەتلىرىدە تىلغا ئېلىنغـان بەزى سۆزلەرنـى ئەسلىدى. مارىي باشقىلارغا "ياق، ئىشلار سىلەر ئويلىغانـدەك ئەمەس" دېگەن ئىدى... چۈشىدە ئانىسـى مارىيغـا "سەن مېنـى ھېچقاچان يوقاتمىدىڭ" دەپ تەسەللى بەرگەن ئىدى. مارىي بىر-لەن پاراڭلاشقان ھال رەڭ گـۈل ئۇنىڭغا "ئاناڭ سـاڭا ھەممـە نەرسە ئارقىلىق سۆزلەۋاتىدۇ" دېگەن ئىدى...

گۈللۈك باغدىكى كۈنلـىرى كۆز ئالـدىغا كەلـدى دېئاننا-نىڭ. ئارتـەمىس بىـلەن مارىيـنىڭ ئوخـشاش بىر تـەشتەكـتـە جەڭگى ـ جېدەلگە پاتقـان ھالدا ئۆسـۈۋاتقان ھالـىتى كەلـدى ئۇنىڭ كۆز ئالدىغا. ئىككىيلەننىـڭ تالاش ـ تارتـىشى ئۇنـىڭ قۇلىقىدا ھېلىھەم ئەكسلىنىپ تۇراتتى. ئۇ زەينەپ خانىمنىڭ گەپ ـ سۆزلىرىنى ئەسلـىدى. خۇددى مارىيـنىڭ خېتىدىكـى

گەپلەرگە ئوخشاشلا، بۇلارمۇ ئائىسىنىڭ سۆزىنىڭ نەق ئۆزى ئىدى.

دېئاننانىڭ ئېسىگە زەينەپ خانىمنىڭ كۆزىدە ئائىسىنى كۆرگەندەك بولغانلىقى كەلدى. ئۇ زەينەپ خانىمنىڭ كۆزىگە يەنە بىر رەت قارىغاندەك بولدى. ئۇ كۆزلەر ئەمدى زەينەپ خانىمنىڭ ئەمەس، بەلكى ئائىسىنىڭ مەرۋايىتتەك چاقناپ تۇرىدىغان مېھرىلىك يېشىل كۆزى ئىدى.

ئۇ بۇرۇنلاردا ئائىسىدىن خەزىنىسىنىڭ ئاچقۇچىنى ئىزدىگەن چاغلىرىنى ۋە ئائىسىنىڭ ئۇنىڭغا "سېنىڭ خەزىنەڭنىڭ ئاچقۇچى مەندە نېمە ئىش قىلسۇن" دېگىنىنى ئېسىدىن ئۆتكۈزدى. ئۇ ئائىسى سۆزلەپ بەرگەن ھېكايىلەرنى؛ سارىگۈل مارىي ئۇچۇن ئەۋەتكەن "خەزىنىنىڭ ئاچقۇچى" دېگەن لەتىپىنى؛ جونسون خانىمنىڭ ئائىسىنىڭ قەبرىسىگە قويۇپ قويغان سېرىق گۈللىرىنى ئەسلىدى...

قارىغانسېرى شېئىرنىڭ ھەربىر مىسراسى ئۇنىڭغا مارىينىڭ بىر خېتىگە ئىشارە قىلىنىۋاتقاندەك بىلىنىپ كەتتى. دەقىقە ئۆتكەنسېرى ئۇ ئۆزىنى غايىب خەتكە قەدەممۇ قەدەم يېقىنلىشىۋاتقاندەك ھېس قىلىشقا باشلىدى.

"ياق! سەن ئويلىغان كەبى ئەمەس ئىش!" ئەجەبا بۇ، مارىينىڭ باشقىلارغا "ئېتىراز" كۆرسىتىپ قويقان تۇنجى خېتى؛ "يوقاتمىدىڭ مېنى ھېچقاچان" ــ مارىينىڭ ئائىسىنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىغان چۈشى بايان قىلىنغان ئىككىنچى خەت؛ "ئاڭلىتىمەن بارچىنى ساڭا" ــ ھال رەڭ گۈلنىڭ ئائىسىنىڭ مارىيغا جىمى نەرسە ئارقىلىق سۆزلەپ تۇرىدىغانلىقى بايان قىلىنغان ئۈچىنچى خېتىگە ئىشارەت ئەمەسمۇ؟! تۆتىنچى

خەتنىڭ يىپ ئۇچىمۇ چوقۇمكى تۆتىنچى مىسرادا!

دىئاننا شېئىرنىڭ تۆتىنچى مىسراسىنى قايتا ـ قايتا ئوقۇشقا باشلىدى:

ــ خاتىرەڭنىڭ كەينىدىن هامان، خاتىرەڭنىڭ كەينىدىن... خاتىرەڭنىڭ..

ــ خاتىرە...

ــ كەينى....

دىئاننا بىردىن ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى ۋە ئانىسىدىن خاتىرە قالغان رامكىغا قولىنى ئۇزاتتى. ئۇ رامكىنى تامدىن ئاۋايلاپ ئالدى ـ دە، ئارقىسىنى ئۆرۈدى.

يا خۇدا! رامكىنىڭ ئوڭ تەرەپ ئۈستى بۇرجىكىدە كىچىككىنە ئاچقۇچ تۆشۈكىدىن بىرسى تۇراتتى.

دىئاننا بىردىن سارىگۈلنىڭ زەينەپ خانىمنىڭ خىتىدە ئېيتقان گەپلىرىنى ئېسىگە ئالدى ـ دە، رامكىنى ئۈستەلگە قويۇپ هۇجرىسىغا يۈگۈردى. ئۇ كىرىپ كارىۋىتىنىڭ بېشىدىكى قەلەم ـ قەغەز سېلىنغان تارتمىنىڭ ئىچى ـ تېشى، ئالدى ـ كەينىنى قويماي ئاختۇرۇشقا باشلىدى. بىر چاغدا بارمىقى تارتمىنىڭ تېگىگە بېنت بىلەن تېڭىۋېتىلگەن ناھايىتى كىچىك بىر ئاچقۇچقا ئۇرۇندى.

ــ رەھمەت ساڭا سارىگۈل! ــ دېدى دىئاننا ئاچقۇچنى ئالىقىنىدا چىڭ‌ چىڭ سىققىنىچە.

ئۇ زالغا كىردى ۋە ئاق گۈللەردىن توقۇلغان تاجنى سوقراتنىڭ غولىدىن ئېلىپ، بېشىغا ئاۋايلاپ كىيدى. ئاندىن كۆمۈش رامكىنى قولىغا ئالدى. ئاچقۇچ شۇ قەدەر كىچىك ئىدىكى، رامكىنى ئاچقۇچە چۈشۈپ كېتىپ، مىڭ تەستە ئاچتى.

رامكىنىڭ ئىچىدىن كەينىگە ئۇششاق خەت بىلەن يېزىلغانلىقى بىلىنىپ تۇرىدىغان بىر پارچە خەت سىيلىنغان كۇمۇش لەۋھە چىقتى. ئۇنى قولىغا ئالغۇچە دىئانانىڭ يۈرىكى شۇنداق تېز سوقۇپ كەتتىكى، يۈرىكىنىڭ سوقۇشى ئۆزىگىمۇ ئاڭلىنىپ كەتتى.

دىئانا ئەينەكتەك يالتىراپ تۇرغان كۇمۇش لەۋھەنى دۈپۈلدەپ سوقۇپ تۇرغان يۈرىكىگە باستى. لەۋھەنىڭ ئۈستى قىسمىغا "مارىينىڭ ئادرېسى" دېگەن ئىككى كەلىمە خەت يېزىلغان، ئاستىدا ئۆزىنىڭ يۈزى ئەكسىلىنىپ تۇراتتى.

دىئانا سەل كەينىگە سۈرۈلۈپ قالغان تاجىنى ئوڭشىغاچ "بەئەينى بىر چۈش" دېدى ئىچىدە. ئۇنىڭ مەڭزىدىن ئىككى تامچە ياش سىيرىلىپ چۈشتى، ياشلىق كۆزلىرىنى ئانىسىنىڭ خېتىگە يۆتكىدى:

سۆيۈملۈك قىزىم دىئانا، ياكى داداڭنىڭ چاقىرىشى بويىچە مارىي...

مارىي! بوۋاقلىقىڭدا داداڭ دائىم قولىقىڭغا شۇنداق دەپ پىچىرلايتتى. ئۇنىڭ ۋاپاتىدىن كېيىن بۇ ئىسىم بىلەن سېنى قايتا چاقىرغۇم كەلمىدى. تا سەن بۇ ئىسىمنىڭ مەنىسىنىڭ تېگىگە يېتىدىغان بولغاندا ئاندىن چاقىراي دېدىم...

سېنى ئۆينى تاشلاپ چىقىپ باقسۇن، دېگىنىز — ئوكيان ئاتلىسۇن ۋە قوشكېزەك ئاچىسىدىن ئايرىلىپ قېلىشنىڭ دەھشىتىدە تىترەپ باقسۇنكى، ھېچقانداق بىر كۈچ بۇ ئىسىمنى ئۇنتۇلدۇرالمايدىغان بولسۇن

دېدىم.

سېنى مارىيىنىڭ ھۇزۇرىغا بارسۇن دەپ ساڭا رىيـ.ئاللىقتىن ھالقىغان بىر ئىشلارنىڭ گېپىنى قىلىشـقا مەجبۇر بولغانلىقىم ئۈچۈن خىجىلمەن. ئاز قالغان ئۆمرۈم ماڭا باشقىچە ئىمكانىيەت بەرمىدى. بۇرۇندىن سېنىڭ ئاشۇ گۈللۈك باغقا بىر بېرىپ كېلىشىڭنى ئارزۇ قىلىپ كەلگەن ئىدىم.

ئۆكتەبىر ساياھەتلىرىگە تەققاس بۇ كىچىك سەـپەر ئارقىلىق سېنى غايە ـ ئارزۇلىرىڭنى ئۇنتۇلدۇرـغان ۋە سېنى بارغانسېرى ناخۇش قىلىپ كېتىپ بارغان ئاشۇ نەپسنى ئۆلتۈرسىكەن دېدىم، قىزىم.

بۇ خەتنى قولۇڭغا ئالالىغان ئىكەنسەن، چوقۇمكى گۈللەرنىڭ پايانىغا خېلىلا چوڭقۇرلاپ كىرىپ بولـدۇڭ؛ گۈللۈك باغنىڭ ئۆزگىچىلىكىنى ھېس قىلىپ يەتتىڭ...

ناۋادا شۇنداق بولسا... يەنى، ئۇ باغ ساڭا باشقا باغلاردىن پەرقلىق تۇيۇلغان بولسا... سوقرات سەن ئۈچۈن باشقا گۈللەردىن ئۆزگىچە بىلىنگەن بولسا... مۇبادا باغدىكى "سەن"، باشقا "سەن"دىن پەرقلىق تۇـيۇلغان بولسا... ۋە بۇ پەرق ساڭا كىبىرۇ تەمەننا ئەـمەس، بەلكى كۆللى ئالەم ئالدىدا كىچىك پېئىللىق تۇيغۇسى ئاتا قىلالىغان بولسا، ئۇنداقتا زەينەپ خاـنىم ئىككىمىز سېنى ئۆكتەبىردە ئەفەسكە بېرىشقا دەۋەت قىلىمىز، جېنىم قىزىم! ئۆكتەبىر ساياھىتى ساڭا مارىيىنى ئەڭ ياخشى تونۇتقۇسى...

ئەفەستە قىزىمنى باغرىمغا بېسىش، ئۆكتەبىر-نىڭ يامغۇرىدا قىزىم بىلەن ياندىشىپ سەيلە قىلىش ئۈچۈن، كىم بىلىدۇ، مەنمۇ جىمى قىزىكىلىق قا-نۇنلارنى ئاستىن - ئۈستۈن قىلىپ بىر ئۈچار ئاتقا مىنگىنىمچە قېشىڭغا كېلەمدىم تېخى.

سەن بەلكىم تېخى مېنى كۆرەلمەسلىكىڭ مۇم-كىن، لېكىن ئەفەستىكى سادالارغا ئوبدان قۇلاق سال، قىزىم. بايقايسەنكى، ئەفەستە، ئىككى ئاۋاز يوق، پەقەت ۋە پەقەتلا بىر ئاۋاز بار! مارىينىڭ، سى-نىڭ ئاۋازىڭ!

ناۋادا ئۇ ئاۋاز كۆنلەرنىڭ بىرىدە ساڭا: "هوقۇق بېيۇرولىرىغا يوللىغان جىمى دىلولىرىڭنى قايتۇرۇ-ۋېلىپ، ئالدىڭغا بوش ۋاراق ئال ۋە كەسپىي هاياتىڭ-نىڭ تۇنجى كىتابىغا قەلەم تەۋرىتىشكە ئاتلان" دەپ قالسا، ساڭا بىر تەكلىپىم بار، قىزىم. كىتابىڭدا هەممەيلەنگە تونۇشلۇق ئەڭ قەدىمىي هېكايىنى سۆز-لە، قىزىم:

سەندىن باشلىنىپ، سەندە ئاخىرلىشىدىغان بىر سەپەر...

بۇ هېكايىنى هاياتىڭدا جىق يازدىڭ، ئەمدى قە-غەز بېتىگە تۆك.

بەلكى ئاشۇ يازمىلىرىڭنىڭ بىرىدە، زەينەپ خا-نىمنىڭ ساڭا گۈللەرنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىيالىساڭ مۇ-كاپاتلاشقا ئەهدە قىلغانلىقىنىمۇ قىستۇرۇپ قويار-

سەن. شائىر يۇنۇس ئەمرە دەيدۇكى:

بىر مەن بار ئىدىم مەندە، مەنىنىڭ ئىچىدە...

جانجىگەر قىزىم، سېنى سۆيىمەن، شۇنداقلا ھەر زامان يېنىڭدىمەن!

ئاناڭدىن

ئۈچىنچى بۆلۈم

غايىپ گۈل
Kayıp Gül

44

قەدىرلىك ئانا:

بىر نەچچە ئايدىن كېيىن سەن بىلەن كۆرۈشۈش مېنى چەكسىز خۇشال قىلىپ تۇرۇپتۇ. توپتوغرا بىر ئايدىن كېيىن ئەفەسكە يېتىپ بارىمەن! ئۆكتەبىر يامغۇرىغا سەن بىلەن بىرگە كىرىش ئۈچۈن...

تۆت ئايدىن بېرى تۇنجى رومانىم ئۈستىدە ئىشلەۋاتىمەن. رومانىمنى ساڭا بەكلا ئوقۇپ بەرگۈم بار ئىدى، ئەپسۇس ھازىر ئەمەس. ساڭا ۋەقەلىكنى قىسقىچىلا سۆزلەپ بېرەي.

كىتاب بىر گۈل توغرۇلۇق يېزىلدى، ئانا. گۈلنىڭ ئىسمى ئەفەس گۈلى، بىر ئىلاھىي پۇراق بىلەن يارىتىلغان گۈل. پۇرىقىدىن ئالاھىدە بىر خۇش ئاۋاز چىقىدۇ، ئۇ چۈشلەر ۋە پەرىشتىلەر ھەققىدە سۆزلەيدۇ؛ خۇدا بىلەن بۇ ئالەمدە دىدارلىشىش بايانىدا سۆزلەيدۇ.

ئەمما گۈل چوڭ بولغانچە، ئۆز ئاۋازىغا زەن قوي-

غانىسىرى باشقا بىر سادانى ـــ "مەن" دەپ بارغانسېرى كۈچلۈك چىقىۋاتقان بىر ئاۋازنى سېزىشكە باشلايدۇ. بۇ ئاۋاز شۇنچىلىك كۈچلۈككى، گۈل بارا ـ بارا ئۆز ـ زىنىڭ ئەسلىي ئىلاھىي ئاۋازىنى ئاڭلىيالماس بولۇپ قالىدۇ.

گۈل ئاۋازىنى ئاڭلاش ئۈچۈن ئۆز خۇش پۇرىقىنى قوغدىشى كېرەك ئىدى. ئەمما ئۇ شۇنداق بىر يەرگە كېلىپ قالغان ئىدىكى، ئۇ يەردىكىلەر ئۇنىڭ خۇش پۇرىقىغا ئەمەس، بەلكى ئۇنىڭ رەڭگى، تاشقى تۈرقى، بەرگ ـ يوپۇرماقلىرىغىلا كۆڭۈل بۆلۈشەتتى.

گۈل ئۇلارنىڭ ئىززەت ـ ھۆرمىتىگە ئېرىشىش خىيالىدا، ئۆزىنى باشقىلارنىڭ ئارزۇ ـ ئىستىكىگە يارىشا ياساپ ـ تاراشقا باشلايدۇ. ئۆس دېسە ئۆسىدۇ؛ ئۆزۈڭنى نامايىش قىل، دېسە ئۇنىسىز ئىتائەتتە دې ـ گىنىنى قىلىدۇ... شۇنداق قىلىپ، ئۇزۇن ئۆتمەي، ئېتىبارسىز قالغان خۇش پۇرىقى توزۇپ، ئۇچۇپ كېتىشكە باشلايدۇ.

ئادەملەر ئاۋۋال ئۇنى بارلىققا كەلتۈرىدۇ، ئاندىن ئۇنى خۇددى بىر مەبۇدەدەك كۆرۈپ مەدھىيە ياغدۇ ـ رۇشىدۇ. ھەددى ـ ھېسابسىز مەدھىيە ـ ئالقىش تۇ ـ پەيلى، گۈلمۇ بارا ـ بارا ئۆزىنى مەبۇدە دەپ ئويلاپ قالىدۇ. ئەسلىدە قانداقتۇر ئۇلۇغ نەرسە ئەمەس، ئاد ـ دىي بىر گۈل بولۇپ يارىلىشىنىڭ ئۆزىلا ئالاھىدە سا ـ نىلىشقا يېتىپ ئاشىدىغانلىقىنى ھېس قىلالماس ھالغا كېلىپ قالىدۇ.

ئۇ بارا ـ بارا ئۆزىنى ناھايىتى ناخۇش ھېس قىلىدىغان بولۇپ قالىدۇ. ئۇنى بىردىنبىر خۇش قىلىدىغان نەرسە ئانىسىلا ئىدى. ئەمما ئانىسىنىڭ مۇھىملىقىنى؛ ئانىسىغا نەقەدەر موھتاجلىقىنى ھېس قىلىشقا باشلىغان شۇ كۈنلەردە ئۇ ئانىسىدىن مەڭگۈلۈك ئايرىلىپ قالىدۇ. ياق، توغرىسى، ئانامدىن ئايرىلىپ قالدىم دەپ ھېس قىلىدۇ.

راستىنى دېسەم بۇ ھېكايە بىر گۈل توغرۇلۇق ئەمەس، بىر ئانا ھەققىدە، جان ئانا. ھەقىقىي گۈلنىڭ ھېچقاچان ئۆلمەيدىغانلىقى، سولغاندىن كېيىنمۇ ئەتراپىغا داۋاملىق خۇش پۇراق تارقىتىۋېرىدىغانلىقىنى ئىسپاتلاپ بەرگەن، گۈلنى "ئېسىگە كەلتۈرۈش" ئۈچۈن، گۈل تەشنىكىنى قاتتىق سىلىكىگەن بىر ئانا ھەققىدە!

بۇ مۇمكىنمۇ؟ گۈل ئاللىقاچان ئېسىدىن كۆتۈرۈلگەنلەرنى ئەسلىيەلەرمۇ؟ يېڭىدىن ئۆگىنىپ قالغان نەرسىلەرنى ئۇنتۇيالارمۇ؟ خۇش پۇرىقىنى قايتۇرۇپ كېلەلەرمۇ؟ ۋە ئەڭ مۇھىمى ئۆز ئاۋازىنى قايتىدىن ئاڭلىيالارمۇ؟

مەن ئەلۋەتتە شۇنى ئۈمىد قىلىمەن...

ھەئە، ئانا، رومانىمدىكى ۋەقەلىكنىڭ باش ـ ئاخىرى مانا شۇ. ئەمما مۇۋەپپەقىيەتلىك ئىپادىلەپ چىقالامدىم ـ يوق، بىلمەيمەن. مېنىڭچە، بۇ شۇنداق يېزىشتىن بەكرەك شۇنداق ياشاش كېرەك بولغان بىر ھېكايە. زەينەپ خانىمغا زەيتۇننىڭ تەمىنى ئېيـ

تىپ بىرەلمىگەن ئادەم، گۈللۈك باغنىڭ يۈكسەكلىـ-
كىنى قانداق تەرىپلەپ بىرەلەي؟

لايىقىدا يازالىسام تېخى، باشقىلار ياقتۇرغۇدەك بىر نەرسە يېزىپ چىقالىسامبۇ ھېچقىسى يوق. ھې-كايە مەن ئۈچۈن يەنىلا ناھايىتى قىممەتلىكتۇر. چۈنكى ئۇ سەن ھەققىدە ئانا. بولدى، مۇشۇنچىلىك سۆزلەي. ھېكايىنى مەن ئەمەس، ئەمەلىيەتتىنغۇ سەن ماڭا سۆزلىدىڭ، ئانا. يەنە كېلىپ مەن ماڭا ئەمدى ھېكايە سۆزلەپ بىرەلمەيدىغانلىقىڭنى چۈشەنگەن بىر زاماندا...

ساڭا كۆپ رەھمەت، ئانا!

ھاۋادا بىر خۇش پۇراق ھىد بۇرنۇمغا پۇراۋاتىدۇ. ھەر پۇراشتا ئۆزگىچە خۇش ھىد...

گۈل پۇرىقى... ھەممە ياق...

دىئاننا

19 ـ سىنتەبىر

45

رومانىمنى پۈتكۈزۈۋېتەي دەپ جىددىي ئىشلەۋاتقاندا، كۆزۈم توساتتىن بەش ـ ئالتىسى بىر توپ بولۇپ كۆككە كۆتۈرۈلگەن كۆك شارچىلەرگە چۈشۈپ قالدى. نەلەردىن كەلدىكىنە بۇ نەرسىلەر؟

دېرىزىنى ئاچىمەن. باغچىدا بىرەر پائالىيەت ئۆتكۈزۈلۈۋاتقاندەك قىلىدۇ. ھەيۋەت چوڭ يېزىلغان ئېلان يىراقتىنلا كۆزگە تاشلىنىپ تۇرىدۇ:

"كالىفورنىيەنىڭ رەڭگارەڭ ساھىللىرى"
كوچا رەسىملىرى كۆرگەزمىسى، 24 ـــ 27 ـ سېنتەبىر

رومانىمغا كۆك شارچىلارنى كۆرگەن بۇ بۆلۈمنى قوشۇۋەتكەندىن كېيىن، ئېچىلىش مۇراسىمىغا قاتنىشىش ئۈچۈن ئۆيدىن چىقىمەن.

46

كۆرگەزمىگە يېقىنلاشقىنىمدا كۆزۈم تىزنۇېتىلگەن يە-
گىرمىگە يېقىن دېگىز رەسىملىرىگە چۈشىدۇ. كۆزۈم ماسىد-
ىاسنى ئىزدەيدۇ، ئەمما دەماللىققا ئۇنى تاپالمايمەن. شۇنىڭ
بىلەن ئۇنىڭ بۇ يەردە سىزغان رەسىمىنى ئىزدەپ ئەتراپقا
كۆز يۈگۈرتۈشكە باشلايمەن. دەل شۇ چاغدا پالچى قەلەندەرنىڭ
ماڭا قول پۇلاڭلىتىپ تۇرغىنى كۆزۈمگە چېلىقىدۇ.

— تەلىيى ئوڭ خانقىز، قارىغىنا كىم كەپتۇ؟

— قاراپ باقمىزغۇ. نېمىشقا كەلدى، بىلمىدۈق تېخى.

— كۆرىمىز.

— كۆرىمىز، — دەيمەن، — ھە، ئېسىمدە بارىدا يەتكۈ-
زەي، تۇنۇگۈن جونسون خانىم بىلەن كۆرۈشكەنتىم، سىزگە
سالام ئېيتتى. ھازىرغىچە سوۋغىسىنى نېمىشقا قوبۇل قىلـ-
مىغىنىڭىزدىن ھەيرانكەن.

— نېمىشقا قوبۇل قىلغۇدەكمەن؟ مەن بىر دۇرۇس ئادەم-
مەن، ئۆز ئىشىمغا ئىخلاس ـ ھۆرمىتىم بار. پال سالمىغان
تۇرسام نېمىشقا پال ھەققى ئالغۇدەكمەن، ياكى سوۋغا؟

— ماڭا پال سالمىغان بىلەن، لېكىن باشقىچە بىر يوللار بىلەن مېنىڭ ئاشۇ خەتلەرنى ئوقۇشۇمغا سەۋەبچى بولدىڭىز - دە. ئانامغا، جونسون خانىمغا ياردەم قىلدىڭىز. مۇشۇنىڭ ئۆچۈن بولسىمۇ سوۋغىنى قوبۇل قىلسىڭىز بولۇۋېرەتتى.

— ياخشىلىققا ھەق؟ بۇنى بىز سودا دەيمىز، خانقىز. ياخشىلىق دېگەن...

پالچى تۇيۇقسىز توختاپ، قولى بىلەن باشقا تىلەمچىلەرنى ئىشارەت قىلدۇ:

— ئۇلارنى كۆرۈۋاتامسەن؟ قورسىقى ئەتىگەنلا تويۇپ بولدۇ، ئۇلار دىيارىمىزنىڭ ئەڭ تەلەيلىك تىلەمچىلىرى. ئاخشاملىرى ئايلانغىنىڭدا قاراپ باقماپسەن - دە، نېمە يەۋاتقانلىقىغا؟ ھەممىمىز ئالىيۇمىن قاچىلاردا ئىسسىق غىزا يەيتتۇق. ھەركۈنى ئەتىگەن - ئاخشاملىق تامىقىمىزنى بىر ياش يىگىت ئەكىلىپ بېرىپ كېتەتتى. ئۇ بۇ ئادەتنى نەچچە يىل داۋام قىلدى. بۇ يېمەكلىكلەرنى كىمنىڭ ئەۋەتىۋاتقانلىقىغا ئەجەبلىنىپ، يىگىتنى قىستىدۇق، ئەمما ئىغىزىدىن ھېچقانداق گەپ ئالالمىدۇق. باشقىلار ئۇ ساخاۋەتچىنىڭ كىملىكىنى تا ھازىرغىچە بىلىشمەيدۇ، ئەمما مەن بىلىمەن. چۈنكى بىزگە يېمەك كەلمىگىلى تويتوغرا ئالتە ئاي بولدى. ئەمدى ئېيتە خانقىز، سېنىڭچە بۇ يېمەكلىكنى بىزگە كىم ئەۋەتكەندۇ؟

"بىلمەيمەن" دېگەن مەنىدە قولۇمنى ئىككى ياققا كېرىيمەن. ئالىيۇمىن قاچىلارغا مەنمۇ دىققەت قىلغان، ئەمما ئۇنى ئىجتىمائىي تەشكىلاتلارنىڭ ئىشى بولسا كېرەك، دەپ ئويلايتتىم.

— دېمەك، ياخشىلىق دېگەن، — دەيدۇ قېرى پالچى

كۆلۈپ، — قىلغان ياخشىلىقىنى ئۆز قىزىغىمۇ بىلدۈرمەس-لىكتۇر.

نېمە دېيىشنى بىلەلمەي داڭ قېتىپ تۇرۇپ قالىمەن. ئەمما ئىچىم ئاپتاپتەك يورۇپ كېتىدۇ. ئانامنىڭ قىزى بولۇپ قالغىنىمدىن يەنە بىر رەت چەكسىز شەرەپ ھېس قىلىمەن.

— كەچۈرۈڭ، راست بىلمەيدىكەنمەن، — دەيمەن، — مېھمانخانىدا ھېچكىم ماڭا بۇ ھەقتە ئېغىز ئاچماپتۇ. مېھ-مانخانىغا قايتىپلا غىزا يەتكۈزۈش ئىشىنى ئورۇنلاشتۇراي.

— كېرىكى يوق، — دەيدۇ ئۇ، — مەن پەقەت جونسون خانىمنىڭ ھەدىيەسىنى نېمىشقا قايتۇرۇۋەتكىنىمنى چۈشەن-دۈرۈش ئۈچۈنلا بۇلارنى دەپ قويدۇم. بولدى، سەن ئەمدى بۇ گەپلەرنى قويۇپ، رەسىملەردىن زوقلان. سېتىلىپ بولغۇچە كۆرۈۋال.

— ماقۇل، مەن كۆرەي ئەمىسە، — دەيمەن ئۇنىڭ دۆم-بىسىگە ئامراقلىق بىلەن يەڭگىل شاپىلاقلاپ خوشلىشىپ.

قېرى پالچىنىڭ قېشىدىن ئايرىلىپ، سەل نېرىدا غۇژ-مەكلىشىپ تۇرغان بىر توپ ئادەمگە قاراپ ماڭىمەن. ئۇلار ماسئاسىنىڭ بۇ يەردە سىزغان رەسىمىنى كۆرۈپ تۇرۇشاتتى. رەسىمگە ئالارمەننىڭ كۆزى بىلەن قاراپ، ماسئاسىنىڭ بۇ يەرگە مېنى دەپ كەلمىگەنلىكىنى ھېس قىلىمەن. چۈنكى ئۇ ئەڭ كۆڭۈلدىكىدەك چىققان رەسىمىنى سىزغان يېرىدە كۆر-گەزمە ئۆتكۈزىدىغانلىقىنى ئېيتقان. ئۇ بۇ يەردە سىزغان رە-سىم ھەقىقەتەنمۇ كۆرگەزمىدىكى ئەڭ چىرايلىق رەسىم ھې-سابلىناتتى. دولقۇننىڭ غەزىپى تېخىمۇ كۈچەيگەن، ئۇنىڭ ئۈستىدىكى چايكا تېخىچە تاق — بىر بولىدۇ. يالغۇز ئۈچۈش-

تىن زېرىكمىگەنمىدۇ بۇ قۇش تېخى؟
كۆزلىرىم ماسىئاسنى ئىزدەيدۇ، كۆزۈم توپنىڭ ئوتتۇرىسىدا مەن تەرەپكە دۇمبىسىنى قىلىپ تۇرغان ياشقا چۈشكەندە، ئۇنىڭ شۇ ئىكەنلىكىنى تەخمىن قىلىمەن. توپتوغرا ئۇدۇلۇمدا. قولىدا باھا تىزىملىكى كۆتۈرۈۋالغان بىر ئادەم ئۇنىڭغا بىر نەرسە دەپ تۇرىدۇ. يېقىن بېرىپ ئۇلارنىڭ پارىڭىغا قۇلاق سالىمەن.
— ئۆزگىچە بۇ رەسىمنى ھەقىقەتەن ياخشى كۆرۈپ قالدۇق، — دەيدۇ ئۇ ئادەم، — خوتۇنۇممۇ چىڭ چاپلىشىۋاتىدۇ. ئازراق چۈشۈرۈپ بەرسىڭىز، بىز ئېلىپ قالايلى.
— كۆزىڭىز ئەڭ مۇھىم رەسىمگە چۈشۈپتۇ. مەنمۇ شۇ رەسىمنى ھەممىدىن بەك ياقتۇرىمەن. سىزنىڭ دېگىنىڭىزگىمۇ خۇش بولۇپ...
مېنىڭ يېنىدىلا تۇرغىنىمنى كۆرگەن بولسا كېرەك، ئۇ گېپىنىڭ ئايىغى چۈشمەيلا توختاپ قالىدۇ ۋە سىلكىنىپ چىرايىمغا سەپسالىدۇ. يا "سالام"، يا زۇۋان يوق، خۇددى تىلى تۇتۇلغاندەك؛ گويا دۇنيانىڭ ئەڭ ئاجايىپ مەخلۇقاتىنى كۆرۈۋاتقاندەك، كۆزى بىر نۇقتىغا تىكىلگىنىچە قېتىپ قالىدۇ. پېشانەمگە بىرەر نەرسە يۇقۇپ قالمىغان بولغىيتتى، دەپ ئويلاپ كېتىمەن ئۆزۈمچە. بۇ قاراش ئونبەش - يىگىرمە دەقىقىچە داۋاملاشقاندا، ئۇ بىردىن ئۆزىگە كېلىپ خېرىدارغا سۆزىنى داۋاملاشتۇرىدۇ:
— چۈشۈرۈپ بەرسەمغۇ بولاتتى... لېكىن، كەچۈرۈڭ، پرىنسىپىم بويىچە تېخى پۈتمىگەن رەسىمنى ساتالمايمەن.
بۇ جاۋاب ئۇ ئادەمنىڭ كەيپىنى ئۇچۇرامدۇ - قانداق، ئۇ

ئالماقچى بولغان ئويۇنچۇقنى ئالالمىغان كىچىك بالىدەك غۇدۇڭشىيدۇ:

— پۈتمىگەن رەسىمگە نېمىشقا باھا ئېيتىپ قويدىڭىز ئەمىسە؟

— بۇنىڭ ئۈچۈن سىزدىن كۆپتىن كۆپ كەچۈرۈم سورايمەن، ئەپەندىم. مەنمۇ ئۇنىڭ تېخى پۈتمىگىنىنى ھېلى ھېس قىلدىم، — دەيدۇ ئۇ قولى بىلەن دېڭىزنى كۆرسەت-كەچ، — بۇ رەسىمنى دەل مۇشۇنداق ۋاقىتتا، دەل مۇشۇ ياققا قاراپ تۇرۇپ سىزغان ئىدىم. قاراڭ، سىزنىڭچە ھازىر دېڭىز-نىڭ يۈزىدىكى نۇر، يورۇقلۇق تېخىمۇ چاقناپ كەتمەپتىمۇ؟ ئۇ چاغدا دېڭىزنىڭ بۇنداق نۇرلۇق ئىكەنلىكىنى ھېس قىلال-ماپتىكەنمەن. سىزنى بۇ رەسىمنى ئېلىشتىن توسۇپ قويغان-لىقىم ئۈچۈن ھەقىقەتەن ئۆزرىلىكمەن...

ماسىئاسىنىڭ ئۆزرە ئېيتقاچ ئارىلاپ ماڭا قاراپ-قاراپ قو-يۇشى ئۇ كىشىنىڭ تېخىمۇ ئوغىسىنى قاينىتىۋېتىدۇ-دە، خو-تۇنىنىڭ قولىقىغا بىر نەرسىلەرنى دېگىنىچە كېتىپ قالىدۇ.

ماسىئاس ماڭا بۇرۇلىدۇ:

— نېمە دېيىشىمنى بىلمەيۋاتىمەن...

— ھېچنېمە دېمەڭ، — دەيمەن مەن.

— ياخشى تۇرۇۋاتامسىز؟ دەپ سورىمايمەن. چۈنكى ناھا-يىتى ياخشى تۇرۇۋاتقىنىڭىزنى كۆرۈپ تۇرۇپتىمەن. كۆرۈ-شەلمىگەن كۈنلىرىمىزدە نېمىلەر بولۇپ كەتتى، شۇنىڭغا قى-زىقىۋاتىمەن.

— ئۇزۇن ھېكايە، — دەيمەن، — بىر رومان بولىدۇ.

— سۆزلەپ بەرسىڭىزكەن.

— مېڭىڭ ئەمىسە.

ئۇ كۈلدۇ ۋە تېخى پۈتمىگەن رەسىمنى ئورۇندۇقنىڭ ئاستىغا تىقىۋېتىپ، قولىغا رەسىم پالكۇچى ۋە بىر توپ بوياقنى ئېلىپ كەينىمدىن ماڭدۇ.

47

سورىغان سوئالغا جاۋاب بېرىپ بولغۇچىلىك قىسقىلا يۈ-رۈشتىن كېيىن ئۆيگە يېتىپ كېلىمىز.

— سىز دېرىـزىنىڭ قېشىـدىكى ئـاۋۇ ئورۇنـدۇقـتا ئولتـۇ-رۇڭ،— دەيمەن ئۇنىڭغا، — ۋە مەن دېمىگۈچە ئورنـىڭىزدىـن قوپماسلىققا ۋەدە بېرىڭ. مەن بىر نەرسە يېزىۋالاي.

— خوپ، نېمە دېيەلەيتتىم، ۋەدە، — دەيدۇ ئۇ ۋە رەسىـ-مىنى قولىغا ئېلىپ ئولتۇرىدۇ.

رومانىمنىڭ دەسلەپكى نۇسخىسىنى يازىچە پۈتكـۈزۈۋې-تىشنى پىلانلىغان ئىدىم. مەن ئۇنى يېزىشىنى داۋاملاشتـۇرد-مەن، ماسىئاسمۇ رەسىمى بىلەن مەشغۇل بولىدۇ.

دەل باغچىدىن ئۆيگە قايتىپ كەلگەن قىسمىنى يېزىپ تا-ماملىغان ۋاقتىمدا، ماسىئاس رەسىم تاختىسىنى يېنىغا قويۇپ قويۇپ، مېنى كۆزىتىپ ئولتۇرىدۇ. چىرايىدا سەبىيلەرگە خاس بىر ئىپـادە... ھىم، ئۇنىمۇ ئەفـەسكە دەۋەت قىـلسام قانـداق بولار، دەپ ئويلايمەن توساتتىن.

لېكىن ئۇنىڭغا بۇنى قانداق دەيمەن؟ ئۇ يەردە نېمە قىلىد-

دىغانلىقىمىز ھەققىدە كاللامدا ھېچنېمە يوق تۇرسا. زەينەپ خانىم بۇ سىرنى يېپىۋەتمەسلىك توغرىسىدا ئانام، جونسون خانىملارغا قاتتىق تاپىلىغان. بىردىنبىر بىلىدىغىنىم ــ ئۇ يەرگە مارىينى تېخىمۇ ياخشى چۈشىنىش ئۈچۈنلا بارىمەن. بۇنى ماسىئاسقا قانداق دېيىش مۇمكىن؟

مېنىڭ ئەفەس ھەققىدە بىلىدىغىنىم ئاز - تولا تەرمە ئۈچۈرلا خالاس، بۇنچىلىك نەرسىگە ئاساسەن ئۇ، دۇنيانىڭ نېرىقى چېتىدىكى كىچىك بىر كەنتكە قىزىقارمۇ؟ ئەفەستە ماسىئاس ئۈچۈن نېمە بار؟ قەدىمىي بىر شەھەرنىڭ خارابى- سى... ئارتەمىس ئىبادەتخانىسى... مەريەم ئانىنىڭ ئۆيى... بۇلار ئۇنى بېرىشقا قايىل قىلالىسا بولاتتى...

ئەلۋەتتە مەن ئاشۇ يەردە "مەن" بولىمەن! مۇشۇنىڭ ئۆزىلا ئۇنىڭ ئۇ يەرگە بېرىشىغا يېتىپ ئاشار بەلكىم.

ــ يەنە ئۆزۈڭنى چوڭ چاغلاشقا باشلىدىڭ، ــ دەپ ئو- يۇمنى كېسىدۇ مارىي. يېقىندىن بېرى دائىم مۇشۇنداق بو- لۇۋاتاتتى. ئىچىمدىكى ئارتەمىس بېشىنى كۆتۈردىمۇ، مەريەم شۇ ھامان ئۇنىڭغا ئېتىراز بىلدۈرۈپ قوپاتتى. بەزىدە دېئانىنا- نىڭ ئاۋازى ئۈنلۈك چىقسا، بەزىدە مارىينىڭ... ئىككىسىنىڭ بىر ۋۇجۇدقا ئايلىنىشىغا بەلگىلىك ۋاقىت كېتىدۇ. لېكىن ھازىر ئىككىسىنىڭ ئاۋازىنى ھېچبولمىسا پەرقلەندۈرەلىگەنى- لىكىم ئۈچۈن ئۆزۈمنى ناھايىتى بەختلىك ھېس قىلىمەن.

ماسىئاس ئەفەسكە راستتىنلا بارارمۇ؟

ناۋادا بارسا...

بەلكى ئۆكتەبىرنىڭ مەلۇم بىر ئاخشىمى بۇلبۇل تېغىنىڭ ئالدىغا بارارمىز؛ مەلەس دەرياسىنىڭ قىرغىقىدا ئولتۇرارمىز

ۋە كۈنىنىڭ پېتىشىنى كۆزىتەرمىز بىرلىكتە.

بەلكى ئۇ يەردە ماسىئاسقا بۇندىن ئىككى مىڭ يىل بۇرۇن بولۇپ ئۆتكەن ئىشلار ھەققىدە سۆزلەپ بېرەرمەن. كىتابلاردىن ئۆگەنگىنىمچە ياكى بەلكى قەدىمىي ئەفەستىن كۆتۈرۈلگەن سادالارنى ئۆز قۇلىقىمدا ئاڭلىغىنىمچە.

ۋە بەلكى ئىنسانلارنىڭ يارىتىلىشى ھەققىدە ئاز - تولا سۆزلەپ بېرەرمەن:

— مەلۇم مەنىدە بىز ھەممىمىز ئەفەس شەھىرىگە ئوخ- شايمىز؛ ئىچىمىزدە ھەم ئارتەمىس ۋە ھەم مەريەمنى ساقلاۋات- قان بولىمىز.

ھەم ئوبدانراق چۈشەندۈرۈپ قويۇش ئۈچۈن، ئۇنىڭغا ئار- تەمىسنىڭ قوشكېزىكى ئاپوللو ھەققىدە سۆزلەپ بېرەرمەن. ئاندىن بىردەم تۇرۇۋېلىپ، قوشۇمامنى تۈرگىنىمچە:

— قارشىمدا ئاپوللونىڭ بارلىقىنى بىلگەن بولساڭ، تۇر ئەمدى، سەنمۇ ئۆزۈڭنىڭ غايىب قوشكېزىكىڭنى تاپ! — دەر- مەن.

ئەگەر بۇلار ئالدىمىزدىكى ئايدا، ئۆكتەبىرنىڭ بىر ئاخ- شىمى، خىيالىمدىكىدەك يۈز بېرىدىغان بولسا، زەينەپ خانىم- نىڭ دېگىنىنىڭ بەرھەق ئىكەنلىكىگە تەن بېرىمەن:

— چۈش رېئاللىقتا زاھىر بولىدىغان ئىشلارغا خې- مىر تۇرۇچتۇر.

48

رومانىنىڭ ئەڭ ئاخىرقى بۆلۈمىنى يېزىۋاتقان بىر كۈنى، ماسىئاس رەسىمنى ماڭا ئۇزىتىدۇ. كىچىككىنە ئىش قوشۇپ يېڭىلانغان رەسىمدە، چايكىنىنىڭ قاناتلىرىنىڭ ئارىسىدىن نۇر چېچىپ چىققان ئۈچىنچى قانات، ئۇنىڭ كەينىگە يوشۇرۇنغان يەنە بىر چايكا كۆزگە چېلىقىدۇ.

رەسىمدىن خېلىغىچە كۆزۈمنى ئالالمايلا قالىمەن ۋە يەنە باش چۆكۈرۈپ يېزىۋېرىمەن. بىر نەچچە جۈملە ۋە يەنە داۋاملىق... رومانىمنىڭ تۇنجى نۇسخىسىنى بېسىپ چىقىرىپ ماسىئاسقا ئۇزىتىمەن.

شۇندا تۇساتتىن تۇنجى بۆلۈمدىكى جۈپتەك بوتۇلكا ئېسىمگە كېچىدۇ. مەن باشلىنىش بىلەن ئاخىرلىشىشنىڭ تېگىگە يېتىمەن. ماسىئاس سۆزلىگەن ھېكايىدىكى ئىككى دولقۇننىڭ پايانىغا چوڭقۇرلايمەن... ئارتەمىس بىلەن مارىيىنى؛ رەسىمدىكى ئىككى چايكىنى؛ مارىي بىلەن ئۆزۈمنى چۈشىنىمەن ۋە ھەممىدىن مۇھىمى ئانام بىلەن مېنى...

قەلبىم بۇلار ھەققىدە ماڭا بەئەينى شۇلارنى دەيدۇ ھەم

قەلبىمنىڭ ئېيتقانلىرىنى ماسىئاسمۇ چۈشەنسۇن دېگەن ئويدا، ئۇنىڭغا رومانىمنىڭ تۇنجى جۈملىسىنى ئۈزۈم ئوقۇپ بېرىمەن:

— ئىككىسى بىر...

ئاخىرقى سۆز

ئەفەس! قوشكېزەكلەر شەھىرى. ئارتەمىسكە، شۇنداقلا مەريەم ئانىغا ساھىبلىق قىلغان شەھەر. ئۆزلۈكنى ھەم روھنى پاناھىغا ئالغان، كىبىر بىلەن تەۋەززۇ، ئاسارەت بىلەن ھۆرلۈك بىر ــ بىرىگە چەمبەرچاس كىرىشىپ كەتكەن شەھەر. ئەفەس! قارىمۇ قارشىلىق بىر ــ بىرىگە گىرەلىشىپ كەتكەن، ئىنسان كەبى بىر شەھەر.

ئۆكتەبىرنىڭ بىر كەچلىكى، شۇ شەھەرنىڭ ــ ئەفەسنىڭ يېنىدىكى مەللەس دەرياسى بويىدا ئىككىيلەن ئولتۇراتتى. قۇياش قىزىللىقتا پۈركەنگەن بۇلبۇل تېغىنىڭ ئارقىسىغا ئۆتەي دەپ قالغان ئىدى. كۆكنىڭ تىلىدا سۆزلەشكۈچىلەر ئىككىيلەنگە كېلىۋاتقان يامغۇردىن خۇش بېشارەت بېرەتتى.

ــ ساينت جون خالايىققا مەريەم ئانا ھەققىدە سۆزلەيدۇ، ــ دېدى دېئاننا، ــ زارلىغان، قاقشىغان، قارغىغان ئاۋازلارنى ھەقىچان سىزمۇ ئاڭلىغانسىز؟ مىڭلاپ كىشى يېڭى دىنىنىڭ ئۆز ئىلاھەسىگە ئېتىقاد قىلىشتىن چەكلىنىشىگە نارازىلىق بىلدۈرىدۇ؛ ئاياغلىرىنى يەرگە رىتىملىق ئۇرغىنىچە بىردەك

"مەريەم دېگىنىڭ كىم؟ بىز ئارتەمىسكە ئىبادەت قىلىمىز" دەپ سۆرەن سېلىشىدۇ.

— ئارتەمىس؟ — دەپ سورىدى ماسىئاس، — ئىلاھە؟ رىملىقلار دەيدىغان دىئاننا شۇمۇ؟

— نېمە دەپ ئاتىلىشتىن قەتئىينەزەر، — دېدى دىئاننا، — ئۇ، كىشىلەرنىڭ ئاۋۋال ئۆزلىرى يارىتىپ، كېيىندىن ئېتىقاد قىلغان بىر خىيالىلا، خالاس.

— ئۇ ھەقتە خېلى جىق بىر نەرسە بىلىدىغان ئوخشىمامسىز؟

— ئۇنى ئۆزۈمنى بىلگەندەك بىلىمەن.

— ئۇنداقتا، ئاز - تولا سۆزلەپ بەرمەمسىز؟

— ئۇ ئۇزۇن ھېكايە.

— ئاڭلايمەن.

— تىڭشاڭ ئەمىسە، — دېدى دىئاننا، — ئارتەمىس، يەنى دىئاننا، مەرگەن ئىلاھەدۇر. ئۇنىڭ ئوقى تېز، ئەمما ھېچقانداق ئاغرىتماي شېرىن - تاتلىق جان ئالاركەن. ئۇ ئەرك روھىغا تولغان، ئەمما تۇتقۇنغا چۈشكەن، بېقىندى، ئەمما يەنە شۇنچە مەغرۇر ئىكەن. سانجىقتىن تولغانغان ئانا لېتو بىر توپ زەي- تۇن دەرىخىگە يۆلەنگىنىچە ئۇنى... — دىئاننا بىردەم تو- رۇۋالغاندىن كېيىن، چوڭقۇر بىر تىندى ۋە داۋاملاشتۇردى، — ۋە قوشكېزىكىنى تۇغقان ئىكەن... — دىئاننا توختاپ ما- سىئاسنىڭ كۆزلىرىنىڭ ئىچىگە قاراپ تۇرۇپ، — ئارتەمىس- نىڭ قوشكېزىكى ئاپوللوغا سەل تۇرۇپ كېلەي، — دېدى، — ئۇ، ئۇنىڭ لەمپىسىگە "Gnoti Seavton"[1] دەپ يېزىلغان ئىبا-

[1] Gnoti Seavton — يۇنانچە "ئۆزۈڭنى بىل" دېگەن گەپ. دەلفىدىكى ئاپوللو ئىبادەتخا- نىسىنىڭ لەمپىسىگە ئالتۇن ھەل بىلەن يېزىپ قويۇلغۇق. — ت.

دەتخانىسى ۋە ئۇ يەردىن بىر كۈن نېرىدا بۇ ئىككى كەلىمە سۆزدىن كۆزىنى ئالماي تىكىلىپ تۇرغان بۈيۈك پەيلاسوپ سوقرات ھەققىدىمۇ سۆزلەپ بېرىمەن. "Gnoti Seavton"، ئۇ كۆللى كائىناتنىڭ يارىتىلىش سەۋەبىنى چۈشەندۈرۈپ بېرىدىغان، يارىتىلىش ۋەجىمىزنى شەرھلەپ بېرىدىغان كەلىمە! ئالدى بىلەن ئارتەمىسنىڭ جۈپتەك گۈلى ھەققىدە سۆزلىشىمگە ئىجازەت بېرىڭ. تا بۈگۈنگىچە نە ئارتەمىس، نە ھومېرمۇ ئاڭلاپ باقمىغان بىر گۈل ھەققىدە!

ئەپسانىلەرگە قارىغاندا، ئانىسى بىر كۈنى ئارتەمىسكە باشقا بىر قوشكېزەكنىڭ بارلىقىنى ئېيتىپتۇ. ئۇ قوشكېزىكىنى تېپىش ئۈچۈن ئۆيىنى تەرك ئېتىپتۇ، ئۇكىيان ئاتلاپ بىر گۈللۈك باغقا يېتىپ كەپتۇ. باغدا ئۇنىڭ شېرىن ئۆلۈمىنى تېتىشى تەلەپ قىلىنىپتۇ. يەنە ئېيتىشلارغا قارىغاندا، قوشكېزىكىنى تېپىش ئۈچۈن ئاۋۋال گۈللەرنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىشى كېرەك ئىكەن.

باغدا بىر نەچچە كۈن تۇرغاندىن كېيىن ئارتەمىس ئۆيىگە قايتىپتۇ ۋە كارىۋات بېشىدىن ئۆزىنى قوشكېزىكىنىڭ دەرگاھىغا يەتكۈزىدىغان بىر ئاچقۇچ تېپىپتۇ. ئۇ ئاچقۇچنى تاپقىنىدىن ناھايىتى سۆيۈنۈپتۇ، ئەمما دەل شۇ چاغدا كاللىسىدا گۈللۈك باغدا كۆرگەن ـ بىلگەنلىرى توغرۇلۇق بىرمۇنچە سوئال پەيدا بولۇپتۇ. كەينىدىن ئۇ گۈللۈك باغدا باغۋەننىڭ ئۆزىنىڭ چېچىنى تەكرار يۇيدۇرغاندا دېگەن گەپلىرىنى ئەسلەپتۇ ۋە كۆڭلى ئارامىغا چۈشۈپتۇ. "ئۇ قەلبىڭدىكى بىر ئىزدۇر، — دېگەن ئىدى باغۋەن، — ھازىرچە غۇۋا، خىرە، ئەمما ۋاقتى

كەلگەندە روشەنلىشىدۇ.“

دىئاننا شەپەق تەرەپتىن كېلىۋاتقان يامغۇر بۇلۇتلىرىغا قارىغاچ:

— بەلكى دېيىلگەن ئاشۇ ۋاقىت مۇشۇدۇ، جون، — دەپ قوشۇپ قويدى، — قاراڭ، ئۆكتەبىر يامغۇرى كېلىۋاتىدۇ...